T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ALAÇAM (SAMSUN) AĞZI

DOKTORA TEZİ

Fatih KEMİK

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Prof. Dr. Funda TOPRAK
Danışman

ANKARA, 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç.Dr.Seyfullah
YILDIRIM
Enstitü Müdürü

Bu tezin doktora derecesi için tüm şartları taşıdığını tasdik ederim.

Prof. Dr. M. Mete
TAŞLIOVA
Anabilim Dalı
Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Doktora derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını taşıdığını beyan ederiz.

Prof.Dr. Funda TOPRAK
Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM (Jüri Başkanı) (IBU)	_____
Prof. Dr. Funda TOPRAK (Danışman) (AYBÜ)	_____
Prof. Dr. Mustafa arslan (AYBÜ)	_____
Doç. Dr. Akartürk KARAHAN (AYBÜ)	_____
Dr. Öğr. Üyesi. Ramazan BÖLÜK	_____

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 24.06.2019

İmza

Fatih KEMİK

TEŞEKKÜR

Doktora öğrencisi olmakla onur duyduğum, hocalık vasıflarına ek olarak müşfik yönüyle de örnek alınacak bir insan olarak gördüğüm tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Funda TOPRAK'a, lisans yıllarından itibaren öğrencisi olduğum ve yaşadığım sıkıntılarda her zaman yanımda ve arkamda duran, tez konusunun belirlenmesinde ve araştırma, inceleme safhalarında danışman hocamla birlikte yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Sayın Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM'e, tez savunma jürime, zorlu sürecin her zaman bir parçası olan sevgili eşime teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BEYAN ... iii
TEŞEKKÜR ... iii
ÖZET ... xiii
KISALTMALAR ... xvi
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ ... xvii
1. GİRİŞ ... 1
2. GENEL BİLGİLER ... 2
A. BÖLGENİN COĞRAFYASI ... 2
1. İlçenin Yeri ... 2
2. İklim ... 2
3. Bitki Örtüsü ... 4
4. Nüfus ve Yerleşme ... 5
5. Eğitim ... 6
6. İktisadi Yapı ... 7
B. TARİH ... 8
C. GELENEK VE GÖRENEKLER ... 11
D. DAHA ÖNCE YAPILMIŞ AĞIZ ÇALIŞMALARINDA BÖLGENİN YERİ . 13
3. MATERYAL ve YÖNTEM ... 15
1. SES BİLGİSİ ... 16
A. ÜNLÜLER ... 16
1. Ünlü Çeşitleri ... 16
1.1 /a/ Ünlüsü ve Çeşitleri ... 16
1.2. /e/ Ünlüsü ve Çeşitleri ... 17
1.3. /ı/ Ünlüsü ve Çeşitleri ... 18
1.4. /o/ Ünlüsü ve Çeşitleri ... 19
1.5. /u/ Ünlüsü ve Çeşitleri ... 19
2. Ünlülerde Uzunluk Kısalık ... 20
2.1. Aslında Uzun Olan Ünlülerin Normalleşmesi ... 21
2.2. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler ... 22
2.3. Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler ... 22
3. İkiz Ünlüler ... 23
3.1. Eşit İkiz Ünlüler ... 24

3.1.2. Yükselen İkiz Ünlüler 24
3.1.3. Alçalan İkiz Ünlüler 25
4. Ünlü Uyumları ve Ünlü Benzeşmeleri 25
4.1. Önlük-Artlık Uyumu 25
4.1.1. Alıntı Kelimelerde Önlük-Artlık Uyumu 26
4.1.2. Önlük-Artlık Uyumunun Bozulması 27
4.1.3. Kökte Ünlü Değişimine Dayanan Önlük-Artlık Uyumu 28
Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 28
Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması 29
Genişlik-Darlık Uyumu 30
5. Ünlü Değişimleri 31
5.1. Art Ünlülerin Önlüleşmesi 31
/a/>/e/ değişimi 31
/a/>/ė/ değişimi: 31
/a/>/á/ değişimi 31
/a/>/i/ değişimi 31
/a/>/í/: değişimi 32
/ı/>/i/ değişimi 32
/ı/>/ü/ değişimi 32
/o/>/e/, /ė/, /é/ değişimi 32
/o/>/ó/ değişimi 33
/o/>/ü/ değişimi 33
/u/>/i/ değişimi 33
/u/>/ü/ değişimi 34
/u/>/ú/ değişimi 34
/u/>/ó/ değişimi 34
5.2. Ön Ünlülerin Artlılaşması 34
/e/>/a/ değişimi 34
/e/>/á/ değişimi 35
/e/>/o/ değişimi 35
/i/>/a/ değişimi 35
/i/>/ı/ değişimi 35
/i/>/í/ değişimi 35

/i/>/u/ değişimi 36
/i/>/ú/ değişimi 36
/ö/>/ó/ değişimi 36
/ü/>/a/ değişimi 36
/ü/>/í/ değişimi 37
/ü/>/ú/ değişimi 37
/ü/>/ó/ değişimi 37
5.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması 38
/ı/>/u/ değişimi 38
/i/>/ü/ değişimi 38
/i/>/u/, /ú/ değişimi 39
/a/>/å/ değişimi 39
/a/>/o/ değişimi 39
/a/>/ó/ değişimi 39
/a/>/u/ değişimi 39
/e/>/o/ değişimi 40
/e/>/ö/ değişimi 40
/e/>/ü/ değişimi 40
5.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi 40
/u/>/i/ değişimi 40
/ü/>/i/ değişimi 41
/o/>/á/ değişimi 41
/o/>/e/ değişimi 41
/ü/>/i/ değişimi 41
5.5. Geniş Ünlülerin Daralması 41
/a/>/ı/ değişimi 41
/a/>/i/ değişimi 42
/a/>/í/ değişimi 42
/e/>/è/ değişimi 42
/e/>/é/ değişimi 43
/e/>/i/ değişimi 43
/e/>/í/ değişimi 43
/e/>/ü/ değişimi 43

/e/>/ú/ değişimi ... 43
/o/>/u/ değişim ... 43
/o/>/ü/ değişimi ... 44
5.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi ... 44
/ı/>/a/ değişimi ... 44
/i/>/a/ değişimi ... 44
/ü/>/ó/ değişimi ... 44
/ü/>/ö/ değişimi ... 44
/u/>/o/ değişimi ... 45
/u/>/ó/ değişimi ... 45
6. Ünlülerde Düşme ve Türeme ... 45
6.1. Ünlü Düşmesi ... 45
6.2. Ünlü Türemesi ... 46
B. ÜNSÜZLER ... 48
1. Ünsüz Çeşitleri ... 48
2. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması ... 50
3. Ünsüz Değişimleri ... 50
3.1. Ünsüzlerde Ötümlüleşme ... 50
3.1.1. Kelime Başında Ötümlüleşme ... 50
/t/->/d/- değişimi ... 51
/p/->/b/- değişimi ... 51
/k/->/g/- değişimi ... 51
/ķ/->/ġ/- değişimi ... 52
/ķ/->/g̱/- değişimi ... 53
/ç/->/c/- değişimi ... 53
/s/->/z/- değişimi ... 53
3.1.2. Kelime Ortasında Ötümlüleşme ... 54
-/p/->-/b/- değişimi ... 54
-/k/->-/g/- değişimi ... 54
-/k/->-/ğ/- değimi ... 55
-/k/->-/ġ/- değişimi ... 55
-/ķ/->-/ġ/- değişimi ... 55
-/k/->-/g̱/- değişimi ... 57

-/ç/->-/c/- değişimi 57
-/t/->-/d/- değişimi 57
-/h-/> -/y/- değişimi 58
3.1.3. Kelime Sonunda Ötümlüleşme 58
-/p/>-/b/ değişimi 58
-/ķ/>-/ġ/ değişimi 58
-/k/>-/g/ değişimi 60
-/t/>-/d/ değişimi 61
-ç> -c değişimi 61
-s> -z değişimi 61
3.2. Ötümsüzleşme 61
3.2.1. Kelime Başındaki Ötümsüzleşme 61
/d/->/t/- değişimi 61
/h/->/f/- değişimi 62
/v/->/f/- değişimi 62
3.2.2. Kelime Ortasında Ötümsüzleşme 62
-/b/->/p/-, -/P/- değişimi 62
-/v/->-/f/-, -/F/- değişimi 62
-/z/->-/s/-, -/S/- değişimi 62
3.2.3. Kelime Sonunda Ötümsüzleşme 63
3.3. Sızıcılaşma 63
3.3.1. Kelime Başında Sızıcılaşma 63
/ç/->/ş/- değişimi 63
3.3.2. Kelime Ortasında Sızıcılaşma 63
-/ç/->-/ş/ değişimi 63
-/ķ/->-/h/- değişimi 63
-/ķ/->-/ḫ/- değişimi 64
3.3.3. Kelime Sonunda Sızıcılaşma 66
-/ķ/->-/ḫ/- değişimi 66
3.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler 67
3.4.1. Kelime Başında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler 67
/h/->/f/- değişimi 67
/n/->/l/- değişimi 68

/v/->/m/- değişimi ... 68
3.4.2. Kelime Ortasında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler ... 68
-/r/->-/l/-, -/ļ/- değişimi ... 68
-/l/->-/n/- değişimi ... 68
d->c- değişimi ... 69
-/m/->-/n/- değişimi ... 69
-/n/->-/ñ/- değişimi ... 70
-/ğ/->-/v/- değişimi ... 70
-/ğ/->-/y/- değişimi ... 70
-/v/->-/f/-, -/F/- değişimi ... 70
-/s/->-/ş/- değişimi ... 71
3.4.3. Kelime Sonunda Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler ... 71
3.5. Süreklileşme ... 71
3.6. Süreksizleşme ... 71
/j/>/c/ değişimi ... 71
/y/>/g/ değişimi ... 71
3.7. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Değişimler ... 71
/g/>/g̱/ değişimi ... 71
/g/>/ġ/ değişimi ... 72
3.7. Kelime İçinde Ünsüz Benzeşmesi ... 72
3.7.1. İlerleyici Benzeşme ... 72
-nl->-nn- değişimi ... 73
3.7.2. Gerileyici Benzeşme ... 73
-rl->-ll- değişimi ... 73
-nl->-ll- benzeşmesi ... 74
-zs->-ss- değişimi ... 74
4. Benzeşmezlik ... 74
5. Ünsüz İkizleşmesi ... 75
6. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi ... 75
7. Ünsüz Düşmesi ... 76
7.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi ... 76
/g/- düşmesi ... 76
/h/- düşmesi ... 76

7.2. Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi 76
-/d/- düşmesi 76
-/f/- düşmesi 76
-/g/- düşmesi 77
-/h/- düşmesi 79
-/k/- düşmesi 79
-/ķ/- düşmesi 79
-/l/- düşmesi 80
-/ļ/- düşmesi 80
-/n/- düşmesi 80
ñ düşmesi 80
s düşmesi 81
-/t/- düşmesi 81
-/v/- düşmesi 82
-/y/- düşmesi 82
z düşmesi 83
7.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi 83
-/h/ düşmesi 83
-/ķ/ düşmesi 83
-/ļ/ düşmesi 83
-/n/ düşmesi 83
-/r/ düşmesi 83
8. Ünsüz Türemesi 85
8.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi 85
/h/- türemesi 85
/m/- türemesi 85
/f/ türemesi 85
8.2. Kelime Ortasında Ünsüz Türemesi 86
8.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi 86
-/k/ türemesi 86
-/m/ türemesi 86
-/n/ türemesi 86
9. Göçüşme 86

-ḷv->-vḷ- 87
-ml->-lm- 87
-pr->-rp- 87
-ry->-yr- 87
-vr->-rv- 87
10. Hece Kaynaşması 87
11. Hece Düşmesi 88
12. Kelime ve Cümle Vurgusu 89
2. ŞEKİL BİLGİSİ 91
2.1. İsim ve Fiil Çekimi 91
2.1.1. İsim Çekimi 91
2.1.1.1. Hâl Ekleri 91
2.1.1.1.1. İlgi Hâli Eki 91
2.1.1.1.2. Yükleme Hâli Eki 92
2.1.1.1.3. Yönelme Hâli Eki 92
2.1.1.1.4. Bulunma Hâli Eki 93
2.1.1.1.5. Çıkma Hâli Eki 93
2.1.1.1.6. Araç Hâli Eki 94
2.1.1.1.7. Eşitlik Hâli Eki 94
2.1.1.2. İyelik Ekleri 94
2.1.1.3. Çoğul Eki 97
2.1.1.4. Aitlik Eki 97
2.1.1.5. Soru Eki 98
2.1.2. Fiil Çekimi 98
2.1.2.1. Şahıs Ekleri 98
Birinci Tip Şahıs Ekleri 98
İkinci Tip Şahıs Ekleri 99
Emir Ekleri 100
2.1.2.2. Fiillerin Basit Zaman Çekimleri 100
2.1.2.2.1. Bildirme Kipleri 100
2.1.2.2.1.1. Şimdiki Zaman 100
2.1.2.2.1.2. Geniş Zaman 103
2.1.2.2.1.3. Belirli Geçmiş Zaman 105

2.1.2.2.1.4. Belirsiz Geçmiş Zaman 107
2.1.2.2.1.5. Gelecek Zaman 108
2.1.2.2.2. İsteme Kipleri 110
2.1.2.2.2.1. Emir Kipi 110
2.1.2.2.2.2. Dilek-Şart Kipi 111
2.1.2.2.2.3. İstek Kipi 111
2.1.2.2.2.4. Gereklilik Kipi 112
2.1.2.3. Fiillerin Birleşik Zaman Çekimleri 112
2.1.2.3.1. Hikâye 113
2.1.2.3.2. Rivayet 114
2.1.2.3.3. Şart 115
2.1.2.4. Ek Fiil 115
2.1.2.4.1. Şimdiki Zaman 116
2.1.2.4.2. Hikâye 116
2.1.2.4.3. Rivayet 117
2.1.2.4.4. Şart 118
4. TARTIŞMA 119
5. SONUÇ ve ÖNERİLER 120
6. METİNLER 122
7. SÖZLÜK 205
8. KAYNAKLAR 237
9. EKLER 245
ÖZGEÇMİŞ 245

ÖZET
ALAÇAM(SAMSUN) AĞZI

Kemik, Fatih
Doktora, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Funda TOPRAK
Haziran 2019, 244 sayfa

Türkiye'deki ağızlarla ilgili araştırmaların başladığı yıl 1867'dir. Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilgili olarak birçok araştırma yapılmasına karşın hâlâ incelenmemiş/incelenememiş birçok bölge bulunmaktadır. Ağız araştırması olarak incelenmemiş alanlardan birisi de Samsun'a bağlı bir ilçe olan Alaçam ilçesidir. Bu sebeple Alaçam ilçesinin ağzını incelemeye karar verildi.

Çalışma kapsamında Alaçam ilçesi merkez ve köylerinden 35 adet derleme yapıldı ve bu derlemelerin 27 tanesi teze alındı; bu derlemeler Ahmet Bican Ercilasun'un önerisiyle oluşturulan ve Türk Dil Kurumu'nun da benimsediği çeviriyazı işaretleri esas alınarak deşifre edildi.

Çalışma "Giriş", "Ses Bilgisi", "Şekil Bilgisi", "Tartışma", "Sonuç ve Öneriler", "Metinler" "Sözlük" "Kaynaklar" bölümlerinden oluşmaktadır. İlk bölümde Alaçam'ın tarihi, coğrafyası, iklimi, nüfusu, eğitim ve iktisadi yapısı gibi ilçenin ağız yapısını etkileyebileceği düşünülen bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde de Prof. Dr. Mehmet Aydın'ın "Aybastı Ağzı" adlı çalışması esas alınarak ayrıntılı ses bilgisi incelemesi yapılmıştır. Ses bilgisinin yanı sıra şekil bilgisi incelemesi yapılarak çalışma zenginleştirilmiştir. Metinler bölümünde çeviriyazı işaretleri kullanılarak derlemelerin deşifre edilmiş metinleri verilmiştir. "Sonuç" bölümünde Alaçam ağzının Türkiye Türkçesi ağızlarındaki konumunu tespit edecek sonuçlar ortaya konmuş ve bulgular maddeler hâlinde verilmiştir. Sözlük bölümünde ise teze malzeme olan metinlerden hareketle ölçünlü Türkçe ile fonetik ve anlam açılarından farklılık gösterdiği düşünülen sözcükler bir araya getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alaçam, Türkiye Türkçesi ağızları, Türk dili, Ağız, Ses bilgisi, Şekil bilgisi

ABSTRACT

THE DIALECT of ALAÇAM (SAMSUN)

Fatih Kemik

Ph.D., Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Prof. Dr. Funda TOPRAK

June 2019, 244 Pages

1867 is the start of the researches into the dialects in Turkey. There are stil many regions that have not been examined. One of the unexamined areas as a dialect survey is Alaçam, a district of Samsun. For this reason, it was decided to examine the dialect of Alaçam district. Within the scope of the study, 35 compilations were made from Alaçam town center and villages and 27 of these reviews were included in the thesis; these collections were deciphered on the basis of the transcription signs adopted by the Turkish Language Association, and created by Ahmet Bican Ercilasun's proposal. The study consists of "Introduction", "Phonetics", "Morphology", "Texts", "Conclusion", "Glossary" and "Bibliography" sections. In the first chapter, the information that may affect the oral structure of the district such as the history, geography, climate, population, education and economic structure of Alaçam is given. In the second part, a detailed phonetic analysis is performed based on Prof. Dr. Mehmet Aydın's study "The Dialect of Aybastı." The study is enriched by studying morphology as well as phonetics. In the texts section, the transcribed texts of the compilations are given using transcripts. In the Results section The results determining the position of Alaçam dialect in Turkish dialects of Turkey are put forward and the findings are given in articles. In the dictionary section, based on the texts which are the material of the thesis, the words which are thought to be different in Standard Turkish in terms of phonetics and meaning are brought together.

Keywords: Turkey Turkish dialects, Turkish language, Dialect, Phonetics, Morphology

KISALTMALAR

ABD	Anabilim Dalı
AMEB	Alaçam İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü
AOBM	Amasya Orman Bölge Müdürlüğü
C.	Santigrat
DTCF	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
ed.	Editör
GÜ	Gazi Üniversitesi
HGM	Harita Genel Müdürlüğü
İGTHM	İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
km.	Kilometre
MÖ	Milattan önce
OKA	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
SİKTGM	Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
TDAY-B	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten
TDE	Türk Dili ve Edebiyatı
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	Ve benzeri
Yay.	Yayınları
yy.	Yüz yıl

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

[á] : /a/ile /e/ arası düz, geniş, yarı art orta damak ünlüsü

[ȧ] : /a/ile /ı/ arası düz, art, yarı geniş ünlü

[å] : /a/ile /o/ arası art, geniş, yarı düz ünlü

/ė/: /e/ ile /i/ arası düz, ön, yarı geniş ünlü

[é] : /e/ ile /i/ arası düz, ön, yarı açık ünlü

[ä]: /e/ ile /a/arası düz, yarı art ünlü

[e̊] : /e/ ile /ö/ arası geniş, ön, yarı yuvarlak ünlü

[í] : /ı/ ile /ı/ arası düz, dar, yarı art ünlü

[i̊] : /ı/ ile /u/ arası dar, art, yarı yuvarlak ünlü

[i̊] : /i/ ile /ü/ arası dar, ön, yarı yuvarlak ünlü

[ó] : /o/ ile /ö/ arası yuvarlak, geniş, yarı art ünlü

[ȯ] : /o/ ile /u/ arası yuvarlak, art, yarı geniş ünlü

[ȯ̈] : /ö/ ile /ü/ arası ön, yuvarlak, yarı geniş ünlü

[ú] : /u/ ile /ü/ arası yuvarlak, dar, yarı art ünlü

[b̲]: /b/ ile /v/ arası ötümlü, çift dudak ünsüzü

[Ç]: /c/ ile /ç/ arası katı, patlayıcı, yarı ötümlü bir diş eti ünsüzü

[F] : /f/ ile /v/ arası katı, sızıcı, yarı ötümlü bir diş-dudak ünsüzü

/ġ/ : Art ünlülerle hece kuran katı, patlayıcı, ötümlü art damak ünsüzü

/g̲/ : Yarı art ünlülerle hece kuran katı, patlayıcı, ötümlü orta damak ünsüzü

/ḫ/ : Katı, sızıcı, ötümlü, hırıltılı, art damak ünsüzü

/ķ/ : Art veya yarı art ünlülerle hece kuran, katı, patlayıcı, ötümsüz, art damak ünsüzü

[K] : Ön ve art ünlülerle hece kuran, /k/ ile /g/ arasında katı, patlayıcı, yarı ötümlü ünsüz

[Ḳ]: /ķ/ ile /ḫ/ arasında katı, yarı sızıcı, yarı ötümlü bir art damak ünsüzü

[ɭ] : Art veya yarı art ünlülerle hece kuran akıcı, sızıcı, ötümlü art damak ünsüzü

[ñ] : Art ve ön ünlülerle hece kuran akıcı, patlayıcı, ötümlü, genizsi /n/ ünsüzü

[P] : /b/ ile /p/ arası katı, patlayıcı, yarı ötümlü bir dudak ünsüzü

/ɾ̥/ : Düşmeye yaklaşmış, gevşek boğumlanmalı /r/ ünsüzü

[S] : /s/ ile /z/ arası katı, sızıcı, yarı ötümlü bir diş ünsüzü

[Ş] : /ş/ ile /j/ arası katı, sızıcı, yarı ötümlü bir diş eti ünsüzü

[T] : /d/ ile /t/ arası katı, patlayıcı, yarı ötümlü diş ünsüzü

[v̇] : Katı, yarı sızıcı, ötümlü çift dudak /v/ ünsüzü

◌̄ : Ünlüler üzerinde uzunluk işareti

◌̆ : Ünlüler üzerinde kısalık işareti

ˈ : Hecelerden önce kelime vurgusu işareti

◌͡◌ : İki ünlü altında ikili ünlü işareti

◌‿◌: İki biçim birimi altında ulama işareti

◌̥ : Ünsüzler altında erime işareti

/ / : Fonem işareti

[ ] : Alt fonem işareti

1. GİRİŞ

Ağız terimi farklı araştırmacılar tarafından tanımlanmış olup Zeynep Korkmaz tarafından "bir dilin veya bir lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde yazı diline oranla birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri" (Korkmaz, 1992:3), "bir dilin içinde çeşitlenen varyasyonlar" (Erdem, 2013: 95), "Bir dil alanı içinde görülen konuşma biçimlerini, söyleyiş türlerini, kimi durumlarda da toplumsal özellikleri yansıtan kullanımların her biri" (Vardar, 1988:4), "Bir dilin, lehçeler içinde ses, yapı ve anlam bakımından bazı ayrılıklar içeren halkın konuştuğu değişik biçimi" (Topaloğlu, 1989) tanımlamaları bir araya getirildiğinde ağız terimi ve ağız çalışmalarının bir dil için önemi ortaya konulmuş olmaktadır.

Ağızlar, milletlerin binlerce yıllık kültürlerinin dil verilerini taşırlar. Ağız araştırmaları, bu dil verileri yardımıyla milletlerin tarihî geçmişine ışık tutar.(Günşen, 2006: 324-326)

Bu açıdan bakıldığında ağız çalışmaları dilbilgisel veriler içermesinin yanı sıra Folklor, Tarih, Etnografya, Sosyoloji gibi bilim dallarına veriler sunan malzemeler ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmada Samsun iline bağlı Alaçam ilçesinden yapılan derlemelerden hareketle Alaçam ilçesinin ağız özelliklerinin ortaya konulması amaçlanmış ve derlenen metinlerden hareketle bağlamsal bir sözlük hazırlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

A. BÖLGENİN COĞRAFYASI

1. İlçenin Yeri

Alaçam ilçesi Samsun iline bağlı olup il merkezine 78 km. uzaklıktadır ve şehrin batısında yer alır. Güneyinde Vezirköprü ilçesi, kuzeyinde Karadeniz, doğusunda Bafra ilçesi, batısında ise Yakakent ilçesi bulunur. Rakımı 15 metredir. Yüzölçümü ise 632 km²dir.(SİKTGM:2019 İlçenin coğrafi koordinatları 41.60400, 35.59900 - 41° 36' 14"K/ 35° 35' 56" D'dir.

2. İklim

Genel olarak Samsun'da dağların kıyıya paralel uzanmaları özellikle atmosferin alt katlarında meydana gelen hava hareketlerinde önemli etkilerde bulunmaktadır. (Cevdet, Zeybek, 2016) Alaçam'da yıllık sıcaklık ortalaması 14.5 C. çıkmakta ve bu değer il bazındaki en yüksek değer olmaktadır. Sıcaklığın en düşük olduğu ay Ocak olup ortalama 6.3 C.'dir. Sıcaklığın en yüksek olduğu ay Ağustos olup sıcaklık ortalaması 24.8 C'dir. Genel olarak Alaçam yarı nemli bir iklime sahiptir. (Cevdet, Zeybek, 2016: 79)

(1984-1990), Havza (1986-1999), Ladik (1976-1999) ve Alaçam'da (2007-2011) ortalama sıcaklıklar.

AYLAR	Samsun (4 m)	Bafra (20 m)	Çarşamba (35 m)	Kavak (600 m)	Havza (750 m)	Lâdik (950 m)	Alaçam (11 m)
Ocak	7,1	5,7	6,2	3,0	0,9	0,7	6,3
Şubat	6,7	5,9	6,8	2,6	1,4	1,4	6,6
Mart	7,1	7,4	8,3	5,0	5,0	4,1	8,3
Nisan	11,1	11,0	12,2	10,5	10,1	8,9	10,5
Mayıs	15,4	15,3	15,8	13,1	13,4	12,5	15,8
Haziran	20,3	20,0	20,8	16,5	17,0	15,6	21,1
Temmuz	23,3	22,8	23,4	18,7	19,1	17,7	24,4
Ağustos	23,6	22,8	23,0	19,7	19,4	17,6	24,8
Eylül	20,1	19,2	19,5	16,3	15,8	14,4	20,1
Ekim	16,1	15,1	15,5	11,1	12,2	10,7	15,6
Kasım	12,0	11,2	11,6	7,5	6,2	6,2	11,9
Aralık	9,1	7,7	8,5	3,6	2,5	2,6	9,0
YILLIK	14,4	13,7	14,3	10,6	10,2	9,4	14,5

Kaynak: DMİGM Samsun Meteoroloji Bölge Müdürlüğü yayımlanmamış döküm cetvelleri.

Alaçam'da yaz mevsimi genel olarak sıcak geçmektedir. Kış mevsimi ise serin ve yağışlı geçer. Kıyıdan iç kesimlere (kuzeyden güneye) gidildikçe yükseltiye ve yer şekillerine bağlı olarak karasal iklim etkisi görülmeye başlar. Alaçam'da Ocak ayı, en düşük sıcaklıkların görüldüğü aydır.

(1984-1990), Havza (1986-1999), Ladik (1976-1999) ve Alaçam'da (2007-2011) ortalama düşük sıcaklıklar.

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Samsun (4 m)	4,0	3,6	4,7	7,7	11,7	16,1	19,1	19,7	16,5	12,8	8,7	6,1	10,9
Bafra (20 m)	3,1	3,0	4,2	7,4	11,4	15,6	18,4	18,6	15,4	11,9	8,1	5,1	10,2
Çarşamba (35 m)	2,5	2,9	4,0	7,2	10,4	15,4	18,2	18,4	15,1	11,2	7,2	4,6	9,8
Kavak (600 m)	-0,5	-0,8	0,8	5,1	6,6	11,6	13,1	13,5	10,4	6,9	3,5	0,6	5,9
Havza (750 m)	-3,2	-3,3	-0,6	3,7	6,8	10,1	11,9	12,5	8,9	6,5	1,2	-1,2	4,4
Lâdik (950 m)	-3,3	-3,1	-0,6	3,2	6,6	8,8	10,7	10,7	7,8	4,8	1,6	-1,1	4,5
Alaçam (11 m)	2,5	3,0	4,4	6,4	11,0	16,1	19,2	19,7	15,6	11,8	7,5	5,2	10,2

Kaynak: DMİGM Samsun Meteoroloji Bölge Müdürlüğü yayımlanmamış döküm cetvelleri.

İlçenin iklimini yağışlılık bakımından değerlendirildiğinde kayıt istasyonuna ait net bir veri bulunmamakla birlikte yağış miktarı 600-800 mm arasında değişmektedir. (Cevdet, Zeybek, 2016: 69) Kış aylarında kar yağışı ve don olayı sıklıkla görülmektedir.

3. Bitki Örtüsü

Samsun, genel anlamda bitki örtüsü bakımından zengin sayılabilecek bir durumdadır. Kıyı ile iç kesimler arasındaki iklim farklılıkları, yüksek alanlardaki bitki katlaşmaları, sulak alanları, zengin akarsu vadileri ve kıyı kumullarının varlığı (Cevdet, Zeybek, 2016: 134) bitki örtüsündeki çeşitliliği sağlayan faktörlerdir.

Alaçam ilçesinin kıyı kesiminde kum üzerinde yetişen bitkiler görülürken düzlük bazı kesimlerde kamış bitkisinin var olduğu görülür. Kıyı kesiminde kavak, söğüt gibi yetişmesi kolay ağaçlar ve çınar görülür. Bu türlerin yanı sıra kıyıdan yüksek bölgelere çıkıldıkça gürgen, meşe, köknar, taflan, kızılcık sıklıkla görülür. Sarıçam ve karaçam ise hemen her kesimde görülebilen ağaç türleridir.

Alaçam ilçesinin orman varlığı ise Amasya Orman Bölge Müdürlüğü (AOBM, 2019) verilerine göre toplamda 29.720,30 hektardır.

İşletme Şefliği	Normal Orman	Bozuk Orman	Toplam Orman (Ha)	Ormansız Alan	Genel Alan
Bafra	3.630,10	1.170,20	4.800,30	61.269,80	66.070,10
Boğazkaya	10.058,30	1.047,80	11.106,10	5.840,50	16.946,60
Alaçam	9.393,00	833,50	10.226,50	19.493,80	29.720,30
Çayağzı	12.165,30	3.354,40	15.519,70	11.256,90	26.766,60
İnözü	15.861,70	3.474,20	19.335,90	10.854,20	30.190,10
Kızlan	6.687,50	2.026,80	8.714,30	15.087,20	23.801,50
Kuruçay	9.002,90	4.892,10	13.895,00	6.338,10	20.233,10
Ondokuzmayıs	8.547,50	626,80	9.174,30	20.611,20	29.785,50
Yakakent	8.611,90	1.699,90	10.311,80	10.184,50	20.496,30
TOPLAM	83.958,20	19.125,70	103.083,90	160.936,20	260.020,10

4. Nüfus ve Yerleşme

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı Adrese Dayalı Nüfus Sayımı verilerine göre Alaçam ilçesinin nüfusu 25.854'tür.(TÜİK, 2019) Erkek nüfusu 12.880, kadın nüfusu ise 12.974'tür. Yüzde olarak ise %49,82 erkek, %50,18 kadındır. Yıllara göre Alaçam'ın nüfusu ve cinsiyete göre dağılımı ise aşağıdaki şekildedir:

Yıl	Alaçam Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2018	**25.854**	12.880	12.974
2017	**25.577**	12.812	12.765
2016	**25.863**	12.809	13.054
2015	**26.301**	12.961	13.340
2014	**27.238**	13.472	13.766
2013	**28.162**	13.932	14.230
2012	**28.315**	13.898	14.417
2011	**29.196**	14.326	14.870
2010	**29.949**	14.679	15.270
2009	**30.351**	14.794	15.557
2008	**31.066**	15.217	15.849
2007	**31.669**	15.463	16.206

12 yıllık verilere göre ilçe nüfusu hızla azalmaktadır. Nüfustaki azalmanın ana sebebi olarak büyük şehirlere olan göç gösterilebilir. İş bulmanın (Bahar, Bingöl, 2010: 43-61) yanı sıra kırdan şehirlere göçe sebep olan faktörlerin başında yeterli arazi, hayvan, alet makine gibi imkânlara dolayısıyla yeterli geçim kaynağına sahip olmamak gelmektedir. (Yulafcı, Sayılı, 2016: 699-722)

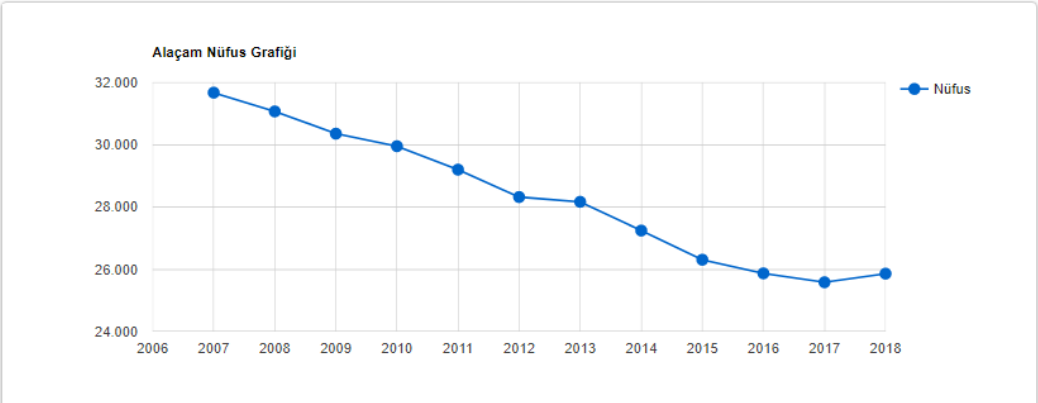

Alaçam ilçesinde 65 köy (yeni düzenlemeyle mahalle) mevcuttur. Bu köylerde çoğunlukla arazi şartlarından dolayı birbirinden uzak meskenlerden oluşan dağınık bir yerleşim bulunmaktadır. (Cevdet, Zeybek, 2016: 206)

5. Eğitim

Alaçam ilçesinde 48 okulda (orta öğretim) 251 derslikte toplam 3650 öğrenci eğitim görmektedir. (AMEB, 2019) Ortaöğretimin yanı sıra Halk Eğitim Merkezi aracılığıyla kursiyerlere eğitim verilmektedir. Ayrıca ilçede Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ne bağlı olarak Yüksek Öğretim Kurulunun 25.03.2009 tarihli yazısı ile Alaçam Meslek Yüksekokulu açılmıştır. Yükseokul'da Yönetim ve Organizasyon, Ulaştırma Hizmetleri, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik bölümlerinde yükseköğretim yapılmaktadır.

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı verilerine göre ilçelere göre öğrencilerin yükseköğretime yerleşme oranlarına bakıldığında Ladik ve Alaçam'ın üst sıralarda olduğu gözükmektedir. (OKA, 2019)

6. İktisadi Yapı

İlçenin ekonomisi temelde tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Gelişmişllik açısından Alaçam, Samsun'un ilçeleri içinde dördüncü sıradadır. (İGTHM, 2019) İlçede balıkçı barınağı olup balıkçılık geçim kaynakları içinde önemli bir yere sahiptir.

Alaçam, Samsun'un ilçeleri içinde Vezirköprü'den sonra buğdayın en çok yetiştirildiği 2. ilçe; Havza ve Vezirköprü'den sonra en fazla arpa üretilen üçüncü ilçe konumundadır. (SiratA., Sezer İ., 2014) Bu noktada buğday ve arpa üretimi ilçenin geçim kaynakları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Buğday ve arpanın yanı sıra ilçede tütün, fındık ve çavdar, mısır ve fiğ; sahil kesiminde çeltik(pirinç) üretimi de yapılır. Alaçam İlçesinde tarım arazilerinin etkili kullanımı kapsamında 11 köyde Arazi Kullanım Planlaması Projesiyle optimum arazi kullanım türleri ve mevcut arazi kullanım planlaması yapılmıştır. (İGTHM, 2019) Hayvancılık ise daha çok aile işletmesi şeklinde yapılmaktadır. Büyükbaş hayvanların yanı sıra küçükbaş hayvancılık ve arıcılık yapılmaktadır. Aşağıdaki tablo ilçedeki arpa üretimini göstermektedir.

SAMSUN		Ekim Alanı		Üretim		Verim
		ha	%	ton	%	(kg/da)
I. ALT BÖLGE	Atakum	2.935	3.75	719	3.94	245.0
	Canik	4.000	5.11	680	3.72	170.0
	İlkadım	800	1.02	196	1.07	245.0
	Tekkeköy	150	0.19	30	0.16	200.0
	Alaçam	12.500	15.98	3.063	16.78	245.0
	Bafra	5.000	6.39	1.370	7.50	274.0
	Çarşamba	0	0	0	0	0
	19 Mayıs	1.000	1.28	245	1.34	245
	Terme	0	0	0	0	0
	Yakakent	1.700	2.17	306	1.68	180.0
	Toplam	**28.085**	**35.90**	**6.609**	**36.20**	
II. ALT BÖLGE	Asarcık	4.200	5.37	714	3.91	170.0
	Havza	16.500	21.10	4.043	22.15	245.0
	Kavak	9.000	11.51	1.800	9.86	200.0
	Ladik	5.900	7.54	1.465	8.03	248.0
	Vezirköprü	13.000	16.62	3.364	18.43	259.0
	Toplam	**48.600**	**62.14**	**11.386**	**62.37**	
III. ALT BÖLGE	Ayvacık	1.500	1.92	255	1.40	170.0
	Salıpazarı	25	0.03	5	0.02	200.0
	Toplam	**1.525**	**1.95**	**260**	**1.42**	
	Samsun	**78.210**		**18.255**		**233.4**

İlçede imalat sanayi kısıtlı olmakla beraber İlçe halkının sektörlere göre en çok balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması; ekmek, taze pastane

ürünleri ve taze kek imalatı; ağaçların biçilmesi ve planyalanması alanlarında istihdam edildikleri görülür. (OKA, 2019)

B. TARİH

Çok eski bir geçmişi olan Alaçam'ın tarihi genel olarak Bafra ilçesinin tarihi ile örtüşmektedir.

İlçeye verilen isimlere baktığımızda Hamilton, Alaçam isminin I. Leo döneminde (457-74) hükümdarın onuruna Leontopolis olarak adlandırılmış olan Zaleko'un yeri olduğu tespitinde bulunmuştur. (Freely, 2008) İlçenin bugünkü adının kaynağı olarak ise "yöredeki çam ağaçları" gösterilir. (Tokmakçıoğlu, 2011) Samsun tarihini inceleyen Rifat Gökçen de İlçenin adının Uluçay kıyısındaki yüksek çam ağaçlarından dolayı Alaçam olduğunu ve bu adın İlhanlılar tarafından verildiğini yazar. (Gökçen R., Yalçın O., 1986)

Bafra yöresinin en eski halkı olarak MÖ. 4000'lerde Orta Asya'dan göç eden Kaşkalar/Gaşkalar bilinir (Yurt, 1990) ancak Gaşkalar'ın Anadolu'nun yerlisi mi yoksa bu bölgeye göç ederek mi geldikleri konusu tartışmalıdır. Bafra sınırları içinde kalan İkiztepe'de yapılan kazılar MÖ. 4000 yılından itibaren bölgede yerleşimin olduğunu ortaya koymuştur. (Tellioğlu İ., 2012: 37) Üç bin yılı aşkın zamana dair bulgular Bafra, Alaçam, Havza ve Kavak'ta bulunmuştur. Alaçam sınırları içinde kalan Sivri Tepe ve Gökçeboğaz Köyü (Mahallesi) gibi eski yerleşim yerleri MÖ. 2000'lerin izlerini taşır. (Tellioğlu İ., 2012: 42)

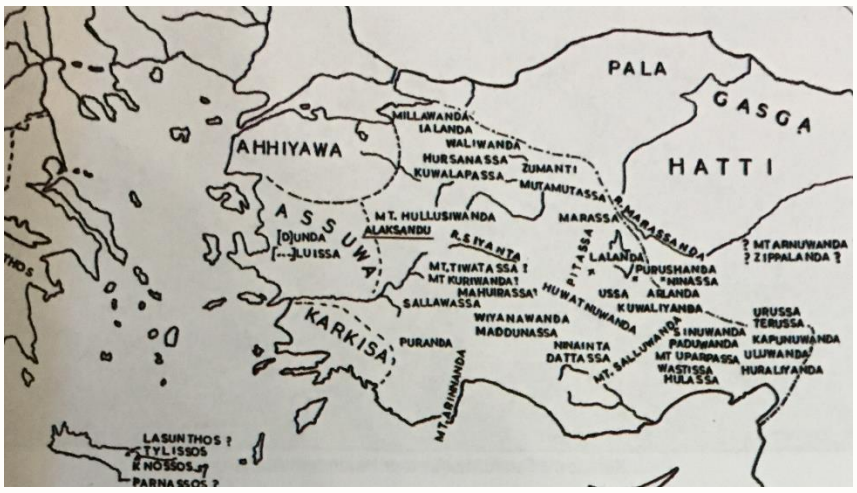

(Geç Bronz Çağında Samsun) (Tellioğlu, 2012)

MÖ. 8. Yy'a gelindiğinde Gaşkalar'ın bölgedeki hakimiyetleri sona ermiş ve tam anlaşılmayan bir sebeple Samsun civarından ayrılmışlardır. Bu yüzden de bölgenin etnik tarihi Gaşkalar'la başlatılmıştır. (Tellioğlu İ., 2012: 47)

Gaşkalardan boşalan bölgeye Orta Asyalı iki topluluk olan Kimmerler ve İskitler yerleşmiştir. 8. YY'ın sonunda Kafkaslar üzerinden Doğu Anadulu'ya giren Kimmerler'in bir kolu bölgeye yerleşmiştir. (Kopuz K., 2002: 15)

(Kimmerler) (Tellioğlu, 2012)

Kimmerlerden sonra Samsun bölgesine yerleşen topluluk ise İskitler olmuştur (MÖ.400'lü yıllar) İskitlerin yerleştiği bölge Sinop'un 200 km batısından Trabzon'a kadar uzanan alan olmuştur.

Bu tarihten sonra Samsun'da kolonicilik döneminin başladığı görülmektedir ki Samsun adının kaynağı olarak gösterilen isim olan Amisos ismi şehre Miletoslar tarafından verilmiştir. (Tellioğlu İ., 2012: 62) Bölge bu dönemde ticari anlamda merkez olarak gelişmeye başlamıştır. (Kopuz K., 2002: 15)

İskender ve Makedonya Krallığı döneminde Karadeniz Bölgesine ait bilgiler sınırlı olmasına karşın bölgenin Helenistik Dönemde genellikle krallıklardan bağımsız olarak hareket ettiği düşünülmektedir. (Tellioğlu İ., 2012: 70)

Makedonyalı İskender'in ölümünden sonra bölge, İskender'in valilerinden Mithradates'in kontrolü altına girer ve bağımsızlığını ilan ederek MÖ. 2. Yy'da bölgede Pontus Krallığı kurulur. MÖ. 89-63 yılları arasında yaklaşık 30 yıl süren Roma-Mithradates

savaşlarından sonra Pontus Krallığı yıkılır ve Roma Dönemi başlamış olur. (Tellioğlu İ., 2012: 73)

Mithradates savaşlarından sonra Bafra civarı (Gazelinitos Bölgesi) Galatlara bağışlanmış ve bölge Roma hakimiyeti altında krallık şeklinde yönetilmiştir. (Tellioğlu İ., 2012: 79) Ancak Anadolu bu dönemde tamamen Roma hakimiyetine girmiştir.

1071 yılında Türklerin Anadolu'ya gerçekleştirdikleri akınlar sonucu Anadolu Türkleşme sürecine girmiştir. Samsun'un fethine yönelik ilk girişim Danişmend Gazi'ye aittir. (Tellioğlu İ., 2012: 100) Danişmend Gazi'den sonra da bölgenin fethedilmesine yönelik faaliyetler devam etmişti.

Bafra ve Ünye arasının 1158 yılında Danişmendliler tarafından fethedilmesi (Tellioğlu İ., 2012: 105) Alaçam bölgesinin de bu tarihte Türklerin eline geçtiğinin göstergesi durumundadır ki Bafra 1139 yılında Danişmandlilerin eline geçmiştir. Bazı kaynaklarda ise Bafra bölgesinin 1214 yılında Anadolu Selçuklu hakimiyetine girdiğini dolayısıyla bu bölgenin 1214'te Türklerin eline geçtiği belirtilmektedir. (Yiğit H., ?) 1175 yılında Selçukluların Danişmendli Beyliği'ni ortadan kaldırmasıyla Alaçam ve civarının yönetimi Büyük Selçuklu Devleti'ne geçmiştir. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Bauburt'tan Kastamonu'ya uzanan hattın o tarihten sonra hep Türk siyasi teşeküllerinin elinde kalması (Tellioğlu İ., 2012: 133) bize Alaçam'ın 1158 yılından sonra Türklerin daimi olarak yurt edindiği bir bölge olduğunu göstermektedir.

Kaynaklarda 1277 yılında Kommenorların Sinop'a saldırdığı ve saldırıyı Oğuzların Çepni boyunun lehlerine çevirerek Kommenosları yendikleri (Tellioğlu İ., 2012: 140) yazmaktadır. Bu bilgiden de Alaçam bölgesinin boy olarak 1277 yılında Çepnilerin kontrolünde olduğu anlaşılmaktadır.

Anadoludaki Moğol hakimiyeti döneminde Samsun, Moğol hükümdarının bölgeye atadığı Timurtaş Bey'in komutanlarından Eretna'nın yönetimine bırakılmıştır ki Eretna, daha sonra 1335/1336 yıllarında bağımsızlığını ilan etmiş ve Moğollar sonrası ilk Türk teşekkülü ortaya çıkmıştır. (Tellioğlu İ., 2012: 155) Eretnalılar'ın 14. Yy'da Sinop ve civarında hakimiyet kurmuş olması Alaçam ve bölgesinin de bu dönemde Eretnalılar Beyliği'nin idaresi altında göstermektedir. Ancak bu dönemde Alaçam ve civarında Bafra Beylerinin de varlığı bilinmektedir ki bölge Moğolların idaresinin zayıflamasından sonra bölgede birçok Türk beyliği doğmuştur. (Yiğit H., ?: 14)

14. Yüzyıl bölge açısından siyasi gelişmelerin yoğun olduğu bir dönemdir. Bir süre Kubadoğullarının idaresinde kalan bölge daha sonra Taceddinoğullarının idaresine geçmiştir.

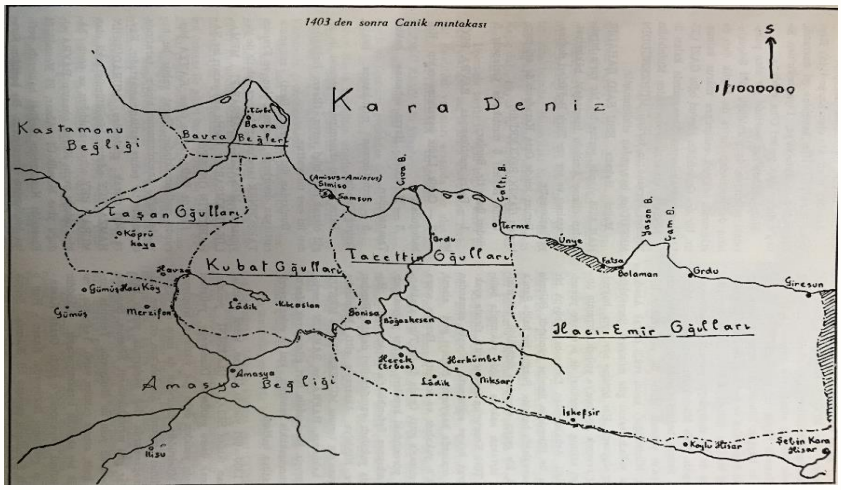

(Yiğit, ?)

Tarihçiler, Bafra'nın 1419 yılında Osmanlı idaresine girdiğini (Tellioğlu İ., 2012: 183) söylemektedir. Alaçam ve civarının da bu tarihte Osmanlı idaresine geçtiği söylenebilir. Bafra ilçesinin tarihinden bahseden diğer bir kaynak da Bafra'nın 1460'ta Osmanlı idaresine geçtiğini yazar. (Yiğit H., ?: 16) Alaçam Osmanlı Döneminde Canik Sancağı'na bağlı bir kaza olan Bafra ile anılır. 1522/23 ve 1532'de tarihli iki icmal defterinden Canik Sancağı'nın yedi kazadan müteşekkil olduğu kayıtlıdır (Öz M., 2006: 3-29) ki Bafra bu kazalardan biridir. Alaçam da Bafra'ya bağlı bir nahiye durumundadır.

Cumhuriyet döneminde Bafra'ya bağlı bir bucak olarak kalan Alaçam, 1 Eylül 1944'te ilçe olmuştur. (Gökçen R., Yalçın O., 1986: 65)

C. GELENEK VE GÖRENEKLER

Gelenek ve görenekler kültürün aktarımı ve devamı noktasında önemli bir role sahiptirler. Kültürün bir parçası kabul edilebilecek olan ağız özellikleri gelenek görenek içinde kendisini saklar.

İlçede özellikle sözlü kültürün aktarımı açısından köy odası geleneği kısmen de olsa devam etmektedir.

Göz değmesi(nazar) inancı yaygındır ve nazardan korunmak için kullanılan nazarlıkların bazıları ise şunlardır: Nazar boncuğu, hamaylı(muska) büyük ve küçükbaş hayvan kafatasları, sarımsak, tavuk kemresi, yumurta kabuğu.

Alaçam'da askere ve askerlik kavramına çok değer verilmektedir. Askere gidecek olan gencin ailesine ziyarete gidilir. Ziyarette askere bir miktar harçlık verilir. Asker eğlenceleri düzenlenir, ve asker uğurlamaya gidilir.

Bayram ile ilgili etkinlikler arefe gününden itibaren başlar. Arefe günü mezarlar ziyaret edilir ve mezarların üstündeki yabancı otlar temizlenir. Bayram sabahında ise bayram namazından önce kimseyle bayramlaşılmaz. Bayram namazından sonra cemaat halka olur ve en yaşlı başta olmak üzere genellikle yaş sırası gözetilerek herkes birbiriyle bayramlaşır. İmamın duasından sonra herkes evine gider. Bayramlarda hemen her evde keşkek pişirilir. Tatlının yanında ayran ikram edilir. Ramazan ayında haneler sıra ile iftar verirler.

Alaçam ilçesinde Hızır ve İlyas peygamberlerin buluştuğu gün olarak inanılan Hıdırellez gününün yöre halkı nazarında önemli bir yeri vardır. Her yıl 6 Mayıs'ta Geyikkoşan Mevkii'nde şenlikler düzenlenir, güreş tertip edilir.

Efsaneye göre sık ve gür ağaçlarla kaplı ormanın ortasında yaşayan ihtiyar bir adam varmış. Bu adam tarlasını gizlice eğittiği geyiklerle sürermiş. Bu yaşlı adamın sabanı ve geyiklerinin boyunduruğu altındanmış. Bir rivayete göre o geyikleriyle çift sürerken birkaç kişi onu ve geyiklerini görür. Geyikler de adamları görünce ürküp sabandan ve boyunduruktan kurtulup dağa kaçarlar. Bu dağ, bugünkü Kışlakonak Köyü üstündeki Meydancık dağıdır. Bu saban ve boyunduruğun hâlâ bu civarda bir yerlerde olduğuna inanılır. Bir rivayete göre de onu geyikleriyle çift sürerken görenler kör olurmuş. Geyikleriyle çift sürdüğü için kendisine Geyikkoşan Dede denilir. Rivayetler biraz değişse de Geyikkoşan'ın evliya bir zat olduğuna inanılır ve bugün kabrinin üstündeki türbe ziyaret edilir.

Kız isteme geleneği diğer bölgelerden pek farklı değildir. Kız istemeye damat adayının anne babasının yanı sıra iki tarafın da sevip saydığı birkaç kişi ile gidilir. Düğünlerde hayvanlar kesilir ve düğüne katılanlara yemekler ikram edilir. Davul zurna

eşliğinde genellikle kadınlar ayrı erkekler ayrı olarak eğlenir. Düğün daveti bazı yerlerde şeker ikram edilerek gerçekleşir. Bu duruma "düğüne okumak" adı verilir. "Oku-" Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde "çağır-, davet et-" anlamındadır.

Ölüm törenlerinde Eski Türklerdeki ağıt yakma geleneğinin devamı olarak sayabileceğimiz cenazenin başında sesli olarak ağlama geleneği görülür. Ölen kişinin arkasından mevlit okutulur ve bu törenlerde gelenlere yemek ikram edilir.

D. DAHA ÖNCE YAPILMIŞ AĞIZ ÇALIŞMALARINDA BÖLGENİN YERİ

Türkiye'de yapılmış Ağız Araştırmaları Türkolojinin bir bilim dalı olarak ele alınışına paralel olarak 1860'lı yıllara kadar uzanır. (Korkmaz Z., 1985) 1867-1940 yılları arasındaki araştırmalar, bir iki istisna dışında genellikle "yabancı araştırıcılar dönemi" olarak adlandırılabilir. (Korkmaz Z., 1975) 1932 yılında Türk Dil Devrimi'nin yapılmış olması, Anadolu halk ağızlarına karşı geniş bir ilgi uyandırmıştır. Bu dönem Türkiye'de büyük bir derleme seferberliği başlatılmıştır. Bu derlemeler sırasında Samsun ve yöresinden birçok kelime Söz Derleme Dergisi'ne ve Derleme Sözlüğü'ne alınmıştır. Anadolu ağızları üzerindeki araştırmaların daha verimli olan dönemi 1940 yılından sonra başlar. Bu dönem, başlangıç döneminin aksine 'yerli araştırıcılar dönemi' diye adlandırılabilir. (Korkmaz Z., 1975)

Samsun ağızları ile ilgili olarak ilk ciddi çalışma Mehmed Dursun Erdem'e (Yüksek Lisans Tezi) aittir. (Erdem, 2001) Erdem, çalışmasında Samsun bölgesinin ağız çalışmaları açısından özellikle örnekleme noktasında sorun teşkil ettiğini belirtmiştir ki bu tespit aslında bölgenin, ağız çalışmaları yapılırken diğer il ve bölgelere nazaran ilgi görmemesinin nedeni olarak görülebilir. Gerçekten de bölgenin demografik yapısının sık sık değişmiş olması kendi içinde farklı ağız bölgelerinin oluşmasına sebep olmuştur.

Samsun ile ilgili olarak tespit edilen ağız çalışmaları şunlardır:

1. Apaydın, İskender, Samsun Kavak Kazasının Köyleri(Belâlan-Çukuralan-Çirişli-Alaçam) Ağızları, Türkiyat Ens., 1974, XIV+143s.

2. Biber, N., Esma, Bafra ağzı Üzerine Bir Dil İncelemesi, Samsun, HÜ, TDE Mez. Tezi 1980.

3. Dengiz, Mesut, Havza Ağzı, Samsun, Atatürk Üniv. Edebiyat Fakültesi TDE Mez. Tezi, 1974, D 74/3.

4. Dürüst, Mustafa, Bafra-Gazibeyli Ağzı(Derleme, İnceleme ve Sözlük), Samsun, Atatürk Üniv. Edebiyat Fakültesi TDE Mez. Tezi, 1972, D 72/1.

5. Erdem, Mehmed Dursun, "Asarcık Ağzı", Yüksek Lisans Tezi, (Dan. Doç. Dr. Mehmet Aydın), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun 2001.

6. Kâzım, M., Samsun Türkçesi Üzerine Küçük Bir İrdem, TDB, Seri II/1-2, 1940, s. 53-55.

7. Kınık, Gülsün, Lâdik Ağzı, Samsun, Ankara Üniv. DTCF TDE Mez. Tezi, 1971.

8. Öztürk, Faruk, Çarşamba Ağzı, Samsun, Ankara Üniv. DTCF TDE Mez. Tezi, 1973.

9. Pekar, Hâlûk, Samsun Diyalektolojisi Üzerine Bir Derleme, Ankara Üniv. DTCF TDE Mez. Tezi, 1960.

10. Sarısakal, Bâki, Bir Kentin Tarihi Samsun, Samsun Araştırmaları Birinci Kitap, Samsun Türkçesi, Samsun 2002, s. 51-64.

11. Uslu, Yaşar Kaya, Samsun Çarşamba Dil İncelemesi, Türkiyat Ens., 1975.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışmada ağız araştırmalarının merkezinde yer alan "derleme" yöntemi kullanılmış, bizzat yapılan 35 adet derlemeden 27 tanesi çeviriyazı işaretleri kullanılarak deşifre edilmiştir. Deşifre edilen metinler de tezin Metin bölümüne alınmıştır. 27 adet metin üzerinde sırasıyla Ses Bilgisi ve Şekil Bilgisi incelemeleri yapılmış ve Sözlük hazırlanmıştır. Sözlük hazırlanırken çekim ekli şekiller sözlüğe dahil edilmemiş ancak metinde geçtiği yer verilmiştir. Mevcut sözlüklerde bulunmayan sözcükler, metin bağlamında anlamlandırma yoluna gidilerek anlamlandırıldı. Madde başlarının altına alt madde şeklinde sözcüğün yapım ekli şekli ve birleşik fiil yapısı alındı.

1. SES BİLGİSİ

A. ÜNLÜLER

1. Ünlü Çeşitleri

Yazı dilinde kullanılan ünlülerin yanı sıra alt fonem özelliği gösteren bazı ünlülere Alaçam ağzında rastlanmıştır. Kastedilen bu alt fonemler, genelde boğumlanma noktalarının farklı olması sonucu ortaya çıkmıştır. Derlenen metinlerden hareketle tespit edilen ünlüler şunlardır: [á], [ȧ], [å], [ė], [é], [í], [ó], [ú].

1.1 /a/ Ünlüsü ve Çeşitleri

[á]: Alaçam ağzında sıkça ortaya çıkan bu orta damak ünlüsü, genellikle /a/>[á], /o/>/a/>[á] değişimi şeklinde oluşur. Ağızdan çıkışı esnasında dil hafifçe geriye çekik durumdadır (Olcay, 1966: 15). [á] ünlüsünün oluşumunda, ilerleyici-gerileyici ünsüz benzeşmelerinin bazen de ünlü benzeşmelerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu sesin oluşumunda ünsüzlerin artlılaştırıcı ve önlüleştirici tesirinin önemi çoktur. Başta /y/ sesi olmak üzere /c/, /ç/, /f/, /p/, /ş/, /y/, /z/, /g/, /k/, /l/ ve /l/ ünsüzlerinin yanında da [á] ünlüsünün oluştuğu tespit edilmiştir.

/a/>[á]: ácelbėşī̃ñde (<acelbeşinde) 1/1, yáḫuşu (<yakışır) 1/15, şáu̯rurum (<çığırırım) 1/43, veyáu̯t (<ve yahut) 2/12, bursiyá (<Bursaya) 3/20, ehtiyácın (<ihtiyacın) 3/26, záu̯yát (<zaiyat) 3/54, yánna (<yana) 4/24, yázildī̃di (<yazıldıydı) 5/17, g̱ávur (<gavur) 5/61, ehdiyállāñ (<ihtiyarların) 19/9.

/e/>[á]: irahmátlik (<rahmetlik) 1/3, nerásını (<neresini) 1/5, ekmáñ (<ekmeğin) 1/8, ortiyá (<ortaya) 1/8, yimá (<yemeği) 1/32, söyliyecáñ (<söyleyeceksin) 6/72, g̱ótürüyáñız (<götürüyorsunuz) 10/107, ékmáḳ (<ekmek) 17/22.

/o/>/a/>[á]: soriyáñ (<soruyorsun) 19/13, oliyá (<oluyor) 20/4, uymiyá (<uymuyor) 20/5, yápíliyá (<yapılıyor) 20/7, g̱aynadiyáñ (<kaynatıyorsun) 20/26, g̱atiyáñ (<katıyorsun) 20/27, şeydiyáñ (<şey ediyorsun) 23/21, diyáñ (<diyorsun) 27/8, tırabazanda (<Trabzonda) 27/39, çíḳayá (<çıkıyor) 27/42.

[å̇]: /a/ ile /ı/ arasında boğumlanan, yarı dar bir ünlüdür. Boğumlanma noktası /a/ sesinin boğumlandığı noktaya çok yakındır. Genellikle ikinci hecelerde ortaya çıkar (Kirik, 2011: 45). Yöre ağızlarında tespit edilen bu ses, çözümlenen metinlerde görülmesine karşın bu ara sesin de Alaçam ağzında yer yer ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

[å]: İlk hecedeki /a/ ünlüsünün kalın-dar, yuvarlak ya da kalın-geniş, yuvarlak ünlüye dönüşmesi sonucu, ikinci derecedeki /a/ ünlüsünü kendisine benzetmeye çalıştığı gibi iki komşu hecedeki /a/ ve /o/' ların kaynaşması sonucunda /o/'nun düzleşmesi ve kendi üzerindeki yuvarlaklık etkisini /a/'ya aktarması ile oluşmaktadır (Gülensoy, 1988: 19). [å] ünlüsü dudakların çok az yuvarlaklaşması durumunda boğumlanan bir ünlüdür. Bu sebeple birçok çalışmada /a/ sesi ile /o/ sesi arasında bir ses olarak tanımlanmıştır (Kirik, 2011: 54).

/a/>[å]: çåvuş (<çavuş) 1/143, yåv (<ya) 1/144, da̲å̇n (<daha) 1/146, båbam (<babam) 2/13, gåş‿ölçeg (<kaç ölçek) 4/107, çå̇uru (<çağırır) 6/22, soråcāñ (<soracaksın) 6/31, påpaz (<papaz) 6/45, de̲å̇n (<daha) 9/32.

1.2. /e/ Ünlüsü ve Çeşitleri

[ė]: /e/ ile /i/ arasında /i/ > [e] ile /e/ > [e] değişimi şeklinde oluşan bir sestir. Sesin aslî ünlü olup olmadığına dair tartışmalar olsa da (Erdem ve Gül, 2006; 111-148) bu ses, yöre ağzında genel olarak kelimenin ilk hecesinde sıkça görülür. Alaçam ağzında zaman zaman /a/ ve /o/ ünlülerinin de [e] sesine dönüştüğünü görmek mümkündür.

/e/>[ė]: nė (<ne) 1/72, bíşė (bir şey) 1/105, nārė (<neresi) 1/107.
/a/>[ė]: bóriyė (<buraya) 1/136, óriyė (<oraya) 3/26.
/o/>[ė]: çíḫariyė (<çıkarıyor) 3/25.

[é]: /e/ ile /i/ arasında boğumlanan ilerleyici ve gerileyici ünlü benzeşmeleri ve önlüleştirici ünsüzler sayesinde oluşan bir sestir (Silahşör, 2011: 18). /y/ ünsüzünün daraltıcı özelliği sonucu oluşan örneklerine sıkça rastlanmıştır. Alaçam ağzında şimdiki zamanın kullanımı esnasında da [é] sesinin oluştuğu örnekler de mevcuttur. Birkaç kelimede /a/ sesinin [é] sesine dönüştüğü metinlerden tespit edilmiştir.

yéründedü (<yerindedir) 1/148, ékmẽñ (<ekmeğin) 1/152, zénginimiş (<zenginmiş) 1/153, Yoḫarı‿élma (<Yukarıelma) 2/1, Mendéres (<Menderes) 4/83, éllü (<elli) 4/132, dépiye (<tepeye) 4/134, géce (<gece) 4/137, séksen (<seksen) 5/1, érkek (<erkek) 6/54, yésir (<esir) 6/97, yéşil (<yeşil) 9/11.

/i/>[é]: gétdi (<gitti) 3/16, héş‿annatmadıḷa (<hiç anlatmadılar) 5/7, éşde (<işte) 5/10.

/o/>[é]: óliyé (<oluyor) 1/144, biliyém (<biliyorum) 1/147, góriyé (<görüyor) 3/27.

/a/>[é]: émiceme (<amcama) 2/15, dénesi (<tanesi) 5/35, émme (<ama) 9/35.

1.3. /ı/ Ünlüsü ve Çeşitleri

[í]: Orta damağın ön damak sınırına yakın bir yerde, yumuşak damakta boğumlanan, kalınlaşmış bir /i/ veya incelmiş bir /ı/ yerine kullanılan yarı kapalı bir sestir (Öçalan, 2004: 51). Zeynep Korkmaz (1994b), [í] ünlüsünü ön ünlü yoluna giren bir ünlü olarak belirtir. /c/, /ç/, /ş/ gibi diş ünsüzleri ve damak ünsüzü /y/ sesi, [í] ünlüsünün oluşumundaki etkili olan seslerdir.

/ı/>[í]: meḳaní (<mekanı) 2/16, parayí (<parayı) 3/33, buydayí (<buğdayı) 5/24, bazí (<bazı) 5/95, çíġaraynañ (<sigarayla) 8/4, ġarí (<karı) 10/107.

/i/>[í]: beşí (<beşi) 1/5, bí (<bir) 1/89, ġí (<ki) 1/58, ġóvdesí (<gövdesi) 4/126, biríñí (<birini) 1/138, hanġí (<hangi) 3/55, bírbirinen (<birbiriyle) 5/59, haḷíní (<halini) 5/93, çıḫíye (<çıkıyır) 6/12, írızına (<ırzına) 6/133, ataşí (<ateşi) 6/137, fahír (<fakir) 8/38.

/a/>[í]: çaḷílícoḫ (<çalışacağız) 7/27, yápícān (<yapacaksın) 8/13, aramíyácāñ (<aramayacaksın) 8/16, uríye (<oraya) 9/37, óríyá (<oraya) 10/11, ġoşícaḫsın (<koşacaksın) 10/45, ġasabíyá (<kasabaya) 10/58, şuríyá (<şuraya) 11/14, mayíşım (<maaşım) 11/55, piyásíyá (<piyasaya) 12/31 jandaymíyá (<jandarmaya) 13/25.

/e/>[í]: níyábdı (<ne yaptı) 9/33, níyápíyeḷa (<ne yapıyorlar) 9/41, Mendíresiñ (<Menderesin) 11/13 ödícēñ (<ödeyeceksin) 16/14.

/u/>[í]: oḫícoḫ (<okuyacağız) 7/27, yíḷar (<yular) 12/36, ġoníşím (<konuşayım) 14/9.

/ü/>[í]: getúríye (<götürüyor) 7/36, ġórúníye (<görünüyor) 8/47, tífeg (<tüfek) 10/84.

1.4. /o/ Ünlüsü ve Çeşitleri

[ó]: Yarı kalın, yuvarlak, geniş, o ile ö arası bir ünlüdür (Özden, 2009: 39). Damak ünsüzlerinin etkisi ile genelde ortaya çıkan bir sestir. Değişimler /ö/>[ó], /o/>[ó], /u/>[ó], /a/>[ó], /ü/>[ó] yönünde kendini gösterir.

/ö/>[ó]: g̱óñúllü (<gönüllü) 1/14, g̱óbēñde (<göbeğinde) 1/24, ḳóprúbaşı (<köprübaşı) 1/36, g̱órg̱úsúzlüg̱ (<görgüsüzlük) 1/38, lóbet (<nöbet) 1/47, sóyliyemessíñ (<söyleyemezsin) 1/58, ḳóḳúñ (<kökün) 6/20.

/o/>[ó]: órda (<orada) 1/19, óturiye (<oturuyor) 1/30, topliyóduġ (<topluyorduk) 5/44, dóḫtoru (<doktoru) 1/97, ġomisyónu (<komisyonu) 4/6, dóu̱mḷuyúm (<doğumluyum) 5/73, bóa̱za (<boğaza) 6/12, ónu (<onu) 6/19.

/u/>[ó]: bórası (<burası) 6/109, yóḫarı (<yukarı) 6/109, bó (<bu) 6/112, bóraḷarda (<buralarda) 6/134, yónanḷuḷarıñ (<Yunanlıların) 6/136, Samsóna (<Samsuna) 15/40.

/a/>[ó]: bóbası (<babası) 11/20, bóa̱ (<bana) 11/68.

/ü/>[ó]: hóḳúmetde (<hükümette) 6/112.

1.5. /u/ Ünlüsü ve Çeşitleri

[ú]: Orta damakta boğumlanan /u/ ile /ü/ arası bir sestir. [ú] sesi genellikle /ü/>[ú], /u/>[ú]ve bazı örneklerde de /ı/>[ú], /o/>[ú], /e/>[ú] ve /ö/>[ú[değişimleriyle meydana gelir. ü>ú değişimi sonucu oluşan [ú] sesinin oluşumunda /g/, [ḳ] ünsüzlerinin artlılaştırıcı etkisi görülmektedir (Erdem ve Bölük, 2011a: 466-447). Bölgede daha çok /y/ ünsüzünün tesiriyle tespit edilmiştir.

/ü/>[ú]: g̱úlmiyen (<gülmeyen) 1/1, g̱óñúllü (<gönüllü) 1/14, túrḳú (<türkü) 1/43, g̱órg̱úlü (<görgülü) 1/38, g̱órg̱úsúzlüg̱ (<görgüsüzlük) 1/38, gendúne (<kendine) 6/132, túrkleri (<Türkleri) 6/134 túrḳayede (<Türkiyede) 7/40.

/u/>[ú]: çocú̱uñ (<çocuğun) 1/70, yúmurta (<yumurta) 1/157, borçliyúḫ (<borçluyuz) 3/38, yúmuḫ (<) 4/70, yúharı (<yukarı) 4/112, yúmuşaġ‿oḷu (<yumuşak olur) 5/36, ḳóyúñ (<koyun) 5/46, suyú (<suyu) 5/116.

/ı/>[ú]: hayúḷḷu (<hayırlı) 1/62, yúḫılmaz (<yıkılmaz) 3/60, yúḷ (<yıl) 4/23, ēcúġ (<azıcık) 4/102, hasdayú (<hastayı) 5/94, yāmayúncá (<yamayınca) 5/101, arıyúnca (<arayınca) 6/25, başḷayúnca (<başlayınca) 6/62, yúyḫanma (<yıkanma) 6/90.

/i/>[ú]: oḷabúlúsüñ (<olabilirsin) 1/6, dėdúm̱m (<dediğim) 1/11, sevúndúmeg (<sevindirmek) 1/20, gídecėvúḳ (<gideceğiz) 1/64, delúġannunuñ (<delikanlının) 1/105, demúlleri (<demirleri) 1/141, oḷmaġ‿úçún (<olmak için) 4/58, kemúḳleri (<kemikleri) 6/101.

/e/>[ú]: donevúrü (<dönüverir) 1/67.

/a/>[ú]: ġoyúcāñ (<koyacaksın) 5/42.

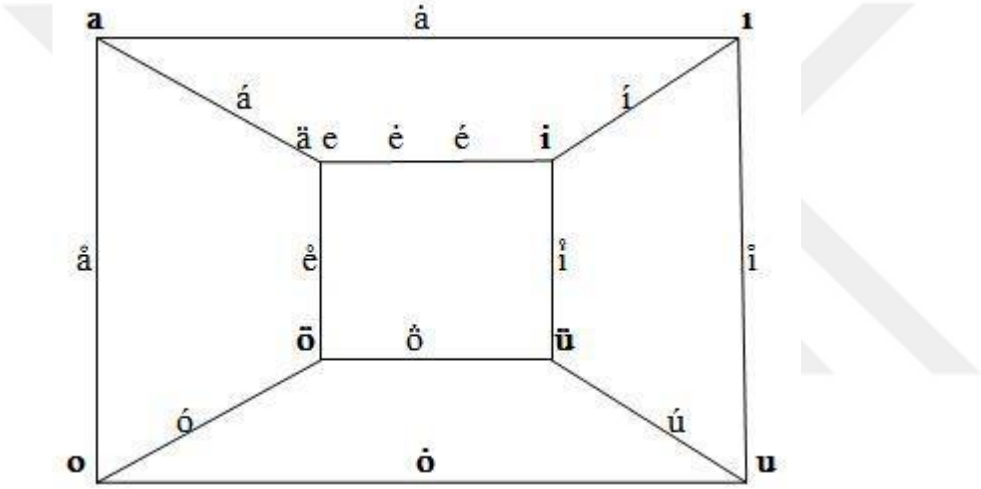

Tablo: Alaçam Ağzındaki Ünlülerin Deny Küpünde Gösterilişi

2. Ünlülerde Uzunluk Kısalık

Söyleniş süreleri bakımından uzun, kısa ve normal süreli ünlüler olmak üzere üçe ayrılan (Buran, 2008: 530) ünlülerden boğumlanma süreleri normal ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan ünlülere uzun ünlüler denir (Korkmaz, 1994: 36). Türkçede birincil uzun ünlülerin varlığı konusunda araştırmacılar farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Türkmen Türkçesinde, Özbek Türkçesinde ve diğer modern Türk ağızlarında uzun ünlülerin ve diftongların, Macarcadaki Türkçeden alınan kelimelerde uzun ünlülerin yahut altta kalmış ses dönüşümlerinin mevcudiyeti ve diğer bazı belirtiler, ilk Türkçenin uzun

ünlülere sahip olduğunu A. Von Gabain (2000: 33) dile getirmiştir. Türkiye Türkçesi ağızlarında uzun ünlü varlığını ise ilk olarak Korkmaz (1953: 197-203) dile getirmiştir. Birincil uzun ünlülerin varlığı konusunda önemli bir çalışmayı Erdem (2008: 502-562) yapmıştır. Erdem, bu çalışmasında Türkiye Türkçesi ağızlarında bulunan birincil uzun ünlülerin listesini yapmakla kalmamış, Türkiye Türkçesi ağızlarının sınıflandırılmasında uzun ünlülerin önemli bir kıstas olduğunu da ifade etmiştir.

Türkçede uzun ünlülerin varlığı, uzun zamandır tartışılmaktadır. Tekin (1975) yaptığı çalışmasında uzun ünlüleri içeren sözcüklerin yer aldığı uzun bir liste sunar. Uzun ünlülerin varlığı ile ilgili görüşlerin yanında, ağızlarda görülen sistemsiz uzun ünlülerin bazı şiveler dışında Türkçede uzun ünlünün bulunmadığı da öne sürülmüştür (Timurtaş, 1994: 46). Burada şunu da belirtmek gerekir ki yalnız Türkiye Türkçesinde değil başta Türkmen Türkçesinde, Irak'taki bütün Türk ağızlarında, Kabil Avşar ağzında, Afganistan Türkmen ağzında ve Kuzeydoğu Bulgaristan Türk ağızlarında da uzun ünlüler tespit edilmiştir (Ayr. bkz. Alkaya, 2008b; Tabaklar, 1994: 145; Buluç, 1972: 181; Bozkurt, 1978: 206-207; Bozkurt, 1981: 39-79; Dallı, 1991:72; Turan, 1993; Erten, 1994: 5; Akar, 2018: 11).

Alaçam ağzında aslî uzun ünlüye sahip kelimeler kullanılmıştır; ancak bu yörenin genelinde sistemli değildir. Tespit edebilen aslî uzun ünlüler şunlardır:

bēş‿on (<beş on) 12/5, dēdim (<dedim) 4/81, çōġ (<çok) 3/23, yōh (<yok) 1/20, yȫrüme (<yürümek) 5/50, bīlseg (<bilsek) 12/27, bū (<bu) 6/13.

Bu birincil uzun ünlüler dışında vurgu ve tonlamaya bağlı olarak ortaya çıkan uzunluklar da yöre ağzında mevcuttur:

gēldi (<geldi) 4/6, sēñ (<sen) 1/59

2.1. Aslında Uzun Olan Ünlülerin Normalleşmesi

Özellikle yabancı kelimelerde yer alan uzun ünlülerin yöre ağzında kısalarak normalleştiği görülmüştür; ancak bu durum tüm yabancı kelimeler için geçerli değildir.

imam (<imām) 9/8, meselá (<meselā) 2/3, adet (<ādet) 1/29, éntere (<entāri) 12/42, ġıyámet (<kıyāmet) 10/43, ġabuḷ‿edelim (<kabūl edelim) 26/15, fetvası (<fetvāsı) 7/32, evḷat (<evlād) 1/55, bazarı (<bāzārı) 8/12.

2.2. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler

Alaçam ağzında, bir kelimedeki bir veya birden çok hece birleşip kaynaşmasıyla uzun ünlüler oluşur. /g/, /h/, /ḳ/, /y/ ünsüzlerinin erimesi ile de uzun ünlülerin oluştuğu söylenebilir.

bacāñdan (<bacağından) 8/9, gendūz (<kendiniz) 4/133, yápícān (<yapacaksın) 8/13, írāt (<rahat) 8/18, márada (<mağarada) 8/33, biniyōḳ (<biniyoruz) 10/112, binecōḳ (<bineceğiz) 10/110, ġuḷāna (<kulağına) 8/56, gétdúḳlēni (<gittiklerini) 10/19, g̱óynēmiz (<köyneğimiz) 10/23, g̱ótúrecōḫ (<götüreceğiz) 10/74, bilmīcek (<bilmeyecek) 19/10, çaḷışī (<çalışıyor) 24/18, unūçün (<onun için) 24/4, bunūçün (<bunun için) 15/31, ne‿āpaḷım (<ne yapalım) 3/58, dīceg (<diyecek) 23/40, harcīcaġ (<harcıyacak) 24/29, iyūḳ (<iyiyiz) 13/14, yáşīcāñ (<yaşıyacaksın) 27/2, mühürūz (<mühürünüz) 24/20.

2.3. Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

Seslerin birbiriyle ilişkisi sırasında gramer birliğinin bünyesindeki bir konsonantın bazen düşmesi (Ergin, 1993: 49) sonucu ünsüz düşmesi gerçekleşir. Bu ses olayının gerçekleşmesine bağlı olarak uzun ünlü ortaya çıkmış olur. Ses olaylarına bağlı ünlü uzunlukları, yalnızca Türkçe asıllı kelimelerde değil, dilimize girmiş alıntı kelimelerde de görülebilmektedir (Boz, 2002; 33) Yok olmaya ya da ünlüleşmeye doğru giden ünsüzün kaybettiklerini, genellikle yanındaki diğer bir ünlü üzerine alır. Böylece yok almaya doğru giden sesin geride bıraktığı mirasla güçlenen ünlü daha belirgin ve boğumlanma süresi daha uzun güçlü bir ses hâline gelir (Buran, 2008). Alaçam ağzında **/ġ/, /h/**, **/ḳ/, /ḳ/**, /l/, **/ḷ/**, **/n/, /r/, /v/, /y/** ünsüzlerinin düşmesiyle ünlü uzamaları meydana gelmektedir.

/ġ/ düşmesi: yāı̯ (<yağı) 8/6, dāda (<dağda) 8/10, yāmur (<yağmur) 8/24, dōru (<doğru) 10/99, ōḷum (<oğlum) 10/100, bölūmüzü (<bölüğümüz) 5/84, üraşdı (<uğraştı) 24/5, būday (<buğday) 24/39.

/h/ düşmesi: veyā̯ut (<veyahut) 3/61, tāsildar (<tahsildar) 5/110, şāsen (<şahsen) 6/25, ġāve (<kahve) 10/24, ibrām (<ibrahim) 9/26, aḷlā (<Allah) 8/24, ibrā̯jm (<ibrahim) 8/40, bāçesi (<bahçesi) 8/49, āmet (<ahmet) 23/5.

/ķ/ düşmesi: āşama (<akşama) 1/89, orānañ (<orakla) 5/29, yōu̯sa (<yoksa) 10/160 çarūnañ (<çarıkla) 4/87, çocūduġ (<çocuktuk) 5/54 çubūnañ (<çubukla) 12/21, ġadarcūdu (<kadarcıktı) 15/16, yáyūna (<yayıkla) 20/39, ġaşūnañ (<kaşıkla) 20/40.

/l/ düşmesi: dī̆nedim (<dinledim) 23/47.

/ļ/ düşmesi: ānadın (<anladın) 1/156, båbānañ (<babanla) 4/106, yānış‿ānama (<yanlış anlama) 6/56.

/n/ düşmesi: zāte (<zaten) 1/56, yáparsāz 4/133, yálō‿ayáḫ (<yalın ayak) 10/134, sōra (<sonra) 12/5.

/r/ düşmesi: çocuḫlāna (<çocuklarına) 1/16, arabaḷānañ (<arabalarla) 4/63, durumlā (<durumlar) 5/21, geçiniyoḷādı (<geçiniyorlardı) 5/13, hayvannānañ (<hayvanlarla) 8/14, çocuḫlāñ (<çocukların) 8/32, sōña (<sonra) 10/15, bitúdū̆ (<bitirdi) 5/46, gelūkene (<gelirken) 10/61.

/v/ düşmesi: mā̤i (<mavi) 1/50, dōmüşle (<dövmüşler) 10/96, çó̤aḷlānı (<çuvallarını) 24/40.

/y/ düşmesi: sendālede (<sandalye) 1/124, nēse (<neyse) 10/4, biş̄ī̆ (<bir şey) 23/9.

3. İkiz Ünlüler

Aynı nefes baskısı altında boğumlanan (Aydın, 1992: 25) iki ünlünün bir hecede bulunması olarak tanımlanan ikiz ünlüler Türk dilinde bulunmaz. Anadolu ağızlarında ise kelimede yer alan bazı seslerin düşmesiyle ikiz ünlüler oluşur. (bkz. Ercilasun, 1983: 61; Gemalmaz, 1978: 119 - 125; Korkmaz, 1994: 42 - 44; Gülensoy, 1988: 29 -31; Gülseren, 2000: 49 – 50; Günşen, 2000: 29 -31; Sağır, 1995b: 72 – 74; Gülseren, 1997: 49-50, Özkan, 2000: 12-13; Demir ve Şen, 2006: 93; Özçelik, 1997; 17; Boz, 2002: 32-33). İkiz ünlüler Türk dilinin yapısına uygun düşmez (Caferoğlu, 1989; 18).

Genel olarak /ğ/, /ġ/, /y/, /h/, /f/, /v/ [ñ] ünsüzlerinin düşmesi sonucu ikiz ünlülerin ortaya çıktığı yöre ağzında belirlenmiştir. Alaçam ağzında yer alan ikiz ünlüler üç başlık altında toplanmıştır:

3.1. Eşit İkiz Ünlüler

"Bünyesinde aynı türden iki ünlü barındıran ikiz ünlülere 'eşit ikiz ünlüler' diyoruz" (Ercilasun, 2002: 61). /ğ/, /k/, /h/, /n/, [ñ] ünsüzlerinin düşmesi durumunda eşit ikiz ünlülerin ortaya çıktığı yöre ağzında tespit edilmiştir.

asgelliim (<askerliğim) 1/23, daa (<daha) 1/67, pisliiñ (<pisliğin) 1/149, doumliim (<doğumluyum) 3/1, maalle_araları (<mahalle araları) 3/6, yápduun (<yaptığın) 3/22, aacı (<ağacı) 3/59, yálıuız (<yalınız) 4/13, eer (<eğer) 4/131, beeniyoġ (<beğeniyoruz) 5/102, aabey (<ağabey) 6/20, öpdüüm (<öptüğüm) 6/49, zamaa (<semaha) 6/65, bildüüm (<bildiğim) 6/135, deermende (<değermende) 6/138, deellendúrüsüñ (<değerlendirirsin) 11/4.

baa (<bana) 1/19, saa (<sana) 1/145 sözcüklerinde sañ/a/>saġ/a/> saã şeklinde bir gelişme olmuştur denilebilir (Aydın, 1992; 20, Çağatay, 1988; 20).

3.1.2. Yükselen İkiz Ünlüler

Birinci ögelerinde ikincilere bakarak daha dar ve süreksiz ünlüler bulunan ikiz ünlü türleridir (Korkmaz, 1994: 42-43). Alaçam ağzında örneklerine sıkça rastlanır.

bölüe (<bölüğe) 8/18, mezelie (<mezarlığa) 5/64, araılıa (<aralığa) 8/46, írātlıa (<rahatlığa) 10/108, müslümannıa (<müslümanlığa) 23/19, Savcılıa (<savcılığa)24/23, dúúllüe (<dünürlüğe) 12/5, buazları (<boğazları) 10/123, muasebeciniñ (<muhasebecinin) 15/41, puarıñ (<pınarın) 23/13, Sefelbellie (<seberberliğe) 8/9, sıhhiyelie (<sıhhıyeliğe) 11/84, cier (<ciğer) 14/21

3.1.3. Alçalan İkiz Ünlüler

İkiz ünlülerin ikinci ünlüleri birinci ünlülere göre daha dar ve süreksizse bunlara alçalan ikiz ünlüler denir (Bayraktar, 2000: 170). Bölge ağzında tespit edilen örneklerin genelde /ğ/ ünsüzün erimesiyle oluştuğu söylenebilir. Bir örnekte de /h/ sesinin erimesi sonucu alçalan ikiz ünlünün oluştuğu görülmüştür.

anaı̯nañ (<annen ile) 1/7, deı̯şdi (<değişti) 1/30, çaı̯rdım (<çağırdım) 1/85, bayraı̯ (<bayrağı) 1/94, dou̯dan (<doğudan) 3/57, döü̯ş (<döğüş) 6/103, çoa̯ldı (<çoğaldı) 11/34, çou̯ (<çoğu) 17/25, deı̯ldi (<değildi) 22/28, söü̯t (<söğüt) 23/6, deı̯rmeni (<değirmeni) 23/11, müı̯mmad (<mühimmat) 23/41.

4. Ünlü Uyumları ve Ünlü Benzeşmeleri

Ünlü uyumu, Türkçeyi diğer birçok dile göre farklı kılan özelliklerden biridir. Benzer ünlülerin hem kelimenin yalın hâlinde hem de hem de ek almış kelimelerde yer almasına ünlü uyumu diyoruz. Anadolu'nun pek çok ağzında ünlü uyumu dikkati çekecek kadar belirgin ve kuvvetlidir (Gülensoy, 1987: 99).

Standart dilde ünlüler önlük-artlık, düzlük-yuvarlaklık ve genişlik-darlık şeklinde sınıflandırıldığı için Alaçam ağzı için de aynı sınıflandırma kullanılacaktır.

4.1. Önlük-Artlık Uyumu

Türkçenin her devrinde sağlamlığını koruyan (Timurtaş, 1994: 27) önlük-artlık uyumu, Alaçam ağzında da belirgin bir şekilde görülür. Standart dilde uyum dışı kalan sözcükler de dahil olmak üzere kullanılan kelimelerin büyük çoğunluğu önlük-artlık uyumuna uyar.

4.1.1. Alıntı Kelimelerde Önlük-Artlık Uyumu

Bölge ağzında yer alan alıntı kelimelerin genel olarak önlük-artlık uyumunun etkisi altına girdiği görülmektedir. İlerleyici ve gerileyici ses benzeşmelerinin bu durumun gerçekleşmesinde payı büyüktür.

İlerleyici Benzeşme

a-e>a-a: ataş (<ateş) 1/26, ḫabar (<haber) 1/132.

a-i>a-ı: fahıra (<fakire) 1/46.

e-a>e-e: meydene (<meydana) 3/46, mezeli̯e (<mezarlığa) 5/64, ezen (<ezan) 11/73.

a-i>a-a: sāḳan (<sakin) 9/48, ḷāḳan (<lakin) 10/43.

i-a>i-e: fiyetlendi (<fiyatlandı) 25/4.

Gerileyici Benzeşme

a-e>ee: esgelli̯ini (<askerliğini) 4/60, téze (<taze) 10/120, dene (<tane) 24/26.

i-a>aa: abrām (<ibrahim) 27/40.

i-o>i-a: ḳalo (<kilo) 20/15.

e-a>a-a: ḳōparatif (<kooperatif) 1/128, zamaḫ‿etmiye (<semah etmeye) 6/62, táḷaşañ (<telāşın) 7/25.

e-a>ee: éntere (<entari) 12/42, hevle (<helva) 21/6.

e-u>a-u: mamursu̯uz (<memursunuz) 19/13.

ü-a>u-a: dúḳḳanına (<dükkanına) 22/16.

ü-u>ü-ü: nüfüs‿ölmüş (<nüfus ölmüş) 25/18.

e-a>a-a: barabar (<beraber) 3/18.

Alıntı kelimede yer alan ön ünlülerin ya da art ünlülerin zıt yönlü değişimine de rastlamak mümkündür.

mesel (masal) 22/20, misir (mısır) 3/2

Alıntı kelimelerin bir kısmında da çift yönlü benzeşmeye (Günay, 1978: 49) rastlanır.

ceneze (cenaze) 5/95, barabar (beraber) 10/11

Bölge ağzında aslî şeklini koruyan ancak Standart Türkiye Türkçesi'nde uyuma aykırı özellik arz eden bir Türkçe sözcüğe rastlanmıştır.

ġardaşíduḫ (<kardeşiz) 1/1, ġardaşıñ (<kardeşin) 1/2.

-**ken** zarf-fiil ekinin art ünlülerle de uyum sağladığı tespit edilmiştir.

ūraşuḳana (<uğraşırken) 10/115, soṿarḳan (<soğurken) 20/26

4.1.2. Önlük-Artlık Uyumunun Bozulması

Önlük-artlık uyumunun bozulmasındaki en önemli etken kelimelere getirilen eklerdir. Art sıradan ünlülere sahip kelimelere ön ünlülü eklerin getirilmesi ve ön sıradan kelimelere tabiatıyla art ünlülü şekillerin getirilmesi suretiyle iki şekilde bozulur (Aydın, 1992: 30). Şimdiki zaman ekinde yer alan /y/ sesi, inceltici etkisiyle bu ekin zaman zaman uyumu bozmasına sebep olmuştur.

vėríyáñ (<veriyorsun) 1/29, yápiye (<yapıyor) 1/83, çaḷíşmiye (<çalışmıyor) 1/89, sebebden_óliye (<sebepten oluyor) 1/157, uriye (<vuruyor) 3/12, oliye (<oluyor) 3/21, yápīken (<yapıyorken) 4/2, çürīyá (<çürüyor) 5/41, sōriyá (<soruyor) 5/69, ġaḷiyá (<kalıyor) 6/17, kesiyá (<kesiyor) 6/145, geliyá (<geliyor) 7/40, ġıtḷıḫ_oḷī (<kıtlık oluyor) 13/45, durmī (<durmuyor) 14/33, durī (<duruyor) 16/58, çaḷışī (<çalışıyor) 24/18.

Bununla beraber şimdiki zaman ekinin yazı dilinin aksine uyuma girdiği örnekler de yöre ağzında mevcuttur.

getúriye (<getiriyor) 1/16, bilmiyem (<bilmiyorum) 1/145, ġórebiliyeñ (<görebiliyorsun) 1/155, diyelá (<diyorlar) 3/12, gidiye (<gidiyor) 3/20, ödiyemī (<ödeyemiyor) 3/43, veriye (<veriyor) 4/75, geziye (<geziyor) 4/87, düşiye (<düşüyor) 4/108, söyliyem (<söylüyorum) 4/118, dépiye (<tepiyor) 4/134, yą̄yá (<yağıyor) 5/25, yeşeriye (<yeşeriyor) 5/28, ediye (<ediyor) 5/31, giremiye (<giremiyor) 5/32, böyüye (<büyüyor) 5/34, varíyá (<varıyor) 6/46, çekī (<çekiyor) 11/67.

Genelde uyuma giren **-ki** aitlik ekinin uyum dışı kullanımlarına birkaç kelimede rastlanmıştır

iḳamizinḳani (<ikimizinkini) 7/35, öteḳanin (<ötekinin) 11/72.

-ken zarf-fiil ekinin önlük-artlık uyumuna aykırı kullanımları görülmektedir.

yápi̅ken (<yaparken) 4/2, baḫi̅kene (<bakarken) 4/139, ġoşi̅kene (<koşarken) 4/139, çıḳarken (<çıkarken) 25/9.

-daş ekinin uyum dışı kullanımına bir örnekte rastlanmıştır.

ġardeşim (<kardeşim) 1/147.

-gil eki yazı dilinde olduğu gibi genelde uyum dışı kalmıştır.

bóbamgil (<babamgil) 4/1, anamgil (<annemgil) 4/109, bayramgil (<bayramgil) 27/40.

Bazı sözcüklerde ön damak /k/, /g/ sesleri sesi, art damak /ḳ/ /ġ / sesine dönüşerek yanındaki ön sesi art sese dönüşmüştür. Orta Anadolu ağızlarının karakteristik özelliği olan bu olay (Yıldırım, 1999;75) yöre ağzında sıklıkla görülmektedir. Kelimelere gelen eklerin uyumu bozmasının yanı sıra kelime köklerinde de zaman zaman ünlü uyumunun bozulduğu tespit edilmiştir.

ġósdedüler (<gösterdiler) 10/144, ġún (<gün) 10/146, ġúdersin (<güdersin) 11/4, ġórdüm (<gördüm) 11/10, ġúçúk‿ōḷum (<küçük oğlum) 11/57, ġólgede (<gölgede) 11/59, ġúvenecēñ (<güveneceksin) 11/63, ġúcúm (<gücüm) 14/23, ġónderdim (<gönderdim) 14/23, ḳóyümüzde (<köyümüzde) 16/19, ḳamse (<kimse) 17/13, ḳalo (<kilo) 20/15, ḳóḳúnü (<kökünü) 20/47, ḳúrekle (<kürekle) 23/38, ḳam (<kim) 27/10, ḳóḳletdile (<köklettiler) 27/14, ḳa (<ki) 27/47.

4.1.3. Kökte Ünlü Değişimine Dayanan Önlük-Artlık Uyumu

Bazı alıntı kelimelerde art ünlülerin ön ünlüler ile değiştiğini görmek mümkündür. misir (<mısır) 3/2, emme (<ama) 3/19, émicemin (<amcamın) 2/14.

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Türkçe sözlerin ilk hecelerindeki ünlülerin düz veya yuvarlak oluşlarına göre, kendilerini izleyen hecelerdeki ünlülerin de düz ya da yuvarlak ünlülü oluşu, çok değişik güçte de olsa, bütün Türk yazı dillerinde görülen bir ses özelliğidir. Bu kural, düz ünlülerden

sonra düz ünlüler, yuvarlak ünlülerden sonra dar-yuvarlak veya düz-geniş ünlüler gelir biçiminde ifade edilir (Karaağaç, 2013: 350). Yani bir kelimenin ilk hecesinde düz bir ünlü varsa sonraki hecelerde de düz, yuvarlak ünlü varsa sonraki hecelerde dar-yuvarlak veya düz-geniş ünlülerin kullanılması şeklinde ifade edilebilir (Demir ve Yılmaz, 2006; 161). Bugün Türkiye Türkçesinde belirgin bir şekilde hissedilen bu uyum, Ergin'e (1993: 69) göre Eski Anadolu Türkçesinde mevcut değildi. Ayrıca günümüz Türk lehçelerinde düzlük-yuvarlaklık uyumu kuralı da geçerli değildir (bk. Menges, 476-488; ed. Ercilasun, 2007).

Alaçam ağzında çoğu zaman düzlük-yuvarlaklık uyumu bulunmasa da bazı kelimelerin yazı dilinin aksine bölgede söz konusu uyuma girdiği görülür.

fasille (<fasülye) 4/2, Mısdafanıñ (<Mustafa'nın) 11/90, Bafriyá (<Bafraya) 15/1, mıḫdalḷıḫ‿ayrıldı (<muhtarlık ayrıldı) 16/2, Mendiresden (<Menderesten) 4/88, miḫdar (<muhtar) 10/3, Rusyiyá (<Rusya'ya) 23/24.

-le/-la ekinin bir örnekte uyuma girdiğini söyleyebiliriz.

söylüyem (<Söyleyeyim) 10/41.

Ek-fiilin geçmiş zaman ve şart çekimlerinde uyumun sağlandığı yapılar yörede tespit edilmiştir.

yóu̯du (<yok idi) 22/6, çocu̯udum (<çocuk idim) 22/10, oḷurumuş (<olur imiş) 5/70, uzunumuş (<uzun imiş) 7/42, Túrkümüş (<Türk imiş) 27/36, ġoparabúlüseñ (<koparabilir isen) 1/66, verüse (<verir ise), öldürüseñ (<öldürür isen) 6/145.

Bazı alıntı kelimelerin ikinci hecesinde bulunan geniş-yuvarlak /o/ ünlüsünün daralarak uyuma girdiğini söylemek mümkündür.

doġdur (<doktor) 4/35, motur (<motor) 5/33.

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Türkçe kelimelerin kök seslerinde meydana gelen değişmeler, düzlük-yuvarlaklık uyumunun kelime kök ve gövdelerinde bozulmasında neden olur (Buran, 1997: 40) Alaçam ağzında eklerden şimdiki zaman eki çoğu zaman düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozar.

gidiyoḫ‿artu (<gidiyoruz artı) 1/152, indiriyosun (<indiriyorsun) 3/27, yápiye (<yapıyor) 3/63, topliyá (<topluyor) 4/91, óliyá (<oluyor) 4/106.

Gelecek zaman ekinin kullanılışı esnasında da uyumun bozulduğunu gösteren çok sayıda örnek tespit edilmiştir.

ayúrıcaġsıñ (<ayıracaksın) 4/108, ıssızl̤anıcaḫ (<ıssızlanacak) 16/20, nápıcaġ (<ne yapacak) 25/22, sı̱ınıcaġ (<sığınacak) 25/29, iş‿açıcaḫ (<iş açacak) 9/42, çaı̱rıcaḳ (<çağıracak) 13/29, ölicek (<ölecek) 17/30, gidemiceg (<gidemeyecek) 22/23, çekiceñ (<çekeceksin) 4/73, géliceg (<gelecek) 4/106, ediceñiz (<edeceksiniz) 6/69, zehirliceg (<zehirleyecek) 9/12, édiceh (<edecek) 9/42, véricеḫ (<verecek) 10/77.

Vasıta hâli ekinin uyuma girmeden de kullanıldığı kelimeleri görmek mümkündür.

a̱ilemineñ (<ailemle) 6/64, müfdineñ (<müftüyle) 7/30, şėyineñ (<şeyle) 8/21, devletineñ (<devletle) 10/6, néyineñ (<neyle) 10/119, idārelerineñ (<idareyle) 13/8, yérinen (<yerle) 13/23, şekerineñ (<şekerle) 16/43, adamınañ (<adamla) 19/12, tarafınan (<tarafla) 22/25, atınañ (<atla) 24/3, muḫdarınañ (<muhtarla) 24/8, unnarınan (<onlarla) 27/45.

Genişlik-Darlık Uyumu

Genişlik-darlık uyumunu Türkiye Türkçesinin farklı ağız bölgelerinde görmek mümkündür (bkz. Aydın, 2002: 21; Ercilasun, 1983: 82; Gülseren, 2000: 57; Sağır, 1995b: 46). Uyum daha çok genişleme yönüyle kendini hissettirir (Gülseren, 2000: 57).

aḷḷāma (<Allahıma) 2/15, kā̱at (<kağıt) 4/7, yo̱udu (<yok idi) 5/26, vardu̱umuz (<vardığımız) 5/88, ġadun (<kadın) 6/22, aşşāda (<aşağıda) 6/6, aşşā (<aşağı) 6/15, ġarşuḷadım (<karşıladım) 6/67, g̱özel (<güzel) 6/83, açdudu (<açtırdı) 7/29, geldú̱ú (<geldiği) 7/1, gėtsō̱ḳ (<gitsek) 7/44, sāḳan (<sakin) 9/48, ġarşu (<karşı) 10/26, istedú̱úñ (<istediğin) 10/24, da̱ıḷduḫ (<dağıldık) 10/22, şórda (<şurda) 10/52, seḳaz (<sekiz) 11/8.

Genişlik-darlık uyumuna aykırı kullanımlar da mevcuttur.

g̱úlmiyen (<gülmeyen) 1/1, yimá (<yemeğe) 1/32, yimeg (<yemek) 1/32, bafriyá (<Bafraya) 1/35, bu̱az (<) 1/106, söylim (<söyleyeyim) 3/39, ödiyemedü̱ú (<ödeyemediği) 3/43, bubamgil (<babamgil) 4/1, doġdur (<doktor) 4/35, unnarı (<onları) 4/108, mevlāniyá (<Mevlanaya) 9/88, söylī̱m (<söyleyeyim) 11/24, ġıḷmíyánıñ (<kılmayanın) 11/29, ödeyim (<ödeyeyim) 15/44.

5. Ünlü Değişimleri

5.1. Art Ünlülerin Önlüleşmesi

Art ünlülerin önlüleşmesinde özellikle /y/ ünsüzünün çok etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanında boğumlanma noktası ağzın ön kısmı olan ünsüzler de art ünlüleri önlüleştirir (Erdem ve Bölük, 2011a: 44).

/a/>/e/ değişimi

emenet (<emānet) 1/100, şuriye (<şuraya) 1/154, mezellik (<mezarlık) 6/135, éntere (<entari) 12/42, émme (<ama) 16/9, mesele (<mesela) 3/38, ezen̄inen (<ezanla) 26/25, ésgelli̱ (<askerliği) 27/1, émiceme (<amcama) 27/37, yánímizde (<yanımızda) 17/41, ġıríliye (<kırılıyor) 18/18, pare (<para) 24/12, fiyetlendi (<fiyatlandı) 25/4.

/a/>/ė/ değişimi:

óriyė (<oraya) 3/26.

/a/>/á/ değişimi

Aydın (1992: 21), bu değişimi a>e değişiminin tamamlanmamış şekli olarak kabul eder.

áma (<ama) 1/6, aḷamanyíyá (<Almanya'ya) 1/12, çáu̱rurum (<çağırırım) 1/43, meselá (<mesela) 2/3, gidiyėlá (<gidiyorlar) 3/2, çálíşanḷar (<çalışanlar) 3/51, fíyár (<hıyar) 4/2, u‿ádam (<o adam) 4/138, doḷaşcáñ (<dolaşacaksın) 5/29, yāmayúncá (<yağmayınca) 5/101, tāsildár (<tahsildar) 5/107, yáşı (<yaşı) 6/35, dáne (<tane) 22/23.

/a/>/i/ değişimi

Yörede özellikle "buraya, şuraya, oraya" kelimelerinde yer alan orta hece ünlüsü /a/'nın daralması ile sistemli bir şekilde görülmektedir.

şuriye (<şuraya) 1/154, bóriyá (<buraya) 4/6, bafriyi (<Bafrayı) 4/63, tanímiyá (<tanımaya) 4/68, oḷmiyán (<olmayan) 5/111, oriyá (<oraya) 6/10, yóldaş‿oḷmiyá (<yoldaş olmaya) 9/94, çaḷíşicāñ (<çalışacaksın) 11/63, torbiyá (<torbaya) 20/17, ortiyá (<ortaya) 22/26.

/a/>/í/: değişimi

/a/>/i/ değişimine benzerlik gösterir.

fírasíyá (<Fıransa'ya), şuríyá (<şuraya) 11/14, buríyá (<buraya) 11/14.

/ı/>/i/ değişimi

Etki yapan ünsüzlerin kelime içinde bulundukları yerlere bağlı olarak incelmiş olan ünlü de ön, iç ve sonseslerde bulunur (Korkmaz, 1994: 57).

misir (<mısır) 3/65, zorundayidi (<zorundaydı) 4/21, yáziye (<yazıyor) 4/113, sāliġ (<sağlık) 5/20, aḫuḷlīmiş (<akıllıymış) 7/25, aḫilliyimiş (<akıllıymış) 7/28, hocayidi (<hocaydı) 7/30, dosyáyi (<dosyayı) 14/14, çaḷíliyodu (<çalışıyordu) 16/52, sayíliye (<sayılıyor) 16/56, yánímizde (<yanımızda) 17/41, açíliye (<açılıyor) 18/26, anlíyámiyáñ (<anlayamayan) 23/21.

/ı/>/ü/ değişimi

Bölge ağzında belirgin olarak görülen - lı/ - li ekinin ünlüsü /ü/ sesine dönüşür

fiyetlü (<fiyatlı) 25/8.

/o/>/e/, /ė/, /é/ değişimi

Yöre ağzında şimdiki zamanın kullanımına bağlı olarak bu ses değişimine sıkça rastlanır.

biliyém (<biliyorum) 1/147, gidiyėlá (<gidiyorlar) 3/2, çök̟aye (<çöküyor) 6/42, çöküye (<çöküyor) 6/122, döşiyeļa (<döşüyorlar) 7/21, yápíyedum (<yapıyordum) 11/3, véríyeñ (<veriyorsun) 11/26.

/o/>/ó/ değişimi

Bu değişim genellikle /y/ sesinin önlüleştirici etkisiyle ortaya çıkar.

*ahyóm*a 1/42, ġamyóna 2/64, diyórum 10/76, tansiyónum 2/102, yo̱urt 5/20.

órda (<orada) 1/19, dóḫtoru (<) 1/97, topcu‿ónbaşísi (<topçu onbaşısı) 1/109, do̱um (<doğum) 2/6, bak̟ıyóm (<bakıyorum) 2/17, só̱uḫ (<soğuk) 3/9, óḫuyoļar (<okuyorlar) 3/60, tópļantu (<toplantı) 3/65, ġomisyónu (<komisyonu) 4/6, yóldaş‿oļmiyá (<yoldaş olmaya) 9/94, bó̱azdan (<boğazdan) 11/81, ģóycām (<koyacağım) 13/51.

/o/>/ü/ değişimi

Bir kelimede tespit edilebilmiştir.

ütel (<otel) 10/24.

/u/>/i/ değişimi

Şimdiki zaman ekinin bünyesinde bulunan /y/ ünsüzünün inceltici etkisiyle oluşan değişimler dikkat çeker. Bununla beraber - lı/-li, -lu /-lü ekinin kullanımında düz ünlülü yapıların tercih edilmesi de bahsedilen değişime neden olur.

óturiye (<oturuyor) 1/30, borclī̆dim (<borçluydum) 3/31, fasille (<fasulye) 4/2, oļmiye (<olmuyor) 18/23, borçliyúḫ (<borçluyuz) 3/38, oliye (<oluyor) 3/67, miḫdar (<muhtar) 4/105, soriye (<soruyor) 9/51, ġorḫmiye (<korkmuyor) 11/41, dútiye (<tutuyor) 20/27, savuniye (<savunuyor) 23/19, hopliye (<hopluyor) 26/13.

/u/>/ü/ değişimi

Bazı alıntı kelimelerde bu yönde ses değişimine rastlanmıştır.

nüfüsden (<nüfustan) 2/6, húsümet (<husumet) 10/34, maḫsül (<mahsul) 11/2, hüdüde (<hududa) 27/35.

/u/>/ú/ değişimi

Değişimde diş, damak ünsüzlerinin etkisi belirgindir.

yúḫarda (<yukarıda) 1/54, çocúu (<çocuğu) 1/69, borçliyúḫ (<borçluyuz) 3/38, ġoyúcāñ (<koyacaksın) 5/42, ġoyún (<koyun) 7/15, oḷmayúnañ (<olmayla) 10/70, ġoruyúcusu (<koruyucusu) 13/28, suyúndan (<suyundan) 20/24.

/u/>/ó/ değişimi

Yöre ağzında "bóra" kelimesinde sistemli bir şekilde sıkça kullanılmaktadır.

bóriyá (<buraya) 7/1, yóharu (<yukarı) 7/7.

5.2. Ön Ünlülerin Artlılaşması

/e/>/a/ değişimi

Alıntı kelimelerin önlük-artlık uyumuna girme eğilimi durumunda görülür. Anadolu ağızlarında ünlü kalınlaşması yönünde görülen en yaygın olay /e/ ünlüsünün /a/ olması olayıdır (Sağır, 2002: 4).

siyásat (<siyaset) 4/116, vèricáġsíñ (<vereceksin) 4/118, zamaḫ (<semah) 6/90, ġuruteyza (<kuru teyze) 6/127, barabar (<beraber) 7/13, hançarlicaḫ (<hançerliyecek) 9/15, yáyḷım‿ataş (<yaylım ateşi) 10/41, ġardaşım (<kardeşim) 10/69, baḫçamı (<bahçemi) 11/56.

/e/>/á/ değişimi

diñersáñ (<dinlersen) 9/24.

/e/>/o/ değişimi

gezicōñ (<gezeceksin) 6/119.

/i/>/a/ değişimi

Alaçam ağzında özellikle /k/ ya da [ķ] seslerinin etkisi sonucu bu yönde ses değişimi oluşmaktadır. Hem Türkçe hem yabancı sözcüklerde tespit edilmiştir.

ķatabļarı (<kitapları) 6/41, ķamse (<kimse) 6/18, ķaliseniñ (<kilisenin) 6/42, sevķayátínıñ (<sevkiyatının) 6/128, fiķar‿ermez (<fikir ermez) 9/55, esķasi (<eskisi) 23/26.

/i/>/ı/ değişimi

Alıntı kelimelerde görülmekle beraber -ki ekinin önlük-artlık uyumuna girdiği yapılarda değişim ortaya çıkar.

órdaķı (<oradaki) 6/16, faķır (<fakir) 4/115, ısdanbuļa (<İstanbula) 8/49, vaḫdını (<vaktini) 9/24, ıhrar (<ikrar) 9/81, ġardaşım (<kardeşim) 10/69, yáşındaķı (<yaşındaki) 13/29.

/i/>/í/ değişimi

Çoğunlukla ünlü benzeşmesi neticesinde meydana gelir (Doğan, 2012: 71). Bölge ağzında oldukça yaygın bir ses değişimidir.

fahír (<fakir) 7/38, gíyēcēm (<giyecem) 11/21, véríyeñ (<veriyorsun) 11/26, hóķúmetí (<hükümeti) 11/39, bením (<benim) 11/49, níşanda (<nişanda) 12/13, bíñ (<bin)

13/1, Túrkíyede (<Türkiyede) 13/42, dí̱ér (<diğer) 14/3, íhtiyác‿oḷusa (<ihtiyaç olursa) 14/11.

/i/>/u/ değişimi

Yöre ağzında birkaç kelimede görülür.

ġardaşíduḫ (<kardeştik) 1/1, ūçün (<için) 24/41.

/i/>/ú/ değişimi

Genel olarak, dar ünlülerin yuvarlaklaşması sonucu ortaya çıkar. İlk hece haricindeki hecelerde yaygın olarak karşılaşılır.

sėvúndúmeg (<sevindirmek) 1/21, kemúḳleri (<kemikleri) 6/101, geldú̱ú̱ (<geldiği) 7/1, getú (<getir) 7/36, de̱ilúḳ (<değiliz) 7/41, erúḳ (<erik) 7/44, etdúḳ (<ettik) 8/18, getdúler (<gittiler) 9/37, gendúne (<kendine) 9/55, óderdúġ (<öderdik) 10/17.

/ö/>/ó/ değişimi

Bu değişme, sıklıkla kalınlaştırıcı etkisi olan /ġ/, /ū̃/, /ī̃/ ünsüzlerinden kaynaklanır (Doğan, 2012: 71). Bölgede oldukça yaygındır.

g̱óñúllü (<gönüllü) 1/14, ḳóprúbaşı (<köprübaşı) 1/36, lóbet (<nöbet) 1/47, sóyliyemessíñ (<söyleyemezsin) 1/58, ḳópekden (<köpekten) 1/76, dóġdü (<döktü) 4/116, g̱órúḳdü (<göründü) 9/13, ḳóḳú (<kökü) 9/13, ḳótú (<kötü) 9/97, ḳóyú (<köyü) 10/14, bu‿óḳúz (<bu öküz) 10/46.

/ü/>/a/ değişimi

[ḳ] ünsüzünün etkisiyle değişim oluşur.

çöḳaye (<çöküyor) 6/42, çünḳa (<çünkü) 13/42.

/ü/>/e/ değişimi

Yöre ağzında nadir olarak görülür.

ġulebe (<kulübe) 1/26, donevúrü (<dönüverir) 1/67.

/ü/>/í/ değişimi

Bir örnekte tespit edilmiştir.

ġótúríye (<götürüyor) 6/133.

/ü/>/ú/ değişimi

Alaçam ağzında sıkça görülen ünlü değişimlerindendir.

ġúdiye (<güdüyor) 9/26, ġórdúñúz (<gördünüz) 9/36, ġúllúġ (<güllük) 9/38, ġúlisdanḷıġ‿oḷdu (<gülistanlık oldu) 9/48, ġúneşi (<güneşi) 9/54, dúnyá (<dünya) 9/77, úsdadımı (<üstadımı) 9/95, hóḳúmetden (<hükümetten) 10/24, ġúcúnúñ (<gücünün) 10/34, ḳúrt (<kürt) 10/52.

/ü/>/ó/ değişimi

İlk hecede yer alan dar ünlülerin genişleme eğilimi neticesinde ortaya çıkar.

hóḳúmetden (<hükümetten) 10/24, bóyúġ (<büyük) 1/117, ġózeliñ (<güzelin) 6/81.

5.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Yuvarlaklaşma hadisesi Alaçam ağzında yaygın olarak tespit edilmiştir. Anadolu ağızlarında yuvarlaklaşma yönündeki benzeşme yanında, başta diş-dudak ünsüzleri "v, f" olmak üzere "b, p" ve "m" ünsüzleri de yuvarlaklaşmada önemli rol oynar (Sağır, 2002: 4).

/ı/>/u/ değişimi

Eski Anadolu Türkçesinde yer alan yuvarlak ünlüler Anadolu ağızlarında devam ettiği (Aydın, 1992: 38) için Alaçam ağzında da yuvarlak ünlülü yapılara sıkça rastlanır. Bir başka deyişle düzleşmeyi tamamlamış olarak yazı dilinde yer alan bazı kelimeler yöre ağzında hâlâ yuvarlak ünlülü şeklini korumaktadır.

aḷusuñ (<alırsın) 1/8, ġarşu (<karşı) 1/8, yápduḫ (<yaptık) 1/26, ġaçudu (<kaçırdı) 1/28, artu (<artık) 1/30, datḷu (<tatlı) 1/33, yárisunu (<yarısını) 1/36, şą̱ururum (<çağırırım) 1/43, ġurtaru (<kurtarır) 1/45, ġazanıssuñ‿oradan (<kazanırsın oradan) 1/67, feleg‿avuḷar (<felek ağılar) 1/104, ġaşuḫ‿inek (<kaşık inek) 1/105, daruḷusañ (<darılırsan) 1/134.

/i/>/ü/ değişimi

Orta hecede yer alan dar-düz ünlülerin yuvarlaklaşması yöre ağzında oldukça yaygındır.

verüken (<verirken) 1/13, eyīlüneñ (<iyilikle) 1/69, bó̱azḷar‿üçün (<boğazlar için) 1/122, bilü müsüñ (<bilir misin) 6/72, dédú̱müz (<dediğimiz) 6/146, getúmüşle (<getirmişler) 9/86, demür (<demir) 10/113, gendümüz (<kendimiz) 10/149, ékdú̱müz (<ekdiğimiz) 16/37.

/i/>/u/, /ú/ değişimi

Arkaizmden kaynaklanan bir değişim söz konusudur (Caferoğlu, 1989: 12).

demúlleri (<demirleri) 1/141, gendú (<kendi) 1/152, ėvlú (<evli) 1/153, geldúu̯ (<geldiği) 3/1, vėrúdú (<verirdi) 3/24, çekdúḳ (<çektik) 3/32, verúmlü (<verimli) 3/67, geçúnúdúḳ (<geçinirdik) 4/2, oḷmaġ‿úçún (<olmak için) 4/58, geyúg̱leri (<geyikleri) 4/136, vergúsünú (<vergisini) 5/108, kemúḳleri (<kemikleri) 6/101.

/a/>/å/ değişimi

Yöre ağzında "bbåba" sözcüğünde sistemli bir şekilde görülür. Sesin oluşumunda dudak ünsüzlerinin etkisi açıktır.

çåvuş (<çavuş) 1/143, båbam (<babam) 2/13, gåş‿ölçeg (<kaç ölçek) 4/107, soråcāñ (<soracaksın) 6/31, påpaz (<papaz) 6/45.

/a/>/o/ değişimi

Bölge ağzında gelecek zamanın çokluk birinci şahıs çekiminde görmek mümkündür.

çaḷíşícoḫ (<çalışacağız) 7/27, oḫícoḫ (<okuyacağız) 7/27, yápícoḫ (<yapacağız) 12/12.

/a/>/ó/ değişimi

Dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırma temayülünden kaynaklanan değişmedir. /a/>/å değişiminin benzeri olarak değerlendirilebilir.

bóbamgil (<babamgil) 4/1.

/a/>/u/ değişimi

Dudak ünsüzlerinin yer aldığı kelimelerde daha sık görülür.

bubam (<babam) 1/141, oḫuducān (<okutacaksın) 4/62, vurucām (<vuracağım) 4/85.

/e/>/o/ değişimi

Bir örnekte tespit edilmiştir.

comą̱at (<cemaat) 6/45

/e/>/ö/ değişimi

Yörede bir kelimede tespit edilmiştir.

dövlet (<devlet) 9/86

/e/>/ü/ değişimi

İlk heceden sonraki hecelerde yer alan geniş ünlülerin zaman zaman daralması yöre ağzının karakteristik özelliğidir denebilir. Bu cümleden olarak, yörede bazı kelimeler bu ses değişimini barındırır.

Mündires (<Menderes) 3/29, tenükeye (<tenekeye) 15/15, ödüceñ (<ödeyeceksin) 15/42.

5.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

/u/>/i/ değişimi

Alaçam ağzında geniş ünlülerin yuvarlaklaşması, yuvarlak ünlülerin de daralması yönünde belirgin bir ses değişimi dikkat çeker. Sistemli bir yapı söz konusu değilse de bu tür değişime uğramış kelimelere yöre ağzında sıkça rastlanır.

óturiye (<oturuyor) 1/30, borclī̱dim (<borçluydum) 3/31, fasille (<fasulye) 4/2, oḷmiye (<olmuyor) 18/23, borçliyúḫ (<borçluyuz) 3/38, oliye (<oluyor) 3/67, miḫdar (<muhtar) 4/105, soriye (<soruyor) 9/51, ġorḫmiye (<korkmuyor) 11/41, dútiye (<tutuyor) 20/27, hopliye (<hopluyor) 26/13.

/ü/>/i/ değişimi

Bir kelimede tespit edilmiştir.

müfdi̱neñ (<müftüyle) 7/35.

/o/>/á/ değişimi

Bölgede şimdiki zaman ekinin kullanışı ile ilgili farklı şekiller görülebilmektedir. Bunlardan birisi de "-yá" şeklindedir. Derlemenin yapıldığı bazı yerleşim yerlerinde sistemli bir şekilde görülür.

yápíyá (<yapıyor) 6/16, diyá (<diyor) 6/46, kesiyá (<kesiyor) 6/145.

/o/>/e/ değişimi

Şimdiki zamanın kullanılışı ile ilgili bir değişim türüdür.

g̱úlmiye (<gülmüyor) 1/1, bahiyem (<bakıyorum) 1/12, óturiye (<oturuyor) 1/30, başliye (<başlıyor) 1/45, söylíyemíyem (<söyleyemiyorum) 1/49, çaḷíşmiye (<çalışmıyor) 1/89, bilmiyem (<bilmiyorum) 1/145.

/ü/>/i/ değişimi

Kişisel kullanıma bağlı olarak hem Türkçe hem de alıntı kelimelerde görülmüştür.

misāde 27/34, mevlidi 2/78, tífeg (<tüfek) 10/84.

5.5. Geniş Ünlülerin Daralması

/a/>/ı/ değişimi

Çoğu zaman "-acak/-ecek" ekinin kelimeye eklenmesi esnasında ortaya çıkar.

ayúrıcaġsıñ (<ayıracaksın) 4/108, iş‿açıcaḫ (<iş açacak) 9/42, ça̱ırıcaḳ (<çağıracak) 13/29, ıssızḷanıcaḫ (<ıssızlanacak) 16/20, nápıcaġ (<ne yapacak) 25/22, sı̱nıcaġ (<sığınacak) 25/29.

/a/>/i/ değişimi

/y/ sesinin inceltici etkisi ile ortaya çıkan bu değişim gerek Alaçam yöresinde gerekse bu yöreye komşu diğer bölgelerde sistemli bir şekilde görülür (bkz. Erdem, 2001: 44; Karasu, 2017: 34).

şuriye (<şuraya) 1/154, buriyá (<buraya) 2/1, bōmiye (<boğmaya) 3/28, oriyá (<oraya) 4/97, bóriyá (<buraya) 4/6, Bafriyi (<Bafra'yı) 4/63, tanímiyá (<tanımaya) 4/68, oḷmiyán (<olmayan) 5/111, müdafiye (<müdafaaya) 9/41, yóldaş‿oḷmiyá (<yoldaş olmaya) 9/94, çaḷíşicāñ (<çalışacaksın) 11/63, torbiyá (<torbaya) 20/17, ortiyá (<ortaya) 22/26.

/a/>/í/ değişimi

Bölgede sıkça görülen bir ses değişimidir.

aḷamanyíyá (<Almanyaya) 1/12, uzatmíyáḷım (<uzatmayalım) 1/24, inanmíyáñ (<inanmayan) 1/36, çaḷíşicáñ (<çalışacaksın) 1/53, niyápícāñ (<ne yapacaksın) 4/54, uríyá (<oraya) 1/128, buríyá (<buraya) 3/17, bursíyá (<Bursaya) 3/48, mıntıḳíyá (<mıntıkaya) 4/6, niyápícāñ (<ne yapacaksın) 4/54 tanímiyá (<tanımaya) 4/68, çaḷílícoḫ (<çalışacağız) 7/27.

/e/>/ė/ değişimi

Kapalı e olarak adlandırılan /ė/ sesi, ön ya da iç seslerde olmak üzere, hep ilk ve kök hecede bulunur (Karaağaç, 2013: 523).

bėşi̱ñde (<beşiğinde) 1/1, bėş (<beş) 1/1, dėdú̱ú̱m (<dediğim) 1/10, dėmeg (<demek) 1/15, sėvúndúmeg (<sevindirmek) 1/21, bė̱endi (<beğendi) 2/10, sėneden (<seneden) 3/19, vėrúdú (<verirdi) 3/24, zėnginner (<zenginler) 3/29, ėlli (<elli) 7/4, sėḳaz (<sekiz) 7/28, ėKmek (<ekmek) 8/2, yėdirilleridi (<yedirirlerdi) 8/15, hıdırėllezi (<hıdırellezi) 8/35, anamızıñ‿ėvḷadı (<annemizin evladı) 9/5.

/e/>/é/ değişimi

Diş ünsüzleri arasında yer alan /s/, /ş/, /z/ ünsüzlerinin ve damak ünsüzü olan /y/ sesinin inceltici etkisi ile oluşan değişim türüdür.

yérde (<yerde) 1/148, ékmēñ (<ekmeğin) 1/151, zénginimiş (<zenginmiş) 1/153, yétmíş (<yetmiş) 3/1, déi̇rmen (<değirmen) 3/17, çékiyem (<çekiyorum) 3/36, keşfédelim (<keşfedelim) 4/6, séksen (<seksen) 5/1, yétişse (<yetişse) 5/28, yéllüsü (<yerlisi) 6/36, érkek (<erkek) 6/54, méndires (<Menderes) 7/5, késer (<keser) 8/27, démeg (<demek) 8/47, éşi̇̄ñe (<eşiğine) 9/83, şéyden (<şeyden) 10/52.

/e/>/i/ değişimi

Bölge ağzında tespit edilebilen kelimelerin hemen hepsinde /y/ sesinin etkisi görülmüştür.

gúlmiyen (<gülmeyen) 1/1, istemiyeleg (<istemeyerek) 1/32, gitmemiye (<gitmemeye) 1/64, yémiye (<yemeye) 5/13, böyümiye (<büyümeye) 5/34, çékmiye (<çekmeye) 5/43, getümiyeni (<getirmeyeni) 6/48, yémiye (<yemeye) 10/68.

/e/>/í/ değişimi

Çok yaygın olmamakla beraber yöre ağzında görmek mümkündür.

söylíyemíyem (<söyleyemiyorum) 1/49, díkmĩcēġsiñ (<dikmeyeceksin) 1/54, díríndır (<derindir) 1/101, ölícēm (<öleceğim) 1/137.

/e/>/ü/ değişimi

İki kelimede tespit edilebilmiştir.

böcüg (<böcek) 7/19, söylüyem (<söyleyeyim) 10/41.

/e/>/ú/ değişimi

Sadece bir kelimede rastlanmıştır.

donevúrü (<dönüverir) 1/67.

/o/>/u/ değişim

Yaygın bir değişim değildir.

urda (<orada) 1/40, istavuruz (<istavroz) 23/13.

/o/>/ü/ değişimi

Kaynak kişinin tercihi olarak bir kelimede görülmüştür.

ütel (<otel) 10/24.

5.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi

/ı/>/a/ değişimi

Dar ünlüden geniş ünlüye doğru bir değişim, gelecek zaman çekimlerinde sıkça tespit edilen bir ses olayıdır.

oḷacāz (olacağız) 1/17, yápduracām (<yaptıracağım) 1/131, bacāmıza (<bacağımıza) 3/8, ocānı (<ocağını) 3/44, ahdartdıracām (<aktarttıracağım) 4/25, niyápícāñ (<ne yapacaksın) 4/54, oḫuducān (<okutacaksın) 4/62.

/i/>/a/ değişimi

[ḳ] ünsüzü, bu değişimin oluşmasında oldukça önemlidir.

ḳatabḷarı (<kitapları) 6/41, ḳamse (<kimse) 6/18, ḳaliseniñ (<kilisenin) 6/42, sevḳayátínıñ (<sevkiyatının) 6/128, esḳasi (<eskisi) 23/26.

/ü/>/ó/ değişimi

Damak ünsüzlerinin etkisiyle oluşan bir değişimdir.

bóyúglerimizden (<büyüklerimizden) 4/27, hóḳúmet (<hükümet) 4/25, ģóyá (<güya) 5/52, ģózeliñ (<güzelin) 6/81

.

/ü/>/ö/ değişimi

“böyü-,yörü-” fillerinin çekiminde bu tür değişim görülebilir.

yörüyelek (<yürüyerek) 1/36, böyümiye (<büyümeye) 5/34, hörmet (<hürmet) 5/59, böyüg (<büyük) 5/76.

/u/>/o/ değişimi

Çok nadir olarak bir iki kelimede kendini gösterir.

osandı (<usandı) 1/31, yóharı (<yukarı) 5/6.

/u/>/ó/ değişimi

"bóra, bórda, bóriyá" kelimelerinde yaygın olarak görülür.

dóvacı̄m (<duacım) 2/15, bórdan (<buradan) 4/3, bóriyá (<buraya) 4/6.

6. Ünlülerde Düşme ve Türeme

6.1. Ünlü Düşmesi

Alaçam ağzında görülen ünlü düşmelerini aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Türkçede orta heceler vurgusuz olduğundan kelime ortasında vokal düşmesi pek fazladır (Timurtaş, 1994: 40). Bölge ağzında bu tür ünlü düşmesine sıkça rastlanır. Vurgusuz orta hecelerde en fazla düz-dar ünlüler düşmektedir (bkz. Erdem ve Kirik, 2011: 85; Özçelik ve Boz, 2001: 53). Hece kaynaşması yoluyla da ünlülerin düştüğü görülmektedir. /k/, /g/, /ġ/, /ķ/, /y/ ve /r/ ünsüzlerinin erimesiyle yan yana gelen iki ünlüden dar olanı düşmüştür (Erdem ve Bölük, 2011: 417).

bėşı̄ñde (<beşiğinde) 1/1, ġarşımıñ (<kardeşimin) 1/10, yimá (<yemeği) 1/32, ģíysında (<kıyısında) 4/136, burda (<burada) 5/18, orda (<orada) 6/17, aşşā (<aşağı) 7/14, burdan (<buradan) 8/31, yápcaḫsıñ (<yapacaksın) 9/7, nérden (<nereden) 9/23, biniyōķ (<biniyoruz) 10/112, yápícāñ (<yapacaksın) 11/10, toprā (<toprağa) 11/26, ırāñ (<ırağın) 11/38, yánna (<yanına) 11/92, buḷamıyoḫ (<bulamıyoruz) 12/2, ġardaşlāna (<kardeşlerine) 14/23 söylı̄m (<söyleyeyim) 18/30, baḫcāñ (<bakacaksın) 20/6 nōlcaḫ‿işde (<ne olacak işte) 22/2, bilim (<bileyim) 25/15.

Yöre ağzında kullanılan alıntı kelimelerde de ünlü düşmesi görülür.

şükr‿oḷsun (<şükür olsun) 1/27, deggá (<dakika) 1/117, mahlesi (<mahallesi) 2/1, ikdira (<iktidara) 3/30, rı‿ólsun (<razı olsun) 5/85, vaḫdını (<vakit) 9/24, aḫreti‿çün (<ahireti için) 9/79, ibrām (<ibrahim) 9/62, zuḷm‿édenneri (<zulüm edenleri) 10/40, aḷlā

(<Allaha) 11/55, haphórmat (<apartman) 19/8, ceryán (<cereyan) 20/39, parşüT (<paraşüt) 23/41.

Ulamanın gerçekleştiği durumlarda zaman zaman ünlü düşmesi oluşur.

unnāñ‿ėlíne (<onların eline) 1/58, temsil‿edim (<temsil edeyim) 1/59, hacıḳóyüñ‿uşā (<Hacıköyün uşağı) 1/121, dursunuñ‿uşā (<Dursunun uşağı) 1/128, unu‿çün (<onun için) 1/147, bi‿ki (<bir iki) 2/1, ofis‿aḷcādı (<ofis alacaktı) 4/96, aşā‿ısırġanḷu (<aşağı ısırganlı) 5/6, ḳapınıñ‿ōne (<kapının önüne) 12/32.

Ayrıca i- fiilinde ve vasıta hâli eki ekleşirken ünlü düşmesi görülür (Erdem ve diğ., 2009: 2532).

anşaydı (<Ayşe idi) 1/21, mustafaydıñ (<Mustafa idi) 1/129, buradaymış (<burada imiş) 6/116, bafradaymış (<Bafrada imiş) 6/116, oḷmasaydı (<olmasa idi) 7/22, nėyse (<ne ise) 7/38, yáşindaydım (<yaşında idim) 13/41, siġortaymış (<sigorta imiş) 14/6, nérdeyse (<nerede ise) 20/8.

Yöre ağzında birleşik kelime özelliği gösteren yapıların bazılarında ünlü düşmesini görmek mümkündür.

ġaynatam (<kayın atam) 19/2.

Vasıta hâli ekinin kullanılışı sırasında da ekin bünyesinde yer alan “i” ünlüsünün düşmesine sıkça rastlanır.

parayna (<para ile) 1/139, haritaynañ (<harita ile) 6/136, müfdüynen (<müftü ile) 7/30, çíġaraynañ (<çırağı ile) 8/4, fiḷamaynañ (<filama ile) 10/32, arabaynañ (<araba ile) 10/49, sıraynañ (<sıra ile) 10/105, aḷmanyáynañ (<Almanya ile) 10/128, çaḷışmaynañ (<çalışma ile) 11/62, şéynen (<şey ile) 18/10, maḳanéyneñ (<makine ile) 18/11, arabaynañ (<araba ile) 23/32.

6.2. Ünlü Türemesi

Gerek diğer Türk lehçelerinde gerekse Türkiye Türkçesi ağızlarında akıcı ünsüzler kurallı bir şekilde bulunmaz (Şanlı, 1996: 119; Gemalmaz, 1995: 143). Alıntı kelimelerden “r, l” ünsüzleri ile başlayanların başına genelde dar ünlü getirilir.

irahmátlik (<rahmetlik) 1/3, ıraḫmet (<rahmet) 2/16, ireşbelliġ (<rençberlik) 5/9, ireşbelliɟneñ (<rençnerlik ile) 5/23, irezillig (<rezillik) 5/45, ırızası‿çün (<rızası için) 9/22, írātḷıa (<rahatlığa) 10/108, iḷazımıza (<lazım ise) 11/5, ıraḫı (<rakı) 11/79, iresmi (<resmi) 12/1, ırāsız (<rahatsız) 14/19, ırahvan‿at (<rahvan at) 27/60.

Bazı alıntı kelimelerin iç kısmında da ünlü türemesi meydana gelir. Bu türemenin nedenleri arasında Türkçe kelimelerin sonunda belirli ünsüzler haricinde çift ünsüz yer almaması ve anlamı kuvvetlendirme isteği (Doğan, 2012: 85) özellikle dikkat çeker. Kelime başında, ortasında veya sonunda çift ünsüz bulunan alıntı kelimelerde, bu iki ünsüz arasına genellikle dar bir ünlü girer (Erdem ve Kirik, 2012: 1055).

tiren (<tren) 1/40, tırabızon (<Trabzon) 8/17, hazıreti (<hazreti) 9/2, firengilü (<frenkli) 11/78, masırafḷarımızı (<masraflarımızı) 14/3, muḫaġıġaḫ (<muhakkak) 16/61, bafiranıñ (<Bafranın) 24/31, mediresede (<medresede) 27/25, tırabazanda (<Trabzonda) 27/39.

Standart dildeki kullanımın aksine, orta hecedeki vurgusuz ünlünün düşmediği yapıları yöre ağzında görmek mümkündür.

hepisi (<hepsi) 1/53, yáḷu̱uz (<yalnız) 5/53, biribiriñe (<biribirine) 11/33.

Sonu ünsüzle biten kelimelere vasıta eki getirildiğinde, ek kendi bünyesindeki dar ünlüyü koruyabilir.

ġomutannarınan (<komutanlar ile) 2/7, bitinen (<bit ile) 11/97, tarafınan (<taraf ile) 12/2, atınan (<at ile) 12/32, yérinen (<yer ile) 13/23, unnarınan (<onlar ile) 27/45.

Bölge ağzında -ken zarf-fiil ekinin kullanımı esnasında son ses türemesi oluşur. Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygı olarak görülen bir ses türemesidir (bkz. Erdoğan, 2012: 79; Doğan, 2012: 87; Hünerli, 2006: 63; Özden, 2014: 46).

ölçi̱kene (<ölçerken) 4/113, ġoşi̱kene (<koşarken) 4/139, baḫi̱kene (<bakarken) 4/139, gelekene (<gelirken) 8/32, yétişikene (<yetişirken) 9/33, dérkene (<derken) 9/50, şéyiderkene (<şey ederken) 9/75, ḷaf‿éderkene (<laf ederken) 10/2, dǫ́u̱nükene (<dövünürken) 10/26, ūraşuḳana (<uğraşırken) 10/115, geçerkene (<geçerken) 10/144, giderkene (<giderken) 12/46, yirkene (<yerken) 13/42.

Ek fiilin yer aldığı bazı yapılarda "i" ünlüsün düşmediğine rastlanmıştır.

neyise (<neyse) 1/133, fahırımış (<fakirlermiş) 5/3, varımış (<varmış) 5/8, ġardaşımış (<kardeşmiş) 5/52, evelidi (<evveldi) 5/105, õleyidi (<öyleydi) 5/112, hocayidi (<hocaydı) 7/41, ġarapuşḷarımış (<kapışırlarmış) 26/21.

B. ÜNSÜZLER

1. Ünsüz Çeşitleri

Alaçam ağzında, standart dilde kullanılan ünsüzlerin yanında [Ç], [ġ], [g̱], [ḫ], [J], [ḳ], [ḷ], [ñ], [l̨], ünsüzlerinin var olduğu görülmüştür. Bu ünsüzlerin geneli bölge ağzında yaygın olarak kullanılmaktadır.

[Ç]: Diş eti ünsüzlerinden "c" ile "ç" arasında boğumlanan bir ünsüzdür.

Çoġ (<çok) 8/31, Çalışġan (<çalışkan) 11/58, Çalışmasañ (<çalışmasan) 11/60, Çalışmaḫ (<çalışmak) 11/61, Çéḳaye (<çekiyor) 11/68, Çoḫ (<çok) 11/69, Çayíñ (<çayın) 11/80, Çilek‿eḳami (<çilek ekimi) 14/44.

[ġ]: Art ve yarı art ünlülerle bir araya gelerek heceyi oluşturur.

ġardaşíduḫ (<kardeştik) 1/1, alçaġlıġ (<alçaklık) 1/14, ġoparabúlüseñ (<koparabilirsen) 1/66, ġomutannarınan (<komutanlarla) 2/7, başġa (<başka) 3/12, banġalar (<bankalar) 3/33, topraġ (<toprak) 4/12, bataġlıġmış (<bataklıkmış) 4/37, saġliyoġ (<saklıyoruz) 4/102, çocuġluumuzda (<çocukluğumuzda) 5/47, daġġa (<dakika) 6/9, ġonaḫlamışla (<konaklamışlar) 7/2, ġaymahamımıza (<kaymakamımıza) 14/5, buġün (<bugün) 17/32, ġübre (<gübre) 25/3, baġ (<bağ) 25/5, torpaġ (<toprak) 25/7.

[g̱]: Ön ünlülerle kullanıldığında boğumlanma noktasını biraz geriye çekerek yarı art ünlülerin oluşmasını sağlayan bir orta damak ünsüzüdür (Erdem ve Bölük, 2011a: 60).

g̱úlmiyen (<gülmeyen) 1/1, g̱óñúllü (<gönüllü) 1/14, g̱óbēñde (<göbeğinde) 1/24, aġg̱úney (<ak güney) 1/36, g̱órg̱úsúzlüg (<görgüsüzlük) 1/38, g̱ún (<gün) 1/40, g̱ótdüle (<götürdüler) 1/46, müstag̱íl (<müstakil) 1/51, g̱íyámet (<kıyamet) 1/99, g̱íz (<kız) 1/107, degg̱á (<dakika) 1/117, g̱úzel (<güzel) 2/14, g̱úcüklüu̱mde (<küçüklüğümde) 3/4, g̱óçg̱ún (<göçgün) 4/28, g̱ózü (<gözü) 4/70, g̱órü̱oñ (<görüyorsun) 5/18, g̱óḷayḷu̱ (<kolaylığı) 5/30, beng̱úden (<bengüden) 6/37 .

[ḫ]: Sızıcı, tonsuz, art damak, hırıltılı "h" ünsüzü (Sağır, 1995c: 397) olarak tanımlanan bu ünsüz yöre ağzında oldukça yaygındır. Genelde /k/>/h/ yönlü bir değişimle ortaya çıkar.

çocuḫlar (<çocuklar) 1/18, çıḫacaḫsıñ (<çıkacaksın) 1/7, yoḫ (<yok) 1/9, çıḫardılar (<çıkardılar) 3/42, çıḫma (<çıkma) 1/59, çocuḫla (<çocuklar) 1/116, yúmuḫ (<yumuk) 4/70, yóḫarı (<yukarı) 6/3, çıraḫ (<çırak) 6/12, çıḫanı (<çıkanı) 6/44, ġonaḫlamışla

(<konaklamışlar) 7/2, íraḫmatlik (<rahmetlik) 7/4, oḫumuş (<okumuş) 7/23, mıḫdarımız (<muhtarımız) 10/1, ġaçarḫana (<kaçarken) 10/8, ġoyúncuḷuḫ (<koyunculuk) 11/2, acḷıḫ (<açlık) 11/11, baḫçasına (<bahçesine) 11/57.

[J]: Yöre ağzında bir kelimede tespit edilmiştir.

Jandarmi̅di (<jandarmaydı) 27/23.

[ḳ]: Alaçam ağzında sıkça kullanılan ünsüzlerdendir. Genel olarak art ya da yarı art ünlülerle hece kurar.

ḳırḳ (<kırk) 1/23, túrḳú (<türkü) 1/43, ḳópekden (<köpekten) 1/76, baḳıyóm (<bakıyorum) 2/17, oḳuḷḷar (<okullar) 3/10, mıntıḳa (<mıntıka) 4/3, óḳúz (<öküz) 4/66, ḳóḳúnü (<kökünü) 5/7, şúḳúller‿oḷsun (<şükürler olsun) 5/47, bilemōḳ (<bilemiyoruz) 6/28, ḳaymaḫam (<kaymakam) 6/112, yándaḳaler (<yandakiler) 7/26, yoḳ (<yok) 8/3, yúḳúñü (<yükünü) 8/13, dóḳsúnne (<döksünler) 9/15, gétdúḳlēni (<gittiklerini) 10/19, devam‿étdúḳ (<devam ettik) 16/11, seḳaz (<sekiz) 16/13.

[ḷ]: Gevşek boğumlanmalı akıcı bir ses (Aydın, 1992: 45) olarak tanımlanır. Art ünlülerle hece kurar. Ötümlü, sürekli ve akıcı olan bu ses, art avurtta boğumlanan /l/ sesidir (Erdem ve Kirik; 2011: 89).

ufahḷarı (<ufakları) 1/1, oḫuḷ (<okul) 1/16, hayúḷḷu (<hayırlı) 1/63, yázaḷu̱m (<yazarlığım) 2/7, ma̱aḷle‿araḷarı (<mahalle araları) 3/6, ġıtḷıḫ‿oḷdu (<kıtlık oldu) 3/16, tüccaḷḷar (<tüccarlar) 3/29, taḷḷaḷara (<tarlalara) 4/15, ġanaḷḷar (<kanallar) 4/37, ġumḷuġlarda (<kumluklarda) 4/44, mıḫdaḷḷıḫ (<muhtarlık) 16/2, ġoymuşḷa (<koymuşlar) 16/5, ōḷu (<olur) 16/9, dalın (<dalın) 17/1, aḷaçam (<alaçam) 17/1, ġırsaḷ (<kırsal) 18/3, su̱aḷ (<sual) 19/ 13, ġıḷ (<kıl) 23/21.

[ñ]: Türk dilinin bilinen en eski dönemlerinden beri dikkati çeken seslerinden biridir (Ersoylu, 2000: 97)**.** Ses için "geniz n'si" veya "art damak n'si" tanımları kullanılmıştır (Ertek, 2012: 111). Eskiden bu sesin adı "sağır nun" olan ses (Boeschoten 2000: 96), Türkiye Türkçesi ağızlarının çoğunda olduğu gibi Alaçam ağzında da kullanımı yaygındır. Ötümlü, sürekli, akıcı bir art damak ünsüzüdür (Erdem ve Kirik; 2011: 101).

ġardaşıñ (<kardeşin) 1/2, neyiñ (<neyin) 1/3, versiñ (<versin) 1/4, tütüñ (<tütün) 1/4, fahıllıınañ (<fakirlikle) 1/5, oḷabúlúsüñ (<olabilirsin) 1/6, çocūnañ (<çocukla) 1/7, ana̱ınañ (<annenle) 1/7, aileyneñ (<aileyle) 1/7, ġomşūnañ (<komşuyla) 1/7, çıḫacaḫsıñ (<çıkacaksın) 1/7, seniñ (<senin) 1/7, yüzüñ (<yüzün) 1/8, ekmáñ (<ekmeğin) 1/8, aḷusuñ

(<alırsın) 1/8, parañ (<paran) 1/9, ġarşımıñ (<karşımın) 1/10, oḷsuñ (<olsun) 1/14, oḷacaḫsıñ (<olacaksın) 1/14, bilecegsiñ (<bileceksin) 1/15, baḫıñ (<bakın) 1/16, annamıñ (<annemin) 1/21, çocuḫuñ (<çocuğun) 1/22, *izmiri*ñ (<İzmirin) 1/24, ąjlemineñ (<ailemle) 1/26, davuḷunañ (<davulla) 1/29, geliñ (<gelin) 1/29.

2. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması

Dilimizde yer alan damak ünsüzleri ön damak ve arka damak olmak üzere ikiye ayrılır. Ünlü ünsüz uyumu, Türkçede ön ve arka damak ünsüzleri ile ön ve arka damak ünlülerinin birbirine uyması kuralıdır (Ergin, 1993:72; Ercilasun, 1983: 104). Alaçam ağzında bu uyumun zaman zaman bozulduğu görülür, bir başka deyişle arka damak ünsüzlerinin ön ünlülerle, ön damak ünsüzlerinin de art ünlülerle kullanıldığı yapılara bölge ağzında rastlamak mümkündür.

ġúlmiye (<gülmüyor) 1/1, ġúlec (<güleç) 1/8, sevúndúmeġ (<sevindirmek) 1/20, ġóbēñde (<göbeğinde) 1/24, ġórgúsúzlüg (<görgüsüzlük) 1/38, zenġínnīneñ (<zenginlikle) 1/64, ġoparabúlüseñ (<koparabilirsen) 1/66, bālíyeñ (<bağlıyorsun) 4/146, gitdúḳ (<gittik) 5/80, yáyliyá (<yaylaya) 6/16, kesiyá (<kesiyor) 6/145, aḫuḷlīmiş (<akıllıymış) 7/25, ġórúníye (<görünüyor) 8/47, gétdiler (<gittiler) 17/2.

3. Ünsüz Değişimleri

3.1.Ünsüzlerde Ötümlüleşme

Ünsüzlerde ötümlüleşme kelime başı, ortası ve sonu olacak şekilde üçe ayrılır.

3.1.1. Kelime Başında Ötümlüleşme

Günay, kelime başındaki ötümlüleşmenin Güney Batı Türkçesinin ayırıcı bir ses özellliği (1978: 84) olduğunu belirtir. Ötümlü sesler, soluk hamlesinin ses yolundan geçişi sırasında boğumlanma noktasında bir kapanma veya daralmanın meydana gelmesi ve bununla birlikte boğumlanma noktasından çıkan patlamanın gırtlaktan gelen tonla yayılmasıyla oluşur (Banguoğlu, 2007: 49).

/t/->/d/- değişimi

Eski Türkçede kelime başında /d/ bulunmamasına karşın Batı Türkçesinin başında görülen bir ötümlüleşme eğilimi sonucu (Caferoğlu, 1989: 21) ortaya çıkar.

datḷu (<tatlı) 1/33, dipė (<tepe) 1/50, dut (<tut) 1/60, dutarsañ (<tutarsan) 1/70, dudup (<tutup) 1/71, dutmadı (<tutmadı) 1/71, deyze (<teyze) 1/108, dutmaz (<tutmaz) 1/119, dutmasa (<tutmasa) 1/136, daşḷandı (<taşlandı) 3/3, daşḷanacaḫ (<taşlanacak) 3/4, daşḷu (<taşlı) 3/5 datḷu (<tatlı) 3/11, daban (<taban) 4/14, dépiye (<tepeye) 4/134, dutaḷḷarımış (<tutarlarmış) 5/61, dutunamamışıñ (<tutunamamışsın) 6/143, daḫmışḷa (<takmışlar) 9/1, daḫma (<takma) 9/16, daşa (<taşa) 11/26, daş (<taş) 12/1, daşı (<taşı) 12/1, daşınduḫ (<taşındık) 13/17, depe (<tepe) 27/22.

/p/->/b/- değişimi

Eski Türkçede kelime başında /p/ sesi bulunmadığı (Aydın, 1192: 28) için Alaçam ağzındaki bu değişimi, Türkçe kelimelerin başında yer alan /b/ sesinin kendisini koruması olarak açıklamak mümkündür. Bununla beraber alıntı kelimelerin başında yer alan /p/ ünsüzünün de zaman zaman ötümlüleşerek /b/ sesine dönüştüğü görülür.

beşiñde (<peşinde) 1/1, gelib (<gelip) 21/3.

Standart Türkiye Türkçesinde /p/ olarak kullanılan ama Eski Türkçede /b/ olarak görülen arkaik şekiller şunlardır:

bíşmíş (<pişmiş) 1/104, barmām (< parmağın) 5/77, barmanıñ (<parmağının) 14/45, bēsimet (< peksimet) 5/76, bazaḷḷara (<pazarlara) 13/2, bek (<pek) 13/10, bek (<pek) 13/20

/k/->/g/- değişimi

Türkiye Türkçesinde bulunan /g/ sesi Eski Türkçedeki /k/ sesinin, Güney-Batı lehçelerindeki tarihî gelişim gereğince tonlulaşmasıyla (Korkmaz, 1994: 79) oluşmuştur. Bu gelişimin gereği olarak Alaçam ağzında da kelime başındaki /k/ ünsüzlerinin bazı durumlarda /g/ sesine dönüştüğü görülür.

gi (< ki) 1/4, gendúmde (< kendimde) 1/41, gendúnü (< kendini) 1/122, gere (< kere) 2/15, gendü (<kendi) 3/66, gendü (<kendi) 4/30, gişi (<kişi) 4/30, gi (<ki) 4/33, gendúnü (< kendini) 5/10, gendúmüzü (< kendimizi) 5/14, gişi (< kişi) 5/95, gessiñ (< kessin) 10/78.

/ķ/->/ġ/- değişimi

Bölge ağzında en sık görülen ötümlüleşme türüdür. Hem Türkçe hem de yabancı kökenli kelimelerde sıklıkla tespit edilmiştir.

ġoyún (<koyun) 11/1, ġoyún (<koyun) 11/2, ġoyúncuḷuḫ (<koyunculuk) 11/2, ġaḷusuñ (<kalırsın) 11/3, ġoyún (<koyun) 11/4, ġışın (<kışın) 11/5, ġış (<kış) 11/5, ġapanduu (<kapandığı) 11/6, ġış (<kış) 11/6, ġuzuḷar (<kuzular) 11/7, ġırıḷa (<kırıla) 11/11, ġoyún (<koyun) 11/12, ġaḷdı (<kaldı) 11/15, ġāvelerdeler (<kahvelerdeler) 11/16, ġuşḷar (<kuşlar) 11/17, ġāveler (<kahveler) 11/18, ġılmayánıñ (<kılmayanın) 11/19, ġazanu (<kazanı) 11/19, ġadara (<kadara) 11/21, ġuvvetim (<kuvvetim) 11/22, ġorucu (<korucu) 11/24, ġuru (<kuru) 11/26, ġumarıñ (<kumarın) 11/28, ġaḷhar (<kalkar) 11/29, ġumar (<kumar) 11/29, ġılmíyánıñ (<kılmayanın) 11/29, ġılmíyándan (<kılmayandan) 11/30, ġazam (<kazam) 11/32, ġaḷḫdı (<kalktı) 11/34, ġafaḷarı (<kafaları) 11/42, ġorḫmiyemi (<korkmuyomu) 11/41, ġorḫiye (<korkuyo) 11/42, ġaḷḫdı (<kalktı) 11/44,ġuruşa (<kuruşa) 11/48, ġırḫ (<kırk) 11/52, ġurs (<kurs) 11/53, ġırḫ (<kırık) 11/54, ġurusu (<kurusu) 11/54, ġocaġarım (<kocakarım) 11/56, ġocaġarı (<kocakarı) 11/57, ġışında (<kışında) 11/59, ġāveden (<kahveden) 11/59, ġarínca (<karınca) 11/61, ġuruḷuşunda (<kuruluşunda) 11/1, ġonmuşḷa (<konmuşlar) 12/2, ġoşuḷuyómuş (<koşuluyormuş) 12/3, ġızı (<kızı) 12/4, ġıza (<kıza) 12/9, ġavlīneñ (<kavliyle) 12/9, ġızına (<kızına) 12/9, ġıvrama (<kıvranma) 12/27, ġaḷmadı (<kalmadı) 12/28, ġaba (<kaba) 12/35, ġardaşı (<kardeşi) 12/35, ġuşānı (<kuşağını) 12/39, ġuşāñ (<kuşağı) 12/40, ġırmuzuydu (<kırmızıydı) 12/41, ġuyálḷarıdı (<koyarlardı) 12/45, ġıraḷḷarıdı (<kırarlardı) 12/46, ġuruş (<kuruş) 12/47, ġırsaḷ (<kırsal) 13/3, ġorucu (<korucu) 13/7, ġırsaḷ (<kırsal) 13/10, ġazmaḷarınañ (<kazmalarla) 13/11, ġamyon (<kamyon) 13/17, ġış (<kış) 13/20, ġarda (<karda) 13/20, ġart (<kart) 13/21, ġanunnarda (<kanunlarda) 13/24, ġaymaḫamımız (<kaymakamımız) 13/25, ġanunnarda (<kanunlarda) 13/26, ġorucumuz (<korucumuz) 13/29, ġıtḷıḫ (<kıtlık) 13/45, ġaba (<kaba) 13/35, ġurā (<kura) 13/49, ġartı (<kartı) 14/1, ġart (<kart) 14/2, ġoníşím (<konuşuyum) 14/9, ġart (<kart) 14/12, ġoḷ (<kol) 14/47, ġız (<kız) 15/2, ġoyúnumuz (<koyunumuz) 15/4, ġuzumuz (<kuzumuz) 15/4, ġurduḫ (<kurduk) 15/12, ġurtuḷamassıñ (<kurtulamassın) 15/13, ġarpuz (<karpuz) 15/13, ġuraḫ (<kurak) 15/15, ġafam (<kafam) 15/24, ġarı (<karı) 15/25, ġusura (<kusura) 15/25, ġocadaydı (<kocadaydı) 15/33, ġoymuşḷa (<koymuşlar) 16/5, ġadar (<kadar) 16/11, ġaçuruḷḷarıdı (<kaçırırlardı) 16/26, ġaḷfaḷa (<kalfalar) 16/30, ġada (<kadar) 16/33, ġuruş (<kuruş) 16/33, ġayáḷardan (<kayalardan) 16/34, ġarar (<karar) 17/2, ġaçaḫ (<kaçak) 17/5, ġaḷan (<kalan) 17/5, ġurtuḷub (<kurtulup) 17/12, ġaḫıliyeḷa (<kahılıyorlar) 17/16, ġocaḷañız

(<kocalarınız) 17/16, ġadunna (<kadınla) 17/21, ġorhiye (<korkuyor) 17/23, ġaçah (<kaçak) 17/24, ġayboḷdu (<kayboldu) 17/41, ġara (<kara) 18/1, ġırsaḷ (<kırsal) 18/1, ġırsaḷ (<kırsal) 18/3, ġarık (<karık) 18/15, ġaḷıñ (<kalın) 18/23, ġurtaramañ (<kurtaraman) 18/32, ġavaġ (<kavak) 19/1, ġada (<kadar) 19/1, ġaş (<kaç) 19/2, ġaḷdı (<kaldı) 19/2, ġaynatam (<kaynatam) 19/2, ġaḷmış (<kalmış) 19/3, ġonuşamiyem (<konuşamıyorum) 19/3, ġoyún (<koyun) 19/5, ġuzu (<kuzu) 19/5, ġoyúnu (<koyunu) 20/3, ġaynadiyeḷa (<kaynatıyorlar) 20/19, ġaraġoḷdan (<karakoldan) 22/15, ġasdomonuçda (<Kastamonuda) 23/6, ġazuḷdu̱unu (<kazıldığını) 23/10, ġuyú (<kuyu) 23/10, ġopartdı (<kopardı) 23/18, ġarşu (<karşı) 23/19, ġıl (<kıl) 23/21, ġuyú (<kuyu) 23/27, ġada (<kadar) 23/45, ġaḷmadı (<kalmadı) 23/46, ġaḷabaḷıḫ (<kalabalık) 24/3, ġaliye (<kalıyor) 25/6, ġırılmış (<kırılmış) 25/21, ġarı (<karı) 25/22, ġocası (<kocası) 25/22, ġabora (<kaparo) 26/32, ġordu (<gördü) 27/3, ġaḷġdu̱unda (<kalktığında) 27/5.

/ķ/->/g̱/- değişimi

Yöre ağzında görülen bu değişimde /y/, /z/ ünsüzlerinin inceltici etkisi kendini gösterir.

g̱íyámet (<kıyamet) 1/99, g̱íz (<kız) 1/107, g̱ánnım (<kanlım) 1/124, g̱óu̱şḷarı (<koğuşları) 2/12, g̱óyiye (<koyuyor) 4/134, g̱íysında (<kıyısında) 4/136, g̱óḷayḷu̱ (<kolaylığı) 5/30, g̱ízġardaşım (<kızkardeşim) 10/67.

/ç/->/c/- değişimi

Ön seste hakim olan tonsuz /ç/ sesinin, tonlulaşarak /c/ sesine değişmesi (Silahşör, 2011: 54) olarak açıklanan bu değişime, Eski Türkçede kelime başında /c/ ünsüzü bulunmadığından (Erdem ve Kirik, 2011) nadir olarak rastlanır.

cocuḫ (<çocuk) 1/146, cizme (<çizme) 4/87, cereġden (<çeyrekten) 5/94 cerek (<çeyrek) 5/94.

/s/->/z/- değişimi

Genel olarak alıntı kelimelerde görülür.

zabaḫḷara (<sabahlara) 1/125, zabaḫdan (<sabahlardan) 3/64, zefillig (<sefillik) 4/35, zefíll̄nen (<sefillikle) 5/9, zefilli‿ineñ (<sefillikle) 5/48, zefilli̱ineñ (<sefillikle) 5/74, zopadan (<sopadan) 5/91, zabanañ (<sabah) 6/22, zamaḫ (<semah) 6/64, zaḫd (<sahte) 7/4,

zabaḫ̣lara (<sabahlara) 7/27, zabaḫ̣ (<sabah) 9/72, zop (<sopa) 10/154, zabaḫ̣ (< sabah) 11/49.

3.1.2. Kelime Ortasında Ötümlüleşme

Kelime ortasında görülen ötümlüleşmeler aşağıdaki şekildedir:

-/p/->-/b/- değişimi

yábaḷım (<yapalım) 1/135, atḷadibda (<atlatıpta) 4/100, yábcaḫ̣ (<yapacak) 5/49, meseblü (<messepli) 6/61, ġaybetmeñ (<kaybetmeyin) 9/2, yábduran (<yaptıran) 9/21, yábmaḫ̣ (<yapmak) 10/27, yábduḫ̣ları (<yaptıkları) 10/35, yábmaḷarında (<yapmalarında) 10/38, hebsini (<hepsini) 10/39, ġaybetdile (<kayıpettiler) 10/41 sebebine (<sebepine) 10/107.

-/k/->-/g/- değişimi

bilecegsiñ (<bileceksin) 1/15, böyicegsi͟i͟z (<büyüyeceksiniz) 1/17, asger (<asker) 1/23, esgerden (<askerden) 1/26, gezecegle (<gezecekler) 1/31, esgi (<eski) 1/89, megdubu (<mektubu) 1/92, egmeg (<ekmek) 1/110, hareget (<hareket) 1/112, degge (1<dakika) 1/117, çóregsiz (<çöreksiz) 1/121, vecigleriñ (<veciklerin) 1/123, çogça (<çokça) 1/123, çegmiş (<çekmiş) 1/130, ḳótúlügleri (<kötülükleri) 1/133, teglif (<teklif) 2/11, biligde (<bilikte) 2/12, cepāneligleri (<cephanelikleri) 2/12, istigbāli (<istikbali) 2/14, esgi (<eski) 3/12, tegrar (<tekrar) 4/10, bóyúglerimizden (<büyüklerimizden) 4/27, seferbelligde (<seferberlikte) 4/35, emegli (<emekli) 4/52, çocuġgen (<çocukken) 4/71, mesgere (<meskere) 4/105, di͟ceggi (<diyeceki) 4/113, di͟cegsiñ (<diyeceksin) 5/2, esgiden (<eskiden) 5/4, hergesiñ (<herkesin) 5/17, şegil (<şekil) 5/41, esgisi (<eskisi) 5/46, esgişērdeydim (<eskişehirdeydim) 5/80, begledile (<beklediler) 5/84, şegil (<şekil) 5/93, ölçegligden (<ölçeklikten) 6/148, tegrar (<tekrar) 7/39, Sefelbelli͟e (<seferberlike) 8/9, Dḙi͟şiglig (<değişiklik) 10/39, begçi (<bekçi) 10/63, dúşg͟ún (<düşkün) 10/117, esgi (<eski) 11/10, esgiden (<eskiden) 11/23, esgiden (<eskiden) 11/33, esgi (<eski) 11/39, asgerde (<askerde) 11/52, tembelligden (<tembellikten) 11/58, esgiden (<eskiden) 12/6, esgisi (<eskisi) 13/5, begciniñ (<bekçinin) 14/2, emegli (<emekli) 14/13, tegrar (<tekrar) 14/14, asgelli͟ini

(<askerliğini) 14/32, esgi (<eski) 15/1, esgi (<eski) 15/14, emeglü (<emekli) 16/19, emeglü (<emekli) 16/25, emeglüsü (<emeklüsü) 16/51, begci (< bekçi) 17/15, begci (<bekçi) 17/46, herges (<herkes) 18/2, esgi (<eski) 20/39, böyüglerden (<büyüklerden) 23/9, esgiden (<eskiden) 23/38, *esgişehirde*ydi (<Eskişehirdeydi) 23/42, asger (<asker) 23/51, mergezimiz (<merkezimiz) 24/2, esgiden (<eskiden) 25/1, esgiden (<eskiden) 26/1, segiz (<sekiz) 26/3.

-/k/->-/ğ/- değimi

çocūduḫ (<çocuğuyduk) 10/20, ayá͜ına (<ayağına) 6/69, Sefelbelli͜e (<seferberliğe) 8/9, g͜órdú͜umüz (<gördüğümüz) 6/56, çocu͜u (<çocuğu) 5/108, dėdú͜úmüz (<dediğimiz) 6/15, be͜eniyoġ (<beğeniyoruz) 5/102, yėtdú͜ú (<yettiği) 1/28, bayra (<bayrağı) 1/94, hırsızḷı͜ı (<hırsızlığı) 1/113, sādí͜i (<sağdığı) 1/129, asgelli͜i (<askerliği) 2/2, bölü͜e (<bölüğe) 2/10, ayāñda (<ayağında) 4/35, yó͜udu (<yoktu) 4/63, bíçā (bıçağı) 4/102, ireşbelli͜ineñ (<rençberlikle) 5/23, so͜ua (<soğuğa) 10/46, so͜uḫ (<soğuk) 10/43, túfē (<tüfeği) 10/83, írātḷı͜a (<rahatlığa) 10/108, eḫmem (<ekmeğim) 10/162.

-/k/->-/ġ/- değişimi

asgerlíġ (<askerlik) 1/24, dí͜īceġ (<diyecek) 1/53, díkmīcēġsiñ (<dikmeyeceksin) 1/54, dúşümeġ (<düşürmek) 1/63, demeġ (<demek) 1/72, bóyúġ (<büyük) 1/117, teġele (<tekele) 3/24, ġine (<yine) 3/28, hanġí (<hangi) 3/55, bilmiyedüġ (<bilmeseydik) 4/63, dóġdü (<döktü) 4/116, gedíyoġ‿işde (<gidiyoruz işte) 5/1, sürdürüyoġ (<sürdürüyoruz) 5/37.

-/ḳ/->-/ġ/- değişimi

Yöre ağzında, kelime ortasında görülen ötümlüleşmenin en yaygın örnekleri -/k/->-/ġ/ şeklindedir.

çocuġḷarı (<çocukları) 1/10, aḷçaġḷıġ (<alçaklık) 10/14, tozacaġḷar (<tozacakları) 1/31, başġa (< başka) 1/32, aġg͜úney (<akgüney) 1/36, basġı (<başkı) 1/50, müstaġíl (<müstakil) 1/51, çanaġġale (<Çanakkale) 1/90, acıġdım (<acıktım) 1/110, degġá (<dakika) 1/117, demirġırata (<demirkırata) 1/122, ġarġanı (<karganın) 1/124, zonġuḷdaġda (>zonguldakta) 1/131, peġāḷa (<pekala) 1/141, yápmaduġdan (<yapmadığından) 1/146,

doġuz (<dokuz) 2/5, bóyúġdür (<büyüktür) 2/7, soġā (<sokağa) 2/15, bıraġmamış (<bırakmamış) 2/15, şúġr (<şükür) 2/15, mu̱aġġaġ (<muhakkak) 2/16, çocuġlān (<çocuklarına) 2/17, baġdu̱ı (<baktığı) 2/17, teġele (<tekele) 3/24, banġaḷaın (<bankaların) 3/30, taġside (taksitte) 3/42, bıraġduġ (<bıraktık) 4/3, teġrar (<tekrar) 4/8, ortaġdı (<ortaktı) 4/20, erbaġan (<Erbakan) 4/20, baġanı (<bakanı) 4/22, oḷduġdan (<olduktan) 4/23, başbaġan (<başbakan) 4/23, geyiġġaşan (<geyik kaçan) 4/27, doġdur (<toktur) 4/35, ayáġġabı (<ayakkabı) 4/35, yoġmuş (<yokmuş) 4/35, bataġḷıġmış (<bataklıkmış) 4/37, ġumḷuġḷarda (<kumluklarda) 4/44, doḷdurucaġsıñ (<dolduracaksın) 4/75, ġarġa (<karga) 4/87, çıġdı (<çıktı) 4/98, saġliyoġ (<saklıyoruz) 4/102, ḳırġḷarda (<kırklarda) 4/106, ayúrıcaġsıñ (<ayıracaksın) 4/108, çíġmış (<çıkmış) 4/114, dóġdü (<döktü) 4/116, sírġat (<sırkat) 4/124, ottuġlān (<ottuklarını) 5/7, ġaruşuġḷuġ (<karışıklık) 5/8, ġaḷġdı (<kalktı) 5/15, baġma (<bakma) 5/27, çıġdı (<çıktı) 5/38, fabriġaḷara (<fabrikalara) 5/44, ġaḷġduġ (<kalktık) 5/56, oġuma (<okuma) 5/66, ġaḷġdı (<kalktı) 6/69, ġırġḷıḷar (<kırkları) 5/73, çíġardı (<çıkardı) 5/74, çeġdúġ (<çektik) 5/82, baġmíyodu (<bakmıyordu) 5/87, varduġda (<vardıkta) 5/89, cereġden (<çeyrekten) 5/94, çíġdı (<çıktı) 5/100, ayáġġabı (<ayakkabı) 1/103, çıġdı (<çıktı) 5/104, bıraġdu̱uñ (<bıraktığın) 5/109, sírġat (<sırkat) 5/109, *hacıġırō* (<hacıkıro) 6/2, daġġa (<dakika) 6/9, baḷġan (<balkan) 6/97, çíġaraynañ (<sigarayla) 8/4, tarīġat (<tarikat) 9/4, meşġalinden (<meşkalinden) 9/73, haġġaten (<hakikatten) 10/10, *anġara*da (<ankarada) 10/13, aġg̱úl (<akgül) 10/15, ġaraġoḷ (<karakol) 10/31, ġarġaḷuda (<kargalıda) 10/64, başġa (<başka) 11/17, başġa (<başka) 11/38, bāġurdan (<bakırdan) 11/55, Çaḷışġan (<çalışkan) 11/58, keşġaḳ (<keşkek) 12/7, başġa (<başka) 11/27, başġa (<başka) 14/9, siġortanıñ (<sigortanın) 14/14, başġa (<başka) 14/43, *anġara*da (<Ankarada) 15/29, başġa (<başka) 15/33, siġorta (<sigorta) 15/41, siġortam (<sigortam) 16/11, siġortayá (<sigortaya) 16/11, siġortanıñ (<sigortanın) 16/30, basġun (<baskın) 17/18, basġun (<baskın) 19/1, başġa (<başka) 21/8, çocuġḷu̱umuz (<çocukluğumuz) 22/1, ayáġġabı (<ayakkabı) 22/6, ġaraġoḷdan (<karakoldan) 22/15, şabġa (<şapka) 23/8, faġat (< fakat) 23/15, cumhurbaşġanı (<Cumhurbaşkanı) 23/40, başġa (<başka) 25/6, baġġaḷ (<bakkal)26/24, haġġatden (<hakkatten) 26/25, çığdı (<çıktı) 26/36.

-/k/->-/g̱/- değişimi

Yaygın olmamakla beraber bazı kelimelerde -/k/->-/g̱/- değişimi tespit edilmiştir.

müstag̱íl (<müstakil) 1/51, g̱úcüklüg̱ümde (<küçüklüğümde) 3/4, geyúg̱leri (<geyikleri) 4/136, cāhillíg̱ (<cahillik) 9/66, dúşg̱ún (<düşkün) 10/117, g̱úçúk‿ōḷum (<küçük oğlum) 11/57, emeglülúg̱ (<emeklilik) 15/25.

-/ç/->-/c/- değişimi

Kelime ortasındaki "ç" sesi ötümlüleşerek "c" sesine dönüşür.

bekci 3/86, aşcı 8/31, kevsekce 11/65, pirinci 17/75, saçtıḳca 21/99, iḷacımı 26/54, tombaḳcana 26/50, a͡acı 37/13.

bucuġ (<buçuk) 2/4, ġıḷıcdan (<kılıçtan) 9/32, g̱úcúñ (<küçüğün) 10/43, borcum (<borçum) 10/156, acḷıḫ (< açlık) 11/11, begciniñ (< bekçinin) 14/2, begci (< bekçi) 17/15, begci (<bekçi) 17/46, asger (<asker) 23/5.

-/t/->-/d/- değişimi

Alaçam ağzında sistemlilik gösteren bir değişim türüdür.

desdi (<testi) 1/90, üsdüne (<üstüne) 1/91, megdubu (<mektubu) 1/92, enişde (<enişte) 1/108, isdemesi (<istemesi) 1/110, misdafa (<Mustafa) 1/143, muḫdaḷḷu͡n (<muhtarlığın) 2/1, térkedmiş (<terk etmiş) 2/13, hatda (<hatta) 3/17, tüdünü (<tütünü) 3/25, igdidara (<iktidarda) 3/42, taġside (<taksite) 3/42, hasdaḷıġ (<hastalık) 4/30, hasdaḷıu͡ (<hastalığı) 4/34, hasdaḷıġ (<hastalık) 4/35, bóyúducem (<büyütücem) 4/85, ḷasdig (<lastik) 4/87, hasdaḷıġ (<hastalık) 5/14, hasda (<hasta) 5/16, hasdanelerde (<hastanelerde) 5/16, ibdaḷ (<iptal) 5/19, desde (<deste) 5/39, isderse (<isterse) 5/73, posda (<posta) 5/80, noḫdiyá (<noktaya) 5/81, hasdayú (<hastayı) 5/94, ōredeyim (<öğreteyim) 6/35, müfdülüg (<müftülük) 7/20, müfdüynen (<müftüyle) 7/30, taḫdıñı (<tahtını) 9/28, isdemédú͡nden (<istemediğinden) 9/35, ifdirā (<iftira) 9/69, gekdaşḷar (<bektaşlar) 9/84, hadda (<hatta) 9/88, úsdadımı (<üstadımı) 9/95, ihdiyáḷḷarı (<ihtiyarları) 10/45, yásduḫ (<yastık) 10/104, aḫdariye (<aktarıyor) 10/113, çíḫdı (<çıktı)11/32, hasdānesinde (<hastanesinde) 11/53, hasdaḷıḫ (<hastalık) 11/54, taḫda (<tahta) 11/54, üsdündeḳa (<üstündeki) 11/42, hadda (<hatta) 13/45, ḳaremidini (<kiremitini) 14/6, muḫdaçḷu͡mız (<muhtaçlığımız) 15/50, ibdaḷ (<iptal) 16/13, ihdiyáç (<ihtiyaç) 14/7, hafdada (<haftada) 20/10, südü (<sütü) 20/17, muḫdarıñ (<muhtarın) 21/1, doḫdor (<doktor) 23/2

Standart Türkiye Türkçesinde /t/ olarak kullanılan bazı sözcüklerde arkaik şekiller korunmaktadır.

südüne (<sütüne) 4/118, éşde (<işte) 5/10, südünden (<sütünden) 11/8, işde (<işte) 12/1, işde (<işte) 12/27

-/h-/> -/y/- değişimi

Kaynak kişinin tercihi olarak bir kelimede belirlenmiştir.

eytiyár (<ihtiyar) 8/32.

3.1.3. Kelime Sonunda Ötümlüleşme

-/p/>-/b/ değişimi

Alıntı kelimelerin sonunda ve zarf-fiil eki "-ıp/-ip, -up/-üp" bünyesinde yer alan /p/ sesi ötümlüleşerek /b/ sesine dönüşür.

edib (<edip) 1/52, çaḷíşib (<çalışıp) 1/52, háb (<hap) 1/144, heb (<hep) 1/144, yáb (<yap) 1/150, şaşıb (<şaşıp) 1/157, gónderib (<gönderip) 4/62, hoblib (<hoplayıp) 4/147, okı̄b (<okuyup) 4/147, varıb (<varup) 8/12, ġayboḷub (<kaybolup) 8/46, ḳatab (<katap) 9/13, sürünüb (<sürünüp) 10/25, biraḫíb (<bırakıp) 10/86, girib (<girip) 10/142, heb (<hep)11/14, heb (<hep) 11/31, gidib (<gidip) 16/51, heb (< hep) 16/54, heb (<hep) 17/6, ġurtuḷub (<kurtulup) 17/12, heb (<hep) 17/22, gédib (<gidip) 17/23.

Son seste -/b/ ünsüzü kimi alıntı kelimelerde korunmuştur.

hesab (<hesap) 1/121, ayib (<ayıp) 4/110, harb (<harp) 8/35, cünüb (<cünüp) 6/90, müsteceb (<müstecep) 10/36, māḷub (<malup) 10/142, inḳaḷab (<inkılap) 22/9, ahşab (<ahşap) 26/7.

-/ḳ/>-/ġ/ değişimi

Bu değişim bölge ağzında sıklıkla tespit edilmiştir. Hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde görülür.

haşlıġ (<harçlık) 1/3, yoġ (<yok) 1/4, buçuġ (<buçuk) 1/4, geleceġ (<gelecek) 1/8, etmı̄ceġ (<etmeyecek) 1/13, aḷçaġḷıġ (<alçaklık) 1/14, seveceġ (<sevecek) 1/15, çocuġ (<çocuk) 1/20, ġadarcuġ (<kadarcık) 1/21, baġ (<bak) 1/21, sėvúndúmeġ (<sevindirmek) 1/21, asgerlíġ (<askerlik) 1/24, irahmetlíġ (<rahmetli) 1/25, yáḫduġ (<yaktık) 1/26, çocuġ (<çocuk) 1/27, çoġ (<çok) 1/28, istiyeceġ (<isteyecek) 1/31, yimeġ (<yemek) 1/32, oḷacaġ

(<olacak) 1/38, ırmaġ (<ırmak) 1/43, baġ (<bak) 1/49, deǰişiġ (<değişik) 1/50, düşümeġ (<düşümek) 1/63, gėtmeġ (<gitmek) 1/65, demeġ (<demek) 1/72, samanļıġ (<samanlık) 1/81, haļġ (<halk) 1/22, sādiġ (<sadık) 1/129, bóyúġ (<büyük) 1/134, çoļu (<çoluk) 1/136, sadıġ (<sadık) 1/138, dírnaġ (<tırnak) 1/144, bóyúġ (<büyük) 1/147, ġaļduġ (<kaldık) 2/5, seġ (<sek) 2/6, aḫļaġ (<ahlak) 2/7, yápasıļıġ (<yapasılık) 2/9, mu̱aġġaġ (<muhakkak) 2/16, yápарduġ (<yapardık) 4/2, yásaġ (<yasak) 4/3, bıraġduġ (<bıraktık) 4/3, yápamíyoġ (<yapamıyok) 4/4, ekerseġ (<ekersek) 4/4, yásaġ (<yasak) 4/5, topraġ (<toprak) 4/6, yápacaġ (<yapacak) 4/7, topraġ (<toprak) 4/12, suļaġ (<sulak) 4/13, hasdaļıġ (<hastalık) 4/30, tavuġ (<tavuk) 4/34, hasdaļıġ (<hastalık) 4/35, çaruġ (<çarık) 4/35, oļcaġ (<olacak) 4/36, hasdaļıġ (<hastalık) 4/36, suļaġ (<sulak) 4/38, çoraġ (<çorak) 4/44, ġumļuġ (<kumluk) 4/45, geyiġġoşanadan (<geyikkoşandan) 4/46, ġumļuġdur (<kumluktur) 4/46, suļaġ (<sulak) 4/49, aļçaġ (<alçak) 4/49, búyúġ (<büyük) 4/52, yákļaşıġ (<yaklaşık) 4/52, doyúramaduġ (<doyuramadık) 4/54, oļmaġ (<olmak) 4/58, oḫuyámaduġ (<okuyamadık) 4/60, ķırġ (<kırk) 4/60, bilmiyedüġ (<bilmiyorduk) 4/63, bataġ (<batak) 4/67, doļduruyóduġ (<dolduruyoduk) 4/67, başļaduġ (<başladık) 4/68, ānaduġ (<anladık) 4/69, getdúġ (<gittik) 4/70, yápmaġ (<yapmak) 4/71, çekiyoġ (<çekiyok) 4/73, yápduġ (<yaptık) 4/76, artuġ (<artık) 4/77, bíraġ (<bırak) 4/83, ġaļmaduġ (<kalmadık) 4/92, eletiyóġ (<eletiyok) 4/97, gitdúġ (<gittik) 4/97, dayáġ (<dayak) 4/99, ġaçuruyóġ (<kaçırıyok) 4/102, ģómúyóġ (<gömüyok) 4/102, saġliyoġ (<saklıyok) 4/102, ēcúġ (<ecük) 4/102, dȭdúġ (<doğduk) 4/103, savurduġ (<savurduk) 4/104, mi*ḫdarļıġ (<muhtarlık) 4/104, gitmedúġ (<gitmedik) 4/105, gitdúġ (<gittik) 4/106, çekdúġ (<çektik) 4/106, soġ (<sok) 4/110, soķuyoġ (<sokuyok) 4/110, yápíyóduġ (<yapıyorduk) 4/111, ėkiyoduġ (<ekiyoduk) 4/111, gídímiyoġ (<gidimiyok) 4/115, gídemōġ (gidemiyok) 4/115, haġ (<hak) 4/117, dónúyoġ (<dönütok) 4/124 oļduġ (<olduk) 4/127, yúlļıġ (<yıllık) 4/132, baḫıcuġ (<bakıcuk) 4/133, söylúyoġ (<söylüyok) 4/140, oḫuyoġ (<okuyok) 4/141, gedíyoġ (<gediiyok) 5/1, ġaruşuġļu (<karışıklık) 5/8, çaruġ (<çarık) 5/13, geydúġ (<giydik) 5/14, hasdaļıġ (<hastalık) 5/14, sāļı (<sağlık) 5/15, dúşúġ (<düşük) 5/20, ékiyoġ (<ekiyok) 5/22, geçiniyo (<geçiniyok) 5/22, yápíyoġ (<yapıyok) 5/22, geçíníyoġ (<geçiniyok) 5/23, ancaġ (<ancak) 5/25, topaļļaduġ (<toparladık) 5/25, aļuruġ (<alırık) 5/29, paḫļaruġ (<paklarık) 5/29, biçiyoġ (<biçiyok) 5/32, bişdúġ (<biştük) 5/35, yúmuşaġ (<yumuşak) 5/36, verúrúġ (<verürük) 5/37, derúġ (<derik) 5/37, sürdürüyoġ (<sürdürüyok) 5/37, sürerdúġ (<sürerdik) 5/38, yáparuġ (<yaparık) 5/40, édiyoduġ (<ediyoduk) 5/44, topliyóduġ (<topluyorduk) 5/44, siliyoduġ (<siliyorduk) 5/45, sürmeġ (<sürmek) 5/46, itdüġ (<ittik) 5/47, nōlcaġ (<nolcak) 5/55, ġaļġduġ (<kalktık) 5/56, şenniġ (<şenlik) 5/57, éylúġ (<iyilik) 5/59, aļļamaġ (<allamak) 5/59, yápsaġ (<yapsak) 5/61, aļamaduġ (<alamadık) 5/63,

çaırıruġ (5/65) éderúġ (<ederdik) 5/65, keserúġ (<keserik) 5/65, daụḷuruġ (<dağılırık) 5/65, ụursuzḷuġ (<uğursuzluk) 5/70, yápduġ (<yaptık) 5/73, harcıyoġ (<harcıyok) 5/75, açḷıġ (<açlık) 5/75, yábduġ (<yaptuk) 5/78, çekdúġ (<çektitk) 5/82, çeġdúġ (<çektitk) 5/82, dayáġ (<dayak) 5/86, yápíyoduġ (<yapıyoduk) 5/94, beẹniyoġ (<beğeniyok) 5/102, géyiyoġ (5/103) çaruġ (5/104) diyoġ (<diyok) 5/106, geçüdúġ (<geçürdük) 5/113, bileceġ (<bilicek) 6/39, buḷmaġ (<bulmak) 10/12, ayúrmaġ (<ayırmak) 10/12, óderdúġ (<öderdik) 10/17, topḷaşiyoġ (<toplaşıyok) 10/89, hazıllıġ (<hazırlık) 10/129, dúụ́llúġ (<dünürlük) 12/4, éderúġ (<ederik) 12/4, ġavaġ (<kavak) 19/1, Çaruġ (<çarık) 22/2, yoġ (<yok) 22/3, çoḷuġ (<çoluk) 22/20, artuġ (<artık) 22/27, çaruġ (<çarık) 23/28, buḷamazduġ (<bulamazdık) 23/28, çoġ (<çok) 24/3, faḳalḷıġ (<fakirlik) 25/2, yoġ (<yok) 25/3, baġ (<bak) 25/4.

-/k/>-/g/ değişimi

Yöre ağzında sıklıkla görülmektedir.

geyig (<geyik) 1/3, sevúndúmeg (<sevindirmek) 1/20, istiyeleg (<istiyerek) 1/31, istemiyeleg (<istemeyerek) 1/32, yimeg (yemek) 1/32, górgúsúzlüg (<görgüsüzlük) 1/38, ėyúyúg (<iyilik) 1/52, beg (<bek) 1/57, ėyilig (<iyilik) 1/65, teg (>tek) 1/88, feleg (<felek) 1/104, egmeg (<ekmek) 1/110, bişeylig (<bir şeylik) 1/112, seferbellig (<seferberlik) 1/114, dig (<dik) 1/124, leyleg (<leylek) 1/125, asgellig (<askerlik) 2/6, geleceg (<gelecek) 3/26, deng (<denk) 3/28, yeteceg (<yetecek) 3/66, zefillig (<sefillik) 4/35, yázaḷḷıg (<yazarlık) 4/57, gėtdüg (gittik) 4/77, cennetlig (<cennetlik) 4/83, ḷasdig (<lastik) 4/87, górdug (<gördük) 4/95, ölçeg (<ölçek) 4/96, géliceg (<gelicek) 4/106, geyúgleri (<geyikleri) 4/136, bilemeg (<bilemek) 5/5, billig (<birlik) 5/19, zefillig (<sefillik) 5/26, irezillig (<rezillik) 5/45, giderdüg (<giderdik) 5/50, alevilig (<alevilik) 5/52, bişéylig (<bir şeylik) 5/85, bölüg (<bölük) 5/91, géydüg (<giydik) 5/104, dīnerdúg (<direndik) 6/36, müfdülüg (<müftülük) 7/20, zehirliceg (<zehirliyecek) 9/12, ġózükmemeg (<gözükmemek) 9/34, déịşiglig (<değişiklik) 10/39, déụ̈şüg (<değişik) 10/43, túfeg (<tüfek) 10/43, írahmetlig (<rahmetlik) 11/2, iyilig (<iyilik) 12/4, bīlseg (<bilsek) 12/27, írahmetlig (<rahmetlik) 12/29, çileg (<çilek) 14/46, böyüg (<büyük) 15/2, pelitlüg (<pelitlik) 15/14, yázḷıg (<yazlık) 15/14, peg (<pek) 20/12, çökelig (<çökelek) 20/23, eşşeg (<eşek) 26/16, ilg (<ilk) 27/23.

-/t/>-/d/ değişimi

Çok yaygın olmamakla beraber bazı kelimelerde görülen ses değişimidir.

ayird (<ayırt) 1/39, geçid (<geçit) 1/131, eved (<evet) 5/112, eved (<evet) 12/28, ḳaremid (<kiremit) 14/6, dórd (<dört) 15/2, eved (<evet) 24/4, dórd (<dört) 27/5.

Bazı alıntı sözcüklerde standart Türkiye Türkçesinde son seste /t/'li şekiller bölge ağzında benzeşme hadisesine dahil olmamış; sözcük orijinal şekliyle kullanılmıştır.

icad (<icat) 9/57, Memed (<Mehmet) 1/19.

-ç> -c değişimi

Bazı alıntı kelimelerde görülür.

hic (<hiç) 1/10, hic (<hiç) 10/18, pic (<piç) 1/147, héc (<hiç) 5/60, 10/151, hic (< hiç) 20/1.

-s> **-z değişimi**

Yörede tek örneği vardır. Konuşurun tercihi olarak kabul edilmektedir.

inanmas (<inanmaz) 1/36.

3.2.Ötümsüzleşme

Kelime sonunda tonsuzlaşma, Türkçenin genel eğilimine uygun düşmemektedir (Gemalmaz, 1995: 177). Bununla beraber ötümsüzleşmeye dahil edilebilecek bazı ses değişimlerine yöre ağzında rastlanmıştır.

3.2.1. Kelime Başındaki Ötümsüzleşme

/d/->/t/- değişimi

Alıntı birkaç kelimede tespit edilmiştir.

tükennere (<dükkanlara) 15/22, ṭaa (<daha) 20/6, tüken (<diken?) 21/6, toġdur (<doktor) 27/27.

/h/->/f/- değişimi

Bir kelimede görülmüştür.
fîyár (<hıyar) 4/2.

/v/->/f/- değişimi

Yöredeki bazı yerleşim yerlerinde "fur-" fiilinde kendini gösterir.
furmaynañ (<vurmayla) 5/3, furiye (<vuruyor) 6/133, furduru (<vurdurur) 9/59.

3.2.2. Kelime Ortasında Ötümsüzleşme

-/b/->/p/-, -/P/- değişimi

Çok yaygın değildir; iki kelimede tespit edilmiştir.
zopadan (<sobadan) 5/91, otomopildi (<otomobildi) 10/109

-/v/->-/f/-, -/F/- değişimi

Sadece alıntı bir kelimede tespit edilmiştir.
fetfãyá (<fetvaya) 7/33.

-/z/->-/s/-, -/S/- değişimi

Bir örnekte, ekleşme sırasında meydana gelmiştir.
oḷamassıñ (<olamazsın) 1/6.

3.2.3. Kelime Sonunda Ötümsüzleşme

Alaçam ağzında kelime sonunda ötümsüzleşme tespit edilmemiştir.

3.3. Sızıcılaşma

3.3.1. Kelime Başında Sızıcılaşma

Kelime başında sızıcılaşmanın bir türü vardır ve aşağıdaki gibidir.

/ç/->/ş/- değişimi

şünküm (<çünkü) 1/1, şa̱ururum (<çağırırım) 1/43, şünkü (<çünkü) 1/58.

3.3.2. Kelime Ortasında Sızıcılaşma

-/ç/->-/ş/ değişimi

Bir ünlü ile akıcı, sızıcı ya da patlayıcı bir ünsüz arasına giren ve heceyi kapatan "ç" sesi, çoğunlukla "ş" sesine dönüşür (Korkmaz, 1994: 90).

haşlıġ (<harçlık) 1/3, geşdi (<geçti) 1/7, ġaşdı (<kaçtı) 1/28, geşdük̲ (<geçtik) 1/39, üşde (<üçte) 2/5, geşdi (<geçti) 3/29, ġaşmaduḫ (<kaçmaduk) 3/58, ireşbelliġ (<reçberlik) 5/9, ireşbellı̱neñ (<reçberlikle) 5/23, uşdu̱u (<uçtuğu) 10/7, ġaşmış (<kaçmış) 10/65, aşdu̱u (<açtığı) 11/6, geşdīdi (<geçtiydi) 11/15.

-/k̲/->-/h/- değişimi

Gerek kelime kökünde gerekse kelime kökünün ek almış şekillerinde görülebilen bir değişimdir. Hem Türkçe hem alıntı sözcüklerde görülür.

ufahları (<ufakları) 1/1, fahıllıh (<fakirlik) 1/5, bahiyem (<bakıyorum) 1/12, fahıra (<fakıra) 1/29, çíhiyóḫ (<çıkıyoruz) 3/60, yúharı (<yukarı) 4/112, fahırımış (<fakirmiş) 5/3, diyerehden (<diyerekten) 9/15, melehlere (<meleklere) 9/46, ıhrar (<ikrar) 9/81, ehmēneñ (<ekmekle) 10/33, yáhaḷ̱arıdı (<yakarlardı) 10/63, sıhıntisuz (<sıkıntısız) 11/3, ġaḷ̱har (<kalkar)11/29, k̲ırhdan (<kırktan) 13/1, fahılḷ̱ıḫ (<fakirlik) 13/12, fahir (<fakir) 13/21,

ohumuşūzdu (<okumuşuzda) 13/49, bırahmı̄cāñ (<bırakmayacaksın) 16/15, bahsana (<baksana) 16/18, bırahmış (<bırakmış) 16/18, ġorhiye (<korkuyor) 17/23.

-/ķ/->-/ḫ/- değişimi

Tonsuz, patlayıcı, art damak ünsüzü "ķ" sesi, tonlu ve sızıcı gırtlak ünsüzü "ḫ" ya (Karahan, 1996: 128) dönüşmesi şeklinde açıklanan bu değişime yöre ağzında çok sık rastlanır. Değişim hem kökte ve ekte görülür.

faḫıllıınañ (<fakirlikle) 1/5, oḷacaḫsıñ (<olacaksın) 1/14, yáḫuşu (<yakışı) 1/15, çocuḫlāna (<çocuklarına) 1/16, çıḫacaḫsıñ (<çıkacaksın) 1/17, aḫḷından (<aklından) 1/22, yáḫduġ (<yaktık) 1/26, doḫuz (<dokuz) 1/27, bıraḫıveriyáñ (<bırakıveriyorsun) 1/31, noḫtada (<noktada) 1/40, şarḫı (<şarkı) 1/42, yúḫarda (<yukarıda) 1/54, çıḫamíyem (<çıkamıyorum) 1/59, ġuḷaḫdan (<kulaktan) 1/66, dóḫtoru (<doktoru) 1/97, baḫsıñ (<bakma) 1/97, çocuḫḷa (<çocukla) 1/116, baḫíyem (<bakıyorum) 1/116, ġaḷḫmaz (<kalkmaz) 1/121, ķapaḫḷunuñ (<kapaklının) 1/123, oḫuduḷḷardı (<okudulardı) 1/134, oḫumeyi (<okumuyor) 1/135, çiḫmam (<çıkmam) 1/138, yoḫarı (<yukarı) 2/1, baḫduḫ (<baktık) 3/1, yáḫın (<yakın) 3/10, oḫuḷ (<okul) 3/12, yoḫdu (<yoktu) 3/13, ġuraḫḷıḫ (<kuraklık) 3/15, faḫırı (<fakiri) 3/22, çíḫariyė (<çıkarıyor)3/25, yíḫılmasını (<yıkılmasını) 3/53, çıḫartdı̄ (<çıkarttı) 3/45, baḫanı (<bakanı) 3/45, aḫşam (<akşam) 3/48, yúḫıldı (<yıkıldı) 3/56, óḫuyoḷar (<okuyolar) 3/60, yúḫılmaz (<yıkılmaz) 3/60, arḫadaşını (<arkadaşını) 3/63, çıḫannarı (<çıkanları) 4/57, ġorḫumuza (<korkumuza) 4/100, baḫıcuġ (<bakacağız) 4/133, saḫlı̄cāñ (<saklıcan) 4/134, saḫḷañ (<saklan) 4/134, baḫiye (<bakıyor) 4/136, aḫsıñ (<aksın) 4/137, baḫı̄kene (<bakarken) 4/139, fuḫara (<fukara) 4/143, yāduḫca (<yağdıkça) 4/146, yóḫarı (<yukarı) 5/6, daḫılmış (<takılmış) 5/6, yúḫarı (<yukarı) 5/12, ġaymaḫam (<kaymakam) 5/15, yáḫiye (<yakıyorlar) 5/31, oraḫcıḷar (<orakçılar) 5/40, aḫrabasını (<akrabağasını) 5/57, aḫrabañ (<akrabağan) 5/58, yúḫardan (<bakıyorum) 5/58, baḫım (<bakayım) 5/81, noḫdiyá (<noktaya) 5/81, taḫat (<takat) 5/87, daḫımınañ (<takım) 5/89, toḫat (<tokat) 5/89, çıḫar (<çıkar) 5/96, yáḫaḷaḷḷardı (<yakalarlardı) 5/110, Yóḫarı (<yukarı) 6/2, oḫunuḫ (<okuruz) 6/5, ġaḷḫdı (<kalktı) 6/18, ocaḫsuz (<ocaksız) 6/21, yáḫamızı (<yakamızı) 6/45, anniyácaḫsañ (<anlayacaksan) 6/52, boḫundan (<bokundan) 6/100, ķaymaḫam (<kaymakam) 6/112, yáḫduḫḷarı (<yaktıkları) 6/138, ġonaḫḷamışḷa (<konaklamışlar) 7/2, zaḫde (7/4) baḫmazmış (<bakmazmış) 7/23, varduḫcañ (<vardıkça) 7/24, baḫim (<bakayım) 7/36, soracaḫḷarıñ (<soracakların) 9/24, yáparḫana (<yaparken)

9/68, arḫasında (<arkasında) 9/68, atarḫana (<atarken) 9/68, ġaḷḫdım (<kalktık) 9/72, ġonuşuḫana (<konuşurken) 9/74, haḫa (<haka) 9/76, baḫale (<bakhele) 9/97, aşşāḫı (<aşağıki) 10/1, aḫıllıydí (<akıllıydı) 10/1, ġaçarḫana (<kaçarken) 10/8, doḫsan (<doksan) 10/16, sıḫıntusundan (<sıkıntısından) 10/20, yábduḫları (<yaptıkları) 10/35, mıntıḫasında (<mıntıkasında) 10/37, ġoşícaḫsın (<koşacaksın) 10/45, yúv̇acaḫsın (<yuvacaksın) 10/46, hazıllıḫlānı (<hazırlıklarını) 10/48, ġorḫannar (<korkanlar) 10/48, yáḫın (<yakın) 10/72, urdāḫı (<ordaki) 10/73, biraḫíb (<bırakıp) 10/86, arḫadaş (<arkadaş) 10/87, eḫmeḫ (<ekmek) 10/90, çıḫar (<çıkar)10/93, eḫmem (<ekmeğim) 10/162, baḫarsıñ (<bakarsın) 11/4, sıḫıntıñ (<sıkıntın) 11/4, baḫarsıñ (<bakarsın) 11/7, doḫuz (<dokuz) 11/7, doḫuz (<dokuz) 11/8, doḫiyácān (<dokuyacaksın) 11/9, yoḫarı (<yukarı) 11/14, faḫıllu̱ñ (<fakirliğin) 11/20, yáḫĩyeñ (<yakıyon) 11/27, yoḫsa (<yoksa) 11/29, yoḫdu (<yoktu) 11/30, çíḫdı (<çıktı) 11/32, yoḫsuḷḫuḫ (<yoksulluk) 11/33, ġaḷḫdı (<kalktı) 11/34, taḫḷa (<takla) 11/35, tuḫḷa (<tukla) 11/35, soḫacādı (<sokacaktı) 11/40, aḷaḫam (<alakam) 11/40, aḫıllları (<akılları) 11/41, ameriḫa (<amerika) 11/41, ġorḫmiyemi (<korkmuyomu) 11/41, ameriḫa (<amerika) 11/42, ġorḫiye (< korkuyor) 11/42, oḫumuşḫu̱um (<okumuşluğum) 11/44, ġaḷḫdı (<kalktı) 11/44, soḫaḫda (<sokakta) 11/46, daḫdıḷar (<taktılar) 11/53, aḫḷın (<aklın) 11/56, baḫamassıñ (<bakamassın) 11/58, çıḫmaz (<çıkmaz) 11/59, oḫumasañ (<okumasan) 11/60, yoḫa (<yufka) 12/7, arḫadaş (<arkadaş) 12/25, yíḫamassa (<yıkamazsa) 12/26, yíḫar (<yıkar) 12/26, çıḫdı (<çıktı) 12/26, baḫdı (<baktı) 12/26, çıḫardu (<çıkardı) 12/36, Faḫır (<fakir) 12/44, doḫuz (<dokuz) 13/1, faḫır (<fakir) 13/10, bıraḫduḫ (<bıraktık) 13/17, faḫır (<fakir) 13/18, fuḫara (<fukara) 13/18, arḫadaşḷa (<arkadaşlar) 13/19, faḫıllara (< fakirlere) 13/21, çíḫartdıḷardı (<çıkarttılardı) 13/21, faḫırıñ (<fakirin) 13/22, ġaymaḫamımız (<kaymakamımız) 13/25, aḫiye (<akıyor) 14/5, baḫurdan (<bakurdan) 14/12, çíḫdı (< çıktı) 14/32, doḫuz (<dokuz) 15/2, aḫḷım (<aklım) 15/24, baḫma (<bakma) 15/25, işātcıḷıḫdan (<inşaatçılıktan) 16/11, bıraḫdım (<bıraktım) 16/14, bıraḫumuş (<bırakırmış) 16/15, faḫıruduḫ (< fakirdik) 16/22, çocuḫḷa (<çocukla) 16/23, baḫduḫ (<baktık) 16/28, faḫır (< fakir) 16/33, arḫadaşḷa (<arkadaşlar) 16/43, sıḫıntu (<sıkıntı) 16/64, sıḫıntusu (< sıkıntısı) 16/64, arḫadan (<arkadan) 17/16, ġaḫıliyeḷa (<kakılıyorlar) 17/16, çuḫur (<çukur) 18/1, baḫsana (<baksana) 18/4, baḫsana (<baksana) 18/16, doruḫḷamış (<doruklamış) 18/18, sıcaḫda (<sıcakta) 18/23, baḫcāñ (<bakacaksın) 20/1, baḫıbda (<bakıpta) 20/1, yoḫsuḷ (<yoksul) 22/1, doḫuma (<dokuma) 22/22, doḫsanbir (<doksan bir) 23/1, doḫdor (<doktor) 23/2, *toḫa*ḫḷu (<tokatlı) 23/2, oḫuduñ (<okudun) 23/3, arḫadaşı (<arkadaşı) 23/5, bıraḫamassıñ (<bırakamazsın) 25/6, doḫunma (<dokunma) 25/24, doḫsan (<doksan) 25/26, doḫuz (<dokuz) 25/26.

3.3.3. Kelime Sonunda Sızıcılaşma

-/ķ/->-/ğ/- değişimi

Kelime içinde olduğu gibi kelime sonunda da en fazla tespit edilen sızıcılaşmadır. Bölgede sistemlilik arz eder. Hem kelime kökünde hem de eklerde görülen bu değişim, Türkçe ve alıntı kelimelerde tespit edilmiştir.

çoḥ (<çok) 1/5, yoğ (<yok) 1/9, yápduğ (<yaptık) 1/26, caşmicağ (<caşmışak) 1/106, ātuğ (<artık) 1/106, yápácağ (<yapacak) 1/112, yápdurucuğ (<yapdurucuk) 1/139, bağ (<bak) 1/141, cocuğ (<çocuk) 1/146, arğ (<ark) 1/154, bağ (<bak) 1/154, ġorḫsuñ (<korksun) 1/158, çaruğ (<çarık) daşḷanacağ (<taşlanacak) 3/4, 3/8, doḷağ (<dolak) 3/8, ayáğ (<ayak) 3/8, sararduğ (<sarardık) 378, sǫuğ (<soğuk) 3/9, ġırğ (<kırk) 3/15, ġurağḷığ (<kuraklık) 3/15, ġıtḷığ (<kıtlık) 3/16, yápardu (<yapardık) 3/23, ġurtuḷduğ (<kurtulduk) 3/33, borçliyúğ (<borçluyuk) 3/38, satacağ (<satacak) 3/44, yápacağ (<yapacak) 3/44, oḷacağ (<olacak) 3/44, otduğ (<ottuk) 3/58, ġaşmadu (<kaçmaduk) 3/58, ufağ (<ufak) 3/58, durduḫcan (<durdukça) 3/59, çíhiyóğ (<çıkıyok) 3/59, çıḫarduğ (<çıkardık) 3/61, nāpdisağ (<ne yaptıysak) 4/3, yáparduğ (<yapardık) 4/5, yúmuğ (<yumuk) 4/70, açuğ (<açık) 4/131, orağ (<orak) 5/46, yábcağ (<yapacak) 5/49, otḷağ (<otlak) 6/5, oḫunuğ (<okuruk) 6/5, sifdağ (<siftak) 6/11, ġonşuyúğ (<komşuyuk) 6/14, ġaḷğ (<kalk) 6/55, yármıyoğ (<yarmıyok) 6/57, müslümanuğ (<Müslümanlık) 6/134, azınnığ (<azınlık) 6/141, iniyoğ (<iniyok) 7/14, yápduğ (<yaptık) 7/35, ġaḷğ (<kalk) 8/31, yátaḷağ (<yatalak) 8/39, hançarlicağ (<hançerliyek) 9/15, niyápuruğ (<ne yapardık) 9/43, ġaḷuğ (<kalık) 10/1, ayirmağ (<ayırmak) 1/14, ayḷığ (<ayık) 10/19, ġaḷabaḷığ (<kalabalık) 10/36, sǫuğ (<soğuk) 10/43, gidecoğ (<gideceğik) 10/45, ortaḷığ (<ortalık) 10/47, soyúḷacāğ (<soyulacak) 10/49, uağ (<ufak) 10/66, açuğ (<açık) 10/75, ġoruruğ (<koruruk) 10/86, doyársoğ (<doyarsak) 10/86, eḫmeğ (<ekmek) 10/90, yásduğ (<yastık) 10/104, írmağ (<ırmak) 10/114, ortaḷığ (<ortalık) 10/115, puşḷuğ (<puştluk) 10/129, dayáğ (<dayak) 10/156, noḷcağ (<ne olacak) 10/159, buḷamaduğ (<bulamadık) 10/159, dóveceğ (<dövecek) 10/159, ġoyúncuḷuğ (<koyunculuk) 11/2, ġoyúncuḷuğ (<koyunculuk) 11/3, buçuğ (<buçuk) 11/8, acḷığ (<açlık) 11/11, yáparduğ (<yapardık) 11/12, yáparduğ (<yapardık) 11/12, yárarḷanícağ (<yararlanacak) 11/17, bağ (<bak) 11/18, çoğ (<çok) 11/19, daşíyácağ (<taşıyacak) 11/21, torpağ (<toprak) 11/22, tavuğ (<tavuk) 11/22, toprağ (<toprak) 11/24, ışığ (<ışık) 11/26, ışığ (<ışık) 11/27, suḷağ (<sulak) 11/27, yoḫsuḷḷuğ (<yoksulluk) 11/33, bağ (<bak) 11/37, bağ (<bak) 11/38, yoğ (<yok) 11/40,

yoḫ (<yok) 11/44, çoḫ (<çok) 11/47, ġırḫ (<kırk) 11/52, buçuḫ (<buçuk) 11/52, ġırḫ (<kırık) 11/54, hasdaḷıḫ (<hastalık) 11/54, baḫ (<bak) 11/56, Çaḷışmaḫ (<çalışmak) 11/61, varduḫ (<vardık) 12/9, yoḫ (<yok) 12/28, oynamazduḫ (<oynamazdık) 12/29, sanduḫ (<sandık) 12/37, Yoḫ (< yok) 11/41, odaḷaduḫ (<odaladık) 11/45, ışıḫ (<ışık) 13/2, daşínduḫ (<taşındık) 13/2, yoḫ (< yok) 13/5, çoḫ (<çok) 13/5, yáşíyoduḫ (<yaşıyorduk) 13/5, bilüsün (<bilirsin) 13/9, yábduḫ (<yaptık) 13/9, yoḫ (<yok) 13/10, çoḫ (<çok) 13/11, yáparduḫ (<yapardık) 13/11, fahılḷıḫ (<fakirlik) 13/12, yáşarduḫ (<yaşardık) 13/14, çoḫ (<çok) 13/14, bıraḫduḫ (<bıraktık) 13/17, başḷaduḫ (< bıraktık) 13/17, çoḫ (<çok) 13/20, ġıtḷıḫ (< kıtlık) 13/45, aḷamaduḫ (<alamadık) 14/7, açuḫ (<açık) 14/9, yoḫ (<yok) 14/30, çocuḫ (<çocuk) 13/30, yoḫ (<yok) 14/44, baḫ (<bak) 14/44, baḫ (<bak) 14/45, çocuḫ (<çocuk) 15/5, yápacaḫ (<yapacak) 15/6, çoḫ (< çok) 15/6, ġurduḫ (<kurduk) 15/12, ġuraḫ (<kurak) 15/15, baḫ (<bak) 15/15, oḷcaḫ (< olacak) 15/29, mıḫdaḷḷıḫ (< muhtarlık) 16/2, yoḫ (<yok) 16/6, çoḫ (<çok) 16/19, ıssızḷanıcaḫ (<ıssızlanacak) 16/20, faḫıruduḫ (<fakirdik) 16/22, baḫduḫ (<baktık) 16/28, uyánduḫ (<uyandık) 16/29, buḷduḫ (<bulduk) 16/65, aḷduḫ (<aldık) 16/65, ġaçaḫ (<kaçak) 17/5, çatḷatmaḫ (<çatlatmak) 17/13, yoḫ (<yok) 17/13, yoḫ (<yok) 17/21, yoḫ (<yok) 17/45, yoḫ (<yok) 17/47, açuḫ (<açık) 17/54, yásaḫ (<yasak) 18/18, Çoḫ (<çok) 18/23, Yōḫ (<yok) 19/2, baḫ (<bak) 19/17, yoḫ (<yok) 20/4, batmaḫ (<batmak) 20/9, hayvancıḷıḫ (<hayvancılık) 20/16, tọumḷuḫ (<tohumluk) 22/8, oḷaraḫ (<olarak) 22/8, ġaḷabaḷıḫ (<kalabalık) 24/3.

3.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

3.4.1. Kelime Başında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

Alaçam ağzında, sürekli ünsüzlerin kelime başında değişimlerine nadir olarak rastlanır.

/h/->/f/- değişimi

Bir kelimede tespit edilmiştir. Konuşurun tercihidir.

fíyár (<hıyar) 4/2.

/n/->/l/- değişimi

Bir sözcükte sistemli olarak görülmektedir.

lóbet (<nöbet) 1/47, löbet (<nöbet) 5/84, löbetci (<nöbetçi) 10/59.

/v/->/m/- değişimi

Bir sözcükte sistemli olarak görülen değişimin tek örneği vardır.

mefāt (<vefat) 5/91, mefāt (< vefat) 11/57

3.4.2. Kelime Ortasında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

-/r/->-/l/-, -/ḷ/- değişimi

Yörede, hem çokluk üçüncü şahıs eki hem de çokluk ekinin kullanılışında bu yönde değişimi görmek mümkündür. "-arak/-erek" zarf-fiil eki bünyesinde yer alan /r/ ünsüzünün, ekleşme sürecinde /l/ ya da /ḷ/ ünsüzüne dönüşür.

istiyeleg (<isteyerek) 1/31, istiyelek (<isteyerek) 1/32, istemiyeleg (<istemiyerek) 1/32, yörüyelek (<yürüyerek) 1/36, yėllere (<yerlere) 1/65, dövelle (<döverler) 1/69, gótürülle (<götürürler) 1/105, asgellik (<askerlik) 2/2, asgellik (<askerlik) 2/2, ḳóplüden (<köprüden) 10/113, ġayli (<gayri) 14/9, sefelbelligde (<seferberlikte) 16/10.

-/l/->-/n/- değişimi

Bölgede oldukça yaygındır.-la/-le vasıta eki, -lı/-li yapım eki ve çokluk eklerinde yer alan /l/ sesinin yerini /n/ sesi alır.

anaı̨nañ (<ananla) 1/7, ġomşūnañ (<komşunla) 1/7, anamınañ (<annemle) 1/18, ónnan (<onunla) 1/26, a̧ilemineñ (<ailemle) 1/26, insannan (<insanla) 1/38, ānadıñ (<anladın) 1/41, g̱ünner (<günler) 1/52, unnāñ (<onnlarla) 1/58, zengínnı̄neñ (<zenginle) 1/64, zenginner (<zenginler) 1/65, televizyonunañ (<televizyonla) 1/105, delúġannunuñ (<delikanlının) 1/105, annarsıñ (<anlarsın) 1/111, yánna (<yanla) 1/128, parayna (<parayla) 1/139, senneñ (<seninle) 1/140, çocuġlāna (<çocuklarla) 2/17, dę̇irmenneri (<değirmenleri)

3/17, parasinañ (<parasıyla) 3/31, genişdidú (<geliştirdi) 4/46, arabaḷānañ (<arabayla) 4/63, ānaduġ (<anladık) 4/69, bunar (<bunlar) 4/71, atḷarínañ (<atlarla) 4/98, båbānañ (<babanla) 4/106, memurunañ (<memurla) 4/109, urġannañ (<urganla) 4/147, ġírılmaynañ (<kırılmayla) 5/3, furmaynañ (<vurmayla) 5/3, zefíllīnen (<sefillikle) 5/9, parānañ (<parayla) 5/16, orānañ (<orayla) 5/29, atınañ (<atla) 5/38, óḳúzúneñ (<öküzle) 5/38, dúvenneñ (<düvenle) 5/39, g̱únneri (<günleri) 5/55, şenniġ (<şenlik) 5/57, daḫımınañ (<takımla) 5/89, mu̱azinnigde (<muazinlikte) 6/43, ġadınnar (<kadınlar) 6/89, annadim (<anladım) 6/90, adamnarı (<adamları) 6/104, azınnıḫ (<azınlık) 6/141, adamínañ (<adamla) 7/15, dinnerimiş (<dinlermiş) 7/28, müfdüynen (<müftüyle) 7/30, ġarneyneyidi (<karneyleydi) 8/2, ġoyúnūnañ (<koyunla) 8/30, umsunna (<umsunla) 9/14, ehmēneñ (<ekmekle) 10/33, yorġannānañ (<yorganla) 10/103, ġonnúm (<gönlüm) 1/6, ónnan (<onla) 1/26, insannan (<insanla) 1/38, g̱únner (<günler) 1/52, zeng̱ínnīneñ (<zenginlikle) 1/64, g̱ánnım (<kanlım) 1/124, delúġannunuñ (<delikanlının) 1/106, senneñ (<seninle) 1/140, zamannarı (<zamanları) 3/7, dé̱irmenneri (<değirmenleri) 3/17, ġomutannarınan (<komutanlarla) 2/7, ġumandannarıma (<komutanlarıma) 2/11, çıḫannarı (<çıkanları) 4/7, bunnar (<bunlar) 4/71, şenniġ (<şenlik) 5/57, urġannañ (<urganla) 4/147, dúvenneñ (<düvenle) 5/39, annatmiyodu (<anlatmıyordu) 5/2, unnarınan (<onlarla) 27/58.

d->c- değişimi

Bölgede “şimdi” kelimesinin kullanılışında, sistemlilik arz eder.

şinci (<şimdi) 1/53, şinci (<şimdi) 4/1, şinci (<şimdi) 4/17, şinci (<şimdi) 6/9, şinci (<şimdi) 6/52, şinci (<şimdi) 25/1.

-/m/->-/n/- değişimi

Birkaç kelimede görülmektedir.

şindi (<şimdi) 1/2, anna (<ama) 1/7, şindiki (<şimdi) 1/24,) şinci (<şimdi) 4/1, şindik (<şimdi) 5/12, téynen (<teymen) 10/126

-/n/->-/ñ/- değişimi

Tam olarak bir değişimden bahsedilemez. Yazı diline göre farklılık gösteren bu kelimelerin çoğu esasında asli şeklini korumaktadır.

beşiñde (<peşinde) 1/1, yáḷıñız (<yalnız) 1/6, óña (<ona) 1/13, soña (<sonra) 1/15, ėvleneceñiz (<evleneceğiniz) 1/17, g̱óbēñde (<göbeğinde) 1/24, anamıñg̱at (<anamıngat) 1/25, soñan (<sonra) 1/27, bíñbaş (<binbaş) 1/42, buña (<buna) 1/43, aileñi (<aileni) 1/60, maḷıña (<malına) 1/54, g̱ózúñü (<gözünü) 1/54, ōḷuñu (<oğulunu) 1/56, g̱ızıñı (<kızını) 1/56, eliñe (<eline) 1/59, biriñe (<birine) 1/66, uña (<ona) 1/67, baña (<bana) 1/113, ucuña (<ucuna) 1/113, dostuñu (<dostunu) 1/115, g̱ózúñú (<gözünü) 1/146, yáñıḷmaz (<yanılmaz) 1/150, yáñıḷmaz (<yanılmaz) 1/157, yánñıḷdísa (<yanıldıysa) 1/157, ayāñda (<ayağında) 4/35, sivrisiñek (<sivrisinek) 4/37, yeñiden (<yeniden) 4/83, topḷadu‿uñu (<topladığını) 4/116, soña (4/127) óñú (4/137) zamanıñda (<zamanında) 5/8, óñce (5/34) díyecáñız (<diyeceğiniz) 4/46, ḳóyúñden (<köyünden) 6/111, tacıñı (<tacını) 9/27, taḫdıñı (<tahtını) 9/28, buḷuñmazḳa (<bulunmazki) 10/5, deñize (<denize) 10/32, túfēñi (<tüfeğini) 10/84, rañzanıñ (<ranzanın) 10/155.

-/ğ/->-/v/- değişimi

Yörede yaygın bir değişim türü değildir.

gídecėvúḳ (<gideceğiz) 1/64, dėvil (<değil) 1/117, çovaḷdı (<çoğaldı) 3/51, ḷavum (<lağım) 10/144.

-/ğ/->-/y/- değişimi

"buğday" sözcüğünün yörede kullanılışına bağlı bir değişimdir.

buyday (<buğday) 3/65, buyday (<buğday) 5/22, buydayí (<buğdayı) 5/24.

-/v/->-/f/-, -/F/- değişimi

"vur-" fiilinin kullanılışında ortaya çıkar.

furu (<vurur) 1/115, furu (<vurur) 1/115, furmaynañ (<vurmayla) 5/3.

-/s/->-/ş/- değişimi

Bir kelimede tespit edilebilmiştir.

şeçellerimiş (<seçerlermiş) 6/100.

3.4.3. Kelime Sonunda Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

Kelime sonunda sürekli ünsüzlerin değişimine Alaçam ağzında rastlanmamıştır.

3.5. Süreklileşme

Ötümlüleşme, sızıcılaşma başlığı altında incelenen örneklerin dışında süreklileşme örneğine bölge ağzında rastlanmamıştır.

3.6. Süreksizleşme

Bazı ünsüzlerin patlayıcı (süreksiz) ünsüzlerle değişimine süreksizleşme denir. Bu yönde ses değişimine Alaçam ağzında çok az rastlanır.

/j/>/c/ değişimi

candarma (<jandarma) 2/3, candarmanıñ (<jandarma) 4/129.

/y/>/g/ değişimi

díkmĩcēġsiñ (<dikmiyeceksin) 1/54.

3.7. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/g/>/ğ/ değişimi

Bölge ağzında /g/ ünsüzünün yuvarlak ünlülerle kullanımı esnasında bu şekilde bir değişim görülmektedir.

g̱ülec (<güleç) 1/8, g̱óbēñde (<göbeğinde) 1/24, g̱órg̱úsúzlüg (<görgüsüzlük) 1/38, g̱úzel (<güzel) 2/14, g̱ótürüdü (<götürürdü) 3/24, g̱ómúyóġ (<gömüyoruz) 3/102, g̱úneş (<güneş) 4/83, geyúg̱leri (<geyikleri) 4/136, sevg̱úlú (<sevgili) 9/10, g̱úlisdanḷıġ‿oḷdu (<gülistanlık oldu) 9/48, g̱órmüşündü (<görmüşsündür) 5/49, g̱ótúrücēñ (<götüreceksin) 4/100, g̱únnere (<günlere) 5/63, g̱ónderemī̄yodu (<göndermiyordu) 5/79, g̱ózúnde (<gözünde) 17/30.

/g/>/ġ/ değişimi

Çok yaygın olmamakla beraber birkaç kelimede tespit edilmiştir.

ġetdü (<gitti) 1/149, hanġí (<hangi) 3/55, ġōtürdüle (<götürdüler) 5/80, ġuleş (<güleç) 8/26, ġidíyeḷa (<gidiyorlar) 8/36, ġeldiler (<geldiler) 10/79, ġördüm (<gördüm) 11/53, ġübre (<gübre) 25/3.

3.7. Kelime İçinde Ünsüz Benzeşmesi

Bir kelimede yan yana gelen veya söyleyişte birbirini takip eden iki kelimeden birinin sonunda bulunan ünsüzle diğerinin başında bulunan ünsüz birbirlerine tesir ederler (Banguoğlu, 1959: 6). Ünsüz benzeşmesi temelde bu etkileşimin sonucunda ortaya çıkar. Anadolu ağızları, ünsüz benzeşmesi bakımından zengin bir malzemeye sahiptir (Caferoğlu, 1955: 2). Batı Grubu ağızlarında ilerleyici benzeşme gerileyici benzeşmeden daha kuvvetlidir (Karahan, 1996: 3). Türkçede ünsüzler bakımından en yaygın benzeşme örneklerine ötümlülük-ötümsüzlük uyumunda rastlanır (Özçelik, 2002: 131). Ses değişmelerinin çoğu benzeşme ile olur (Coşkun,

3.7.1. İlerleyici Benzeşme

Benzeşen ünsüzlerden kelime köküne yakın olan ünsüzün, köke uzak olanı kendisine benzetmesidir (Öçalan, 2004: 185). Bölge ağzında ilerleyici benzeşmenin örnekleri şu şekildedir:

-nl->-nn- değişimi

unnarın (<onların) 1/128, ġomutannarınan (<komutanlarıyla) 2/7, ġumandannarıma (<kumandanlarıma) 2/11, zamannarı (<zamanları) 3/7, zenginner (<zenginler) 3/21, unnar (<onlar) 3/21, insannar (<insanlar) 3/51, çıḫannarı (<çıkanları) 4/57, annamınañ (<anlamıyla) 4/103, annatmadıḷa (<anlatmadılar) 5/7, annatmiyeḷa (<anlatmıyorlar) 5/9, yı̱nnarı (<yığınları) 5/40, ġazannarda (<kazanlarda) 5/77, annadancą̱m (<anlatacağım) 6/49, ġazannarı (<kazanları) 9/85, azġunnuḫ (<azınlık) 10/27, yörüyemiyenneri (<yürüyemeyenleri) 10/44, ġorḫannar (<korkanları) 10/48, ġoyúnnarı (<koyunları) 10/102, yorġannānañ (<yorganlarla) 10/103, azġunnu̱ (<azınlığı) 10/122, tümennere (<tümenlere) 10/125, éḳanneri (<ekinleri) 10/135, g̱ünner (<günler) 11/14, insannar (<insanlar) 11/17, hayvannar (< hayvanlar) 11/17, televizyonnar (<televizyonlar) 11/32, Osmannu (<Osmanlı) 11/36, oḷsunna (<olsunlar) 11/40, annarsıñ (<anlarsın) 11/42, oyúnnarı (<oyunları) 12/27, ġanunnarda (<kanunlarda) 13/24, ġanunnarda (<kanunlarda) 13/26, eḳanner (<ekinler) 15/16, ölenneriñ (<ölenlerin) 16/9, aḷannar (<alanlar) 16/11, ġadunna (<kadınla) 17/21, zamannarı (<zamanları) 21/8, bunnarıñ (<bunların) 23/42, annaddıbubam (<anlattı babam) 26/22.

3.7.2. Gerileyici Benzeşme

Sözcük içindeki sonraki ünsüzün, öndeki ünsüzü kendisine benzetmesi olayıdır (Uysal, 2009: 105).

-rl->-ll- değişimi

Yöre ağzında en yaygın gerileyici benzeşme örneğidir.

fahıllıınaŋ (<fakirlikle) 1/5, asgelli̱jm (<askerliğim) 1/23, hayúḷḷu (<hayırlı) 1/62, yèllere (<yerlere) 1/65, oḫuduḷḷardı (<okuturlardı) 1/134, demúlleri (<demirleri) 1/141, ġavuḷḷarıñ (<gavurların) 1/144, muḫdaḷḷı̱n (<muhtarlığın) 2/1, seferbellig (<seferberlik) 1/144, asgelli̱j (<askerlik) 2/2, verülleridi (<verirlerdi) 3/23, tüccaḷḷar (<tüccarlar) 3/29, taḷḷasını (<tarlasını) 3/44, yellere (<yerlere) 4/13, çillelle (<çillerle) 4/20, délle (<derler) 4/27, esgelli̱jni (<askerliğini) 4/60, tüllü (<türlü) 9/66, günahkelligden (<günahkarlığından) 9/74, buḷulḷar (<bulurlar) 10/2, billeşdúḳ (<birleştik) 9/19, ihdiyálḷarı (<ihtiyarları) 10/45,

hazıllıḫlānı (<hazırlıklarını) 10/48, topḷaḷḷarıdı (<toplarlardı) 10/58, çevrüllerdi (<çevirirlerdi) 10/58, dikellerdi (<dikerlerdi) 10/59, bōḷaḷḷarıdı (<bularlardı) 10/60, yáhaḷḷarıdı (<yakarlardı) 10/63, hazıllıġ (<hazırlık) 10/129, faḫıllıḫda (<fakirlikte) 10/147, hazıllarsıñ (<hazırlarsın) 11/5, deḛllendúrüsüñ (<değerlendirirsin) 11/4, taḷḷayá (<tarlaya) 11/16, Faḫıllıḫñ (<fakirliğin) 11/20, topḷaḷḷarıdı (<toplarlardı) 11/24, yellere (<yerlere) 11/38, ġávuḷḷarda (<gavurlarda) 11/43, deḛllendüdüm (<değerlendirdim) 11/51, délle (<derler) 11/52, dúḫúllúġ (<dünürlük) 12/4, dúḫúllüḛ (<dünürlüğe) 12/5, keseller (<keserler) 12/6, aḷuḷḷa (<alırlar) 12/12, ġórelle (<görürler) 12/13, dutaḷḷa (<tutarlar) 12/25, çaḷaḷḷarıdı (<çalarlardı) 12/33, çıḫaruḷḷarıdı (<çıkarırlardı) 12/39, yápaḷḷarıdı (<yaparlardı) 11/42, yábduruḷḷarıdı (<yaptırırlardı) 11/43, bazaḷḷara (<pazarlara) 13/2, civaḷḷarda (<civarlarda) 13/46, mıḫdaḷḷıḫ (<muhtarlık) 16/2, ġaçuruḷḷarıdı (<kaçırırlardı) 16/26, ġavuḷḷa (<gavurlar) 17/3, taḷliyá (<tarlaya) 17/23, yétellü (<yeterli) 20/2, yellüsü (<yerlisi) 21/1, yelleşecek (<yerleşecek) 21/3, buḷḷar (<bunlar) 22/3, ġatıḷḷarrın (<katırların) 23/16, ilellemedī (<ilerlemedi) 25/1.

-nl->-ll- benzeşmesi

ōlḷarı (<onları) 16/10, bulları (<bunları) 17/54, bullarda (<bunlarda) 19/2.

-zs->-ss- değişimi

oḷmassiz (<olmazsınız) 1/57, öyliyemessin (<öyliyemezsin) 1/57, sóyliyemessíñ (<söyliyemezsin) 1/58, çıḫmassa (<çıkmazsa) 3/46, vėremessíñ (<veremezsin) 4/120, bāḷamassañ (<balazasan) 4/145, yápmassañ (<yapmazsan) 5/41, bílemessin (<bilemezsin) 5/90, buḷamassın (<bulamazsın) 6/86.

4. Benzeşmezlik

Kimi araştırmacıların aykırılaşma (bkz. Ergin, 1986: 53-54; Ercilasun, 1983: 131; Özçelik, 1997: 56; Buran, 1997: 55) kimi araştırmacıların da benzeşmezlik (Üçok, 1947: 61; Hatiboğlu, 1972: 22; Gülensoy, 1988: 62; Topaloğlu 1989: 39-40; Aksan, 1980: 52-53; Koç, 1992: 49; Hengirmen, 1999: 69; Aydın, 2002: 33) olarak tabir ettiği bu ses değişimi, bir dil biriminde yer alan seslerin çıkış yeri veya çıkış biçimi bakımından birbirinden

uzaklaşmasıdır (Karaağaç, 2013: 165). Alaçam ağzında bazı kelimelerde görmek mümkündür. Benzeşmezliğin, bölge ağzında ortaya çıkmasındaki temel etken ötümlülük-ötümsüzlük uyumunun tamamlanmamasıdır.

çekdim (<çektim) 1/6, ḳópekden (<köpekten) 1/76, buḷaşdudu (<bulaştırdı) 1/148, borçdan (<borçtan) 3/52, açdudu (<açtırdı) 7/29, Aḷḷahdan (<Allahtan) 9/43, étdim (<ettim) 9/60, geşdi (<geçti) 9/64, seçdile (<seçtiler) 13/37, gétdúġ (<gittik) 23/42, işde (<işte) 25/23, ġaybetdi (<kaybetti) 27/6, éşitdi (<işitti) 27/7.

ġaşdı (<kaçtı) 1/28, üşde (<üçte) 2/5, ireşbelliġ (<rençberlik) 5/9, a̱aşḷar (<ağaçlar) 5/94, geşdi (<geçti) 9/64, geşler (<gençler) 11/41, geşmez (<geçmez) 13/32, ġaş (<kaç) 13/40, hiş (<hiç) 13/48.

5. Ünsüz İkizleşmesi

Ünsüz ikizleşmesi, iç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin, açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında kendi hece sınırlarını aşacak bir yoğunlukla boğumlanmaları sonucunda söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayıdır (Karaağaç, 2013: 840).

deppoyá (<depoya) 10/46, yánna (<yana) 10/57, saccaḫdanda (<saçaktan) 10/101, eşşeg (<eşek) 26/17

6. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

Sadece iki kelimede tespit edilmiştir. Sistemlilik arz eder.

evelce (<evvelce) 5/44, zatten (<zaten) 14/5, zatte (<zaten) 18/18, zetten (<zaten) 21/8.

7. Ünsüz Düşmesi

Yazı dilinde de zaman zaman karşılaşılan ünsüz düşmesinin Alaçam ağzındaki oluşumu aşağıdaki başlıklar altında incelenecektir.

7.1.Kelime Başında Ünsüz Düşmesi

Yöre ağzında en nadir görülen bir düşme olayıdır.

/g/- düşmesi
ece (<gece) 1/140, éce (<gece) 12/9.

/h/- düşmesi

Bölgedeki örneklerine bakıldığı zaman "hane" kelimesinin kullanımı dikkat çeker.
āneyi (<haneyi) 11/15, āne (<hane) 11/15, ani (<hani) 25/1.

7.2.Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi

Alaçam ağzında ünsüz düşmesi en fazla kelime ortasında tespit edilmiştir.

-/d/- düşmesi

Bir örneği mevcuttur.
g̱úñüz (<gündüz) 10/64.

-/f/- düşmesi

İki örnekte sistemli olarak düştüğü tespit edilmiştir.
u̱a̱ḫ (<ufak) 10/66, yoḫa (> yufka) 12/7.

-/g/- düşmesi

Genellikle ilk hecede veya iki ünsüz arasındaki /g/ ve /ġ/ sesleri eriyerek düşerler (Erdem ve Kirik, 2011: 113). Metinlerde hem Türkçe hem de yabancı kökenli sözcüklerde tespit edilmiştir.

dėdúúm (<dediğim) 1/11, hacıḷı̯a (<hacılığa) 1/12, ölecēm (<öleceğim) 1/17, oḷacāz (<olacağız) 1/17, asgelli̯i̯m (<askerliğim) 1/23, g̱óbēñde (<göbeğinde) 1/24, ōḷan (<oğlan) 1/27, yėtdúú (<yettiği) 1/28, dė̱i̯l (<değil) 1/31, yimá (<yığma) 1/32, āç (<ağaç) 1/36, dōru (<doğru) 1/36, ba‿uriyem (<bağırıyorum) 1/44, de̱i̯şiġ (<değişik) 1/50, yāḷı (<yağlı) 1/51, ā̱ı̯r (<ağır) 1/51, istedúñ (<istediğin) 1/59, çocū (<çocuğu) 1/61, deil (<değil) 1/63, bildúúñ (<bildiğin) 1/64, çāre (<çağre) 1/64, dōru (>doğru) 1/71, ābeyim (<ağabeyim) 1/72, dōru (<doğru) 1/72, dāḷardan (<dağlarda) 1/77, dúún (<düğün) 1/84, çaırdım (<çağırdım) 1/85, bayra (<bayrağa) 1/94, āḷa (<ağla) 1/96, yā̱ı̯ (<yağı) 1/105, bu̱az (<boğaz) 1/106, örenebúlúsen (<öğrenebilirsen) 1/110, hırsızḷı̯ı̯ (<hrsızlığı) 1/113, ā (<ağa) 1/126, de̱i̯rmenden (<değirmenden) 1/121, uşā (<uşağa) 1/121, bó̱azḷar (<boğazlar) 1/122, ġurbā (<kurbağa) 1/125, ça‿ırdı (<çağırdı) 1/126, sādíi̯ (<sağdığı) 1/129, gózledúúm (<gözlediğim) 1/131, yápduracām (<yaptıracağım) 1/131, ba̱a (<bağa) 1/133, geldúú (<geldiği) 1/137, ça̱ı̯riye (<çağırıyor) 1/139, aşşā (<aşağı) 1/140, oḷdu̱u̱nu (<olduğunu) 1/145, buḷaşduma (<bulaştığıma) 1/146, pisli̯i̯ñ (<pisliğin) 1/149, ġazandu‿uñ (<kazandığın) 1/151, āzına (<ağızına) 1/154, sışdu̱u̱m (<sıçtığım) 1/154, muḫdaḷḷı̯ı̯n (<muhtarlığın) 2/1, asgelli̯i̯ (<askerliği) 2/2, dó̱um (<doğum) 2/6, yázaḷı̯ı̯m (<yazarlığım) 2/7, bölü̱e (<bölüğe) 2/10, bė̱endi (<beğendi) 2/10, kendülüünden (<kendiliğinden) 2/11, sāḷı̯ı̯nda (<sağlığında) 2/15, *aḷḷā*ma (<allağıma) 2/15, soġā (<sokağa) 2/15, baġdu̱u̱ (<baktığı) 2/17, do̱umli̯i̯m (<doğumluyum) 3/1, būday (<buğday) 3/2, dė̱ī̱lidi (<değildi) 3/3, bacāmıza (<bacağımıza) 3/8, yāmur (<yağmur) 3/9, só̱uḫ (<soğuk) 3/9, gidemedúúm (<gidemedüğü) 3/9, bāḷu (<bağlı) 3/12, g̱ókcebu‿azda (<gökçeboğazda) 3/13, yó̱udu (<yoğudu) 3/16, dé̱i̯rmen (<değirmen) 3/17, ü̱ütdü (<öğüttü) 3/17, dé̱í̯l (<değil) 3/18, yápdu̱u̱n (<yaptığın) 3/22, bāḷara (<bağlara) 3/23, ödiyemedü̱ú (<ödeyemediği) 3/43, ocānı (<ocağını) 3/44, çıḫartdī̱ (<çıkarttığı) 3/45, dó̱umlī̱m (<doğumluyum)3/56, do̱udan (<doğudan) 3/57, kesildi̯i̯ (<kesildiği) 3/61, yápicāmız (<yapmayacağımız) 4/3, dikmicēz (<dikmeyeceğiz) 4/13, mādur (<mağdur) 4/25, éşitdúmüz (<işittiğimiz) 4/27, dōru (<doğru) 4/32, hasdaḷı̯ı̯ (<hastalığı) 4/34, ayāñda (<ayağında) 4/35, dóru (<doğru) 4/43, öretdi (<öğretti) 4/58, öretmen (<öğretmen) 4/58, dā̱ı̯tdıḷa (<dağıttılar) 4/59, bóyū̱müzü (<büyüğümüzü) 4/67, ḳúçümū̱zü (<küçüğümüzü) 4/67, oḷmadū (<olmadığı)4/84, ī̱ne (<iğne) 4/85, vurucām

(<vuracağım) 4/85, ī̲necī̲di (<ineceğidi) 4/86, g̲ókcebu-az (<gökçeboğaz) 4/89, aḷcādı (<alcağıdı) 4/96, bíçā (<bıçağa) 4/102, samanḷıg̲ñ (<samanlığın) 4/110, topḷadu‿uñu (<topladığını) 4/116, e̲er (<eğer) 4/133, éşítdú*múzú (<işittiğimizi) 4/140, yāmur (<yağmur) 4/146, yāmiyá (<yağmıyor) 4/146, bāḷasa (<bağlasa) 4/147, ūramamış (<uğramamış) 5/5, sāḷıġ (<sağlık) 5/15, ireşbellig̲neñ (<reşberliğilen) 5/23, yáı̲yá (<yağıyor) 5/25, yáa̲r (<yağar) 5/25, g̲óḷayḷı̲ (<kolaylığı) 5/30, bayā (<bayağa) 5/35, bā (<bağa) 5/39, yig̲nnarı (<yığınları) 5/40, yúg̲ñ (<yığın) 5/40, bācıḷar (<bağcılar) 5/40 a̲u (<ağu) 5/41, dée̲rmenci (<değirmenci) 5/43, u̲utmez (<üğütmez) 5/43, bitúdū̲ (<bittiği) 5/46, zefilliineñ (<sefilliğilen) 5/47, geçimsizlig̲neñ (<geçimsizliğilen) 5/47, mezeli̲e (<mezeliğe) 5/64, çaı̲rıruġ (<çağırırız) 5/65, dáa̲sını (<dağasını) 5/66, daı̲ḷuruġ (<dağılırık) 5/66, u̲ursuzḷuġ (<uğursuzluk) 5/70, barmām (<parmağın) 5/77, depoḷamā (<depolamağa) 5/84, dóú̲l (<değil) 5/89, ġıraı̲ (<kırağı) 5/98, bıraġdu̲uñ (<bıraktığın) 5/109, dėdú̲úmüz (<dediğimiz) 6/15, be̲eniye (<beğeniyor) 6/16, ba̲ışḷama (<bağışlama) 6/20, górdú̲úñ (<gördüğün) 6/20, boyúndura̲uñ (<boyunduruğun) 6/23, a̲abey (<ağabey) 6/26, soråcāñ (<soracağın) 6/31, a̲ızı (<ağzı) 6/44, díyecáñız (<diyeceğiniz) 6/46, gétdú̲ú (<gittiği) 6/48, annadanca̲ım (<anlatacağım) 6/49, ġuca̲a (<kurcağa) 6/65, ayáı̲na (<ayağına) 6/69, sıvatlicāñ. (<sıvatlıcağın) 6/91, meslēñ (<mesleğin) 6/94, kemú̲ú (<kemiği) 6/102, bildu̲u̲m (<bildiğim) 6/135, öpdū̲m (<öptüğüm) 6/149, adamcāz (<adamcağız) 7/19, mārada (<mağrada) 9/32, uşdu̲u (<uçtuğu) 10/7, taníşím (<tanışığım) 10/22, dée̲işiglig (<değişik) 10/39, dée̲üşüg (<değişik) 10/43, so̲u̲a (<soğuğa) 10/46, a̲açḷu (<ağaçlı) 10/79, túfē (<tüfeği) 10/83, túfēñi (<tüfeğini) 10/84, írātḷı̲a (<rahatlığa) 10/108, azġunnu̲u (<azgınlığı) 10/122, māḷub (<mağlup) 10/142, u̲udúcüg (<öğütecek) 10/149, yō̲usa (<yoğusa) 10/160, de̲ellendúrüsüñ (<değerlendirirsin) 11/4, aşdu̲u (<açtığı) 11/6, ġapandu̲u (<kapandığı) 11/6, basdu̲u (<bastığı) 11/6, be̲enmiyoḷa (<beğenmiyorlar) 11/26, be̲enilmez (<beğenilmez) 11/26, otdu̲uñ (<oturduğun) 11/28, tanudu̲um (<tanıdığım) 11/31, bāḷuḷuḫ (<bağlılık) 11/33, dá‿ıtañ (<dağıtan) 11/36, oḫumuşḷu̲um (<okumuşluğum) 11/44, ba̲ımı (<bağımı) 11/56, çocu̲um (<çocuğum) 11/56, dú̲ún (<düğün) 12/8, de̲ildiḳa (<değildi ki) 12/30, yáşadu̲umuz (<yaşadığımız) 13/1, gitdú̲úmüzde (<gittiğimizde) 13/11, çaı̲ru (<çağırıyor) 13/30, oḷdu‿unu (<olduğunu) 13/30, ká̲adını (<kağıdına) 15/41, muḫdaçḷı̲mız (<muhtaçlığımız) 15/50, ödedī̲dim (<ödediğim) 16/12, İsdedú̲úmüzden (<istediğimizden) 16/22, édildú̲únü (<ezildiğini) 23/10, acemili̲imiz (<acemiliğimiz) 23/42, girdú̲úñ (<girdiğin) 25/31, yápuḷdu̲unda (> yapıldığında) 26/7, sa̲ıdı (<sağdı) 26/7, ġaḷġdu̲unda (<kalktığında) 27/5, bó̲azmış (<boğazmış) 27/22.

-/h/- düşmesi

Alaçam ağzında -/h/- düşmesi, ağırlıklı olarak alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir. Türkçe birkaç örnekte kendine yer bulur.

muacir (<muhacir) 1/19,) 1/43, muabere (<muhabere) 1/46, daa (<daha) 1/67, daån (<daha) 1/146,muabbetneñ (<muhabbetle) 1/152, da‿a (<daha) 2/1, veyáut (<veyahut) 2/12, cepāneligleri (<cephanelikleri) 2/12, muaġġaġ (<muhakkak) 2/16, ma‿aḷle‿ (<mahalle) 3/6, maaḷlesi (<mahallesi) 3/7, yīar (<yohar) 3/24, āşu (<ahaşu) 4/3, daıñ (<daha) 4/136, Alḷāma (<Allahıma) 4/47, muabbet (<muhabbet) 5/57, aḷḷama (<allahıma) 5/71, esgişērdeydim (<eskişehirdeydim) 5/80, daa (<daha) 5/90, aḷḷa (<allah) 5/97, tāsildar (<tahsildar) 5/110, aḷḷa (<allah) 5/112, maaḷle (<mahalle) 6/4, şāsen (<şahsen) 6/25, muazinnigde (<muhazzinnikte) 6/43, mēşur (<meşhur) 6/50, meseblü (<meshepli) 6/61, ġasabāne (<kasaphane) 6/126, İbrāim (<İbrahim) 9/43, ġırşeir (<kırşehir) 9/97, ġāve (<kahve) 10/24, írātḷıa (<rahatlığa) 10/108, tāsildar (<tahsildar) 10/152, ġāvelerdeler (<kahvelerdeler) 11/16, raatsızḷar (<rahatsızlar) 11/22, daa (<daha) 11/38, maaḷlesi (<mahallesi) 12/35, raatsız (<rahatsız) 14/4, daa (<daha) 14/6, muasebeciniñ (<muhasebecinin) 15/41, daa (<daha) 17/19, āmet (<ahmet) 23/5 maaḷle (<mahalle) 24/3.

-/k/- düşmesi

Bölge ağzında özellikle gelecek zaman ekinde iki ünlü arasında -/k/- sesi düşmektedir.

ėvleneceñiz (<evleneceksiniz) 1/17 5/9, öpecemüşük (<öpecekmişiz) 6/70, gidecēdim (<gidecektim) 9/64.

-lIk eki ile vasıta hali ekinin kaynaşması sırasında da bu ses düşmesi meydana gelir.

eyīlüneñ (<iyilikle) 1/69, zefíllīnen (<sefillikle)

-/ķ/- düşmesi

çocūnañ (<çocukla) 1/7 āşam (<akşam) 1/89, bāliye (<baklaya) 4/135, írātdur (<ıraktır) 10/13, āşama (<akşama) 10/72, sapūdu (<sapıktı) 10/93, soacādı (<sokacaktı) 11/40, delüanḷuların (<delikanlıların) 11/49, yōsa (<yoksa) 17/24.

-/l/- düşmesi

mahlesi (<mahallesi) 2/1, mahlesi (<mahallesi) 2/1, dı̄nerdúg (<dinledik) 6/36, maḫle (<mahalle) 7/10, diriti (<dirikti) 9/51, zenginē (<zenginler) 10/38.

-/ḷ/- düşmesi

ānandın (<anladın) 1/26, ānadın (<anladın) 1/156, asfat (<asfalt) 3/4, ānama (<anlama) 6/56, vaḷa (<valla) 11/12, bunar (<bunlar) 11/24, bunarı (<bunları) 12/7.

-/n/- düşmesi

sora (<sonra) 3/4, soradan (<sonradan) 3/5,sōradan (<sonradan) 4/6, yáḷuuz (<yalnız) 4/13, işaḷḷah (<inşallah) 4/136, ua (<ona) 5/3, dúúllúġ (<dünürlük) 12/4, dúúllüe (<dünürlüğe) 12/5, işāt (<inşaat) 16/11, işātcılıḫdan (<inşaatçılıktan) 16/11, hoşgeldiiz (<hoşgeldiniz) 19/16.

ñ düşmesi

baa (<baña) 1/19, baa (<baña) 2/17,baa (<baña) 6/70, saa (saña) 5/111.

-/r/- düşmesi: Birçok ağızda en yaygın görülen ses düşmelerinden biri olan -/r/- düşmesi, Alaçam ağzında da en çok tespit edilen düşme türüdür. Metinlerde "-r" geniş zaman eki, "-yor" şimdiki zaman eki ile "sonra" sözcüğünde sistemli olarak düşmüştür.

aḷusuñ (<alırsın) 1/8, verüken (<verirken) 1/13, oḷusa (<olursa) 1/14, çocuḫlāna (<çocuklarla) 1/16, sevúndúmeg (<sevindirmek) 1/20, bişē (<bir şey) 1/22, soñan (<sonradan) 1/27, ġaçudu (<kaçırdın) 1/28, írātḷaşdudum (rahatlaştırdım) 1/29, síyīrusuñ (<sıyırırsın) 1/33, gelúken (<gelirken) 1/39, çaḷíşíyėdu (<çalışıyordu) 1/48, everüsúñ (<everirsin) 1/56, gúvenúsúñ (<güvenirsin) 1/58, óldümüşúñ (<öldürnmüşsün) 1/68, örenebúlúsen (öğrenebilirsen) 1/110, birbiini (<birbirinin) 1/119, geçebülüsēm (<geçebilirsen) 1/131, daruḷusañ (<darılırsan) 1/134, yápdudu (<yaptırdı) 1/139, yı̄mi (<yirmi) 2/4, yázaḷuum (<yazarlığım) 2/7, çocuġlāna (çocuklarına) 2/17, óudu (<okurdu)

3/11, diyelá (<diyorlar) 3/12, bitek (<birtek) 3/14, döt (<dört) 3/15, getiriyódu (<getiriyordu) 3/22, aḷıyėdu (<alıyordu) 3/22, getúrúyódu (<getiriyordu) 3/29, çiḫiyedu (<çıkıyordu) 3/36, çekilmiyedu (ekilmiyordu) 3/39, ġıredi (<girerdi) 3/47, óḫuyoḷar (<okuyorlar/ 3/60, yálvariyeḷa (<yalvarıyorlar) 3/60, dikebúlúsúz (<dikebilirsiniz) 3/14, yábdudu (<yaptırdı) 4/60, gónderebülümü (<gönderebilirmi) 4/62, arabaḷānañ (<arabalarla) 4/63, yúmi (<yirmi) 4/104, gótútüñ (<götürdün) 4/105, yápíyóduġ (<yapıyorduk) 4/111 g̱ótúrüsüñ (<götürürsün) 4/135, kesiye*du (<kesiyordu) 4/141, geçúmüşle (<geçirmişler) 5/2, delerdi (<derlerdi) 5/4, yéllē (<yerler) 5/17, diyomuş (<diyormuş) 5/17, esiyodu (<esiyordu) 5/45, bitúdū̱ (<bitirdi) 5/46, mezeli̱e (<mezarlığa) 5/64, dutiyeḷarıdı (tutuyorlardı) 5/67, soruyodu (<soruyordu) 5/92, ölüdü (<ölürdü) 5/96, ġeyiyodu (<giyiyordu) 5/105, gelüdü (<gelirdi) 5/107, aḷuḷardı (<alırlardı) 5/109, deler (<derler) 6/2, taraflānda (<taraflarında) 6/29, ġızḷanda (<kızlarında) 6/30, yörüdebúlúmüsüñ (<yürütebilirmisin) 9/10, ġonuşuḫana (<konuşurken) 9/74, inelerdi (<inerlerdi) 10/81, şaşudum (<şaşırdım) 10/157, yápíyedum (<yapıyordum) 11/3, yápabülüsen (<yapabilirsen)11/3, ġaḷusuñ (<kalırsın) 11/3, aḷusun (<alırsın) 11/4, verüsüñ (<verirsin) 11/4, faydaḷanusuñ (<faydalanırsın) 11/8, 11/11, g̱únúñden (<gününden) 11/11, gédiyodu (<gidiyordu) 11/11, çaḷíşmíyeḷa (<çalışmıyorlar) 11/16, veri̱señ (<verirsen) 11/27, ediyeḷa (<ediyorlar) 11/41, de̱ellendüdüm (<değerlendirdim) 11/51, keseller (<keserler) 12/6, yápaḷḷarıdı (<yaparlardı) 12/6, getúdúḳ (<getirdik) 12/45, 16/3, bıraḫumuş (<bırakırmış) 16/15, çaḷışıyodu (<çalışıyordu) 16/24, sōña (<sonra) 17/13, 18/4, getümiyeḷarımış (<getirmiyorlarmış) 19/17, yáḫmiyeḷarmi̱miş (<yakmıyorlarmış) 19/17.

s düşmesi

selerini (<seslerini) 1/95, g̱órmüşündü (<görmüşsündür) 5/40.

-/t/- düşmesi

etile (<ettiler) 5/19, puşḷuḫ (>puştluk) 10/129.

-/v/- düşmesi

mā̱i̱ (<mavi) 1/50, dömüşüñ (<dövmüşün) 1/69, södi̱se (<sövdüyse) 2/16, evelden (<evvelden) 4/1, de*‿let (<devlet) 4/22, de*let (<devlet) 4/67, délet (<devlet) 4/114, çō̱uş (<çavuş) 1/42, evelce (<evvelce) 5/44, dō̱dúle (<dövdüğünde) 5/91, evelidi (<evveliydi) 5/105, dǫ́u̱nükene (<dövünürken) 10/26, evelde (<evvelde) 10/28, evelce (<evvelce) 12/30, évelce (<evvelce) 13/15, évelden (<evvelden) 21/4.

-/y/- düşmesi

öle (<öyle) 1/11, böle (<böyle) 1/13, etmi̱ceġ (<etmeyecek) 1/13, diyem (<diyeyim) 1/17, şöle (<şöyle) 1/39, dí̱i̱ceġ (<diyecek) 1/53, ėvlendi̱señ (<evlendiysen) 1/62, ėvlenmedi̱señ (<evlenmediysen) 1/62, onbaşi̱dim (<onbaşıydım) 1/109, topci̱dim (<topçuydum) 1/109, adami̱di (<adamıydı) 1/114, gitdi̱sem (<gittiysem) 1/124, sendālede (<sandalyede) 1/124, başḷatdi̱di (<başlattıydı) 1/129, bişēler (<bir şeyler) 1/130, sóylemi̱cem (<söylemiyecem) 1/134, di̱i̱m (<diyim) 1/145, buḷaşdudu (<bulaştıydı) 1/148, seni̱di (<seneydi) 2/4, seni̱di (<seneydi) 2/4, ėyi̱di (<iyiydi) 2/7, *anḳari̱*di (<ankaraydı) 2/9, şiler (<şeyler) 3/5, mi̱diñ (<miydin) 3/30, borcli̱dim (<boçluydun) 3/31, midi (<mıydı) 3/37, verdise (<verdiyse) 3/37, şēler (<şeyler) 3/44, dǫ́u̱mli̱m (<doğumluyum) 3/56, şēler (<şeyler) 3/58, nāpdisaḫ (<ne yaptıysak) 4/3, sihíyi̱dim (<sıhiyeydim) 4/84, i̱neci̱di (<iğneciydi) 4/86, bö*le (<böyle) 4/143, hoblib (<hoplayım) 4/147, oki̱b (<okuyup) 4/147, nēmiş (<neymiş) 5/16, birbiri̱neñ (<birbiriyle) 5/57, cereġden (<çeyrekten) 5/94, cerek (<çeyrek) 5/94 şéyli̱di (<şeyliydi) 5/111) bilmōḳ (<bilemiyoruz) 6/27 bilemōḳ (<bilemiyoruz) 6/40, ǵördū̱señ (<gördüysen) 6/40, sí̱i̱riye (<sıyırıyor) 6/47, alevi̱miş (<aleviymiş) 6/50, di̱in (<diyin) 7/33, gétdi̱di (<gittiydi) 7/42 nēse (<neyse) 10/4, geşdi̱di (<geçtiydi) ōle (> öyle) 12/25, bō̱le (> böyle) 12/27, ōle (<öyle) 12/29, arabaḷa (<arabayla) 13/19, ōle (<öyle) 14/7, ōle (<öyle) 14/48, bırahmi̱cāñ (<bırakmayacaksın) 16/15, şō̱le (<şöyle) 18/2, bō̱le (<böyle) 18/2.

z düşmesi

tanımasın (<tanımazsın) 4/97.

7.3.Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi

Alaçam ağzında /ğ/, /h/, /k/, [ķ], [l], /n/, /r/, /t/, /y/ ünsüzleri kelime sonunda yer aldıkları bazı durumlarda düşerler.

-/h/ düşmesi
sílá (<silah) 1/47, Aḷḷa (<Allah) 2/16, Aḷḷa (<Allah) 22/27.

-/ķ/ düşmesi
artu (<artık) 1/30, sefelbilli (<seferberlik) 5/2.

-/ḷ/ düşmesi
nası (<nasıl) 3/48, nasí (< nasıl) 11/4, nası (<nasıl) 13/24, nası (<nasıl) 20/1.

-/n/ düşmesi
zāte (<zaten) 1/56, sevmesi (<sevmesin) 1/15, delersi (<delersin) 6/78, zaḫde (<zaten) 7/4, zate (<zaten) 11/27, sende (<senden) 11/29, zate (<zaten) 13/22.

-/r/ düşmesi
Alaçam ağzında sıkça rastlanır. Titrek bir ses olan /r/ kelime ortasında olduğu gibi kelime sonunda da çoğu zaman düşer ya da erime eğilimi gösterir. "-lar" çoğul eki, "-yor" şimdiki zaman eki ve "-r" geniş zaman ekinde sistemli olarak düşme eğilimi gösterir.

bi (<bir) 1/8, adamḷa (<adamlar) 1/11, dilirī̄ (<dirilir) 1/13, yáḫuşu (<yakışır) 1/15, getúriye (<götürüyor) 1/16, torunḷa (<torunlar) 1/17, sevindiyele (<sevindiyorlar) 1/18, çíḫmíye (<çıkmıyor) 1/22, evlenú (<evlenir) 1/25, óturiye (<oturuyor) 1/30, gezecegle (<gezecekler) 1/31, gelú (<gelir) 1/37, oḷu (<olur) 1/39, bíndüdüle (<bindirdiler) 1/39, başliye (<başlıyor) 1/45, ġurtaru (<kurtarır) 1/45, atdıḷa (<attılar) 1/46, ġótdüle (<götürdüler) 1/46, verdíle (<verdiler) 1/47, çaḷíşiye (<çalışıyor) 1/48, dúşmüşüñdü (<düşmüşündür) 1/62, duriye (<duruyor) 1/65, dövelle (<döverler) 1/69, dóķúlú (<dökülür) 1/71, getü (<getir) 1/108, dėdile (<dediler) 1/110, furu (<vurur) 1/115, çocuḫḷa (<çocuklar) 1/116, keseyilá (<kesiyorlar) 1/116, oturu (<oturur) 1/124, aḷu (<alır) 1/136, bilü (<bilir) 1/138, buḷamadıḷa

(<bulamadılar) 1/141, ġada (<kadar) 1/144, óliyé (<oluyor) 1/144, óḷu (<olur) 1/147, durmadıḷa (<durmadılar) 1/149, nōḷu (<ne olur) 1/152, ġaliye (<kalıyor) 1/153, dadaniye (<dadanıyor) 1/53, bitiye (<bitiyor) 1/154, demişle (<demişler) 2/1, va (<var) 2/1, durumḷa (<durumlar) 3/10, buḷunabilī (<bulunabilir) 3/19, dė̱i̱şiye (<değişiyor) 3/20, aliyó (<alıyor) 3/22, aḷu (<alır) 3/24, satiye (<satıyor) 3/27, gédiye (<gidiyor) 3/34, aliye (<alıyor) 3/38, geçinebiliye (<geçinebiliyor) 3/51, yálvariyeḷa (<yalvarıyorlar) 3/60, g̱óriye (<görüyor) 3/63, dédile (<dediler) 4/6, délle (<dediler) 4/27, ediye (<ediyor) 4/30, oḷmiye (<olmuyor) 4/47, ġazandıḷa (<kazandılar) 4/58, dā̱ıtdıḷa (<dağıttılar) 4/59, oḫudamiye (<okutamıyor) 4/62, çıḫılmiye (<çıkılmıyor) 4/73, işle (<işler) 4/82, topliyá (<topluyor) 4/91, efendilē (<efendiler) 4/97, söyledíle (<söylediler) 4/115, dépiye (<tepiyor) 4/134, içiyele (<içiyorlar) 4/134, bāliye (<bağlıyor) 4/135, koşdumiye (<koşturmuyor)4/138, yāmiyá (<yağmıyor) 4/146, geçúmüşle (<geçirmişler) 5/2, annatmadıḷa (<anlatmışlar) 5/7, annatmiyeḷa (<anlatmıyorlar) 5/9, ettile (<ettiler) 5/20, durumlā (<durumlar) 5/21, yā̱ıyá (<yayıyor) 5/25, yeşeriye (<yeşeriyor) 5/28, aḷurḷa (<alırlar) 5/29, ġaybediye (<kaybediyor) 5/31, giremiye (<giremiyor) 5/32, böyümiye (<büyümyor) 5/34, başliye (<başlıyor) 5/34, g̱órmüşündü (<görmüşsündür) 5/40, ısḷanu (<ıslanır) 5/41, şéyle (<şeyler) 5/45, yápmiye (<yapmıyor) 5/46, dele (<derler) 5/50, vardu (<vardır) 5/51, yoġdu (<yoktur) 5/51, érmiye (<ermiyor) 5/56, gelü (<gelir) 5/58, hocaḷa (<hocalar) 5/64, ġıymetlidü (<kıymetlidir) 5/75, begledile (<beklediler) 5/84, oḷuyodu (<oluyordur) 5/90, topḷaşu (<toplaşır) 5/95, asdıḷa (<asdılar) 5/102, ödiye (<ödüyor) 5/112, sı̄j̄riye (<sıyırıyor) 6/47, geymişle (<giymişler) 1/114, gezememişle (<gezmemişler) 6/116, yörünmüyo (<yürümüyor) 1/123, yápmışḷa (<yapmışlar) 6/146, ġonaḫḷamışḷa (<konaklamışlar) 7/2, ġurmuşḷa (<kurmuşlar) 7/3, biçiye (<biçiyor) 7/9, yázmışḷa (<yazmışlar) 7/31, ariye (<arıyor) 8/11, isdedile (<istediler) 8/18, senele (<seneler) 8/28, umsunna (<umsunlar)9/14, yáḫmışḷa (<yakmışlar) 9/86, zenginē (<zenginler) 9/38, g̱ómdüle (<gömdüler) 10/48, çevürdüle (<çevirdiler) 10/79, ġuḷḷanu (<kullanır) 10/84, ördüle (<ördüler) 10/133, aḷdıḷa (<aldılar) 11/2, gétdúle (<gittiler) 11/2, etdile (<ettiler) 11/2, yáyúḷu (<yayılır) 11/6, dutmiye (<tutmuyor) 11/8, doḷduru (<doldurur) 11/19, bi (<bir) 11/20, va (<var) 11/22, néyápíye (<ne yapıyor) 11/22, Ġonmuşḷa (<konmuşlar) 12/2, aḷmiyá (<almıyor) 12/4, gelúdü (<geliyordur) 12/8, yille (<yerler) 12/13, g̱órelle (<görürler) 12/13, daḫaḷḷa (<takarlar) 12/13, doḷaşuḷa (<dolaşırlar) 12/49, gelülle (<gelirler) 12/50, yápaḷḷa (<yaparlar) 12/50, bi (<bir) 13/19, arḫadaşḷa (<arkadaşlar) 13/19, va (<var) 13/19, diye (<diyor) 13/30, aḫiye (<akıyor) 14/5, duriye (> duruyor) 14/6, demişle (<demişler) 14/13, uziye (<uzuyor) 14/48, ġaḷfaḷa (<kalfalar) 16/30, arḫadaşḷa (<arkadaşlar) 16/43, sürdüle (<sürdüler) 17/1, yátdıḷa (<yattılar) 17/1, varımışumdu (<varmışımdır) 17/3,

ġavuḷḷa (<gavurlar) 17/3, ġaḫıliyeḷa (<kahılıyorlar) 17/16, kesecekle (<kesecekler) 17/20, gétdile (<gittiler) 17/22, edebiliye (<edebiliyor) 18/2, ġózüḳaye (<gözüküyor) 18/16, édiniye (<ediniyor) 20/3, demişle (<demişler) 25/20.

-/t/ düşmesi: Metinlerde kapalı hecelerde, kakafoniyi engellemek adına düşmüştür.

aḷtüs (<altüs) 10/99, çif (<çift) 21/8.

-/y/ düşmesi: Yalnız "şey" sözcüğünde sistemli olarak düştüğü tespit edilmiştir.

bişē (<bir şey) 1/22, şī̄ (<şey) 1/53, şė (<şey) 1/110, şi (<şey) 1/133, şē (<şey) 2/11, şe (<şey) 4/47, şé (<şey) 5/30, herşē (<hersey) 11/9, şē (<şey) 11/9.

8. Ünsüz Türemesi

Gerek Çağatay grubu gerekse Oğuz grubu lehçelerinde kelime başında /y/-, /v/-, /h/- türemesi olabileceğini yapılan araştırmalar göstermektedir (Tekin, 1995). Bölge ağzında tespit edilebilen ünsüz türemeleri şu şekilde gruplandırılmıştır:

8.1.Kelime Başında Ünsüz Türemesi

Birkaç kelimede bu yönde bir ses türemesi görülmüştür.

/h/- türemesi

Gülsevin (2002), /h/- türemesinin eski Türkçedeki bazı seslerin kalıntısı olduğunu belirtir. Metinde bir örneğine rastlanmıştır.

hambarda (<ambarda) 10/98.

/m/- türemesi

Bu türeme bölge ağzında sitemli olarak görülmektedir.

mo̅le (<öyle) 9/56, marabaynañ (<arabayla) 10/50, mannem (<annem) 10/67.

/f/ türemesi

Konuşurun tercihine bağlı olarak türediği düşünülmektedir.

folsun (<olsun) 1/5.

8.2.Kelime Ortasında Ünsüz Türemesi

Bölge ağzında kelime ortasında ünsüz türemesi örneğine rastlanmamıştır.

8.3.Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi

-/k/ türemesi

Genellikle "şimdi" zarfının sonunda /k/ ünsüzünün türediği tespit edilmiştir. Bunun, ok/ök kuvvetlendirme edatının bir kalıntısı olduğuna dair yaygın bir kanaat bulunmakla birlikte bu konuda kesin bir şey söylemek zordur (Koç, 2010: 57).

yėrek (<yere) 1/42, vaḷḷaḳ (<vallaha)3/1, şindik (<şimdi) 4/97, şindik (<şimdi) 4/117, muġ (<mu) 10/96, şindik (<şimdi) 11/15, şindik (<şimdi) 13/17, gelincek (<gelince) 15/3.

-/m/ türemesi

Kelime sonundaki -/m/ türemesinin kim bağlacının bir kalıntısı (Tietze, 2016: 260) olabileceği gibi daha çok bağlaçların sonunda türemesi kim bağlacına öykünme, yani analoji olarak da düşünülebilir (Öztürk, 2017: 2197). Bir örnekte tespit edilmiştir.

şünküm (<çünkü) 1/2.

-/n/ türemesi

Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygın olarak görülen bu türeme de Alaçam ağzında en sık tespit edilen son ses türemesidir.

soñan (<sonra) 1/27, déyin (<diye) 1/158, dịin (<diye) 7/33, déyin (<diye) 10/72, yorġannānañ (<yorganla) 10/103, müracaạnt (<müracaat) 14/5.

9. Göçüşme

Yan yana bulunan ünsüzler arasında meydana gelen yer değiştirme olayına yakın göçüşme denir (Akca, 2009: 227). Diğer adıyla "metatez", bir kelimedeki iki fonemin yer değiştirmesidir (Bloomfield 1979:391). (Ayrıca bkz. Kök, 2016). Tanımlanan yakın göçüşmenin yanında uzak göçüşmeye de Alaçam ağzında rastlanır. Yörede tespit edilebilen göçüşme örnekleri şunlardır:

-ḷv->-vḷ-
hevle (<helva) 21/6.

-ml->-lm-
melimeketiñ (<memleketin) 7/8, melmeketiñ (<memleketin) 7/16, melmeketde (<memlekette) 7/21.

-pr->-rp-
torpaḫ (<toprak) 11/22.

-ry->-yr-
ceyran (<cereyan) 20/37.

-vr->-rv-
kevranna (<kervanla) 6/146.

10. Hece Kaynaşması

Hece kaynaşması, iki ünlü arasında bulunan /g/, /ġ/, /h/, /k/, /ķ/, /n/, /ñ/, /r/, /y/ ünsüzlerinin erimesiyle ortaya çıkmaktadır. Hece kaynaşması çoğu zaman ekleşme sırasında meydana gelir (Erdem ve Kirik, 2011: 135). Örneğine sıklıkla rastlanmaktadır.

etmi̱ceġ (<etmeyecek) 1/13, çocuḫlāna (<çocuklarına) 1/16, oḷacāz (<olacağız) 1/17, ābeyim (<ağabeyim) ölecēm (<öleceğim) 1/17, böyicegsi̱z (<büyüyeceksiniz) 1/17, (<göbeğinde) 1/24, āç (<ağaç) 1/36, ōḷuñu (<oğulunu) 1/56, unnāñ (<onnlarla) 1/58, uşā (<uşağa) 1/121, ġurbā (<kurbağa) 1/125, ġasabāne (<kasaphane) 1/126, ā (<ağa) 1/126, yápduracām (<yaptıracağım) 1/131, aşşā (<aşağı) 1/140, ekmēñ (<ekmeğin) 1/151, āzına (<ağızına) 1/154, yápduracām (<yaptıracağım) 1/131, ā (<ağa) aşşā (<aşağı) 1/140, cepāneligleri (<cephanelikleri) 2/12, soġā (<sokağa) 2/15, *aḷḷā*ma (<allağıma) 2/15, ödiyemi̱ (<ödeyemiyor) 3/43, gelī (<geliyor) 3/64, bacāmıza (<bacağımıza) 3/8, çıḫartdī (<çıkarttığı) 3/45, ocānı (<ocağını) 3/44, nāpdisaḫ (<ne yaptıysak) 4/3, arabaḷānañ (<arabalarla) 4/63, ayāñda (<ayakında) 4/35, yápícāñ (<yapacaksın) 4/54, bíçā (<bıçakı) 4/102, bālíyeñ (<bağlıyorsun) 4/146, vurucām (<vuracağım) 4/85, yápicāmız (<yapmayacağımız) 4/3, āşu (<ahaşu) 4/3, gózlēñ (<gözleyin) 4/137, bālíyeñ (<bağlıyorsun) 4/146, atiyeñ (<atıyorsun)

4/147, gídemōġ (gidemiyoruz) 4/115, okı̄b (<okuyup) 4/147, g̱ózlēñ (<gözlerin) 4/137, efendilē (<efendiler) 4/97, ottuġlān (<ottuklarını) 5/7, bāliyog (<balıyok) 5/39, barmām (<parmağın) 5/77, esgişērdeydim (<eskişehirdeydim) 5/80, g̱óbēñde, yéllē (<yerlere) 5/17, aylāñda (<aylarında) 5/24, depoḷamā (<depolamağa) 5/84, bayā (<bayağa) 5/35, bā (<bağa) 5/39, aylāñda (<aylarında) 5/24, yı̄cēñ (<yiyeceksin) 5/37, nōlcaġ (<ne olacak) 5/55, bilmōḳ (<bilemiyoruz) 6/27, meslēñ (<mesleğin) 6/94, soråcāñ (<soracağın) 6/31, sóḳdúrı̄ (<sokturuyor) 7/25,adamcāz (<adamcağız) 7/19, aşşāḫı (<aşağıki) 10/1, írātḷıa (<rahatlıka) 10/108márada (<mağrada) 9/32, dōduru (<doğurdu) 9/54, zehirlı̄ceh (<zehirleyecek) 9/15, bilemōḳ (<bilemiyoruz) binecōḳ (<bineceğiz) 10/110, becerecōḳ (<bectereceğiz) 10/146, yápı̄ken (<yapıyorken), niyápuruḫ (<ne yaparık) 9/43, túfē (<tüfeke) 10/83, hazılḷıḫlānı (<hazırlıklarını) 10/48, oḷūnu (<oluğunu) 11/7, aşā (<aşağı) 11/14,yiyecēm (<yiyeceğim) 11/21, gíyēcēm (<giyeceğim) 11/21, söylı̄m (<söyleyeyim) 11/24, toprā (<toprağa) 11/26, Irā (<Irağı) 11/39, Aḷlān (<Allahın) 12/7, toprām (<toprağım) 11/49, uşāñ (<uşağın) 12/29, Ġuşānı (<kuşağını) 12/39, aşāḷarda (<aşağılarda) 13/18, aşşāyá (<aşağıya) 15/6, ödícēñ (<ödeyecen) 16/14, abeyim (<ağabeyim) 16/19, aşāyá (<aşağıya) 16/20, gétcēm (<gideceğim) 16/20, aşā (<aşağı) 16/21, yetúşdürecēmiz (<yetiştireceğimiz) 20/1.

11. Hece Düşmesi

Üç veya daha fazla heceli kelimelerde orta hecenin düşmesi (Banguoğlu, 2011: 63) durumunda hece düşmesi gerçekleşir. Kelimede aynı veya benzer hecelerden birinin düşmesidir (Demir ve Yılmaz, 2006: 176). Şimdiki zaman ekinin kullanımında hece düşmesi olayına çok sık rastlanır. Hece kaynaşmasına göre daha az tespit edilmiştir.

bilemiyem (<bilemiyorum) 1/10) bilemiyem (<bilemiyorum) 1/10, bahiyem (<bakıyorum) 1/12, çıḫamíyem (<çıkamıyorum) 1/59, āliyemiş (<alıyormuş) 1/60, baḫíyem (<bakıyorum) 1/116, baḳıyóm (<bakıyorum) 2/7, hatırḷıyom (<hatırlıyorum) 3/15, aliyen (<alıyorsun/3/27, g̱ótúrüyáñız (<götürüyorsunuz) 10/107, söylim (<söyleyeyim) 3/39, oliy (<oluyor) 3/65, yápiy (<yapıyor) 3/66, 4/2, bilmiyom (<bilmiyorum) 4/51, hatılḷayámiyem (>hatırlıyamıyorum) 5/54, dayánamiyem, (<dayanamıyorum) 10/142, biliyom (<biliyorum), otdu̱ñ (<oturduğun) 11/28, g̱ósderim (<gösteririm) 11/31, gósderim (<gösteririm) 11/31, soriyem (<soruyum) 11/45, 11/45, gelúdü (<geliyordur) 12/8, biliyom (<biliyorum) 13/1, daşíníyoḫ (<taşınıyoruz) 13/18, dédiñ (<dediğin) 13/34, bilmiyem (<bilmiyorum) 16/13.

12. Kelime ve Cümle Vurgusu

Konuşma esnasında kelimedeki bir heceyi diğerlerine nazaran yüksek bir ses tonuyla, baskılı ve öteki hecelerden daha belirgin söylemeye vurgu denir (Banguoğlu, 2011: 109). Bir başka ifadeyle kelimenin heceleri üzerindeki farklı soluk baskısıdır (Selen, 1973: 15).

Türkçe kelimelerde vurgu genelde son hecede bulunur.
gúcú'mún 1/28, ġaḷ'duġ 2/6, yáşí'mız 10/16, esgi'den 26/3

Kök ya da gövdeye ek geldiği zaman vurgu, yazı dilinde olduğu gibi ek son heceye kayar.

yúhari'yá 26/8, çaḫar'sıñ 22/25, furacaḫ'ḷa 17/8, hayúḷ'ḷu, 16/53, ġuzu'muz 15/4.

Pekiştirme bildiren kelimelerde vurgu ilk hecededir (Kirik, 2011: 138).
'bembeyáz 20/23, 'simsiyáḫ 10/152.

Yalın halde bulunan kişi ve yer isimlerinde vurgu ilk hecede bulunur.
'Samsun 6/37, 'Muhammed 6/44, 'Aḷḷah 9/64, 'Edirne 10/123.

Sayı isimlerinde vurgu genellikle ilk hecededir (Akca, 2009: 235).
'otuz 5/72, 'doḫuz 6/11, 'iki 2/7.

Yazı dilinde vurguyu üzerine almayan ekler vardır. Bunlar -ki, -ken, -ınan, ince, -ma (olumsuzluk eki) ekleridir (Silahşör, 2011: 75). Yazı dilinde olduğu gibi yöre ağzında da bu ekler üzerinde vurgu bulunmaz.

ġar'şuki 3/11, yá'pi̅ken 4/2, un'narınan 27/45, geçine'meyince 16/41, do'ḫunma 25/24.

Cümle vurgusu, cümlede yer alan kelimelerden birinin diğerlerine göre daha vurgulu bir şekilde söylenmesidir (Aydın, 1992:37). Bu kelime genelde yükleme yakındır). Kişi önem verdiği kelimeyi vurgularken genellikle devrik cümleler kurar (Erdem, 2001: 80).

aḷaçam ġadar o̅le 'gendūmüz yápduġ bu ḳóy yoḷḷarı 4/76

şinci bizim ataḷarımız, 'beni dinliyeñ ni béş daġġa? 6/9
esgiden 'saḷma varıdı, ḳóy saḷması. 11/23
undan bi aḷt 'ġatı yábduḫ, iḳa yüz‿atmış biñ‿nira 'da boşḷanduḫ. 15/20

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. İsim ve Fiil Çekimi

2.1.1. İsim Çekimi

İsimler cümle içerisinde başka kelimelerle olan ilişkilerine göre farklı hâllerde bulunurlar. Bu, onlara gelen bazı eklerle belirtilir. Farklı hâllere ismin hâlleri, bir ismin türlü ekler almasına ise isim çekimi denir (Banguoğlu, 2011: 326).

2.1.1.1. Hâl Ekleri

2.1.1.1.1. İlgi Hâli Eki

İlgi hâl ekinin temel işlevi bir ismin başka bir isimle ilgili olmasını sağlamaktır (Doğan, 2012: 171) İlgi hâli eki, eklendiği ismin anlamına belirtme, sahiplik, mensubiyet, ilgi vb. anlamlar kazandırır (Karahan, 2011: 68). Alaçam ağzında ilgi hâli ekinin şu şekilleriyle karşılaşırız: -ıñ/-iñ, uñ/üñ, -nıñ/-niñ, -nuñ/-nüñ.

ġardaşıñ (<kardeşin) 1/2, zamanıñ (<zamanın) 3/31, milletiñ (milletin) 3/46, erzincanıñ (<Erzincan' ın) 3/53, seniñ (<senin) 4/30, buranıñ (<buranın) 4/45, mísíriñ (<mısırın) 4/101, samanıñ (<samanın) 4/110, hayvanıñ (<hayvanın) 4/126, ḳóyúñ (<köyün) 4/129, daɻıñ (<dağın) 4/136, adamıñ (<adamın) 5/103, ḳúḳnarıñ (<köknarın) 6/21, *bafra*nıñ (<Bafra' nın) 6/50, melmeketiñ (<memleketin) 7/16, ümmetleriñ (<ümmetlerin) 9/15, unnarıñ (<onların) 9/84, Ġazannarıñ (<kazanların) (9/85), çeteleriñ (<çetelerin) 10/81, rañzanıñ (<ranzanın) 10/155), ġılmayánıñ (<kılmayanın) 11/19, beynamazıñ (<beynamazın) 11/30, Uyánnıñ (<o yanın) 12/24, hocasınıñ (<hocasının) 12/49, ġaymaḫamıñ (<kaymakamın) 13/25, siġortanıñ (<sigortanın) 14/14, biriniñ (<birinin) 16/45, bóbasınıñ (<babasının) 16/60, mayísıñ (<mayısın) 18/5, mıḫdarıñ (<muhtarın) 19/3, ayranıñ (< ayranın) 20/24, ġavuḽarıñ (<gavurların) 23/14, ġonuşmacınıñ (<konuşmacının) 24/48, tütünüñ (<tütünün) 1/4, ḳóyúmüzüñ (< köyümüzün) 5/9.

İlgi hâli Alaçam Ağzında ikiz ünlüler içerisinde de görülebilmektedir.

samanlɥñ (samanlığın) 4/110, bıraġdɥɥñ (<bıraktığın) 5/109, faḫılɬɥñ (< fakirliğin) 11/20.

Hece kaynaşması sonucu ile ilgi hâli ekinin tek ünsüze düşmüş şekilleri de vardır.

annıñ (<alnının) 11/64.

İlgi hâli eki, ilgi öbeği kurarken eklendiği sülale ismindeki dört hece kaynaşarak bir hece hâline gelir (Aydın, 1992: 71-72).

delōlḷarıñ (<deli oğullarının) 6/128.

Bazı durumlarda ekin son ünlüsü olan ñ, edat öbeği içinde erir.

onúçün (<onun için) 10/17, bunūçün (<bunun için) 15/31.

2.1.1.1.2. Yükleme Hâli Eki

Yükleme hâli, cümle içinde ismi kendisini etkileyen geçişli fiile bağlayan hâldir (Buran, 1996: 99). Bölge ağzında yükleme hâl eki, yazı dilinde olduğu gibi, "-ı/-i, u/-ü" şeklindedir.

yárisunu (<yarısını) 1/34, ġızı (<kızı) 12/3, gelini (<gelini) 12/45, soñumuzu (<sonumuzu) 16/53, İhdiyáçlānı (<ihtiyaçlarını) 16/52, g̱ünü (<günü) 17/36, milleti (<milleti) 17/42, ōḷumu (<oğlumu) 27/57.

Bazı durularda hece kaynaşması sonucu ekin kaybolan ünlüsü bir önceki ünlünün uzamasına sebep olur.

ġazancu̱ñ (<kazancını) 11/64, hırsızḷu̱ (<hırsızlığı) 1/113, yápra̱a (<yaprağı) 18/22.

Bazen iyelikten sonra düşen bir yükleme hâli eki vardır.

ġafāñ (<kafanı) 6/57, anası (<anasını) 17/5.

2.1.1.1.3. Yönelme Hâli Eki

İsmin kendisine yaklaşma ifade eden fiillere bağlanmak için girdiği hâldir ve yazı dilimizde "+a, +e"; "+y+a, +y+e" ekleriyle yapılır. Temel görevi cümlede yer tamlayıcısı yapmak olan (Uysal, 2009: 138) yönelme hâl ekininin, bölgede kullanılışı aşağıdaki gibidir:

óña (<ona) 1/13, ölene (<ölene) 1/22, içine 1/109, baña (<bana) 14/42, buriyá (<buraya) 15/27, ayāmıza (<ayağımıza) 23/28, éfendime (<efendime) 24/9, ormana (<ormana) 16/28.

Yönelme hâl ekinin ikiz ünlüler içinde olduğu yapılara da yöre ağzında sıkça rastlanır.

bölüe (<bölüğe) 2/10, mezelie (<mezarlığa) 5/64, ġucaa (kucağa) 6/65, zamaa (<zamana) 6/65, sefelbellie (<seferberliğe) 8/9, sıhhiyelie (<sıhhiyeliğe) 11/84, dúúllüe (<dünürlüğe) 12/5, çocua (<çocuğa) 22/20.

Yönelme hâl ekinin zamirlere eklendiği bazı durumlarda zamirin asli ünsüzü olan /n/ ya da [ñ] ünsüzü düşer ve ortaya ikiz ünlülü yapı çıkar.

ua (<ona) 5/3, saa (<sana) 5/68, baa (<bana) 10/69.

Hece kaynaşması sonucu oluşan yönelme hâlinin farklı bir biçimine de rastlanır.

depoḷamā (<depolamaya) 5/84, ayā (<ayağa) 6/71, aşşā (<aşağıya) 7/14, írmā (<ırmağa) 10/115, toprā (<toprağa) 10/130, uzā (<uzağa) 10/139, buraḷā (<buralara) 10/157, ırā (<ırağa) 11/39, unnā (<onlara) 11/72, *aḷḷā* (<Allaha) 11/86.

2.1.1.1.4. Bulunma Hâli Eki

Yazı dilinde ötümlü ve ötümsüz olarak her iki şekilde kullanılan bulunma hâlinin yörede sadece ötümlü hâli görülmektedir.

ḳōyde (<köyde) 5/11, díşarda (<dışarda) 4/126, bórda (<burada) 4/103, tarafda (<tarafta) 5/53, bizde (<bizde) 5/66, saada (<sana da) 6/90, yáḳanımızda (<yakınımızda) 9/18, bâbamgile (<babamgile) 12/2, buraḷarda (<buralarda) 13/20, yáşḷarında (<yaşlarında) 13/40, Bursada (<Bursa'da) 14/24, fabriḳasında (<fabrikasında) 15/26, Cınarcuḫda (<Çınarcık'ta) 16/26, baḷġonda (<balkonda) 18/29.

2.1.1.1.5. Çıkma Hâli Eki

Cümlede ismin, yüklemin ifade ettiği işin nereden çıktığını gösteren ve uzaklaşma, ayrılma bildiren hâlidir (Bayraktar, 2000: 228). Alaçam ağzında ötümsüz şekli yoktur, ünsüz uyumlarına rastlanmamıştır. Çıkma hali ekinin ötümlü +dAn biçimi Alaçam ağzının genel kullanımı olarak tespit edilmiştir.

borşdan (<borçtan) 15/13, yeniden (<yeniden) 15/33, undan (<ondan) 16/3, sefebeligden (<seferberlikten) 17/5, bundan (<bundan) 18/30, işden (<işten) 20/11, yóurtdan

(<yoğurttan) 20/18, tereyāndan (<tereyağından) 21/45, yérden (<yerden) 24/1, birisinden (<birisinden) 23/48, topraġdan (<topraktan) 25/30.

Bu ek bazı durumlarda kendinden önce gelen ünlünün düşmesine neden olur.

ordan (<oradan) 6/92.

2.1.1.1.6. Araç Hâli Eki

Bu hâl cümlede işin hangi araç veya aletle yapıldığını gösterir (Aydın, 1992: 74). Alaçam ağzında araç hâli eki çoğunlukla –nañ/-neñ, -ínañ/-ınañ şeklinde görülmektedir.

"-ilen" şeklinde genişletilen ek, daha sonra –ilen>-íneñ>-neñ veya –nañ şeklini almıştır.

arabaḷānañ (<arabalarla) 4/63, çarūnañ (<çarıkla) 4/87, atḷarínañ (<atlarla) 4/98, orānañ (<orakla) 5/29, vapurunañ (<vapurla) 8/18, televizyonunañ (<televizyonla) 1/105, zefilli‿ineñ (<sefillikle) 5/47.

Eski Türkçede kullanılan -n vasıta hâli ekinin bugün genel Türkiye Türkçesinde de görülen kalıplaşmış biçimi Alaçam ağzında da korunmaktadır.

ġışın (<kışın) 6/121, yázın (<yazın) 7/12, yáyán (<yayan) 26/20.

2.1.1.1.7. Eşitlik Hâli Eki

Eşitlik hâli eki +CA, eklendiği isimle fiil veya cümlenin başka bir ögesi arasında karşılaştırmaya dayanan birbirinden farklı niteliklerde eşitlik ilişkisi kurma durumundadır (Korkmaz, 2003: 324). Alaçam ağzında eşitlik eki genellikle -ca/-ce şeklindedir.

uzunca (<uzunca) 20/32, uyánuġca (<uyanıkça) 26/29, canḷuca (<canlıca) 27/55, bénce (<bence) 1/9, şéyceydi (<şeyceydi) 5/2.

Bir örnekte -cene şekline de rastlanılmıştır.

déyincene (<deyince) 10/34.

2.1.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya nesneye ait olduğunu gösteren eklerdir (Bayraktar, 2000: 231). Alaçam ağzında iyelik çekimi şu şekildedir:

Birinci tekil şahıs iyelik eki: Bu ek yazı dilinde olduğu gibidir.

yávrum (<yavrum) 1/70, yáram (<yaram) 1/101, tertiblerim (<tertiplerim) 2/10, yáşıma (<yaşıma) 4/81, canım (<canım) 4/147, annamıñ (<annemin) 1/21, yoẖsuzlu̱umu (<yokluğumu) 8/43, aḳlım (<aklım) 26/19.

Birinci tekil şahıs iyelik ekinden önceki ünlüler arasındaki ünsüzlerin düşmesi sonucu ya ikiz ünlüler ya da uzun ünlüler meydana gelir.

alḷāma (<Allah'ıma) 5/47.

İkinci tekil şahıs iyelik eki: Bu ekin aslî nazal n'si (ñ) Alaçam ağzında yaşamaya devam eder.

yüzüñ (<yüzün) 1/8, canıñ (<canın) 1/33, bobañ (<baban) 1/65, cenāzēñ 4/30, dostuñ (<dostun) 5/58, aẖrabañ (<akraban) 5/58, saçḷarıñ (<saçların) 1/74, canıñ (<canın) 1/32, g̱óbēñde (<göbeğinde) 1/24, g̱ózúñú (<gözünü) 1/146, canıñ (<canın) 1/32, anañ (<anan) 1/65, aġzına (<ağzına) 1/156, yerinde (<yerinde) 4/30, tacıñı (<tacını) 9/27.

Birkaç örnekte ses düşmesi nedeniyle uzun ünlülerin oluştuğu görülür.

meslēñ (<mesleğin) 6/94, ehmēni (<ekmeğini) 10/34.

Bazı durumlarda iyelik ikinci tekil şahsın üzerine gelen ilgi hâli ekleri, birbirleriyle kaynaşarak birleşirler.

g̱úcúñ (<gücünün) 10/43.

Bazen birinci tekil iyelik eki düşmüştür.

torunuñ (<torunumun) 5/19.

Üçüncü tekil şahıs iyelik eki:

memesinden (<memesinden) 1/79, birisi (<birisi) 3/18, müdürü (<müdürü) 4/24, yüzölçümü (<yüzölçümü) 4/45, bu̱azını (<boğazını) 4/119, yánı (<yanı) 6/6, aynası (<aynası) 6/43, ġursunda (<kursunda) 8/17, ḳóḳúñden (<kökünden) 27/5.

Bazen üçüncü tekil iyelik eki hece düşmesi sonucu kaybolur ve ikiz ünlüler veya uzun ünlülerin oluşmasına neden olur.

uşā (uşağı) 1/128, uşdu̱u (<uçtuğu)10/9, yázdı̱ (<yazdığı) 7/39.

Birinci çoğul şahıs iyelik eki: Bu ek Alaçam ağzında ünlü ile biten kelimelerden sonra -mız/-miz, -muz/-müz; ünsüz ile biten kelimelerden sonra ise, -ımız/-imiz, -umuz/-ümüz şeklindedir.

bildúḳlerimiz (<bildiklerimiz) 6/61, çocuġlu̱muzda (<çocukluğumuzda) 5/47, dėdú̱müz (<dediğimiz) 6/15, vaḳıfl̥arımız (<vakıflarımız) 3/62, bóyū̱müzü (<büyüğümüzü) 4/67, bobamız (<babamız) 7/44, ġorḫumuza (<korkumuz) 4/100, hambal̥l̥arımız (<hamallarımız) 5/42.

-ğ sesinin düşmesiyle ikiz ünlüler veya uzun ünlüler meydana gelir.

asgelli̱ni (<askerliğini) 14/32, acemili̱miz (<acemiliğimiz) 23/42, oḷūnuñ (<oğlunun) 10/103.

Alaçam ağzında birinci çoğul iyelik ekinin bazen düştüğü görülür.

ḳóḳúñ (<kökümüzün) 6/20.

İkinci çoğul şahıs iyelik eki: Ekin bölge ağzında kullanımı şu şekildedir:

- ñız/-ñiz, -ñuz/- ñüz; - (ı)ñız /- (i)ñiz, - (u)ñuz /- (ü)ñüz

rabbıñız (<Rabb'iniz) 9/38, çocu̱ñuz (<çocuğunuz) 10/39, başıñızı (<başınızı) 17/4, imzañız (<imzanız) 24/20.

Üçüncü çoğul şahıs iyelik eki: Yazı diline göre bir farklılık görülmez.

ġardaşl̥arı (<kardeşleri) 1/134, yelleri (<yerleri) 6/135, birbirlerini (<birbirlerini) 27/44.

Bazı durumlarda hece düşmesi nedeniyle -l̥ā/-lē şekline rastlanır.

g̱özlēne (<gözlerine) 11/97, iplēñ (<iplerin) 18/24, yáşl̥ānda (<yaşlarında) 22/12.

Bu ekin ilerleyici benzeşme yoluyla ortaya çıkan -narı/-neri biçimi de bölge ağzında kullanılan biçimlerindendir.

ġazannarı (<kazanları) 9/85, başġannarı (<başkanları) 10/73, ölenneriñ (<ölenlerin) 16/9, g̱únneri (<günleri) 17/22, eḳanneri (<ekinleri) 23/23, tütünneri (<tütünleri) 27/9, dė̱irmenneri (<değirmenleri) 27/9.

2.1.1.3. Çoğul Eki

Bu ek isimlerin çoğul şekillerini yapar. Alaçam ağzında çoğul eki genellikle -lar/-ler şeklindedir.

yellerde (<yellerde) 13/34, işlerde (<işlerde) 16/52, óḳúzleri (<öküzleri) 17/22, senelerde (<senelerde) 20/4, neler (<neler) 23/15.

Ekin bünyesinde yer alan gevşek boğumlamalı /r/ ünsüzünün çoğu zamn düştüğünü söyleyebiliriz.

adamḷa (<adamlar) 1/11, torunḷa (<torunlar) 1/17, modaḷa (<modalar) 1/30, ġótúrüyeḷa (<götürüyorlar) 1/141, gitdile (<gittiler) 4/50, verdile (<verdiler) 4/7, dédile (<dediler) 4/7.

İlerleyici benzeşme sebebiyle -nar/-ner şeklinin yanında, son ses -r'nin düşmesiyle -na/-ne şekline de rastlanılmıştır.

unnarıñ (<onların) 9/84, ġazannarıñ (<kazanların) (9/85), zamannarda (<zamanlarda) 23/38, televizyonnarda (<televizyonlarda) 26/27.

Bazı örneklerde hece düşmesi nedeniyle -nā/-nē şeklinde görülebilmektedir.

unnāñ (<onların) 1/58, hayvannānañ (<hayvanlar-ilen) 8/15, ónnā (<onlar) 10/39, zenginē (<zenginler) 10/38.

Gerileyici benzeşme yoluyla çoğul eki kendisinden önceki -r ünsüzünü -l'ye benzetir.

buḷuḷḷar (<bulurlar) 10/2, oḷḷara (<oralara) 10/22, buḷḷardan (<buralardan) 10/22, ġav̇uḷḷa (<gavurlar) 10/26, ihdiyáḷḷarı (<ihtiyarları) 10/45, déllerdi (<derlerdi) 10/92, yéllere (<yerlere) 11/2, deḛllendúrüsüñ (<değerlendirirsin) 11/4.

2.1.1.4. Aitlik Eki

İsimlerden sıfat ve zamir olarak kullanılan kelimeler yapan, anlamca bağlı bulunduğu kelimeye aitlik, bağlılık ve içinde bulunma ifadesi katan ektir (Aydın, 1992: 72). Ekin kullanılışı standart dille aynıdır.

bendeki (<bendeki) 1/155, geleceg seneki (<gelecek seneki) 3/26, önceki (<önceki) 4/10, fiḷanki (<filanki) 4/7.

2.1.1.5. Soru Eki

Alaçam ağzında soru eki yazı dilinde olduğu gibidir. Hem isim hem de fiilden sonra gelir. Alaçam ağzında soru eki -mı/mi, -mu/-mü şeklindedir.

osandı mı (<usandı mı) 1/31, havası mı (<havası mı) 1/107, ġarı mı (<karı mı) 1/156, var mı (<var mı) 7/40, óle mi (<öyle mi) 9/3, iḳa‿āne mi (<iki hane mi) 10/62, hāli mi (<hali mi) 11/35, ġanunnarda mı (<kanunlarda mı) 13/26, doḫuz yüz atmış birde mi (<dokuz yüz alymış birde mi) 22/9, amasyáda mı (<Amasya'da mı) 23/3, yétmiş‿āne mi (<yetmiş hane mi) 24/7.

2.1.2. Fiil Çekimi

Fiil çekimi, cümle içinde fiilin kip, zaman, şahıs ve sayı belirtmek üzere değişik biçimlere girmesidir (Erdem, 2001: 90). Fiillerin yukarıda bahsedilen biçimlere girmesi amacıyla aldıkları eklere fiil çekim ekleri denir.

2.1.2.1. Şahıs Ekleri

Fiilin belirttiği yargıyı şahıs yönüyle tamamlayan eklerdir. Zamirlerin ekleşmesi sonucu oluşan şahıs eklerini üç gruba ayırmak mümkündür.

Birinci Tip Şahıs Ekleri

Birinci tip şahıs ekleri, şimdiki zaman, geniş zaman, belirsiz geçmiş zaman, gelecek zaman, istek ve gereklilik çekimlerinde kullanılan eklerdir. Bölge ağzındaki birinci tip şahıs ekleri şunlardır:

Birinci tekil şahıs: -ım/-im, -um/-üm,-m

söylerim 1/73, gitmişim 2/5, üşiyám 11/59, vurucām 4/84, baururum 11/93, gelürüm 6/94.

İkinci tekil şahıs:-sıñ/-siñ, -suñ/-süñ, -ñ

aḷusuñ 1/8, inanmassıñ 26/34, afedersiñ 25/24, çekersiñ 18/9, ġóç‿édeceksiñ 16/42, yirsiñ 11/64, diḳayosuñ 14/48, verüsüñ 11/4, doḫuyácāñ 11/10, gelmişiñ 6/141

Üçüncü tekil şahıs: ø

vériye 11/22, gelecek 7/7, yápar 9/51, démiş 10/3, ölmüş 15/3

Birinci Çoğul Şahıs: -ız/-iz, -uz/-üz, -z; -uh –ük –uk; -h, -k, -ġ

dériz 22/56, ġonuşuyoruz 4/107, bégliyoruz 14/11, biçerük 5/33, aḷabilecük 14/14, yápdurucuḫ 1/139, niyáparuḫ 9/31, paḫḷaruġ 5/29, topḷaruġ 5/40

İkinci Çoğul Şahıs: -sıñız/-siñiz, -suñuz/-süñüz; -suz/-süz, -sṵṵz/-sṳ̈ṳ̈z; -ñız/-ñiz, -ñuz/-ñüz

ėvleneceñiz 1/17, níyáz ediceñiz 6/69, ġuḷḷaniyáñız 10/107, aḷacañız 24/16, bıraḫusuñuz 15/8, yápabülüsüñüz 10/32.

Üçüncü Çoğul Şahıs: -ḷar/-ler; -ḷa/-le

demişle 2/1, yimişle 25/16, ģótúrüyeḷa 1/141, yápmışḷa 6/119, durmuşḷar 7/3, tozacaġḷar 1/31, déller 12/11, buḷuḷḷar 108/1.

İstek kipinin birinci tekil ve çoğul şahıslarında -ayım/-eyim, -yım/-yim, -im; -alım/-elim ekleri kullanılır.

ānadayím 6/35, aḷayím 1/75, ödeyim 15/44; ģónderelim 14/24, keşfédelim 4/6, yáḫaḷım 6/25, baḫaḷım 16/53/

İkinci Tip Şahıs Ekleri

Bu şahıs ekleri iyelik kökenlidir. Alaçam ağzında belirli geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılır. İkinci Tip Şahıs ekleri şunlardır:

Birinci Tekil Şahıs: -m

géydim 22/10, çaḷışdım 24/10, ġıḷdudum 24/32, ī̈ne vurdum 4/90, döndüm 9/72, ģörüşdüm 14/41; oḷsam 15/7, ģósdetsem 16/46, söylesem 1/89.

İkinci Tekil Şahıs: -ñ

gétdiñ 15/7, çaḷışdıñ 15/29, çekdiñ 1/71, vurduñ 23/22, duyduñ 9/84; daḫmasañ 10/5, çaḷışmasañ 11/50, iḷac furmasañ 25/10, dónseñ 1/70, górseñ 11/56.

Üçüncü Tekil Şahıs:ø

ġaşdı 11/92, ġaḷġdı 27/51, geşdi 1/23, gėtdi 1/141, vurdu 3/53, sordu 13/33, düşdü 15/32, öldüdü 27/59; bāḷasa 4/147, buḷsa 8/48, gelse 13/32, yétişse 5/28.

Birinci Çoğul Şahıs: -k/-ḫ, -ġ

yáḫduġ 1/26, çíḳduġ 22/16, ġırıḷduḫ 10/145, geldük 15/41, gétdik 8/31; yápsaġ 5/61, nāpdisaḫ 4/3.

İkinci Çoğul Şahıs: -ñız/-ñiz, -ñuz/-ñüz

geldiñiz 9/64, ġoduñuz 10/102; sorarsañız 14/42.

Üçüncü Çoğul Şahıs: - ḷar/-ler; -ḷa/-le

buḷduḷar 6/102, furduḷar 27/59, ġótdüler 26/26, ġósdedüler 10/144, yábdıḷa 26/8, sorduḷa 9/8, ġaçuduḷa 16/31, sürdüle 17/1, sökdüle 26/8; gétseler 9/2, ġurtuḷabilseler 3/52.

Emir Ekleri

Emir çekiminde kullanılan ekler asıl itibarıyla şekil ekleridir. Emir çekimi yapılırken her şahıs için ayrı bir şekil eki kullanılır.

İkinci Tekil Şahıs: ø

baḫ 1/141, sor 9/16, ye 1/152.

Üçüncü Tekil Şahıs: -sıñ/-siñ, -suñ/-süñ

versiñ 1/4, şé‿itmesiñ 23/49, aḷsıñ 11/87, şükroḷsuñ 13/4, aşġoḷsuñ 24/34, öldüsüñ 14/12.

İkinci Çoğul Şahıs: -ñ

baḫıñ 1/17, yétişiñ 9/44, topḷañ 10/132, soruñ 14/42, ġótürüñ 4/98.

Üçüncü Çoğul Şahıs: -sıñḷar/-siñler, -suñḷar/-süñler

Derlenen metinlerde üçüncü çoğul şahıs emir çekimine rastlanmamıştır.

2.1.2.2. Fiillerin Basit Zaman Çekimleri

2.1.2.2.1. Bildirme Kipleri

İşin, oluşun, hareketin gerçekleşme zamanını; işin olduğunu, olacağını veya olmakta olduğunu haber veren kipler (Korkmaz, 2003: 583) bildirme kipleri olarak tanımlanır.

2.1.2.2.1.1. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman eki gerek ses yapısı gerek türü itibariyle Anadolu ağızlarında yazı dilinden çok değişik biçimler almıştır (Korkmaz, 1999: 64). Şimdiki zaman eki, Türkiye Türkçesi ağızlarında çok değişik şekiller gösterir. (Geniş bilgi için bkz. Gülensoy, 1985: 281-295). Ekin aslı Eski Anadolu Türkçesindeki "yorır" fiilidir. Eski Anadolu Türkçesinde

bir birleşik fiil gibi kullanılan bu yapı, Osmanlıcada ekleşerek "-yor" şeklinde ortaya çıkmıştır (Uysal, 2009:181).

Alaçam ağzında, şimdiki zaman ekinin şahıslara göre değişen şu şekilleri vardır: -y/-ya, -yo/yö, -i. Ayrıca yazı dilinin tesiriyle bu ekin -yor şekli de tespit edilmiştir.

Birinci tekil şahısta -yorum, -yom, -yem/yám, -į̇m gibi beş farklı şekli vardır.

çékdiriyorum (<çektiriyorum) 14/22, biliyorum (<biliyorum) 22/18, hatırl̤ıyom (<hatırlıyorum) 3/15, bilmiyom (<bilmiyorum) 4/51, diyom (<diyorum) 6/38, bilemiyom (<bilemiyorum) 9/31, beglemiyom (<beklemiyorum) 9/46, bakıyóm (<bakıyorum) 2/17, biliyom (<biliyorum) 9/60, duramiyom (<duramıyorum) 16/20, taşíyám (<taşıyorum) 11/1, üşiyám (<üşüyorum) 11/59, diyám (<diyorum) 20/13, bilemiyem (<bilemiyorum) 1/10, bahiyem (<bakıyorum) 1/12, bilmiyem (<bilmiyorum) 1/41, ba̱uriyem (<bağırıyorum) 1/44, biliyem (<biliyorum) 1/48, söylíyemíyem (<söyleyemiyorum) 1/49, çıhamíyem (<çıkamıyorum) 1/59, bahíyem (<bakıyorum) 1/116, çékiyem (<çekiyorum) 3/36, oturiyem (<oturuyorum) 7/12, hatıll̤ayámiyem (<hatırlayamıyorum) 5/54, ġonuşiyem (<konuşuyorum) 9/22, söylüyem (<söylüyorum) 10/41, bilimiyem (<bilmiyorum) 10/53, dayánamiyem (<dayanamıyorum) 10/162, çalişmiyem (<çalışmıyorum) 15/24, ġonuşamiyem (<konuşamıyorum) 19/7, seciyem (<seçiyorum) 27/58, gid̄im 26/29.

İkinci tekil şahısta -yoñ, -yosuñ, -yeñ, olmak üzere üç şekilde görülmektedir.

soruyoñ (<soruyorsun) 6/27, bilmiyoñ (<bilmiyorsun) 6/72, geziyoñ (<geziyorsun) 6/94, batmíyoñ (<batmıyorsun) 6/119, batıyoñ (<batıyorsun) 6/121, biliyoñ mu (<biliyor musun) 9/20, begliyoñ nu (<bekliyor musun) 9/46, biliyosuñ (<biliyorsun) 7/3, dikayosuñ (<dikiyorsun) 14/48, öliyeñ (<ölüyorsun) 1/69 , gidiyeñ (<gidiyorsun) 1/69, górebiliyeñ mi (<görebiliyor musun) 1/155, biliyeñ (<biliyorsun) 4/63, bālíyeñ (<bağlıyorsun) 4/146, atiyeñ (<atıyorsun) 4/147, ġonuşduriyeñ (<açık konuşturuyorsun) 6/54, ġonuşdiriyeñ (<konuşturuyorsun) 6/71, géçinmiyeñ (<geçinmiyorsun) 11/28.

Üçüncü tekil şahısta -yor, -yo, -yá/-ye, į̇, ú, u şekilleri kullanılır.

geliyor (<geliyor) 6/73, aļamíyor (<alamıyor) 14/1, ġoyī (<koyuyor) 9/57, gelú (<geliyor) 1/37, óļu (<oluyor) 1/147, nōļu (<ne oluyor) 1/152, yániyo (<yanıyor) 6/13, oļmī (<olmuyor) 9/78.

Birinci çoğul şahısta -yoz, -yoḫ, -yoḳ, -yoġ, -ōḳ, -oḫ, -uḫ, gibi sekiz şekli vardır. -ōḳ ve -ōḫ ekleri daha çok olumsuz çekimlerde görülmektedir.

bilmiyoz (<bilmiyoruz) 22/11, gidiyoḫ (<gidiyoruz) 1/152, yármıyoḫ (<yarmıyoruz) 6/57, geziyoḫ (<geziyoruz) 6/121, gezmiyoḫ (<gezmiyoruz) 6/121, yápíyoḫ (<yapıyoruz) 7/13, iniyoḫ (<iniyoruz) 7/14, geliyoḫ (<geliyoruz) 7/13, oturuyoḫ (<oturuyoruz) 7/14, yálíyoḫ (<yalıyoruz) 10/69, ġorḫıyoḫ (<korkuyoruz) 10/88, g̱úveniyoḫ (<güveniyoruz) 10/89, geçinemiyoḳ (<geçinemiyoruz) 6/108, yápíyoḳ (<yapıyoruz) 8/36, atıyoḳ (<atıyoruz) 12/48, bilemiyoḳ (<bilemiyoruz) 16/9, taniyoḳ (<tanıyoruz) 16/10, éḳayoḳ (<ekiyoruz) 16/61, yápamíyoġ (<yapamıyoruz) 4/4, çekiyoġ (<çekiyoruz) 4/73, saġliyoġ (<saklıyoruz) 4/102, sokuyoġ (<sokuyoruz) 4/110, gídímiyoġ (<gidemiyoruz) 4/115, dónúyoġ (<dönüyoruz) 4/124, söylúyoġ (<söylüyoruz)4/140, ġuran ohuyoġ (<kur'an okuyoruz) 4/141, gedíyoġ (<gidiyoruz) 5/1, ékiyoġ (<ekiyoruz) 5/22 , geçiniyoġ (<geçiniyoruz) 5/22, biçiyoġ (<biçiyoruz) 5/32, çihiyoġ (<çıkıyoruz) 5/65, be̱eniyoġ (<beğeniyoruz) 5/102, géyiyoġ (<giyiyoruz) 5/103, diyoġ (<diyoruz) 5/106, topḷaşiyoġ (<toplaşıyoruz) 10/89, katliyoġ (<katlıyoruz) 10/89, bilmōḳ (<bilmiyoruz) 6/27, bilemōḳ (<bilemiyoruz) 6/28, biniyōḳ (<biniyoruz) 10/112, becerecōḳ (<beceriyoruz) 10/146, bıraḫmoḫ (<bırakmıyoruz) 15/8, bilmōḳ (<bilmiyoruz) 27/6.

İkinci çoğul şahısta -yoñuz ve -yaz olmak üzere iki şekil vardır.

biliyoñuz (< biliyorsunuz) 6/60.

Üçüncü çoğul şahısta -yoḷar, -yoḷa, -yeḷa, -ūḷar, i̱ḷar gibi şekillerde tespit edilmiştir.

óhuyoḷar (<okuyorlar) 3/60, oḷuyoḷa (<oluyorlar) 6/16, górúnüyoḷa (<görünüyorlar) 8/34, vemiyoḷa (<vermiyorlar) 8/45, haḷledemiyoḷa (<halledemiyorlar) 14/20, duyúyoḷa (<duyuyorlar) 16/30, aliyeḷar (<alıyorlar) 11/93, veriyeḷar (<veriyorlar) 15/49, gótúrüyeḷa (<götürüyorlar) 1/140, aḷḷaha yálvariyeḷa (<Allah'a yalvarıyorlar) 3/60, diyeḷa (<diyorlar) 4/28, annatmiyeḷa (<anlatmıyorlar) 5/9, basiyeḷa (<basıyorlar) 10/88, ġırduriyeḷa (<kırdırıyorlar) 10/138, çaḷíşmíyeḷa (<çalışmıyorlar) 11/16, aliyeḷar (<alıyorlar) 11/93, müsa̱ade ėtmiyeḷa (<müsaade etmiyorlar) 14/7, veriyeḷar (<veriyorlar) 15/49, geçüriyeḷa (<geçiriyorlar) 17/28, yápiyeḷa (<yapıyorlar) 20/22.

-ūḷar, i̱ḷar ile ilgili örnek yok.

Şimdiki zaman eki olumsuz fiil ekinden sonra geldiğinde -ma/-me fiilden fiil yapma ekinin ünlüsünü daraltır.

bilemiyem (<bilemiyorum) 1/10, hatırımdan çíhmíye (<hatırımdan çıkmıyor) 1/22, bilmiyem (<bilmiyorum) 1/41, söylíyemíyem (<söyleyemiyorum) 1/49, çıhamíyem (<çıkamıyorum) 1/59, tanımiyem (<tanımıyorum) 1/68, yápdumiyá (<yaptırmıyor) 1/140, çaḷmiyá (<çalmıyor) 1/140, gótúrüyeḷa (<götürüyorlar) 1/140, ödiyemı̄ (<ödeyemiyor) 3/43, verúmlü oḷmiye (<verimli olmuyor) 3/67, yápamíyoġ (<yapamıyoruz) 4/4, bilmiyom (<bilmiyorum) 4/51, ohudamiye (<okutamıyor) 4/62, çıhılmiye (<çıkılmıyor) 4/73, gídímiyoġ (<gidemiyoruz) 4/115, koşdumiye (<koşturmuyor) 4/138, bilmiyoruz (<bilmiyoruz) 4/140, annatmiyeḷa (<anlatmıyorlar) 5/9, gétmiye (<gitmiyor) 5/33, böyümiye (<büyümüyor) 5/34, hatılḷayámiyem (<hatırlayamıyorum) 5/54, bilemōk (<bilemiyoruz) 6/28, bilmiyoñ (<bilmiyorsun) 6/72, bilemōh (<bilemiyoruz) 6/91, geçinemiyok (<geçinemiyoruz) 6/108, batmíyoñ (<batmıyorsun) 6/119, górúnmiye (<görünmüyor) 6/121, işlemiyó (<işlemiyor) 8/19, vemiyoḷa (<vermiyorlar) 8/45, géçinmiyeñ (<geçinmiyorsun) 11/28, oyníyáñ (<oynuyorsun) 11/29, yápmiyá (<yapmıyor) 10/162, dayánamiyem (<dayanamıyorum) 10/162, çaḷíşmíyeḷa (<çalışmıyorlar) 11/16, müsa̱ade ėtmiyeḷa (<müsaade etmiyorlar) 14/7, vermiyoh (<vermiyoruz) 14/10, rasgelemiyoh (<rastgelemiyoruz) 12/3, aḷamíyá (<alamıyoruz) 13/47, haḷledemiyoḷa (<halledemiyorlar) 14/20, yápamıyosun (<yapamıyorsun) 14/46, duramiyom (<duramıyorum) 16/20, ġonuşamiyem (<konuşamıyorum) 19/7.

Ancak bazı durumlarda -y ünsüzünün düşmesiyle olumsuz çekimlerde “ō” ünlüsü meydana gelir.

bilmōḳ (<bilmiyoruz) 6/27, bilemōḳ (<bilemiyoruz) 6/28.

Bazı durumlarda da şimdiki zaman eki düşerken, daha önce olumsuz ekindeki daralttığı ünlüyü uzatır.

oḷmı̄ (<olmuyor) 9/78, durmı̄ (<durmuyor) 14/33.

2.1.2.2.1.2. Geniş Zaman

Alaçam ağzında geniş zaman eki çoğunlukla -ur/-ür ve -u/-ü olarak görülür. Bunun yanında bölge ağzında kısmî olarak -ır/-ir ve -ar/-er olarak tespit edilmiştir.

Birinci tekil şahısta -ur/-ür, -u/-ü, -er ve -r gibi şekiller kullanılır.

verürüm (<veririm) 1/16, bílürüm (<bilirim) 4/132, hatırıña gelürüm (<hatırına gelirim) 6/94, yápabilürüm (<yapabilirim) 14/46, aḷurum (<alurum) 1/16, şą̱ururum (<çağırırım) 1/43, çą̱ururum (<çağırırım) 1/43, çaḷuşurum (<çalışırım) 11/58, buraḫurum (<bırakırım) 11/80, ba̱ururum (<bağırırım) 11/92, ġonuşurum (<konuşurum) 14/40, söylerim (<söylerim) 1/73, tertiblerim (<tertiplerim) 2/10, ġósderim (<gösteririm) 11/31.

İkinci tekil şahısta geniş zaman eki -r, -ur/-ür ve -u/-ü eklerinin üzerine -sıñ/-sıñ, -suñ/-süñ şahıs ekleri gelir.

annarsın (<anlarsın) 1/111, çıḫarsıñ (<çıkarsın) 5/49, hazıḷḷarsıñ (<hazırlarsın) 11/5

söyliyemessiñ (<söyleyemezsin)1/57, buḷamassıñ (<bulamazsın)6/86, bílemessiñ (<bilemezsin) 5/90, bāliyámassıñ (<bağlayamazsın) 16/46, söyliyemessiñ (<söyleyemezsin) 1/57.

Üçüncü tekil şahısta -ır/-ir, -ur/-ür, -ar/-er, -u/-ü ve -r şekilleri vardır.

ġaḷur (<kalır) 4/146, oturu (<oturur) 5/110, oḷu mu (<olur mu) 10/145, dókúlú (<dökülür) 1/71, sürer (<sürer) 1/142, ceneze götürü (<cenaze götürür) 5/95, gelür (<gelir) 13/4, çıkar (<çıkar) 1/4, satar (<satar) 1/121, yapar (<yapar) 1/150, yi̱ar (<yığar) 3/24, satar (<satar) 3/24, yapar (<yapar) 4/5, ġar yą̱ar (<kar yağar) 5/98, ġoşar (<koşar) 6/22, yáhar (<yakar) 6/53 , öter (<öter) 6/82, oynar (<oynar) 11/75.

Birinci çoğul şahısta geniş zaman ekinin üzerine -iz, -uḫ, -uh, -ük, -uġ şahıs ekleri getirilir.

gideriz (<gideriz) 12/5, pahḷaruġ (<paklarız) 5/29, niyáparuh (<ne yaparız) 9/55, biçerük (<biçeriz) 5/33, dérúġ (<deriz) 5/39, hörmet éylúġ (<hörmet eyleriz) 5/60, keserúġ (<keseriz) 5/66, dėrúk (<deriz) 6/12, gideriz (<gideriz) 12/5.

İkinci çoğul şahısta geniş zaman ekinin üzerine -sıñız/-siñiz, suñuz/-süñüz şahıs ekleri getirilir.

yápabülüsüñüz (<yapabilirsiniz) 10/32.

Üçüncü çoğul şahısta gerileyici benzeşmeyle ortaya çıkan şekillerin yanında çoğul ekinin son sesi -r'nin, düzenli olarak düştüğü görülür.

verüllerdi (<verirlerdi) 1/105, aḷurḷa (<alırlar) 5/29, késeller (<keserler) 12/6, déller (<derler), 12/11, buḷuḷḷar (<bulurlar) 10/2.

Geniş zamanın olumsuzu birinci tekil ve çoğul şahıslarda -ma/-me ikinci ve üçüncü şahıslarda ise -maz/-mez'le yapılır. Yine ikinci şahıslarda -sıñ ve -sıñız ekleri ile şart eki -sa gerileyici benzeşme yoluyla olumsuzluk ekinin sonundaki -z'yi -s'ye dönüştürür.

dayánamam (<dayanamam) 10/157, çaḷíşamam (<çalışamam) 11/58, ġaçamam (<kaçamam) 17/48, séḗrdemem (<seyirtemem) 17/48, bilemem (<bilemem) 17/49, isdemem (<istemem) 19/4, diyemem (<diyemem) 25/14, huzurḷu oḷamassıñ (<huzurlu olamazsın) 1/6, çıhmaz (<çıkmaz) 1/22, inanmas (<inanmaz) 1/36, oḷmassiz (<olmazsınız) 1/57, oturamaz (<oturamaz) 1/123, şaşmaz (<şaşmaz) 1/150, durmaz (<durmaz) 5/98, yáñıḷmaz (<yanılmaz) 1/150, vurmaz (<vurmaz) 3/53, yúhılmaz (<yıkılmaz) 3/60, tanımasın (<tanımazsın) 4/97, tayini çíhmaz (<çıkmaz) 5/74, buḷamasıñ (<bulamazsın) 11/71, ġurtuḷamassıñ (<kurtulamazsın) 15/13, yápmazḷa (<yapmazlar) 21/5, bāliyámassın (<bağlayamazsın) 16/46, dutmaz (<tutmaz) 17/48, nasib etmez (<nasip etmez) 1/14, sevilemez (<sevilemez) 1/14, bilmesin (<bilmezsin) 1/20, ḷaf söyliyemessin (<laf söyleyemezsin) 1/57, gúcúm yetmez (<gücüm yetmez) 1/60, dövemen (<dövemezsin) 1/69, dökülmez (<dökülmez) 1/70, bitmez (<bitmez) 1/89, hesab göremez (<hesap göremez) 1/121, geçinemessiñ (<geçinemezsin) 1/136, göçmez (<göçmez) 3/59, vėremessíñ (<veremezsin) 4/121, yetişmez (<yetişmez) 5/28, inmez (<inmez) 7/14, el yėrişmez (<el yetişmez) 9/55, ahıḷ ermez (<akıl ermez) 9/55, öldüremeñ (<öldüremezsin) 10/39, düzelmez (<düzelmez) 11/35, içilmez (<içilmez) 11/77, harbedemez (<harbedemez) 11/100, kesmezle (<kesmezler) 21/7.

2.1.2.2.1.3. Belirli Geçmiş Zaman

Alaçam ağzında belirli geçmiş zaman çekimi sadece ötümlü şekliyle tespit edilmiştir. Ayrıca birinci çoğul şahıs çekimindeki yuvarlaklaşmalar nedeniyle güncel yazı dilinden ayrılır.

Birinci tekil şahıs: ġaḷdım (<kaldım) 1/2, geldim (<geldim) 1/5, çekdim (<çektim) 1/6, asgerlíġ yápdım (<askerlik yaptım) 1/24, geldim (<geldim) 1/25, evlendim (<evlendim) 1/25, gėtmedim (<gitmedim) 1/42, vardım (<vardım) 1/42, asıldım (<asıldım) 1/43, gėtdim (<gittim) 1/45, beklemedim (<beklemedim) 1/47, dişledim (<dişledim) 1/79, çaırdım (<çağırdım) 1/85, çıkdım (<çıktım) 1/98, acıġdım (<acıktım) 1/110, dolandım (<dolandım) 1/114, teglif etmedim (<teklif etmedim) 2/11, istemedim (<istemedim) 2/12, hizmet etdim

(<hizmet ettim) 2/12, temizledim (<temizledim) 2/12, inkar etmedim (<inkar etmedim) 2/14, satdım (<sattım) 3/25, evlendim (<evlendim) 3/31, esgere getdim (<askere gittim) 4/61, yerişdim (<eriştim) 4/72, éşitmedim (<işitmedim) 5/7, yáşadım (<yaşadım) 5/13, geydim (<giydim) 5/13, alamadım (<alamadım) 5/18, eşitmedim (<işitmedim) 5/67, ġarşuḷadım (<karşıladım) 6/67, annadim (<anladım) 6/90, ānadim (<anladım) 6/120, gezdim (<gezdim) 6/121, çalışmadım (<çalışmadım) 8/17, ġaḷdım (<kaldım) 8/17, örendim (<öğrendim) 9/14, çaḷışdım (<çalıştım) 11/55, ġomadım (<koymadı) 11/81, sığınmadım (<sığınmadım) 11/82, ġuḷḷanmadım (<kullanmadım) 11/86, dédim (<dedim) 13/16, ġaḷdım (<kaldım) 14/22, góç etdim (<göç ettim) 15/2, başḷatdım (<başlattım) 15/21, devam étdüremedim (<devam ettiremedim) 16/12, gótümedim (<götürmedim) 22/27, dīnedim (<dinledim) 23/48, çaḷışdım (<çalıştım) 24/9, mühülletdim (<mühürlettim) 24/15, hasdaḷandım (<hastalandım) 26/10.

İkinci tekil şahıs çekiminde şahıs eki geniz n'sidir.

yidiñ mi (<yedin mi) 1/33, ānadıñ mı (<anladın mı) 1/41, veremediñ mi (<veremedin mi) 1/47, çekdiñ mi (<çekmedin mi) 1/71, sandıñ (<) 1/94, şė‿itdiñ mi (<şey ettin mi) 1/106, bilmiyediñ (<bilemedin) 1/111, geldiñ ni (<geldin mi) 1/113, anadıñ nı (<anladın mı) 1/115, veremediñ mīdi (<veremedin miydi) 5/112, ġaçuruvėrdiñ (<kaçırıverdin) 6/66, aḷdıñ (<aldın) 6/93, deyildiñ (<değildin) 7/24, dédiñ (<dedin) 10/82, télledіñ (<terledin) 11/87.

Üçüncü tekil şahıs: geşdi (<geçti) 1/7, dedi (<dedi) 1/11, demedi (<demedi) 1/29, deįşdi (<değişti) 1/30, osandı mı (<usandı mı) 1/31, ġavaḷandı (<havalandı) 1/44, olmadı (<olmadı) 1/58, ġazanmadı (<kazanmadı) 1/61, gėtdi (<gitti) 1/65, dutmadı (<tutmadı) 1/71, sam yėli esdi (<sam yeli esti) 1/91, gesdi (<kesti) 1/92, ġatdı (<kattı) 1/104, sóz verdi (<söz verdi) 1/120, çaırdı (<çağırdı) 1/126, bitdi (<bitti) 1/154, çekilmedi (<çekilmedi) 3/5, affetdi (<affetti) 3/43, yásaġ edildi (<yasak edildi) 4/5 , başladı (<başladı) 4/5, tesbit étdi (<tespit etti) 4/12, verdirdi (<verdirdi) 4/26, gónderülleridi (<gönderirlerdi) 4/57, öretdi (<öğretti) 4/58, düredi (<türedi) 4/88, çığdı (<çıktı) 4/98, demedi (<demedi) 4/119, verüllerdi (<verirlerdi) 5/16, zefillig çekdi (<sefillik çekti) 5/27, yérişdi (<yetişti) 5/48, acıdı (<acıdı) 5/76, mefāt etdi (<vefat etti) 5/92, yoḷḷar açıldı (<yollar açıldı) 5/97, çíġdı (<çıktı) 5/100, geyellerdi (<giyerlerdi) 6/115, girdi (<girdi) 7/6, dėllerdi (<derlerdi) 7/15, çıhardı (<çıkardı) 8/4, gelidi (<geldi) 8/22, zehilledi (<zehirledi) 9/29, yápaḷardı (<yaparlardı) 9/66, yápamadı (<yapamadı) 10/20, dáyánamadı (<dayanamadı) 10/20, atardı (<atardı) 10/22, déllerdi (<derlerdi) 10/92, düzeldi (<düzeldi) 10/115, oḷmadı (<olmadı) 10/120, Çaḷışmadı (<çalışmadı) 11/66, bindi (<bindi) 12/35, gelmedi (<gelmedi) 13/27, yirdi (<yerdi) 13/44, oḷmadı (<olmadı) 13/45, vérildi (<verildi) 14/2, çíhdı (<çıktı) 14/14, evlendi (<evlendi)

14/34, dẹ̵şdi (<değişti) 15/3, yábdı (<yaptı) 17/17, açıldı (<açıldı) 22/3, vuruḷardı (<vururlardı) 22/4, verüllerdi (<verirlerdi) 22/9, dikellerdi (<dikerlerdi) 22/17, yúkledi (<yükledi) 23/25, geşdi (<geçti) 23/39, çạırdı (<çağırdı) 23/43, üraşdı müraşdı (<uğraştı muğraştı) 24/5, ilelledi (<ilerledi) 25/2, zam oḷmadı (<zam olmadı) 25/12, geldi (<geldi) 25/14, geşdi (<geçti) 25/15, söylerdi (<söylerdi) 26/5, dẹ̵ldi (<değildi) 26/12, ārıdı (<ağrıdı) 26/14, geşmedi (<geçmedi) 26/16, gétdi (<gitti) 27/1, dikerdi (<dikerdi) 27/3, ġaybeddi (<kaybetti) 27/59, ġaḷdı (<kaldı) 27/60.

Birinci çoğul şahısta yuvarlak ünlülü şekiller görülmektedir.

bahduḫ (<baktık) 3/1, sararduḫ (<sarardık) 3/8, ġurtuḷduḫ (<kurtulduk) 3/29, otduḫ (<oturduk) 3/58, buḷamaduḫ (<bulamadık) 10/13, ġaḷduḫ (<kaldık) 10/21, tutarduḫ (<tutardık) 12/34, daşınduḫ (<taşındık) 13/17, aḷamaduḫ (<alamadık) 14/12, başḷaduḫ (<başladık) 14/18, ayruḷduḫ (<ayrıldık) 16/29, doḷanduḫ (<dolandık) 16/65, yápduḫ (<yaptık) 1/26, savurduġ (<savurduk) 4/104, söz sahibi oḷduġ (<söz sahibi olduk) 4/127, çékemedúḳ (<çekemeduk) 14/8, yáşḷanduḳ (<yaşlandık) 20/47, ġoyduġ (<koyduk) 24/35, sürerdúġ (<sürerdik) 5/38, giderdüg (<giderdik) 5/50, geçüdúġ (<geçirdik) 5/113, yáşarduḳ (<yaşardık) 13/8.

İkinci çoğul şahıs: geldiñiz (<geldiniz) 9/64, ġoduñuz (<koydunuz) 10/101.

Üçüncü çoğul şahıs: sevindiyele (<sevindiler) 1/18, bíndüdüle (<bindirdiler) 1/39, verdíle (<verdiler) 1/47, dėdile (<dediler) 1/110, , dédile (<dediler) 4/13, verdile (<verdiler) 4/13, söyledíle (<söylediler) 4/115, isdedile (<istediler) 8/18, ġótúremedile (<götüremediler) 10/50, ġeldiler (<geldiler) 10/79, yédiler (<yediler) 11/83, bindile (<bindiler) 17/43, çekaldile (<çekildiler) 24/3, bindüdüle (<bindirdiler) 26/19, vérdile (<verdiler) 27/6.

2.1.2.2.1.4. Belirsiz Geçmiş Zaman

Belirsiz geçmiş zaman çekimi yazı dilindeki kullanıma uygun olarak -mış/-miş, -muş/-müş zaman eklerine zamir kökenli şahıs ekleri getirilerek yapılır (Aydın, 1992:84).

Birinci tekil şahıs: gitmişim (<gitmişim) 2/5, terhis olmuşum (<terhis olmuşum) 2/5.

İkinci tekil şahıs: sepmişiñ (<serpmişsin) 4/96, gelmişin (<gelmişsin) 6/141, yáPmamışıñ (<yapmamışsın) 10/121.

Üçüncü tekil şahıs: ġaḷmış (<kalmış) 8/35, gėtmiş (<gitmiş) 1/12, gelmiş (<gelmiş) 1/12, térkedmiş (<terk etmiş) 2/13, nikah aḷtına girmiş (<nikah altına girmiş) 2/14, yásaḫ etmiş (<yasak etmiş) 6/55, telefon ėtmiş (<telefon etmiş) 6/63, getmemiş (<gitmemiş) 6/111, geyellerimiş (<giyerlermiş) 6/118, kesellerimiş (<keserlermiş) 6/126, seçmiş (<seçmiş) 6/130, aḷmış (<almış) 6/131, gėtmiş (<gitmiş) 6/131, dönderememiş (<döndürememiş) 6/132, yápacāmış (<yapacakmış) 6/134, yáḫarımış (<yakarmış) 6/139, geçerimiş (<geçermiş) 6/146, déllerimiş (<derlermiş) 6/147, gėtmemiş (<gitmemiş) 7/21, izin vermemiş (<izin vermemiş) 7/21, bahmazmış (<bakmazmış) 7/23, başlamış (<başlamış) 7/24, göndermiş (<göndermiş) 7/33, ölmemiş (<ölmemiş) 8/9, yápaḷḷarímış (<yaparlarmış) 9/68, getmiş (<gitmiş) 10/9, bıraḫmış (<bırakmış) 16/18, parçaḷanmış (<parçalanmış) 25/25, aḷmış (<almış) 26/33, çekalmiş (<çekilmiş) 27/17, toplamış (<toplamış) 27/18.

Birinci çoğul şahıs çekiminde şahıs ekleri -ük/-uḳ şeklinde yuvarlak ünlüdür. Metinlerde tespit edilememiştir.

İkinci çoğul şahıs çekimine derlenen metinlerde rastlanmamıştır.

Üçüncü çoğul şahıs: götürmüşler (<götürmüşler) 25/20, demişle (<demişler) 6/113, demişle (<demişler) 2/1, ġöç etmişle (<göç etmişler) 4/27, geçúmüşle (<geçirmişler) 5/2, geymişle (<giymişler) 6/114, gezememişle (<gezememişler) 6/116, getmişle (<gitmişler) 6/117, gelmişle (<gelmişler) 7/1, getúmüşle (<getirmişler) 9/86, gétmişle (<gitmişler) 10/98, ġaçumuşḷa (<kaçırmışlar) 6/63, yápmışḷa (<yapmışlar) 6/120, basmışḷa (<basmışlar) 6/120, topḷamışḷa (<toplamışlar) 6/129, ġonaḫḷamışḷa (<konaklamışlar) 7/2, yáḫmışḷa (<yakmışlar) 9/86, aḷmışḷa (<almışlar) 9/86, saḷḷamışḷa (<sallamışlar) 10/30, yápamamışḷa (<yapamamışlar) 10/37, çíharmışḷa (<çıkarmışlar) 10/104, ġuḷḷanmışḷa (<kullanmışlar) 10/105.

2.1.2.2.1.5. Gelecek Zaman

Alaçam ağzında gelecek zaman eki -acaḫ/-ecek şeklindedir. Ancak çekimler sırasında ekin sonunda yer alan /ḫ/ ve /k/ ünsüzleri düşer.

Birinci tekil şahısta -acām/-ecēm, -cām/-cēm gibi şekiller görülmektedir.

yápduracām (<yaptıracağım) 1/131, annadancą̱m (<anlatacağım) 6/49, ölecēm (<öleceğim) 1/17, sóylemī̱cem (<söylemeyeceğim) 1/134, ölícēm (<öleceğim) 1/137, bilemicēm (<bilemeyeceğim) 3/55, bóyúducem (<büyüteceğim) 4/85, gótürecem (<götüreceğim) 6/14, gónderecēm (<göndereceğim) 11/90, górüşecēm (<görüşeceğim) 14/41.

İkinci tekil şahısta: çıḫacaḫsıñ (<çıkacaksın) 1/7, oḷacaḫsıñ (<olacaksın) 1/14, çaḷíşicáñ (<çalışacaksın) 1/53, mutḷu oḷacaġsıñ (<mutlu olacaksın) 1/62, niyápícāñ (<ne yapacaksın) 4/54, oḫuducān (<okutacaksın) 4/62, doḷdurucaġsıñ (<dolduracaksın) 4/75, saḫlī̱cāñ (<saklayacaksın) 4/134, doḷaşcáñ (<dolaşacaksın) 5/29, niyápcāñ (<ne yapacaksın) 5/29, ġuruducán (<kurutacaksın) 5/36, yápícān (<yapacaksın) 8/13, ġoşícaḫsın (<koşacaksın) 10/45, doḫuyácāñ (<dokuyacaksın) 11/10, yárarḷanıcāñ (<yararlanacaksın) 11/16, çaḷışcāñ (<çalışacaksın) 11/17, aḷacaġsıñ (<alacaksın) 25/9, atacāñ (<atacaksın) 25/9, bilecegsiñ (<bileceksin) 1/15, bilecen (<bileceksin) 1/54, böyicegsī̱z (<büyüyeceksiniz) 1/18, ėvleneceñiz (<evleneceksiniz) 1/18, g̱ózúñü díkmīcēġsiñ (<gözünü dikmeyeceksin) 1/54, bilecegsiñ (<bileceksin) 1/110, yiyecēn (<yiyeceksin) 1/151, çekiceñ (<çekeceksin) 4/73, dī̱cegsiñ (<diyeceksin) 5/1, séçecēñ (<seçeceksin) 5/29, içeceñ (<içeceksin) 5/37, bilecēñ (<bileceksin) 5/88, díyecáñız (<diyeceksiniz) 6/46, níyáz ediceñiz (<niyaz edeceksiniz) 6/69, gedeceñ (<gideceksin) 6/123, gédecegsiñ (<gideceksin) 10/85, vazgeçeceksiñ (<vazgeçeceksin) 14/38.

Üçüncü çoğul şahıs -acaḫ/-ecek ekleriyle yapılır. Ancak bu ekler hikaye, rivayet veya şart çekimlerine girdiklerinde son sesleri olan -ḫ ve -k'yi düşürürler.

Birinci çoğul şahıs -acāz/-ecēz, -cuḫ gibi şekillerle görülmektedir.

oḷacāz (<olacağız) 1/18, yápdurucuḫ (<yaptıracağız) 1/139, baḫıcuġ (<bakacağız) 4/133, yápícoḫ (<yapacağız) 12/14.

İkinci çoğul şahısta gelecek zaman -acañız/-eceñiz ve -acaḫsı̱z/-eceksi̱z ekleri ile yapılır.

böyicegsī̱z (<büyüyeceksiniz) 1/18, ėvleneceñiz (<evleneceksiniz) 1/18, díyecáñız (<diyeceksiniz) 6/46, níyáz ediceñiz (<niyaz edeceksiniz) 6/69.

Üçüncü çoğul şahıs -acaḫḷar/-ecekler, -acaḫḷa/-ecekle şeklindedir.

gezecegle tozacaġlar (<gezecekler tozacaklar) 1/31, késecekle (<kesecekler) 17/20, öldürecegle (<öldürecekler) 27/57.

2.1.2.2.2. İsteme Kipleri

Fiileri; istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içinde veren kiplerdir. Bu kiplerde zaman ifadesi yoktur sadece şekil ifadesi vardır (Doğan, 2012: 256). İsteme kipleri emir, dilek-şart, istek ve gereklilik olmak üzere dörde ayrılırlar.

2.1.2.2.2.1. Emir Kipi

Alaçam ağzında emir kipinin çekiminde bazı fonetik farklılıklar görülmektedir.

İkinci tekil şahıs çekimi, yazı dilindeki gibi eksiz olarak yapılır: uzatma (<uzatma) 1/4, yávan ekmáñ olsun (<yavan ekmeğin olsun) 1/8, sorma (<sorma) 1/11, verme (<verme) 1/20, gel (<gel) 1/45 , çıhma (<çıkma) 1/59, niyápıñ (<ne yaptın) 1/60, dut (<tut) 1/60, darıḷma (<darılma) 1/80, saḷḷan (<sallan) 1/82, sóyle (<söyle) 1/101, ören (<öğren) 1/113 , ġo (<koy) 1/113 , baġ (<bak) 1/117 , başlatma (<başlatma) 1/137 , başlat (<başlat) 1/140, haram ġatma (<haram katma) 1/145, buḷaşduma (<bulaştırma) 1/146, ye (<ye) 1/151, bah (<bak) 1/154, gönder (<gönder) 3/24, aḷ (<al) 3/33, ver (<ver) 3/33, bíraġ (<bırak) 4/83, deme (<deme) 4/105, yörü (<yürü) 4/106, sahḷañ (<saklan) 4/134, bāḷañ (<bağlan) 4/144, ānama (<anlama) 6/56, gótúnü öp (<götünü öp) 6/70, söyle (<söyle) 17/28.

Üçüncü tekil şahısta ekin sonunda geniz n'si vardır: versin (<versin) 1/4, oḷsuñ (<olsun) 1/14, dutsun (<tutsun) 1/60, górilī̄ ġaḷsıñ (<görülsün kalsın) 1/61, aksıñ (<aksın) 1/96, bahsıñ (<baksın) 1/97, yī̄sin (<yesin) 3/24, gelsin (<gelsin) 3/24, yesin (<yesin) 4/143, hata olmasın (<hata olmasın) 6/70, gelmesin (<gelmesin) 23/32.

İkinci çoğul şahısta, ekin sonunda yine geniz n'si görülebilmektedir. aḷıñ (<alın) 4/105, gótúrüñ (<götürün) 4/105.

Üçüncü çoğul şahıs eki benzeşme yoluyla daha çok -sıñnar/-siñner, -suñnar/-süñner şeklinde tespit edilmiştir: umsunna (<umsunlar) 9/14, dóḳsúnne (<döksünler) 9/15.

2.1.2.2.2.2. Dilek-Şart Kipi

Alaçam ağzında dilek-şart çekimi yazı dilindeki gibidir. Ancak ikinci şahıslarda geniz n'si devam eder.

Birinci tekil şahıs: söylesem (<söylesem) 1/89, oḷsam (<olsam) 15/7, dérsem (<dersem) 6/46, gósdersem (<göndersem) 10/67, désem (<desem) 14/40, gósdetsem (<gösdertsem) 16/45.

İkinci tekil şahıs: gėtseñ (<gitsen), dónseñ (<dönsen) 1/70.

Üçüncü tekil şahıs: yápmasa (<yapmasa) 1/18, olsa (<olsa) 3/67, békedebildíse (<bekletebilse) 4/131, bāḷasa (<bağlasa) 4/147, yetişse (<yetişse) 5/28, gelse (<gelse) 13/32.

Birinci çoğul şahıs: Dilek-şart kipinin birinci çoğul şahısta çekimine sadece "yap-" fiilinin kullanıldığı iki yerde rastlanılmıştır.

yápsaġ 5/61, nāpdisaḫ (< ne yaptıysak) 4/3.

İkinci çoğul şahıs: yáparsāz (<yaparsanız) 4/133.

Üçüncü çoğul şahıs: ġurtuḷabilseler (<kurtulabilseler) 3/52, gétseler (<gitseler) 9/2.

Ayrıca Alaçam ağzında dilek şart ekinin sonuna hitap unsuru almış şekillere de rastlıyoruz.

gelsene (<gelsene) 13/7, hésab‿étsene (<hesap etsene) 27/14, ānatsana (<anlatsana) 6/141, baḫsana (<baksana) 10/11, çaḷıssana (<çalışsana) 11/47, bahsana (<baksana) 16/18, baḫsana (<baksana) 18/4.

2.1.2.2.2.3. İstek Kipi

Alaçam ağzında istek kipinin sadece birinci şahıslarda çekimi vardır. Diğer şahıs çekimleri istek yerine emir ve şart ile ifade edilir.

Birinci tekil şahısta -eyim/-ayım, -yım, -im şekilleri karşımıza çıkar.

diyim (<diyeyim) 1/5, diyem (<diyeyim) 1/17, temsil edim (<temsil edeyim) 1/59, aḷayím (<alayım) 1/75, dg̱̱̱

2.1.2.3.1. Hikâye

Basit zamanlı bir fiilin belirli geçmiş zamanda meydana geldiğini bildiren çekimdir. Fiillerin hikâye çekimi yaygın olarak fiil tabanı+zaman veya şekil eki +cevher fiili+ belirli geçmiş zaman eki +şahıs eki sırasına göre yapılır (Aydın, 1992: 88). Bahsedilen sıralama bazen korunmaz.

Şimdiki zamanın hikâyesi: Alaçam ağzında üçüncü çoğul şahıslar dışında bu çekim ekleşmesini tamamlamış durumdadır.

çaḷíşíyėdu (<çalışıyordu) 1/48, vėriyódu (<veriyordu) 3/21, getiriyódu (<getiriyordu) 3/22, aḷıyėdu (<alıyordu) 3/23, getúrúyódu (<getiriyordu) 3/29 , çihiyedu (<çıkıyordu) 3/36 , para verilmiyedu (<para verilmiyordu) 3/39, gótúriyeḷarıdı (<götürüyorlardı) 3/40, sērediyóduh (<seyrediyorduk) 3/45, oḷuyodu (<oluyordu) 5/90, ölüyodu (<ölüyordu) 5/90, topḷaşíyodu (<toplanıyorlardı) 5/94, gótürüyodu (<götürüyordu) 5/94, ödemiyódu (<ödeyemiyordu) 4/24, doḷduruyóduġ (<dolduruyorduk) 4/67, doyúruyodu (<doyuruyordu) 4/111, ėkiyoduġ (<ekiyorduk) 4/111, yápíyóduġ (<yapıyorduk) 4/111, annatmiyodu (<anlatmıyordu) 5/2, geçiniyoḷādı (<geçiniyorlardı) 5/13, topliyóduġ (<topluyorduk) 5/44, gediyodu (<gidiyordu) 5/105, siliyoduġ (<siliyorduk) 5/45, gónderemī̱yodu (<gönderemiyorlardı) 5/79, g̱údúyodum (<güdüyordum) 5/67, geliyėdú (<geliyordu) 7/20, anandiyodu (<anlatıyordu) 8/9, yáşíyoduñ (<yaşıyordun) 8/11, gédiyoduñ (<gidiyordun) 8/11, gelmiyodu (<gelmiyordu) 8/21, gédiyódu (<gidiyordu) 9/1, yápíyedum (<yapıyordum) 11/3, yápiyeduh (<yapıyorduk) 11/7, gédiyodu (<gidiyordu) 11/11, gétmiyodu (<gitmiyordu) 17/20, yápíyoduġ (<yapıyorduk) 19/5, diziyodum (<diziyordum) 19/12, biçiyedum (<biçiyordum) 19/12, oḷmiyedu (<olmuyordu) 25/4, aḷudu (<alıyordu) 27/12.

Geniş zamanın hikâyesi: Bu çekimde de üçüncü çoğul şahıslar dışında ekleşme tamamlanmıştır.

giderdük (<giderdik) 1/3, verúdú (<verirdi) 1/19, derdi (<derdi) 1/19, gelmezdim (<gelmezdim) 1/25, verüdü (<verirdi) 2/3, isderdi (<isterdi) 2/11, dellerdi (<derlerdi) 3/8, habar verülleridi (<haber verirlerdi) 3/23, gótürüdü (<götürürdü) 3/24, dua ederdi (<dua ederdi) 3/61, derdúk (<derdik) 3/61, olurdu (<olurdu) 3/62, yapardı (<yapardı) 4/2, geçúnúdúh (<geçinirdik) 4/2, vürudu (<vururdu) 4/129, sürerdúġ (<sürerdik) 5/38, giderdüg (<giderdik) 5/50, , tayún çíġardı (<tayin çıkardı) 5/74, ġaynaduḷḷarıdı (<kaynatırlardı) 5/77, yáḫaḷaḷḷardı (<yakalarlardı) 5/110, yázaḷḷarıdı (<yazarlardı) 5/110, a̱ır ġonuşuḷudu (<ağır konuşulurdu) 5/111, geçüdúg (<geçirdik) 5/113, gederdúk (<giderdik) 6/88, oturuduk

(<otururduk) 8/6, ġapaduḷardı (<kapadılardı) 8/7, yėdirilleridi (<yedirirlerdi) 8/15, g̱íderdúk (<giderdik) 10/11, topḷaḷḷarıdı (<toplarlardı) 10/58, çevrüllerdi (<çeviririerdi) 10/58, dutaḷḷarıdı (<tutarlardı) 10/63, sürerdi (<sürerdi) 12/16, düşünüdü (<düşünürdü) 12/52, géderdúk (<giderdik) 13/3, gótúrüdúk (<götürürdük) 13/3, yáşarduk (<yaşardık) 13/8, geçilmezdi (<geçilmezdi) 23/33, aḷudum (<alıyordum) 24/29, geçüdü (<geçiyordu) 27/35, aḷudu (<alıyordu) 27/12.

Belirli geçmiş zamanın hikâyesi*:* Örneklem alınan metinlerde bu çekim az kullanılmıştır.

yázildī̄di (<yazıldıydı) 5/17, yándī̄di (<yandıydı) 5/86, aḷdī̄dim (<aldıydım) 15/4.

Belirsiz geçmiş zamanın hikâyesi: Yöre ağzında çok az örneğine rastlanmıştır.

bıraḫmışıdı (<bırakmıştı) 14/28, gelmişdü (<gelmişti) 15/38, oḷmuşdu (<olmuştu) 17/50, varımuşdu (<varmıştı) 10/25.

Gelecek zamanın hikâyesi*:* Bu çekim ekleşmesini tamamlamış durumdadır.

ī̄necī̄di (<inecekti) 4/85, gidecēdim (<gidecekti) 9/64, ofis‿aḷcādı (<ofis alacaktı) 4/96, soḫacādı (<sokacaktı) 11/40, ney‿aḷcādıñ (<ne alacaktın) 11/60, doḷaşcādıñ (<dolaşacaktın) 11/61, bıraḫmī̄cādıñ (<bırakmayacaktın) 16/18, çíḫícādı (<çıkacaktı) 25/13, oḷacāduġ (<olacaktık) 25/17.

Dilek-şart kipinin hikâyesi: Bölge ağzında az görülen bir çekimdir.

oḷmasaydı (<olmasaydı) 7/22, çıġmasaydı (<çıkmasaydı) 25/16.

İstek ve gereklilik kipinin hikâyesi metinlerde geçmez.

2.1.2.3.2. Rivayet

Basit zamanlı bir fiilin belirsiz geçmiş zamanda gerçekleştiğini bildiren bir çekimdir. Bu çekim metinlerde üçüncü tekil şahısların çekimlerinde kullanılır.

Şimdiki zamanın rivayeti: Bu çekim üçüncü çoğul şahıslarda ekleşmesini tamamlamamıştır.

āliyemiş (<alıyormuş) 1/60, etmiyomuş (<kabul etmiyormuş) 5/18, geçiyomuş (<geçiyormuş) 5/56, oḷmuyomuş (<olmuyormuş) 5/61, g̱órukmüyomuş (<görükmüyormuş) 6/13, oḷuyomuş (<oluyormuş) 6/67, getmiyomuş (<gitmiyormuş) 6/110, ġoşuḷuyómuş (<koşuluyormuş) 12/3, geliyomuş (<geliyormuş) 13/41, vermiyorḷarmış (<vermiyorlarmış) 14/8, gidemiyodu (<gidemiyordu) 17/51, yiyemiyoduñ (<gidemiyordun) 17/53.

Geniş zamanın rivayeti: Metinlerde geniş zaman rivayet çekimi epeyce kullanılır. Ayrıca bu çekim üçüncü şahıslarda ekleşmesini tamamlamamıştır.

gétmezimiş (<gitmezmiş) 5/70, gezerimiş (<gezermiş) 6/11, binerimiş (<binermiş) 6/11, ummazımış (<ummazmış) 6/12, dėrlerimiş (<derlermiş) 6/15, ġoşarımış (<koşarmış) 6/22, dutarımış (<tutarmış) 6/26, bilürümüş (<bilirmiş) 6/71, şeçellerimiş (<seçerlermiş) 6/100, ezellerimiş (ezerlermiş) 6/100, dinnerimiş (<dinlermiş) 7/26, söylerimiş (<söylermiş) 7/26, vėremezlerimiş (<veremezlermiş) 7/27, dėllēmiş (<derlermiş) 25/19.

Belirsiz geçmiş zamanın rivayeti: Bölge ağzında kullanım sıklığı olarak az görülen bu çekim, ekleşmesini tamamlamamıştır.

ėrmişimiş (<ermişmiş) 6/21, dēmişimiş (<) 25/20, gelmişimiş (<) 25/23.

Gelecek zamanın rivayeti: Alaçam ağzında geniş zamandan sonra en sık tespit edilen bu çekim üçüncü çoğul şahıslarda ekleşmesini tamamlamamıştır.

edecēmüşük (<edecekmişiz) 6/69, öpecemüşük (<öpecekmişiz) 6/70, öldüreceglerimiş (<öldüreceklermiş) 10/95.

2.1.2.3.3. Şart

Ek fiilden sonra "-sa/-se" şart ekinin gelmesiyle oluşur.

Geniş zamanın şartı: Bu çekim çoğunlukla ekleşmesini tamamlamıştır. Bu ek, geniş zaman olumsuzluk eki -maz/-mez'e ekleştiğinde benzeşme sebebiyle yeni şekiller görülebilmektedir. Bölge ağzında en çok görülen şart çekimi geniş zamanın şartıdır.

bāǰria (<bağırırsa) 1/43, gederse (<giderse) 1/67 , dutarsañ (<tutarsan) 1/70 daruḷusañ (<darılırsan) 1/134, çiharsa (<çıkarsa) 3/46, çıhmassa (<çıkmazsa) 3/46, yaparsa (<yaparsa) 3/66, yáparsāz (<yaparsanız) 4/133, bāḷamassañ (<bağlamazsan) 4/145, giderse (<giderse) 4/145, ġafanda ġaḷusa (<kafanda kalırsa) 6/93 , gitmesseñ (<gitmezsen) 8/23, yápuḷusa (<yapılırsa) 14/10.

Belirli geçmiş zamanın şartı: yánñıḷdísa (<yanıldıysa) 1/157, ėvlendīseñ (<evlendiysen) 1/62, ėvlenmedīseñ (<evlenmediysen) 1/62, dödīse (<dövdüyse) 2/15, sövdüyse (<sövdüyse) 2/15, verdise (<verdiyse) 3/37, nāpdisah (<ne yaptıysak) 4/3, yápdisah (<yaptıysak) 4/3.

2.1.2.4. Ek Fiil

Ek- fiil aslında yardımcı bir fiildir. Fiilin aslı er-'dir. Zamanla /r/ sesi düşmüş, ek gibi bir yapıya sahip olmuştur (Yavuz, Yetiş ve Birinci, 2001: 12). İsim soylu kelimelerin fiil gibi kullanıması ek fiil ile mümkündür.

2.1.2.4.1. Şimdiki Zaman

Birinci tekil şahıs: sahibim (<sahibim) 1/41, yánımda̱ī̱m (<yanındayım) 1/155, do̱umli̱im (<doğumluyum) 3/1.

İkinci tekil şahıs: Señsin (<sensin) 6/112, teksiñ (<teksin) 6/141, g̱óçebesiñ (<göçebesin) 6/142.

Üçüncü tekil şahıs: díríndır (<derindir) 1/101, gelindir (<gelindir) 1/102.

Birinci çoğul şahıs: Bu çekim -uḫ/-ük ekleriyle yapılır. Örnek Yok.

İkinci çoğul şahıs: Bu çekim bazı yörelerde -sı̱ız/si̱iz, -su̱uz/-sü̱üz, bazılarında ise -sıñız/-siñiz, -suñuz/-süñüz ekleriyle yapılır.

mamursu̱uz (<memursunuz) 19/13.

Üçüncü çoğul şahıs: Bu çekim -duḷar/-düler ve -ḷar/-ler ekleriyle yapılır.

ġāvelerdeler (<kahvedeler) 11/16, g̱úleşdeler (<güreşteler) 12/30.

Ek fiilin olumsuz çekiminde özellikle "dó̱úḷ, dóḷ veya dé̱il" şeklindeki kullanımlar dikkat çeker.

araba dé̱il (<araba değil) 4/64, teg dó̱úl (<tek değil) 5/89.

2.1.2.4.2. Hikâye

Bu çekim Alaçam ağzında ekleşmesini tamamlamamıştır.

Birinci tekil şahıs: bekarıdım (<bekardım) 1/24, onbaşī̱dim (<onbaşıydım) 1/109, topcī̱dim (<topçuydum) 1/109, borclī̱dim (<borçluydum) 3/31, dó̱umlī̱m (<doğumluyum) 3/56, *esgişēr*deydim (<Eskişehir'deydim) 5/80, émir érī̱dim (<emir eriydim) 5/83, yáşíndaydím (<yaşındaydım) 10/108, benimidi (<benimdi) 14/27, yáşḷarımdaydım (<yaşlarındaydım) 26/10.

İkinci tekil şahıs: yo͡uduñ (<yok idi) 1/105.

Üçüncü tekil şahıs: varıdı (<var idi) 1/2, oġġayidi (<okkaydı) 1/4, lirayidi (<liraydı) 1/4, anşaydı (<Ayşe'ydi) 1/21, *aḷḷah*du (<Allah idi) 1/150, ayídı (<ay idi) 2/2, senidi (<sene idi) 2/4, ėyī̆di (<iyiydi) 2/7, yóudu (<yoktu) 2/7, vardu (<vardı) 2/14, dėilidi (<değildi) 3/3, óudu (<oydu) 3/11, yohdu (<yoktu) 3/13, elindeyidi (<elindeydi) 3/39, fáḷanıdı (<falandı) 3/41, dǫ͡umlī̆m (<doğumluyum) 3/56, çatī̆di (<çatıydı) 3/59, āneyidi (<haneydi) 4/1, ortaġdı (<ortaktı) 4/20, nafiz kurtdu (<Nafiz Kurt'tu) 4/20, erbaġandı (<Erbakan'dı) 4/23, zorundayidi (<zorundaydı) 4/71, taríhidi (<tarihti) 4/125, şėyceydi (<şeyceydi) 5/2, āneyidi (<haneydi) 5/11, kötüydü (<kötüydü) 5/13, oleydi (<öyleydi) 5/13, zorudu (<zordu) 5/47, ġıymetlidü (<kıymetliydi) 5/75, parayúdi (<paraydı) 5/76, yóhudu (<yoktu) 8/5, yáşlíydı (<yaşlıydı) 8/32, ahılḷuydí (<akıllıydı) 10/1, délleridi (<derlerdi) 10/9, éyiceydi (<iyiceydi) 10/22, varımuşdu (<varmıştı) 10/25, buradaydı (<buradaydı) 10/27, otomopildi (<otomobildi) 10/109, aileyidi (<aileydi) 11/69, dikelleridi (<dikerlerdi) 12/22, binelleridi (<binerlerdi) 12/23, varuḷḷarıdı (<varırlardı) 12/32, çaḷaḷḷarıdı (<çalarlardı) 12/33, oturuḷḷarıdı (<otururlardı) 12/37, verülleridi (<verirlerdi) 12/38, çıharuḷḷarıdı (<çıkarırlardı) 12/39, yábduruḷḷarıdı (<yaptırırlardı) 12/43, ġuyálḷarıdı (<koyarlardı) 12/45, şöyleydi (<şöyleydi) 13/1, benimidi (<benimdi) 14/27, ġocadaydı (<kocadıydı) 15/33, ġaçuruḷḷarıdı (<kaçırırlardı) 16/26, böyleydi (<böyleydi) 19/7, memmunudu (<memnundu) 24/10.

Birinci çoğul şahıs: ġardaşíduḫ (<kardeş idik) 1/1, çocūduḫ (<çocuktuk) 10/20, faḫıruduḫ‿émme (<fakirdik ama) 16/22.

.

2.1.2.4.3. Rivayet

Ek fiilin rivayet çekimi genellikle üçüncü tekil şahıs çekimlerinde görülmektedir ve genellikle ekleşmesini tamamlamamış biçimler kullanılmaktadır.

biñbaşī̆miş (<binbaşıymış) 1/42, zénginimiş (<zenginmiş) 1/153, feḷammışım (<falanmışım) 3/56, bataġḷıġmış (<bataklıkmış) 4/37, yoğmuş (<yokmuş) 4/37, çoġmuş (<çokmuş) 4/37, fahırımış (<fakirmiş) 5/3, neymiş (<neymiş) 5/17, ġardaşımış (<kardeşmiş) 5/52, varımış (<varmış) 5/54, néyimiş (<ne imiş) 5/62, işlerimiş (<işlermiş) 5/69, éyimiş (<iyiymiş) 5/86, öleyimiş (<öyleymiş) 5/86, adamımış (<adammış) 6/10, doluymuş (<doluymuş) 6/12, esgidenimiş (<eskidenmiş) 6/32, alevī̆miş (<aleviymiş) 6/50, ahuḷḷī̆miş

(<akıllıymış) 7/25, varımış (<varmış)12/1, furaḷḷarımış (<vururlarmış) 12/21, ormannimiş (<ormanmış) 27/21, bǫ̀azmış (<boğazmış) 27/22.

2.1.2.4.4. Şart

Derlenen metinlerde ek-fiilin şart çekimine çok az rastlanmıştır.
nėyise (<ne ise) 1/29, eyiseñ (<iyiysen) 4/109, varımış (<varmış) 5/68.

4. TARTIŞMA

Tezde kullanılacak malzemeyi temin etmek amacıyla derleme yöntemi kullanılmıştır. Ağız araştırmaları ile ilgili çalışmaların esasını tüm zorluklarına rağmen derleme yöntemi oluşturmaktadır.

Bu çalışmada birinci amaç Alaçam ilçesinin ağız özelliklerini ortaya çıkarmaktı. Bu bağlamda, derlenen metinleri deşifre etmek suretiyle oluşturulan çeviriyazı işaretli metinlerle ilçe ağzı ses bilgisi ve şekil bilgisi açısından incelenerek özellikleri ortaya konuldu. Çalışmanın sonunda Alaçam ilçe ağzının ölçünlü dil ile örtüştüğü ve farklılaştığı hususlar belirlenmiş oldu.

Alaçam ilçesi ile ilgili olarak daha önceden yapılmış bir ağız çalışmasının olmaması eldeki çalışmanın önemini artıran bir unsurdur ancak bu durum, eldeki çalışmayı ilçe ağzı ile ilgili yapılmış diğer çalışmalarla değerlendirme ve karşılaştırma imkânından da mahrum etmiş oldu.

Tezde, derlenen metinlerden hareketle bağlamsal sözlük yer almaktadır. İlçe ağzında kullanılan ancak ölçünlü dilde ve yapılmış çalışmalar ışığında diğer ağızlarda yer almayan sözcüklerle karşılaşıldı. Bu noktada metin bağlamından hareketle anlamlandırma yoluna gidildi ancak çaresiz kalınan durumlarda anlamlandırma yapılmadı. Sözlük çalışmasının yapılmasındaki amaç Türk dilinin kelime hazinesinin tespiti noktasında yapılan çalışmalara katkı sağlamaktı. Ortaya çıkan sözlükle de bu amaca ulaşılmış oldu.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada Alaçam ilçesi ağzı fonetik ve morfolojik açılardan incelenerek ağız özellikleri ortaya konulmuştur. Araştırma için derleme metdo kullanılmış ve 27 adet kayıt deşifre edilerek kullanılmıştır. Ayrıca örneklem alınan metinlerin sözlüğü hazırlanarak Alaçam ilçesinde kullanılan ancak ölçünlü Türkçede yer almayan sözcükler ortaya çıkarılarak Türkçenin kelime hazinesine katkıda bulunulmuştur. Çalışma sonunda ortaya çıkan bulgular şu şekildedir:

1. Alaçam ağzında ölçünlü Türkçeden farklı olarak [á], [à], [å], [ė], [é], [í], [ó], [ú] ünlülerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.
2. Alaçam ağzında aslî uzun ünlüye sahip kelimeler kullanılmıştır; ancak bu yörenin genelinde sistemli değildir. Alaçam ağzında, bir kelimedeki bir veya birden çok hece birleşip kaynaşmasıyla uzun ünlüler oluşur.
3. Alaçam ağzında genel olarak /ğ/, /ġ/, /y/, /h/, /f/, /v/ [ñ] ünsüzlerinin düşmesi sonucu ikiz ünlüler ortaya çıkar.
4. Alaçam ağzında önlük-artlık uyumu, belirgin bir şekilde görülür. Standart dilde uyum dışı kalan sözcükler de dahil olmak üzere kullanılan kelimelerin büyük çoğunluğu önlük-artlık uyumuna uyar. Bölge ağzında yer alan alıntı kelimelerin genel olarak önlük-artlık uyumunun etkisi altına girdiği görülmektedir. Bölge ağzında aslî şeklini koruyan ancak Standart Türkiye Türkçesi'nde uyuma aykırı özellik arz eden bir Türkçe sözcüğe rastlanmıştır.

ġardaşíduḫ (<kardeşiz) ġardaşıñ (<kardeşin)

5. Alaçam ağzında şimdiki zaman ekinin yazı dilinin aksine önnlük-artlık uyumuna girdiği örnekler vardır.
6. Alaçam ağzında çoğu zaman düzlük-yuvarlaklık uyumu bulunmasa da bazı kelimelerin yazı dilinin aksine bölgede söz konusu uyuma girdiği görülür.
7. Yuvarlaklaşma hadisesi Alaçam ağzında yaygın olarak tespit edilmiştir.
8. Alaçam ağzında geniş ünlülerin yuvarlaklaşması, yuvarlak ünlülerin de daralması yönünde belirgin bir ses değişimi dikkat çeker ancak sistemli değildir.
9. Alaçam ağzında vurgusuz orta hece ünlüsünün düştüğü örnekler çoktur ancak ölçünlü dildeki kullanımın aksine, orta hecedeki vurgusuz ünlünün düşmediği yapıları yöre ağzında görmek mümkündür.

10. Alaçam ağzında, standart dilde kullanılan ünsüzlerin yanında [Ç], [ġ], [g̱], [ḫ], [J], [ķ], [l̦], [ñ], [l̦], ünsüzlerinin var olduğu tespit edilmiştir.

11. Alaçam ağzında arka damak ünsüzlerinin ön ünlülerle, ön damak ünsüzlerinin de art ünlülerle kullanıldığı yapılar görülür.

12. Standart Türkiye Türkçesinde /t/ olarak kullanılan bazı sözcüklerde arkaik şekiller korunmaktadır.

13. Alaçam ağzında kelime sonunda ötümsüzleşme tespit edilmemiştir.

14. -/ķ/->-/ḫ/- değişimi bölgede sistemlilik arz eder.

15. Bölge ağzında kelime ortasında ünsüz türemesi örneğine rastlanmamıştır.

16. Yakın göçüşmenin yanında uzak göçüşmeye de Alaçam ağzında rastlanır.

17. Şimdiki zaman ekinin kullanımında hece düşmesi olayına çok sık rastlanır. Hece kaynaşmasına göre daha az tespit edilmiştir.

18. Alaçam ağzında yönelme hâl ekinin zamirlere eklendiği bazı durumlarda zamirin asli ünsüzü olan /n/ ya da [ñ] ünsüzü düşer ve ortaya ikiz ünlülü yapı çıkar.

19. Yazı dilinde ötümlü ve ötümsüz olarak her iki şekilde kullanılan bulunma hâlinin yörede sadece ötümlü hâli görülmektedir.

20. Çıkma hali ekinin ötümlü +dAn biçimi Alaçam ağzının genel kullanımı olarak tespit edilmiştir.

21. Alaçam ağzında araç hâli eki çoğunlukla –nañ/-neñ, -ínañ/-ınañ şeklinde görülmektedir.

22. İkinci tekil şahıs iyelik ekinin aslî nazal n'si (ñ) Alaçam ağzında yaşamaya devam ettiği görülmüştür.

23. Alaçam ağzında birinci çoğul iyelik ekinin bazen düştüğü görülür.

24. Üçüncü şahıs iyelik ekinin ilerleyici benzeşme yoluyla ortaya çıkan -narı/-neri biçimi de bölge ağzında kullanılan biçimlerindendir.

25. Alaçam ağzında, şimdiki zaman ekinin şahıslara göre değişen şu şekilleri vardır: -y/-ya, -yo/yö, -i. Ayrıca yazı dilinin tesiriyle bu ekin -yor şekli de tespit edilmiştir. Birinci tekil şahısta -yorum, -yom, -yem/yám, -i̦m gibi beş farklı şekli vardır.

26. Alaçam ağzında belirli geçmiş zaman çekimi sadece ötümlü şekliyle tespit edilmiştir.

27. Alaçam ağzında istek kipinin sadece birinci şahıslarda çekimi vardır. Diğer şahıs çekimleri istek yerine emir ve şart ile ifade edilir.

28. Anadolu ağızlarının çoğunda olduğu gibi Alaçam ağzında da ek fiilin ekleşme süreci henüz tamamlanmamıştır.

6. METİNLER

-1-

YERİ : ALAÇAM/Sancar 2

ANLATAN : ?[1]

YAŞI : ?

KONU : Karışık

(1) ana bèşīñde gülmiyen ácelbèşīñde de gülmiye. biz bèş ġardaşíduḫ án ufahḷarı benim ōḷan ġardaşı bèş (2) ġardaş. şindi bèş ġardaşıñ dört denesi öte dünyáda ġaḷdım. şünküm yoksuzḷuġ varıdı bizim (3) zamanımızda. irahmátlik bubam on ġuruş haşḷıġ veremezdi hıdırèllez haçḷı geyigġaşana neyiñ giderdük. (4) e yoġ gi ne versiñ. tütünüñ oġġayidi, iki buçuk lirayidi, iki buçuġ da bèşe çıḳar kiḷo kiḷo kiḷo uzatma (5) nerásını diyim, fahıḷḷıınañ geldim ben dünyáyá. bu zamana ġadana *aḷḷah*ıma çoḫ şükürler foḷsun fahıḷḷıh (6) da çekdim zengin dè ilim áma ġonnúm zengin. zengin oḷabúlúsüñ yáḷıñız huzurḷu oḷamassıñ. evde (7) çoḷuġ çocūnañ anaınañ ajleyneñ ġomşūnañ bizim gúleşli e geşdi mi gúleş çıḫacaḫsıñ. anna da seniñ (8) ġarşu a yüzüñ gúlec geleceġ. yávan ekmáñ oḷsun. bi tas su aḷusuñ. ortiyá ġorsun yèrsin gúle gúle yá (9) huzurun oḷmasa, parañ oḷmuş bu ceblerinde ne ġíymeti var hèş bi ġıymeti var hèş bi ġıymeti yoḫ bènce, (10) emme sizi bilemiyem bènce hic bi ġíymeti yoġ yá. benim ġarşımıñ çocuġḷarı var *bafra*dan, óyár, (11) mahir‿óyárın, sorma çoḫ emme dèdúm mahir sizlere ömür‿öldü. öle adamḷa var ki dèdi. öle. (12) ben bahiyem şindi è adam *aḷamanyí*yá gètmiş. hacıḷıa gètmiş gelmiş şurdan bèş ġuruş para bi (13) hayír yère verüken aha böle elleri dilirī, niye, *aḷḷah* unu nasib‿etmīceġ‿óña, herkese (14) nasib‿etmez‿*aḷḷah*. ne oḷusa oḷsuñ. aḷçaġḷıġ góñúllü oḷacaḫsıñ. adam sevmesi bilöiyen sevilemez ġatiyen (15) adam sevmesi bilecegsiñ. undan soña u da seni seveceġ. şindi ben, ben dèmeg şeytana yáḫuşu, şindi (16) ben çocuġḷarım getúriye, ceblerime şeker aḷurum. oḫuḷ çocuḫlāna hep şeker verürüm. baḫıñ, (17) baḫıñ diyem torunḷa sizde ben ölecēm sizler de böyicegsiīz èvleneceñiz dede oḷacāz benim gibi (18) çocuḫḷar da şindi böle sevindiyele. hic yoḫdan biri yápmasa bunu biri yápacaḫ benim anamınañ (19) biz *aḷaçam*a giderdük órda bi muacir *memed* varıdı, on ġuruş verúdú baa. anam irahmetlig derdi (20) *memed* verme ōḷum dèrdi. yōh sen bilmesin dèrdi çocuġ sevúndúmeg meleke sevúndúmeġ *anşa* abḷa (21) dèrdi. benim‿annamıñ‿adı *anşa*ydı. meleke sèvúndúmeg dèrdi baġ. u ben şu ġadarcuġ çocuġ u benim (22) hatırımdan çíḫmíye. çocuūñ aḫḷından ġatiyen bişē çıḫmaz öle gèder. ölene ġadar çıḫmaz ġatiyen (23) çıḫmaz *aḷḷah*ıma şükür ben ḳırḳ‿ikide asger‿oḷdum. ḳırḳ beşde geldim. asgelliim *izmir*de geşdi (24) *izmir*iñ góbēñde asgerlíġ

[1] Kaynak kişi isminin ve yaşını yazılmasını istememiştir.

yápdım. uzatmíyáļım beķarıdım da şindiki durum oļsayidi u zaman ben (25) *izmir*de evlenú gelmezdim, beķarıdım ķırķ bèşde geldim evlendim. irahmetlíġ‿anamıñ bir ġat yátırı bi (26) çuļ hasırı varıdı, ónnan bi ġulebe yápduḫ ataş yáḫduġ ąilemineñ ānandın nı? evlendim esgerden geldúkden (27) soñan evlendim. *aļļah* doḫuz dene çocuġ verdi aļtı dene ġız üç dene ōļan. *aļļah* a şükr‿oļsun *aļļah* rāzı (28) oļsun hepsinden de. ne ġızļarım ġaşdı ne ǫulļarım ġız ġaçudu. ez çoġ gúcúmún yètdúú ġadara hepisini (29) davuļunañ nèyise adet geliñ etdim. írātļaşdudum. ġızļarım hic birisi demedi ki sen beni fahıra vèríyáñ (30) yoġ yoġ yoġ. herkes aynı yèrinde óturiye ama şindi deįşdi artu modaļa deįşdi artu ġızınañ çocuġ birbirini (31) istiyeceġ gezecegle tozacaġļar arada bi osandı mı bıraḫıveriyáñ bu èyi dèįl her şeyi canıñ istiyeleg şindi (32) şu yimá getdúķ sofrayá getdúķ u yimá canıñ‿istiyelek yimeg başġa bi de canıñ istemiyeleg yimeg (33) başġa. onuñ canıñ istiyèleg yidiñ mi canāñ ġıyļarını da síyĩrusuñ öle. datļu oļu emme canıñ (34) istemiyeleg‿oļursa yárisunu yirsiñ yárisunu verüsüñ *aļļah* mutļu etsin herkesi u zaman öleyidi bu (35) zaman da böle niyápaļım? buradan ķırķ‿ikide asger oļdum sírtımda bi çanta ekmek bafriyá yörüyü, (36) buradan *ķaraci aġǧúney ǧóķce*‿āç azay dōru ķóprúbaşı yörüyelek tabi yá inanmíyáñ inanmas. (37) bèş ǧún urda şūbede ġaļdım. adam‿oļmadı saįbiñ‿oļacaġ. benim ġardaşļarım varıdı biri gelú de (38) niyápíyáñ ne haļıñ var demedi. fahıļļıh var ǧórǧúsúzlüg var ǧórǧú oļacaġ ǧórgúsüz insannan ǧórǧúlü (39) insan ayird‿oļu şöle gelúken ayírd‿oļu efendim oradan bíndüdüle bi tanġır tunġur bi ġamyona geşdüķ (40) *samsun*ça bèş ǧún de urda noḫtada ġaļdım on gún bèş ǧún dèyince de *izmir*i buļdum ġara tiren yörü, (41) ġara tiren yörü sahibim‿usta ellerim kelepçe gendúmde buļu. ānadıñ mı urada uzatmıyáļım, bilmiyem (42) bíñbaşı yüzbaşı bilmiyem gètmedim bi yèrek, u yána vardım, biñbaş̄imiş çǫuş kimin şarḫı şār̄ (43) ben şą̈ururum. ben túrķú çą̈ururum ha. ırmaġ kenarıyánki asıļdım buña ben. kim çoġ bą̄ír̄ia ben bą̄ír̄irum. (44) kim çoġ ben ġaşarım benim ġavaļandı tāā durdu anan var mi baban var mi, nèrelúsúñ ben de oña ba‿uriyem (45) gel dèdi gètdim harķ zamani dèdi zorļu mą̈abere gecidiñiz başliye ben bilmiyem tabi eratı da ġurtaru dèdi, (46) gèndú de, ġurtaru dèdi. ē‿inimde de gèdergene çūl‿elbise, ǧótdüle deppoyá u çūl‿elbiseyi atdıļa ben (47) topçíydum. verdíle topuñ başına aļamadıñ nı veremediñ mi elime sílá aļıp da lóbet beklemedim ben (48) onbaşı vazifesi verdile. ġafam çaļíşíyèdu u zaman. şindi de çaļíşiye emme imķan yoġ. ismini biliyem (49) söylíyemíyem eni bu ġadar baġ şindi ķırķ bèşden bu yána ġaş sene geşdi, ben topumuñ künyesini bíliyem (50) şindi on bèş santim metre çapında on dört çapozunda namļusu beşí úze deįşiġ gèri dipèr mą̄į basġı (51) hava icra tertibat meşru ġamaļa tam‿oļu müstaǧíl neşágerlú mą̈azzam yāļı ısġota ą̄ır sahra obusu. ey (52) gidi ǧúnner *aļļah*ma çoġ şúķúrle oļsun. çoġ èyúyúg şindi vaļļa *aļļah*a şúkrœedib edib çaļíşib yimeden (53) ġayrı bi zorumuz yoġ. var hepisi var şinci yoġ díį̄ceġ bíşį̄

yoġ şünkü emme çaḷíşicáñ, çaḷíşicáñ ḳaríñ (54) zararíñ bileceñ. *ahmed*íñ *memed*íñ maḷıña ģózúñü díkmīcēġsiñ. he ben yúḫarda ġızım var ben ġızıma (55) gėtdim benim yánımda kimse yoġ şindi doḫuz dene evḷatdan atmış dene torunum var, atmış dene emme (56) herkes gendüne artu. ōḷuñu everüsúñ‿ėl‿oḷu ġızıñı everüsüñ zāte o ėl gėdip şindi ōu̯ḷuñ yána gėtseñ bence (57) óyle artu. inşaḷḷah siz öle oḷmassiz gėlin̄iñ ģózúnü ayru ģózlersiñ. hele de a̯ile beg ḷaf söyliyemessin (58) a̯ilen‿oḷusa a̯ileñe ģúvenúsúñ bi beg ḷaf sóyliyemessíñ ōu̯ḷuna şünkü a̯ilende oḷmadı unnāñ‿élíne (59) düşdúñ e şöle temsil‿edim. ben sēñ eliñe düşdüm şindi buradan çıḫma çıḫamíyem istedúñ mu̯aneli (60) yáparsıñ ģúcúm yėtmez niyápıñ yápıñ a̯ileñ seni dutsuñ sen de a̯ileñi dut. çocuġ‿āliyemiş āḷasıñ biş (61) iş ģórilī ġaḷsıñ bo̯úñ bitcēne yárın bíter u çocū ġazanañ sensiñ çocuġ seni ġazanmadı āḷasıñ emme huzurḷu (62) mutḷu oḷacaġsıñ *aḷḷah* bílemiyem inşaḷḷah hayúḷḷu insannan dúşmüşüñdü ėvlendīseñ ėvlenmedīseñ *aḷḷah* (63) hayúḷḷu insannara dúşümeġ nasib‿etsīñ ana geldúḳ gidiyóġ bu araba seniñ deil bu heb āmanet heb (64) emanet gídecėvúḳ gitmemiye çāre yoġ hani sēñ sabancı nōḷdu u ġandar zenģínnīneñ yá ḫani bildú̯úñ (65) zenginner varıdı unna nėriye gėtdi. bílmiyem artu bobañ anañ duriye mi? ha *aḷḷah* hayúḷḷu yėllere gėtmeġ (66) nasibetsiñ aha geldúk gidiyem bēkit ġuḷaḫdan bişiye ġoparabúlüseñ sen de biriñe söylersin bi sebep (67) ġazanıssuñ‿oradan oda uña söyler adam ḳótü yoḷa gėderse donevúrü bėkit bi öle yá ėyilig ben da̯a (68) gerisini tanımiyem dúşmanıñ anasını ne siker biliyen sen çaḷíşma siker, çaḷíşma siker sen beni óldümüşúñ (69) sen de öliyeñ sen de içeri gidiyeñ dömüşüñ seni de dövelle emme eyīlüneñ çocú̯u bile dövemen (70) gendü çocú̯uñ bile eyīleneñ yávrum ġuzum şunuñ şurasından dutarsañ buradan dónseñ bu dökülmez (71) buradan dudup da buradan dutmadı mı çekdiñ mi bu dóḳúlú ha u da insan unuñ da aḫḷı var canın (72) demeġ gi dōru diye babam ābeyim dōru diye nė yápaḷım dünyá işi.

(73) türkü söylerim bekden

(74) ġız saçḷarıñ ipekden

(75) boşañ aḷayím seni

(76) bu boynuzḷu ḳópekden

(77) dāḷardan geze geze

(78) ben‿oḷdum bi geveze

(79) memesinden dişledim

(80) darıḷma hanım deyze

(81) samanḷıġ doḷu saman

(82) saḷḷan sevdúm saḷḷan

(83) ėller dúm yápiye

(84) bizim dúm ne zaman

(85) çaırdım satu diye

(86) tesbihi getü diye

(87) otumuş

(88) teg‿elim diye

(89) benim söylesem bí gún āşama bitmez de artu ġafa çaḷíşmiye ġafa çaḷíşmiye baġ‿esgi zamana.

(90) çanaġġale íçínde bi doḷu desdi

(91) asgerin‿üsdüne sam yėli esdi

(92) anaḷar bubaḷar megdubu gesdi

(93) askere gídeni gelúr mú sandıñ

(94) dikúlú bayraı gelin mi sandıñ

(95) atıḷan top selerini dúm mü sandıñ

(96) āḷa anam āḷa aḷ ġanım akṣıñ

(97) niksarın dóhtoru yárama baḫsıñ

(98) evimden de çıkdım başım selámet

(99) yári yoḷa varmadan kopdu gíyámet

(100) benim ġardaşḷarım kime emenet

(101) sóyle doktor sóyle yáram díríndır

(102) yárama báḷıyáñ aḷḷı gelindir

(103) gelíñ dosḷarım gelin yánıma yánı başıma

(104) feleg‿avuḷar da ġatdı bişmíş‿aşıma

(105) şindi benim delúġannunuñ da televizyonunañ radyó bíşė you̯duñ. bebi g̱ótúrülle bi ġaşuḫ‿inek yāı̯ (106) verüllerdi ónı şė‿itdiñ mi bu̯az gā caşmicaḫ yá ātuḫ bi asıldıñ‿nı, anam‿anam‿anam. *ḳúrt* havası (107) mı díyeñ. *türḳ* havası mı diyeñ *ḷaz* havası mı biliyem vara vara ben asgerde *ḳúrt*den nārė nāre g̱íz (108) nārė, hoy nārī̄ nārī̄ g̱íz nārī̄ hop nārī̄ bıtzı deyze hoşt aġırbina atáş getü zava enişde bıtı deyze yáv̇ (109) sen niyė bóle ben onbaşī̄dim topcī̄dim ben topcu‿ónbaşísi yá ben bu adamḷa içine dúşdüm (110) acıġdım egmeg‿isdemesi bilmem bí‿şė etmem nė yáparım? dōru diyen dėdile bilecegsiñ örenebúlúsen (111) şindi adam millet seni seniñ yánında seni bilmiyediñ başġa birine başġa birisine bişė sóyler. annarsıñ (112) aca benim aleyhimden mi sōyliye benim bişeylig mi yápácaḫ ha‿annarsın uña g̱óre hareget‿edersiñ (113) hırsızḷı̯ı̯ da ören dėdi bubam baña baş‿ucuña ġo dėdi zaman geldiñ ni ḷazım‿óḷu dėrdi ōḷum dėrdi (114) bubam seferbelleig adamī̄di ben bu canı dėdi bu yoḷdan gitdī̄sem doḷandım geldim bu yoḷda adam seni begler (115) dėrdi anadıñ nı furu dėrdi sōna dėrdi en samimi dostuñu dėrdi taha da furu gėder gendúñ çíḫma dėrdi (116) çocuḫḷa dėrdi insan düşmansız‿oḷmaz sen baḫíyem her yėrde geziyeñóḷu bu yoḷu keseyilá ā‿vurda bi (117) degg̱á gec ġaḷusuñ başġa bişė dėvil bi degge bi degge emme seni bóyúġ beḷādan ġurtaru sen‿ól baġ.

(118) bútün dünyá ikiye üçe taḳsim‿oḷdu.

(119) birbiini dutmaz oldu.

(120) herkes sóz vėrdi

(121) de̯ı́rmenden çóregsiz ġaḷḫmaz horatın uşā tútún satar hesab g̱óremez *hacıḳóy*üñ‿uşā gelini g̱íz di̯i̯n (122) satar düzdāşıñ kórā bó̯azḷar‿üçün haḷġ partisinden demirġırata dóner verenanıñ‿uşā bi çayá gendúnü (123) teslim‿ėder vecigleriñ‿uşá sırtḷarında odun çeke çeke çoġça yoruḷmuş hiç söykesüz oturamaz ḳapaḫḷunuñ‿uşā (124) boyna yoḷḷarı g̱ózle bi ḳóylü g̱ánnım dėyi aḷaşamıñ‿uşá sendālede dig‿oturu ġarġanıñ‿uşa yėdi (125) yáşında g̱íz çocu̯u̯nu ġaz çobanı yápar g̱ócebu‿azıñ‿uşā gece zabaḫḷara ġadar leyleg sesi ġurbā sesi dī̄ner (126) yėñ yoḷdan‿alleve asınıñ‿uşā *hacı dursun*uñ *fikrī̄* tanır mısıñ? u bizi ḳóyúñ‿adamī̄di ça̯ı̯rdı beni (127) yánına çorbacı darıḷmaca yoġ derdim şu dúnyáda hic hayír yápmadı hayírı sevmez *hacı dursun*uñ (128) *hacı dursun*uñ‿uşā dėdim āh *dursun*‿āh dėdi ó, unnarın‿ėviniñ‿aḷt yánda uríyá ḳōparatif yánna (129) cāmi tėmeline başḷatdī̄di. beni dedi bu haḷa saḫañ *mustafa*ydıñ unuñ ġayinçisi sādiġ, sādı̯i̯ iş g̱úyā (130) aḷdı *fikri* g̱ízıñ‿üzerine ġayinçisiniñ‿ōḷu. u da gitmiş *sámsun*dan para mi bişēler çegmiş işde uzatma (131) bi geçid var dėdi g̱ózledú̯ú̯m unu geçebülüsēm ben bu cāmi̯i̯ gene yápduracām dėdi. ben de

*zonġuḷdag*da [132] yėdi ay çálişdimunuñ‿inşātda bi ḫabar geldi ki *hacı dursun*uñ *fikri bafra*da *çaḳaḷ mustafa* varıdı urda [133] ölmüş. ne ġótúdü? hėç bişi ġótúremedi baa bi ḳótúlügleri de yoġdu. haḳíġat neyise unu sóylerim ben [134] daruḷusañ sóylemīcem çorbacı dėrdim. unu ġardaş bóyúġ ġardaşḷarı var yá ali‿ā vardı unu oḫuduḷḷardı. beni [135] oḫumeyi oḫuduḷḷarıdı āh *dursun* āh dėdi niyábaḷım? dėdi baġ‿adam‿ermedi temelini attudu [136] yápamadı bi çoḷuġ çocuuñ seni dutmasa geçine búlúmúñ geçinemessiñ sen bóriyė ġorsuñ ötīyándan aḷu [137] geder, haydi soña ėlinden geldúú ġadar ġattiyen haram temel başḷatma baġ u‿adam óḷdu ben de ölícēm [138] baġ āşama yá çíḫarım yá çiḫmam *aḷḷah* bilü sadıġ dádıa para vėriye *fikri* o ġúyōsu ōḷan ġúyōsu buríyá [139] bi ev yápdudu bu parayna diye demúr aḷ diye bi‿ev yápdurucuḫ u parayi yiye‿aḷmış buríyá. çaıriye [140] gėt diye evi başḷat diye yápdumiyá urdan demúrleri ó‿ece aşşā ġótúrecüġ senneñ diye çaḷmiyá [141] peġāḷa gece demúlleri ġótúrüyeḷa bi mefāsını da buḷamadıḷa evvesón óldü gėtdi bubam dėrdi baḫ [142] ōḷum haramıñ bunyási bi rivāyet ġóre ḳırḳ ġún bi rívāyetde ḳırḳ sene sürer dėrdi. *hacı dursun* mayáyi [143] haramınañ şimdi *yílmaz orhan* var ónuñ dedesi ḳúrdā u ā şu yánda uzun *misdafa* aşşāda işde *memmed* çåvuş [144] heb haramınañ ġavuḷḷarıñ maḷīnañ ne imḳan yåv dírnaġ ġada da haram ġazan háb haram óliyé u ġada [145] óteberiñ elinden geldi mi haram ġatma sōña şunu da dīim saa ben seniñ nası oḷduunu bilmiyem sen [146] de benim bílmiyeñ ōḷum hamam yápmaduġdan sōña buḷaşduma ġózúñú sevim senden daån cocuḫ [147] heb pic‿óḷu yáramaz‿óḷu çünkü ben gördüm biliyém unu‿çün şahse gendüm ben de bóyúġ ġardeşim [148] harama gider buḷaşdudu benim var‿aḷtı ġızım herkes yéründedü unuñ vardu úç ġızı gitdúḳlē yérde [149] durmadıḷa neden benim yingeme u pislij buḷaşdudu yá díşarısınıñ pislijñ ġetdü buḷaşdudu unuñ‿úçün [150] yáni ne yáb yáb şaşmaz yáñıḷmaz bi teg *aḷḷah*du ne yápar yápar ġarı milleti seni şaşaru yåv bu da ānı ékmek [151] bu āynı ékmek bu senüñ ġazandu‿uñ‿ékmek uḷan bundan haramdan yiyecēn gendú ekmēñ ye daa iyi [152] gendú ékmēñ ye nōḷu? gúle gúle muabbetneñ gendú ekmēñ ye saña şunu da dijm undan saña gidiyoḫ‿artu [153] adam zénginimiş ōḷuna bi ġamyon ġaliye ōḷu da ėvlú ōḷu bi orurbiye dadaniye bu ġamyónuñ ön tekeri [154] basiye arḫa dérken ġamyón heb bitiye bitdi mi bitdi diye gel diye āzına sışduum şuriye éyi baḫ diye [155] ġamyónuñ tekeri burada ġórebiliyeñ mi diye bu bendeki am diye seniñ ġarında da varıdı diye şinden sōña yánımdaīm [156] aġzına bunnuña sıçarım diye yá ġarı ġarı adama ānadın nı? ġarı mı şeytan‿ōḷu aman‿aman‿aman [157] aman‿aman şaşmaz yáñıḷmaz bi *aḷḷah*du şaşıb yánñıḷdísa bile sebebden‿óliye sírtında yúmurta sebebi [158] yoġġí ġırıḷacaġ déyin ġorḫsuñ yá.

-2-

YERİ : ALAÇAM/Yukarı Elma

ANLATAN : Mehmet SET

YAŞI : 75

KONU : Karışık

(1) buriyá mı yoḫarı‿élma demişle işde da‿a. bu muḫdaḷḷın aşā yoḫarı bi‿ki ġaş mahlesi va ayru ayru maḫlesi. (2) ben mi? ben asgelliį yápaḷı çoġ‿oḷdu. hā asgellik mi? hā bizim asgellik zamanı yirmi dórt ayídı yirmi dórt (3) devlet bize verüse bi ay yāhud bi izin verüdü vermese yoġ meselá bizim zamānımızda asgellig candarma (4) iki bucuġ senīdi yāni iki senīdi yāni iki sene yīrmi dórt‿ay asgere gediş gelişim yáni yīmi bir iki yáşḷarında (5) mı o araḷarda ásgere düvületdim yáni ellide gitmişim elli üşde terhis oḷmuşum iki sene urda ġaḷduġ yá (6) beyėfendi asgellig durumḷarı bu bin doġuz yüz otuz‿iki dóųm *hüseyin*‿ōḷu *mehmet* seġ. yáş itibarı nüfüsden (7) iki yáş bóyúġdür ġomutannarınan aram çoġ‿ėyīdi şünkü aḫḷaġ durumumdan hic oḫur yázaḷıųm yóųdu (8) sayín yüzbaşım dédi bana unun adı da *memed*di benim adım da *memed*di unun adı soyádı *memed* (9) *tokman* yüzbaşım anḳarīdi dedi bi tekmil yápasıḷıġ bi yázın‿oḷsun ḳursuz ḳurssuz dedi çavuşsun dedi (10) bölüe ḳıdemlü çavuşsun çoġ aḫḷaġ durumumu bėendi asgellig durumum yáni tertiblerim çarşu izini (11) isderdi şunu isderdi bunu isderdi ömrü hayátda ben hiş bi şē teglif etmedim ġumandannarıma yáni kendülüünden (12) de gitmesini istemedim yāni biligde hizmet etdim ġóųşḷarı veyáųt cepāneligleri temizledim çarşu izini (13) istemedim båbam dédim asgelliį yápmadan‿öldü. annemizde dédim bizi térkedmiş gitmiş başġa niḳah (14) aḷtına girmiş dédim hiş bişeyi inḳar etmedim çoġ ġüzel dédi evḷādım unun da dédi istigbāḷi vardu émicemin (15) sāḷıųnda *aḷḷā*ma bin gere şúġr‿oḷsun émiceme her ġün dóvacīm dėdim bizi yoḷa soġā bıraġmamış dödīse (16) de södīse de eger muąġġaġ hāḷā dėdim öldü *aḷḷa* ıraḫmet ėylesin meḳaní cennet ėylesin dédim şimdi (17) de émicemin çocuġlāna ben baḳıyóm dėdim u baą baġduų gibi dedim.

-3-

YERİ : ALAÇAM/Sancar1

ANLATAN : Hayrullah ÖZKURT

YAŞI : 75

KONU : Karışık

(1) yétmíş béş biñ doḫuz yüz‿otuz do͜umli͜im baḫduḫ‿işde elümüzden geldú͜ú ġadara ḳóyden vaḷḷaḳ unu (2) bilmiyem‿işde böle sancar ḳóyú déyip gidiyėlá yáni öle sancar geçimimiz gine aynen tütün misir būday (3) başġa bişey‿oḷmaz burda yáni yoḷḷar yoḷ oḷsada rásfat böle şey dė͜ī͜lidi işde soradan soradan daşḷandı da͜a (4) sora bu asfat‿oḷdu işde yine marley yoḷḷarımızda biráz daşḷanacaḫ yerler var yáni tabi hı g͜úcüklü͜ümde (5) aynı yoḷ böle de böyle daşḷu di͜ilidi yáni işde soradan daşḷandı bişiler‿oḷdu bi iki séne de daş çékilmedi (6) biráz bozuḷur hāle geldi ma͜aḷle‿araḷarı çamurḷadu yáni.

(7) tabi u zamannarı da geçim ō tabi tabi tabi bi doḫuz yüz ḳırḳ bir ḳırḳ‿ikide ma͜aḷle va u yánda oḳuḷa (8) gitdim ben çaruḫ doḷaḫ dellerdi sararduḫ bacāmıza işde yáḷın‿ayáḫ gitdú͜úm zamannarda çoḫ‿oḷdu (9) gitmedú͜úm zamannarda çoḫ‿oḷdu ġış yāmur çamur só͜uḫ havaḷada gidemedú͜úm g͜únler on‿on beş g͜ún (10) gitmedim yáni öle ama şimdi ki durumḷa nisbeten iyi yáni oḳuḷḷar yáḫın yoḷḷarımız iyi arabaḷarı da (11) var meselá éyi nisbeten eskisinden éyi tabi burada ó͜udu şu datḷu‿ayási şu ma͜aḷle şu ġarşuki ma͜aḷle ta öte (12) bi ma͜aḷlesi vá diyelá uriye bāḷu gine urda vardı u oḫu da yándı yá esgi oḫuḷ yéniden oḫuḷ yápıḷdı başġa (13) tarafḷara uriye gitdim ben yáni bi de g͜ókcebu‿azda varıdı işde bi de urda varıdı yáḫın yellerde yoḫdu yá (14) bu ḳóyde bitek ben gitdim.

(15) hatırḷıyom ġırḫ döt ġırḫ beşlerde mi ġırḫ béş ġırḫ‿aḷtıḷarda miydi oḷdu çoḫ iki sen bi ġuraḫḷıḫ devam (16) etdi ġıtḷıḫ‿oḷdu bi ölçek misir‿üçün adam ta ġumenize gétdi araba da yó͜udu sırtına yúklendi aḷdı geldi (17) buríyá burda şindi şindiki‿ī͜bi dé͜irmen su dé͜irmenneri varıdı óriye gétdi ü͜ütdü geldi hatda ben oḫuḷa géderken (18) vatandaşın birisi barabar geldik iki ölçek misir sırtında bundan buriyá öle şindiki gibi dé͜il şindi meselá her (19) tarafa vesa͜it buḷunabilī gidiye yáni çarşu pazar var emme böyle dé͜íl yáni emme sėneden sėneye yáni tabi (20) dė͜işiye ġurbetcilih yoḫ tabi şindi adam *istanbuḷ*a gidiye bursiyá gidiye çalişiye fabrikiyá gidiye çalişiye bi (21) şēyler oliye yáni u zamannarda yoḫdu öle bişey ki zenginner varıdı tüccaḷḷar unnar para vėriyódu bizi (22) bōmiye getiriyódu faḫırı tabi aliyó veriyódu sana beş‿on ġuruş, iki ġat da senden aḷıyėdu tütün yápdu͜un (23) zaman da tüccaḷḷar varıdı ki hatda båbam tüdünü yáparduḫ bāḷara tüccara ḫabar verülleridi men‿naḫliyėyi (24) aḷdım tüdünü g͜ónder yī͜sin gelsin tüdünü yī͜ar g͜ótürüdü teġele vėrúdú tekelde artar utdan u aḷu satar aradan (25) zaman sōra sana ḫabar g͜ónderú ki tüdünü satdım gelsin hesap verelim éyi hesap vérelim

seni borçḷu çíḫariyė (26) óriye artu geleceg seneki tüdün de óriyė bāḷandi artu ehtiyácın oḷduu zaman gideyen‿urdan gine beş‿on (27) ġuruş para aliyen artu geleceg sene gine tüdün indiriyosun gine gėdip hesap verúsün satiye hesap g̱óriyé (28) bi‿el başḷu başına deng getúriye yá beş‿on ġuruş ġine borcḷu çiḫariye bóylīdi tüccarın üline tüccara bōmiye (29) getúrúyódu tüccaḷḷar zėnginner işde zorlūnañ yárım zor böle ġurtuḷduḫ yáni mündires ġaşda ikdira geşdi aḷli (30) dörtde mi, aḷlide mendires ikdira geşdi aḷli dörtde mi aḷli mendires ikdira geşdi mīdiñ banġaḷaran ġapısını (31) aşdı hatda bende borclīdim tüccara biñ beş yüz lira u zamanıñ parasinañ borcum varıdı yine de evlendim (32) banġaḷaran ġapısını aşdı biz dórt ġardaş idik gitdúḳ banġadan para çekdúḳ aḷtışar yüz lira para çekdúḳ gitdúk (33) tüccara aḷ şu parayí ver senedimizi böle ġurtuḷduḫ banġaḷar ġurtardı zengin adamḷar parası babaḷarı zenginner (34) meseḷa bu muhite şidik gine var meseḷa tüccaḷḷar *bafra*dan gelip ḳóy tüdünüñ hepsini toparḷayíp géçíp gédiye (35) yáni baḫ geçen para vériyódu avans vėrmiş bu ḳóye şimdi zararḷu dė̱il şindi fa̱iz yóḫ bişeysi yoḫ zararḷu (36) de̱il de u zaman zararḷu çiḫiyedu tüccar sana parayí veriye ben senden parayi çékiyem çékiyem çékiyem bi hesap (37) g̱órmiye geldi midi satdi midi beni borçḷu çiḫariyeñ gendü ġafasına göre hesap yápiye yüz lira verdise (38) yüz‿aḷliden aliye böle borçḷu çiḫariye mesele şindi gine banġaḷarda borçliyúḫ hep borçliyúḫ banġaḷara (39) efendime söylim u zaman banġaḷardan para verilmiyedu bir yerden para çekilmiyedu sırf tüccarın‿elindeyidi (40) bōmiyá g̱ótúriyeḷarıdı.

(41) oḷdu gine var hatda bu fa̱iz borçḷarı yüksetti yüzde yüz fa̱iz oḷur mu? evvelce de yüzde ġırḫ fáḷanıdı yüzde (42) yüze çıḫardıḷar millet ödiyemez hāle geldi meseḷa bu sefer aḳ parti igdidara geşdi bir‿iki taġside bāḷadı (43) bişēler yápdı fa̱izlerini affetdi emme ā‿şindi gine taġsidler geldi adam ödiyemī gine şindi yine ödiyemedūú (44) haḷde yine fa̱iz devam etcek arti yá evi ocānı satacaḫ yá taḷḷasını satacaḫ bişēler yápacaḫ oḷmadı emme oḷacaḫ (45) yáni bundan sora meseḷa şimdi geçen televizyon sērediyóduḫ tarim baḫanı bi af çıḫartdī söylediy yáni asḷı (46) çiḫarsa çiḫacaḫ çıḫmassa milletiñ gine bu borçḷarın hāli ḳótú yáni yáni meydene çiḫamaz yáni meydana tarim (47) ġiredi borçḷarın tamāmı bi aḫşam televizyonda yáni bi iḷan yápdı böle.

(48) ḳóyúmüz şu anda otuz, otuz beş‿dāne mi ne dişarı *istanbuḷ*a bursíyá giden yüzü geşsi nası yüzü geşdi (49) adamın dört‿ōḷu var dördü de gétdi a benim de var bş ōḷum *istanbuḷ*a gétdi bi sene oḷdu. biride samsunda (50) işde bugün çálíşiye yárın yiye öle.

(51) insannar çovaḷdı yér yitmeme meselesinde şu anda şu durumda ḳóyde çálíşanḷar biráz geçinebiliye (52) yáni emme şu borçdan ġurtuḷabilseler borçdan ġurtuḷabilseler –ben aḷmiyem-

ha oḷdu biñ doḫuz (53) yüz‿otuz doḫuzda *erzincan*ñ yíḫıḷmasını ónu biliyem yáni vurdu vurmaz‿oḷur mu de bórḷardan bi (54) zái̯yát oḷmadı gine óndan sonra oḷdu çoḫ depremler oḷdu emme burḷarda öle bi depremden zái̯yát‿oḷmadı (55) yáni. *erzincan*ñ otuz doḫuzda oḷan deprem gece oḷdu artu giceniñ hanġí sa̯atlerinde ónu bilemicēm de (56) ben otuz dó̯umlīm doḫuz yáşımda feḷammışım yáni undan soña bi deprem daḫa oḷdu. nerler yúḫıldı yā işde (57) buraḷardan işde oḷmadı bi zayi̯at‿oḷmadı bu *aḷaçam* mıntıhasında da bu do̯udan oḷdu bu faḷan yíḫıḷmaaḷrı (58) oḷdu bişēler oḷdu öle. ufaḫ defek depremel oḷdu yáni ne‿āpaḷım yátaḫdan ġaḷhip otduḫ ġaşmaduḫ durduḫcan (59) sora deprem durduḫcan sora şēydúk ámma şindi burḷarda ó zamannarda evler çatīdi çati a̯acı g̱óçmez (60) yúḫılmaz yáni çíhiyóḫ ḫocaḷar bildú̯ú̯ ġadar ne bildīse unu óḫuyoḷar işde. *aḷḷah*a yálvariyeḷa bir rahmet (61) senden burda bi dede varıdı bizim óriye çıḫarduḫ veyā̯ut cāmide hocaḷar du̯a ederdi āmin derdúk. kesildi̯i̯ (62) zamannar da oḷdu bu vaḳıfḷarımızda yáni oḷurdu.

(63) hıdırellez her sene óliye gidiye kimisi aḷış veriş yápiye öteberisi geziyelár dost g̱óriye arḫadaşını g̱óriye (64) adam gelī işde bayram da̯a bayram g̱únú meseḷa zabaḫdan ġaḷhip çarşuyá gidip geliyesin mesele işde u da (65) öle bi tópḷantu oliye u‿ādar esgiden beri gelen bişē yine aynı buyday, misir tüdün esgiden beri gelen (66) buraḷarda baḫçaḷarda andan gendü içún bir‿iki yeteceg ġadar bişey yáparsa yápiye, yápmasa u aşāḷardan (67) asfatdan aşāda óvaḷarda oliye yáni oḷsa da öle yáni tam verúmlü oḷmiye.

-4-

YERİ : ALAÇAM/Göçkün

ANLATAN : Osman KOÇ/Bilal YILDIZ/Dursun ŞAHİN

YAŞI : 75/79/74

KONU : Karışık

- (1) şindi evelden şinci dedíĵñ gibi biz evelden bóbamgil ó zaman ķırķ‿āneyidi bubamgil ete beri bāḫçe (2) yápardı fîyár ġarpuz fasille neyse unnañ geçúnúdúķ tütün de yáparduġ tütün yápīken bu sefer nōḷdu (3) bórdan ötede belli bi mıntıķa āşu nāpdisaḫ yápdisaḫ yásaġ tütünü bıraġduġ şindi yápicāmız iş riricden (4) başġa yápamíyoġ bi de ekinden ne ekerseġ yání. başġa bi geçimimiz yoġ başġa yoġ yoġ bu partiden (5) évvelā yásaġ‿edildi évvelā başḷadı bundan‿évvelā başḷadı yápar yáparduḫ bubam bile tütün yápardı (6) sōradan gitdile bóriyá topraġ ġomisyónu gēldi dediler ki burī bi keşfédelim dédile şindi bizim mıntıķíyá (7) fiḷanki mıntıkíyá bunara tütün yoġ kā̆at verdile, kā̆at verdile yáni bunarı yápacaġ dédile tegrar ōle oḷdu bōle (8) oḷdu tegrar gine yásaġ‿oḷdu.

- (9) ëllüde tam şeyini verdile dikin.

- (10) éllüden‿önceki dēnem tegrar gine

- (11) varıdı.

- (12) varıdı da, sōradan‿işde topraġ ġomisyonu geldi yá tesbit‿étdi yáni bizim buradan bu mıntíķada bu (13) mínķada oḷu, yáḷu̱z bu suḷaġ yellere dikmicēz dédile.

- (14) dúz daban arazísíne verdile –şindi biraz ġumsaḷ‿oḷan yellere siz dikebúlúsúz dédile. kā̆at verdile ayru (15) ayru taḷḷaḷara yáni.

- (16) şindi heb yásaġ.

- (17) şinci de u zaman dibden kesdü şinci.

- (18) *erbahan* hükümeti döneminde yásaġ‿oḷdu.

- (19) u zaman‿oḷdu u zaman.

- (20) *erbaġan* hükümeti döneminde yásaġ‿oḷdu. *çillel*'le ortaġdı yá.

- (21) ha ha ha, u zaman oḷdu.

- (22) ben *anķari*yá u zaman milletvekili *nafiz ķurt*du, dēlet baġanı tekel baķımından u húķúmet dóneminde (23) yásaġ‿oḷdu ve u húķúmetde yásaġ‿oḷduġdan sōra üç yúḷ bunara

para ödedi üçüncü yúḷı başbaġan *erbaġan*dı, [24] *erbaġan* ödemiyódu tegel müdürü geldi *türkiye*niñ genel müdür *nafiz ġurd*un yánna ben u zaman órdaydím [25] dédi ki *nafiz ġurd* sen dédi yázını yáz bir yúḷ daha ben buna para ahdartdıracām dédi ḳöylü mādur oḷmasın [26] diye dédi üçüncü yúḷda *nafiz ġurd* verdirdi yán, bi daa undan sora.

- [27] bóyúglerimizden éşitdúmüz bu yándan şī ḳóyú délle şī köyünden ġöç‿etmişle şī köyü. geyiġġaşan var yá [28] u tarafda evvelā órda urdan geliye ḳóyün ōne, ḳóyüñ‿ōmden de buriyá geliye undan sōra g̱óçg̱ún diyeḷa. [29] g̱óçg̱ún ġaliye.

- [30] üç yere g̱óç‿ediye –saḷġun hasdaḷıġ ben evinden gel seniñ yerinde ġaş gişi var gendü cenāzēñ gendún górmermiş.

- [31] ġırıḷmış yáni.

- [32] ġırıḷmış dōru.

- [33] kimse yoġ gi seferibelligde oliye.

- [34] tavuġ hasdaḷıı gibi ġırıḷmış yani.

- [35] seferbelligde oḷmuş. hasdaḷıġ. doġdur yoġ ariyán yoġ, soran yoġ. zefillig, ayāñda çaruġ ayáġġabı yoġ [36] evde yā yoġ, ekmeg yoġ, nē oḷcaġ. tabi hasdaḷıġ-oḷcaġ. bundan‿oḷdu işde.

- [37] ó zamannarı bórda bataġḷıġmış. ġanaḷḷar yoġmuş. sivrisiñek çoġmuş.

- [38] suḷaġ, suḷaġ yáni.

- [39] sivri.

- [40] gine var da.

- [41] yoġ bórḷarda.

- [42] ḳanaḷḷar yoġdu bórda, şindi ġanaḷḷar‿açıldı. her yer ġurudu.

- [43] óyle óyle tamam, bōl egeliye dóru.

- [44] ġumḷuġḷarda yoġ, bu aşā yellerde aynı çoraġ.

- [45] şindi bizim buranıñ yüzölçümü yüzde atmışı yetmişi ġumḷuġ. bizim ḳóyún tabi tabi.

- [46] sóra sāda genişdidú geyiġ ġoşanadan da uzundur. yüzde atmış atmışbeş civarı ġumḷuġdur yáni.

- [47] vērimsiz. ġumda hēç bişe oḷmiye yáni.

- [48] sıfır kom.

- (49) bu aḷçaġ‿oḷan yeller işde, biraz suḷaġ‿oḷan yellē pirinç‿ekiyoġ yáni. -sóra én dar arazi bu bólgede góçgúne (50) dúşdü. çoġ dar arazi yáni, hāne başına on dónüm yer düşmez yáni düşmez.

- (51) vaḷḷa bilmiyom *aḷḷah* tarafindan né yapaḷım?

- (52) bu ḳóyún en búyúġ şansı şu: yákḷaşıġ yüzde yetmiş ve sekseni emegli ve mēmurdur, yákḷaşıġ her eve (53) bir maąaş girer burda.

- (54) benim bi teg‿óḷum var *isdanbuḷ*da, niyápícāñ doyúramaduġ ġarnımız.

- (55) coġ coġ bizim ḳóyún yárısı *isdanbuḷ*da yá.

- (56) nüfüs yoġ.

- (57) ne memur şindi u zaman oḫur yázaḷḷıġ da yoġ ilköretmen çıḫannarı ilk oḳuḷdan çíḫannarı cadíe ģónderülleridi (58) öretmen oḷmaġ‿úçún, unna öretdi bizim ḳóyúñ çocuġlānı. cadigde örendi öretmenlik yábdı, urdan ġazandıḷa (59) geldíle ḳóylere dāıtdıḷa unnarı öretmen oḫur yázar yoġ gi.

- (60) bizim gibi adamḷa hic‿oḫuyámaduġ biz. ḳırġ doḫuzda bi oḫuḷ yápıḷdı ḳırḳ doḫuzda bu da esgelliini yábdudu (61) ben esgere getdim u da benim peşimden bu gēldi yáni şinci oḫuyán yázan yoġdu hoca yoġ gi bóbamız (62) oḫudamiye buradan nériye ģónderib de oḫuducān *bafri*yá gónderebülümü. - (63) *bafri*yi bilmiyedüġ yá nereye biliyeñ sen yá ḳóplü yóudu *bafra*da u zaman bórdan arabaḷānañ dört (64) teker hasda ģóndersi bórdan bórdan ḳóplü yoġ dört tekellü araba dört tekellü araba déjlde u bi teker iki (65) téker arḳada iki téker önde dört teker –oḷmaz mı yá.

- (66) ēlliye ġadar, éllíye ġadar, bin doḫuz yüz ēlliye ġadara hic bir yárdım hic bir yoḷ yóudu hic. óḳúz arabasīnañ (67) bataġ doḷduruyóduġ, ēlliden başḷadı dēlet bi el daġdı ēlliden, undan sōña biz ġasabımızı, bóyūmüzü ḳúçümūzü (68) tanímiyá başḷaduġ.

- (69) u zaman ānaduġ.

- (70) ēlli yúḷına ġadara yáni ģózü yúmuḫ vaziyetde getdúġ.

- (71) bunnar ben de biliyóm da çocuġgen şöle ara ara herkezin yoḷu varıdı. herkez yoḷu yápmaġ zorundayidi.

- (72) bu son dönemlere yerişdim.

- (73) şindi bōle yelle bórdan bórası seniñ ġum çekiyoġ burda çamurdan çıḫılmiye yá. bórdan bóríyá daş çekiceñ (74) ġum çekiceñ. dursun sen bórdan bóra, bórdan bóra.

- (75) hóḳúmet veriye mecbur g̱únú doḷdurucaġsıñ.

- (76) *aḷaçam* ġadar ōle gendūmüz yápduġ bu ḳóy yoḷḷarı, soñadan beton, asfaḷt yápdı.

- (77) ellüden soña artuġ yoḷda yápıḷdı, ġasabiyá da gėtdüg, her şeye u zaman ben *bafr̄ī* bilmiyodum hani (78) esgere gidene ġadar.

- (79) dōru dōru

- (80) hicbirimiz

- (81) yī̄rmi yáşıma dēdim ben *bafr̄ī* bilmezdim. bórdan haydi getdüg isdanbuḷa esgere.

- (82) ellüden bu yána oḷdu bu işle.

- (83) ellü senesinde.– mendéres bíraġ sen, cennetlig-adam u adam ġazandı g̱úneş yeñiden dōdu yáni.

- (84) óyle óyle ayáġġabı ben bórda asgerde adam oḷmadū yėrde sihíyī̄dim. adam-oḷmazdı u zamanda u ġarşuyá (85) g̱óçg̱úne híç dīrmazdımi elli ġuruşa ī̄ne vurucām çocuġḷarı bóyúducem.

- (86) ī̄necī̄di.

- (87) ha şeye ġarġa suyá basamadı çamura girdi ayānda çarūnañ giderdi, cizme ne geziye yáv̇. ḷasdig ayáġġabı (88) yoġ mendiresden sōra hepsi düredi işde.

- (89) ġarġa dérken ó g̱ókcebu-az.

- (90) işde ben u adamḷara hepsine ī̄ne vurdum ġarġa ḳóyúne topḷu ḳóyúne.

- (91) topliyá. dayrana.

- (92) ġaḷmaduġ canım. *aḷḷah* ġonşuḷardan rāzı oḷsun.

- (93) hépisinden de *aḷḷah* rāzı oḷsun, hėpisinden de.

- (94) oḷdu oḷdu emme. ó-ahıt.

- (95) bizden ileri biz de g̱órdug de ó ġadara dėj̱il. u bizden‿ileri.

- (96) u şindi bizde bi de varídı, şinci sen ġaç‿ölçeg mísír sepmişiñ ofis‿aḷcādı mísílleri. şinci burda dursun (97) bey varídı, sen dursun‿efendilē tanımasın, gitdúġ şindik eletiyóġ oriyá bu yáş yáv̇, bunu ġuruḷḷañ g̱ótúrüñ (98) atḷarínañ g̱ótúrüñ ekini ḷa dayú bu ġadar çıġdı, yoġ.

- (99) dayáġ.

- (100) atḷadibda g̱ótúrücēñ ekini. sōra ġorḫumuza beyefendi ġorḫumuza ġumḷara g̱ómdúġ mísílleri yáv̇.

- (101) öşür dónemi mísíriñ fazḷasını aliye hóḳúmet.

- (102) ġaçuruyóġ‿işde g̱ómúyóġ ġuma g̱ómúyóġ şėye saġliyoġ. ēcúġ bíçā kesg̱ún‿oḷan veriye af buyúruñ biz (103) harman dōdúġ bórda annamınañ bå̧bam bi mīḫdar varıdı bizim ömer isminde, gétdim bå̧aba harmanı (104) dōdúġ savurduġ dédim ā bórda ömer varıdı óldü o mīḫdarḷıġ yábdı yúmi yédi sene gine mīḫdar hadi (105) dédi miḫdar git da aḷıñ gótútüñ dédi ó öşürcü urda, ḷan bå̧bam démī mi dème dā̧a esgere mesgere gitmedúġ, (106) ḳırḳ‿aḷtı ḳırġ, ḳırġḷarda óliyá. hadi git dédi git yörü, bå̧bānañ dişarı dédi gitdúġ çekdúġ‿eve. géliceg (107) gå̧ş‿ölçeg çikiye teneke, teneke işde neyise. ne ġadar düşiye hóḳúmete ġaba ġonuşuyoruz biz bilmem, hókümete (108) ġaş teneke düşiye on teneke, bunu ayúrıcaġsıñ ayúrıcaġsın. unnarı g̱órdúġ biz.

- (109) şindi, anamgil ó zaman biçer yoġ döver yoġ. şindi memurunañ ezcüg eyīseñ diye ki memura, memur (110) bey söylemesi ayib, bi çuvaḷ samanıñ‿içine soġ, samanḷu̱ñ içine soḳuyoġ.

- (111) doyúruyodu emme işde ġıt u zaman mísír mísír ekseriyátı mísír ėkiyoduġ, çaḷmac maḷmac yápíyóduġ. (112) sede ḳırġdan sōnasını biliyem aşā yúharı.

- (113) adam ilḷaki memur hırmanda ölçīkene memur dīceggi ġaş‿ölçek çíḫíye. hani teg teg yáziye birāzını (114) ġaş‿ölçek bi ölçek bín dóġuz yüzéllíye ġadar zaten sefelbellig de çíġmış délet ḫarbden çíġmış vatandaş (115) húḳúmet faḳır bunu tıpḷadı *ismet ínönü* bunu bize söyledíle biz uriyá gídímiyoġ *aḷaçam*a gídemōġ bunu (116) topḷadu‿uñu bunu denize dóġdü fīḷan dédile undan sōña bín doġuz yüz‿ėllíde siyásat çíġdı zatten undan (117) ilerki adamḷar. şindik sana ílkíná git feḷan yėrden feḷancıdan şu ġadara haġ var dė neyse yáni misaḷ (118) söyliyem seniñ ėlin südüne ġaḷmış sen geleysuñ buriyá şu ġadara vėricáġsíñ sana démedi ġı bu vatandaşıñ (119) bunu, bunuñ bu̱azını sıġ bunu aḷ dėmedi ama bu seníñ élindé.

- (120) dėmedi, dėmedi.

- (121) bu memuḷḷar u zamanıñ memuḷḷarı hayvanımız‿oḷu sírġatını vėremessíñ yól parasını veremdīk.

- (122) hayvana sírġat

- (123) neler neler.

- (124) saman‿işine dónúyoġ yáv̇.

- (125) bíñ doġuz yüz yétmiş_iki taríhidi.

- (126) vaḷḷa, saman_içinde başı díşarda hayvanıñ gendú ģóvdesí saman_içinde.

- (127) bín doḫuz yüz_èlliden soña söz sahibi oḷduġ.

- (128) óyle óyle.

- (129) candarmanıñ ḳóyúñ ġorcusu bu ádamıñ bóbası istese kèyfi adam vurudu.

- (130) ġorucu dérdúḳ muḫdarıñ yánda yárdımcı_ī ḳóyú doḷaşañ yá muḫdardan fazḷa seḷahiyet var tabi u zaman.

- (131) gelen sırtı_açuḫ māliyeciler geldiler midi haydi ęer bu mīḫdar yédürüp íçürüp de başımızda békedebildíse (132) biraz_az, békedemeī̈se artu südüne ġaḷmış bişī̈ bóranıñ éllü yúḷḷıġ tarihini bílürüm.

- (133) bu memuḷḷarıñ da éyisi var. arġadaş bi usuḷdan bȫle bi baḫıcuġ, gendȗz ne şekil yáparsāz yápıñ yāni maḷı (134) saḫlī̈cāñ dépiye saḫḷañ yáni bunar raki içiyele. işī̈zi ayárḷañ diyele bize de kimisi saman_içine ģóyiye (135) kimisi yázuyá daą bāliye unna gitti mi ģótürüsüñ tama.

(136) daɻñ ģíysında geyúģleri ġoşī̈ki adam hızır ġoşíye daą işaḷḷah urdan baḫiye bu séfer geyig duriye geyig (137) pōyúye urdan seníñ ģózlēñ óñú_eñ aḫsıñ diye, bu géce ḳór_oliye adam baḫ_unu bubamgilden de duydum (138) anamdan da duydum. bu şekilde adam ḳór_oḷíye u_ádam geyig_urdan ġaçiye, koşdumiye biríñí (139) ġoşmuş da birini ġoşī̈kene urda ērikse geyikse diye urdan baḫī̈kene urdan. anam bubam.

- (140) biz ḳór_oḷduụnu bilmiyoruz. éşítdȗ múzú söylúyoġ.

- (141) unu da duydum. – yávˇ_işde burda duą édib, ġuran_oḫuyoġ. ḳurban kesiyēdu.

- (142) ġurban keşkek.

- (143) yá yá, keşkek bȫle yáḫni bȫle míllet yésin fahír fuḫara.

- (144) şinci u da vardı, daşa oḳuyele sayī̈neñ tamam diye u adam hocaḷar diye ki saḳın ha daşı ġavi bāḷañ. baġ_unu (145) da duydum ben. ġavi bāḷamassañ, gíderse bu daş bȫle suyá ġomī̈nañ dúnyá suyú çıḫarsıñ sele suyá (146) ġaḷur yáni aman yāmur yāmiyá başdı yāmur yāduḫcañ sōña daşı urdan aḷíyeñ çaydan aliyen éyi bālíyeñ (147) urġannañ canım şeye bāḷasa hoblib geçer denize tamam yoġ okī̈b şeye atiyeñ.

-5-

YERİ : ALAÇAM/Aşağı Isırganlı

ANLATAN : Hüseyin BÜYÜKBAYAR

YAŞI : 80

KONU : Karışık

(1) seksenimize gedíyoġ‿işde yétmiş doḫuz da séksen dīcegsiñ. bâbam ġatıḷdı. dönmüş. on‿iki sene ġaḷmış (2) dönmüş yáv bişe annatmiyodu ki bira bubam şèyceydi. işde bōleb ōle geçúmüşle sefelbilliį èfendim (3) furmaynañ ġírıḷmaynañ çoġ‿adamḷar ġırıḷmış. cenāb-ı *aḷḷah* biraz fahırımış ụa ilişilmemiş, on‿iki sene (4) ḳóye gelmiş esgiden bu ḳóyü çete hiş basmamış ōle delerdi. bilmem ben bu adrefe basmış bu ḳóy basılmamış (5) hiş a bu degelere gelmişle, şe‿etmişle bu ḳóye hiş çete üramamış ōle dellerdi esgiler biz bilemeg de.

(6) ōle demişle zamanında aşā‿ısırġanḷu daḫılmış *yóharı ısırġanḷu* var aşā *ısırġanḷu yóḫarı ısırġanḷu* işde (7) isim‿öyle héş‿annatmadıḷa bunuñ ḳóḳúnü yáv. buriyá nası‿ottuġlānı kimseden héş‿éşitmedim ben (8) vaḷḷa éşitmedim. *urum*ḷa bórḷarda zamanıñda varımış. bórḷardan çekilmiş u tarihde oḷmuş oḷmuş bi ġaruşuġḷuġ‿oḷmuş (9) annatmiyeḷa, héş bişi annatmiyeḷa işde ḳóyúmüzüñ durumu bellü işde şu bu zefíllīnen ġünümüz geçiye (10) bōle ōle ōle baġ heş kimseniñ durumu éyi deįl dōru ġonuşaḷım éşde gendúnü bora geçünü şindi geç ġaḷmadı (11) ḳōyde çekilen gédiye çekilen gédiye ḳōyde şōle ġırġ‿āneyidi isdanbuḷa gédiye bursíyá gédiye *bafriy*á (12) gédiye *bafra*da aşā yúḫarı élli atmış‿ānemiz var şindik esgiden beri bōle gédiye esgiden durum daa (13) ḳótúydü çoġ ḳótúydü bōle yémiye ekmeg buḷunmazdı ōleydi. ōle geçiniyoḷādı işde yáşadım çaruġ geydim (14) geydúġ şindi işde gendúmüzü herkes gendúnü ġórebiliye yáni sōra bu şé ā bu ara u hasdaḷıġ‿úlē de ḳótú (15) yeşil şéy sāḷıġ ġarnesi ġaḷġdı bizden kímísíniñ yeri var kímísíniñ şéyi var dédi ġaymaḫam bey dedi şinci (16) bi hasda oḷsañ parānañ dönecēñ hasdanelerde varıdı verüllerdi yér varımış bilmen nēmiş bilmem nēymiş hani (17) yéllē hergesiñ yér var yá az çoġ arazisi var yeller yázildīdi yá yériñ var diyomuş haḷbuki yerde ne var (18) burda ġórüọñ nu? edéseñ de bu ġaymaḫam bey heraḷda biraz ġabuḷ‿etmiyomuş. aḷamadım aḷamadım torun (19) varıdı benim torunuñ işde ne diyeḷa torun da billig şéyitmiş ġoyá yér var diye vérmedi ibdaḷ etile çoġ (20) ibdaḷ‿ettile ḳóyden ḳóyde aşā yúḫarı yeşil ġartı oḷan şéy sāliġ ġarnesi az bizim ḳóy bu haḷda dúşúġ ḳóy ḳóyú (21) dúşúġ bu durumlā.

(22) biz buyday‿ékiyoġ efendim tütün yápíyóġ‿işde unnañ geçiniyoġ yápíyoġ yápíyóġ ḳotaḷar‿işde az (23) çoġ tútún yápíye herkez undan ireşbelliįneñ unnañ geçíniyoġ başġa bi geçímímiz yoġ bizim başdan (24) bu buydayí biz ġış‿ayḷarında ekerúḳ evet ġış‿aylāñda

g̱úz‿aylāñda şindi bu ayḷarda da biçerúḳ işde (25) ancaġ topaḷḷaduġ yáy̱yá bíşe oḷmaz heşbişé oḷmaz bótda yávˇ. ġar yáa̱r doñ‿oḷu cenāb-ı *aḷḷah* vériye yávˇ bu (26) sene ékín verdi bílmiyem geçen sene ékin de yó̱udu, ekín de yo̱udu ekín yo̱udu geçen sene çoġ zefillig (27) çekdi millet satun‿aḷdı geçim dé̱jl buranıñ‿işi de işde baġma böyle gelmiş gidiye evet u zaman ekiyoġ bu (28) yeşeriye bahara ġadar yeşeriye yávˇ ne ġadar ġar yāsa yeşeriye múbārek ot yetişmez. yábancı ot yétişse (29) de aḷurḷa içinden paḫḷaruġ biz orānañ aḷuruġ‿içinden séçecēñ da̱a teg teg seçersiñ gezicēñ doḷaşcáñ niyápcāñ (30) bu iḷaçḷar çıḳaḷı biraz şé‿itti milet yeni iḷac var şindi g̱óḷayḷı̱ buḷdu esgiden‿óyleydi şindi iḷac vuriye‿ádam (31) o şeyi ḳótú ediye íyi ekine bişe oḷmiye şéyler‿oliye u otḷarı yáḫiye otḷarı ġaybediye éyi‿óliye biçimi (32) de éyi oliye biz‿elde biçiyoġ hani biçer giremiye bízim taḷḷaḷarımıza. cebel bizim yellerimiz yá gelmişū zdü (33) işde elde biçerük biz cebel yámaç yámaç tabi yámaç araba şey gétmiye motur gétmiye óḳúzúneñ bizim‿íşimiz (34) óḳúz tabi böyümiye başliye baġ böyüye. bunar‿işde bu‿áydan óñce oḷġunḷandī̄di anca bişdúġ şindik (35) anca topaḷḷaduġ taḷḷada ġuriye bayā ġuriye g̱úzel yeşílgen aḷamasın gi u zaman dénesi şey‿oḷu dénesi (36) yúmuşaġ‿oḷu u zaman tabī̄ dénesi yúmuşaġ‿oḷu ġuruducán u taḷḷa g̱úzel u zaman biçéceksiñ ġurī̄nci (37) déne oliye da̱a yī̄cēñ içeceñ undan patosa verúrúġ patos derúġ şeye sürdürüyoġ esgiden de ḫırmanda (38) sürerdúġ. sözüm‿oña atınañ óḳúzúneñ vaḷḷa şindi patos çıġdı da atḷarınañ at oḷudu bizde at dúven esgi dúvenner (39) varıdı dúvenneñ sürerdúġ bā dérúġ biz desde derúg desdeyi bāliyog biçerken bi yándan peşinden bāḷarḷa (40) oraḫcıḷar biçer peşíden bācıḷar bāḷar atar sōra topḷaruġ bírariyá yú̱ñ yáparuġ‿ā yí̱nnarı g̱órmüşündü şindi (41) yá ā̱u şegil. yāmur yāmur unnarı óyle yápmassañ yāmurdan ısḷanu ziyán‿oḷu ziyán çürī̄yá hambarda (42) çürür. hambaḷḷarımız vardu ġuyársın hambarda çürür yáş‿oḷusa çoġ ġuru süricēñ ġuru ġoyúcāñ sōra (43) dé̱ermenci yáş‿oḷusa u̱utmez çékmiye çékmiye çékmiye ısḷah‿oliye yá çekmiye yáni ġuru gine oliye ġıyír ġıyír (44) ōyle oliye fabriġaḷara g̱ótürüyeḷa işde öle bizim durumḷa bōle ōle édiyoduġ‿esgiden evelce bōle topliyóduġ (45) undan sōña siliyoduġ yāyiyodu esiyodu irezillig emme şinci éyi *aḷḷah* şéyle varyá patosḷa patos gelse bu (46) ḳóyúñ hırmanını hemen sürmeġ‿üzere oraḫ bitti millet oraḫ biçmeyi bitúdū̄ yápmiye yápmiye esgisi gibi (47) de̱jl aḷlāma şúḳúller‿oḷsun çoġ zorudu çoġ geçimsizli̱jneñ şé‿itdüġ zefilli̱jneñ yérüşdúġ çocuġḷu̱umuzda (48) çoġ esgi adamḷa çoġ zefilli̱jneñ yérişdi çoġ şindi de işde ōle geçiniye millet işde u derecede geçinéye (49) da̱a ne yábcaḫ yó̱udu yoḫ yoḷda yo̱udu buradan şini de sen g̱órmüşündü yá uriyá ġadar yörüme buradan çıḫarsıñ (50) *aḷaçam*a yörüme *bafri*yá yōrüme giderdüg. türbe nasif dede dele kimse işde nasif dede délle uriyá ġonmuş (51) ó óle gédiye vardu da kimse işde u zaman bi nasif dede oḷmuş uriyá hüseyin dede yoġdu heraḷda be unnar (52) ġardaşımış g̱óyá ōle délleridi. bunna ġardaşımış nasif dede, buna bi

ġardaşımış‿ōle delle alevilig varıdı (53) var varıdı dōru ġonuşaḷım varıdı bizim yérişmemizde yáḷu̱uz sōradan hepsi ġayboḷdu gétdi ne bilim her tarafda (54) da varıdı sırf bizde dé̱jl ġı esgiden dede varımış bizim yérişmemiz de ufaġ çocūduġ biz varımış hatılḷayámiyem (55) çoġ‿esgiden varımış ne bilim‿işde nōlcaġ işde bōle zefillı̱neñ şéylı̄nen g̱ünneri geçiyomuş sōra sōra (56) işde millet birez şeyini érmiye durdu bu dereciye ġadar geldi herkes éyiler. ġaḷġduġ işde burda topḷaşu (57) millet birbirı̄neñ mu̱abbet‿eder a‿u húseyn dede oḷu bayā şenniġ işde birbirine herkes dostunu aḫrabasını (58) ziyáret éder geder buriyá dostuñ aḫrabañ gelü, ekserı̄ bu ḳóyde oḷu bu ḳóyde aşşāda yúḫardan dostuñ aḫrabañ (59) gelü‿işde yér‿içer şéy geçürüsüñ da̱a bírbirinen bi ādetimiz yoġ bē birbirimizineñ‿işde hörmet éylúġ a‿aḷḷamaġ (60) héc‿ōle bişe yoġdu bizde esgiden varımış esgilerden varımış ġoyá odun gelse bi g̱ünü varımış‿onuñ oḷmuyomuş (61) şunu yápsaġ oḷmuyomuş bilmem néyimiş sözüm‿oña şéy bayramı dutaḷḷarımış g̱ávur ávur bayramı déllerimiş (62) unu dutaḷḷarımış. bişéle varımış esgiden canım dē biz yerişmeden‿evvel hatılḷayámiyem biz yérişmedüġ (63) u g̱únnere ataḷarımız ōle derdi biz yérişemedúġ geçen sene çoġ ġuraġ oḷdu ekin aḷamaduġ unuñ yüzünden (64) dur ġızim çiḫiyoġ du̱a ediyoġ da̱a mezeli̱e gidiyoġ hocaḷa du̱a yápiye du̱a ediyoġ yápiyoġ yémek faḷan şu (65) bu işde şéy keserúġ ġurban keserúġ nēse ġoyún maḷ nēse ziyáfet‿éderúġ edraf ġonşuḷara çaırıruġ yér içer (66) işde herkes dáasını yápar gider da̱uḷuruġ bizde ōle bişė yoġ eşitmedim hiç daş‿oġuma éşitmedim yó̱udu (67) ben heş duymadım buḷḷarda duymadım hiş de duymadım baġ bu yáşa geldim. yílbaşı esgiden dutiyeḷarıdı (68) bírbíríne gétmezlerdi bírbíríniñ‿evine girmezlerdi varımış esgiden varımış işde ne diyem sa̱a egidenimiş (69) bunnar heb esgi işlerimiş undan sōriyá hepsi ġaḷġdı unnarın şindi ōle bişé de yoġ millet bírbíríne ne bilı̄m aslını (70) bilmiyem ki ben u̱ursuzḷuġ‿oḷurumuş efendim yá maḷ ileri gétmezimiş bişéler oḷurumuş óle déllerdi esgiler (71) emme şindi unnarın heb ġaḷḫdı ōle bíşé yoġ aḷḷama şükroḷsun herkes geçiniye.

(72) ben asgerli̱ ḳırg‿ikide asger‿oḷdum dórt sene asgellig yáptım inönü dóneminde ben biñ‿üç yüz ġırġ (73) dó̱umḷuyúm biz ó zaman çoġ otuz sekiz otuz doġuz ġırġḷıḷar biz dórt sene asgellig yápduġ zorudu birāz zorudu (74) zorudu yáv tayini çíḳmaz dōru yı̄cáñ çıkmaz zefillı̱neñ gún‿uzı̄ a bu ġadar tayún çíġardı bize isderse (75) yé isderse yéme açḷıġ ō parañ varısa yédin parada u zaman ġıymetlidü bi adama hani bíz líráyú harcıyoġ u (76) zaman bi asgere béş lira gelúse böyüg parayúdi u tarihde varıdı var asger‿acıdı u zaman bēsimet dēllerdi büsgüvit (77) gibi bēsimet çíḳardı bize ġurtḷar bōle üzünde şey yiyú ġaynaduḷḷarıdı ġazannarda ġurtḷa barmām gibi ġurtḷa (78) yüzünde oḷudu çoġ zefíllı́j́neñ asgellig yábduġ biz néyápícāñ parañ varısa yėmeñ paran yó̱usa u tarihde de (79) her‿adam óḷuna para

gönderemīyodu gönderemiyodu. para youdu ki ne diyem saa para youdu ki biz (80) asgere tirenneñ gitdúḳ ben esgi şērdeydim asgerden afyona ōle gitdúk burda posda posda samsuna göterdüle (81) bizi doḷduḷādı noḫdiyá bi iki gün noḫda da ġaḷusuñ sözüm‿oña bit şey aḷamet baḫım yoḫ edim yoḫ vaḷḷa çoġ (82) zefillig çekdúġ biz asgellig şéyinde zefillig çegdúġ ġomutanımdan hātıram ġomutanım éyīdi benim hatıram (83) ben‿émir‿érīdim ġomutanımınañ benim‿aram éyīdi. evet çoḷuu çocuu yóudu émme hayátım éyidi yáḷuuz (84) arġadaşlāñ şéyi çóudu sōradan bizim bölümüzü ingiliz depoḷamā vérdile depo begledile löbet izmirde hē (85) izmirde de yábdim ben geşdi geşdi dórt sene géşdi emme ben bişéylig gormedim gormedim *aḷḷah* rı‿ólsun (86) ō yémem diyene ġadar bi suç yápdımı yándīdi çırası emme şükroḷsun şindi dayáġ yoġ diyeḷa şindi éyimiş ōleyimiş (87) u zaman öldüsen kimse kimseye baġmíyodu ki yémedim *aḷḷah* var şindi iki taḫat yedim inḳar‿étmēyin iki taḫat (88) bi onbaşımız vardı işde bize ders verdi varduumuz géce bize bi ders vérdi varduuñ şéyde ders ne bilecēñ dē mi (89) bilemeyecēñ sırf ben dējilde u daḫım bi sıra toḫat yédüg. daḫımınañ beraber teg dóúl. tabi varduġ da insan bíşé (90) bílemessin asgere dē mi? oḷuyodu, oḷuyodu. yáv ā bōle şéyligden ölüyodu adamḷar daa. bāzı işde şōle (91) bazısı zopadan oḷan da oḷdu bizde, oḷdu zopadan oḷan da oḷdu var var oḷdu. adamı dödüle bölüg ġomutanı, adam (92) iki üç gún sōña bōle çadırda mefāt‿etdi. *toḫaf*i bi çocuġ yáḷuuz éyi biliyem. yoḫ canım kim kimi soruyodu (93) u zaman gitdi gitdi öldü işde niyápaḷım vaḷḷa durumḷar bōle işde görüyeñ ḳóylerin haḷíní şéyini işde bu şegil.

(94) hasdayú saḳınañ *aḷaçām*a ġadar. saḷ yápíyoduġ daa cereġden ḳóylü topḷaşíyodu götürüyodu. cerek, a‿u aaşḷar (95) dēy unnar şéy yáparsıñ ḳóylü topḷaşu iki gişi önde iki gişi yánda saḷda ceneze götürü gibi ġarda bazí oḷdu (96) gidemezdin ġardan. adam can séyine géderdi bórdan zor zoruna ölüdü. çıḫar ġar buriyá ġet bahim. çoġ‿ōle (97) çoġ zefillig‿oḷdu zamanında bizim yérişmemizde çoġ zefillig varıdı emme sōña *aḷḷa* şükroḷsun ā bu yoḷḷar‿açıldı (98) hic zefillig yoġ e ġıraı oḷsa da u ġadar‿oḷmaz. bizim bu ḳóyümüzde ġış bile durmaz ġar yáar birden gider (99) bizim ḳóyúñ şindi. bu adres bütün ġar‿oḷu a buḷḷar bizim géder biz burası birden ġar‿aḫar ısıcaġ‿oliye (100) geçen sene bórda şinci ġoyúncuḷar vardi bizim belki de ġoyúna yéygü vérmeden yáza çíġdı ōleb i hava‿oḷu. (101) gúdüye tabi gúdüye, ġar yāmayúncá gúdıye.

(102) beeniyoġ daa niyápıcāñ? asdıḷa işde ó adam bu memleketi şeneltdi ha tabi ó adam meydana geldi hani biz (103) naslik naslik géyiyoġ yá ayáġġabı ó adamın şéyinde ó adamıñ şéyine ġadar çaruġ gérdúḳ biz dónemine ġadar (104) çaruġ géydüg u adam çıġdı her şéyi bōle şé‿etdi adamı éyi gédiye dejin asdıḷa adama. u adamıñ gúnü çoġ (105) güzel gediyodu yáḷuuz

éyi u adam ōleb i şė oḷmasa bu melmeket dąą evelidi ġasabaḷuḫda çaruġ ġeyiyodu [106] dąą sözüm‿oña çaruġ diyoġ dąą ḳóylüsü de ó tarihde.

[107] çaḷışmadım ha yoḷ parası varıdı ḳóylüler yoḷ parası vérdiler yáv yoḷ parası ben né bilim gelüdü tāsildár bi [108] yoḷ parası topḷardı. béş çocu̱u oḷandan yoḷ parası aḷmazḷardı. sōra verg̱ú aḷurḷardı bu taḷḷaḷarıñ vergúsünú maḷdan [109] béşde aḷuḷardı, maḷından, efendin maḷu̱ñ heb yázdurusuñ heb yázdusañ para çoġ bıraġdu̱uñ maḷı sírġat [110] yáḫaḷaḷḷardı şéyler gelüdü memuḷḷar ceza yázaḷḷarıdı u maḷa ödememíşíñ né yápıcāñ. gelü tāsildar oturu [111] şuriyá parası oḷan verü oḷmiyán. bi şéylīdi be ą̱r ġonuşuḷudu. hani ḳótü gine ġonuşudu adam sąą parāñ [112] veremediñ mīdi. terbiyesüz eved ōleyidi ōle emme *aḷḷa* şükür şindi ōle bişėy yoġ şindi herkes borcunu da ödiye [113] şeyini de ödiye éyi şindi durum ėyi geçüdúġ geçüdúġ çoġ ḳótü dönemler geçüdúġ. şekeri veriyáñ nı? ver ver.

-6-

YERİ : ALAÇAM/Hacı Gırō/Yukarı Isırganlı

ANLATAN : Hasan TAŞKIRAN/Ali Rıza TAŞKARAN

YAŞI : 75/79

KONU : Karışık

- (1) bu ḳóyúñ‿ismi *hacıġırō*

- (2) bu ḳóye *hacıġırō* deler.

- (3) burası *yóḫarı ısırġanḷu*, hē bórası *yoḫarı ısırġanḷu*.

- (4) üc maalle borası.

- (5) aşşā maalle otḷaḫ maalḷesi bórda oḫunuḫ bórda da oḫunuḫ.

- (6) caminiñ yánı órda cami var yá bi daa otḷaḫ maalḷesi, bi cami de aşşāda var bizim, bi de burda üç maalle bizim.

- (7) zamanında ōle ġuruḷmuş.

- (8) yoḫ.

- (9) şinci bizim ataḷarımız, beni dinliyeñ ni béş daġġa, bunuñ benim ġadar satışı yoḫdu. bizim ḳóḳúmüz orta (10) asyádan gelmiş apdō isminde bi adamımış bu apdō gelmiş bu yánda bi yérimiz var ḳóy yeri derúḳ oriyá (11) ġonmuş sifdaḫ. bunuñ doḫuz ōḷu doḫuz ḫızmatkeri varımış bu apdōñ pırtíñ gezerimiş bi ata binerimiş, atın hēbede (12) aḷtun doḷuymuş ġóren bíşė ummazımış. óndan sōra şu çıraḫ puarı dėrúḳ u bóaza çıḫíye ėyi ānarsan bórda bi (13) bū ġóriye bu maalḷede. orman silcanḷıġ bütün yániyo hiş ormandan bi yér ġóruḳmüyomuş ó zaman. buriye geliye (14) bórda adama diye ḳa seni misafir ġótürecem ben teḳam‿órda diye. ó da diye ḳa biz bórda üc ġonşuyúḫ diye (15) sen gel bóriyá diye oñada abaza dėrlerimiş. óndan sóra tā aşşā maalḷeniñ yánna gédiye bizim‿ó *apdō* dėdúúmüz (16) ḳóḳúmüz órdaḳı suyú beeniye camınıñ yánna ev yápíyá. oḷuyoḷa dórt ġonşu. óndan sōra buriyá tegrar yáyliyá (17) çíḫmiyá başliye, bu maalḷiye, bu maalḷiye, yárusu órda ġaḷiyá yárusu bórda yáyḷada ġaḷiyá ondan sōra orda bi (18) çataḫ isminde bi ḳóy var. Şindi u ḳóy ġaḷḫdı ḳamse yoḫ. o ḳóyü de uḷu‿ōḷudan ġomşu getúriye buriyá. (19) uḷu‿ōḷudan ġomşu getúriyá, ónu órda bıraḫíye órdaa adamnara ben sebeb‿oḷdum déyin yeriniñ yárusunu (20) baışḷama yápíye. işde bizim ḳóḳúñ gelişi bōle. aabey óndan sōra şuriyá bi adam gelī şu górdúúñ ġarşu ḳa (21) depiye bi ḳúḳnar varímış bi ḳúḳnarıñ dibinde yédi sene ġaḷmış evsüz ocaḫsuz. yédi sene adam‿ėrmişimiş geyig (22) ġoşarımış. geyigleri ġoşar. āşamdan saḷar zabanañ çåuru, gelürümüş geyigler

ġoşarımış, bi ġadun g̱óriye (23) g̱únüñ birinde helē adam geyig ġoşiye diye, geyigler boyúnduru̱u̱ñ‿aḷtından çıḫíye ġayboliye bi da̱a̱ (24) adama geyig de gelmiye bişey de, oña da *nasif* dede dėllerimiş. órda bi çırası var orda bi ev var çırası (25) varımış çırası ben şāsen tútúnmedim, biriniñ g̱ózü arıyúnca ġız nasif dedeniñ çırasını gėtü çırayú yáḫaḷım (26) da bu‿unu g̱ózúne dutarımış éyü oḷurumuş ġoyá. esgi g̱únlerde. bizüm bilgülerimiz bō̄le a̱a̱bey.

(27) yátuḷḷarı şindi biz biliyok dėsoḳ bilmōḳ a̱a̱bey. u dedeler varımış. zamanında. unnarı mı soruyoñ?

- (28) unnarı biz bilemōḳ, bilemōḳ, dede zamanına yétişmedúḳ biz. var.

- (29) varıdı. ā‿u ġızḷan taraflānda ó yánanda varıdı.

- (30) bu ḳóyüñ esgisinde var, ġızḷanda var aḷamet de var burası beng̱ú. beng̱úde yoḫ. niye yoḫ dérseñ, bengúyü (31) órayú da mı soråcāñ. bengú dinimizden ġaḷmayúmiş ābi. dinimizi biliyoñ nu?

- (32) esgidenimiş.

- (33) ta esgiden. dinimiz ġav̇ur.

- (34) ġav̇uḷḷardan ġaḷma.

- (35) şindi ō̄redeyim, ānadayím sa̱a̱ órayí da, ó bilmez. yáşı böyüg de benim ġadar bilmez. benim dedem yüz‿on (36) yáşında öldü. ha. ondan çocūḫan ónuñ ġonuşdu̱u̱nu dī̄nerdúg ānarsañ. *beng̱ú*lü, vilāyetinde *beng̱ú*den yéllüsü (37) yoḫ hā. bu Samsun vilāyetinde beng̱úden yéllüsü yoġ bu memlekette, arazísi de yoġ. bu ḳalisiye giriye beng̱úlü o (38) dinimizden ġaḷma diyom yá, şimdi sen dinimzden sen de bilemiyecēñ‿ani.

- (39) ne bileceġ.

- (40) sıtac g̱órdū̄señ belḳa bilüsüñ de

- (41) esgi tarih ḳatabḷarı varısa

- (42) bu bengúlú ḳalisiye girince, beng̱úlú diyoġ artu, *muhammed hanife* geliye ḳaliseniñ ġapısına diz çöḳaye (43) ónuñ da mu̱azinnigde Popazıñ aynası varımış, ani bō̄le dóndúḳ mü camıñ‿aynası var yá, buradan gireni (44) çıḫanı ġapıdan g̱órümüş, aynadan beri yā zaman *muhammed hanife*yi górünce bunuñ a̱ızı dili ḳatleşiP ġaliye. (45) coma̱a̱t diyeḳa yā papaz‿efendi bize ne dérseñ dé de, bizi saḷıver yáḫamızı diye. o da diye ḳa påpaz ben ne (46) dérsem díyecáñız mı diyá. lē iḷaha illaḷḷah haḳ bir muhammeden resuḷuḷḷah diye. varíyá *muhammed‿ali* (47) efendiniñ ō̄n pa̱a̱ntuḷu sí̱í̱riye ó *muhammed hanife* seḷavat getüreni,

sünnetliye, seḷavat getüreni sünnetliye (48) seḷavat getüreni sünnetliye, seḷavat getümiyeni de gidiye ḳaliseniñ tomburíyá, ġıḷış‿elinde, nere gétdúú bellú dōl. (49) bengúlü ḳóḳú dinimizden ġaḷma dónme. Müslüman oḷaraḫ. *bafra* bengú ǥózünü öpdüüm ha, bizim saa annadancaım (50) bu alevīmiş bóraḷarın çoġ yeri alevīmiş hālā da gine de süriye. aḷamet de var *bafra*nıñ en mēşur ḳóyú yáv̇ şinci.

- (51) ó gelenegler öldü.

- (52) şinci gelenegler de ónu da déyim mi saña. onḷarı anniyácaḫsañ. şindi bu gece topḷantu oḷurumuş. bō‿ece ó (53) zamanıñ ǥúnúñde ışıġ yoġ mum yánarımış mum. onnarı ġoyúP da mumḷarı yáḫar, ġarı ǥíz zamaḫ‿edellerimiş, (54) ġarı ǥíz yáni érkek yáv̇ seniñ ḳamde ġōzüñ var temsilde sen açuḫ ġonuşduriyeñ sen baa şindi. Seniñ ḳamde ǥózúñ (55) var, feḷanda bi çomaḫ saa bi çomaḫ, ġaḷḫ iḳañiz zemaḫ‿edecēz. bunu müslümanḷıḫdan ḳatabımız yásaḫ‿etmiş (56) ānadın nı şindi. şindi biz bunu ǥórdúumüz yėrde ġafasını ǥózúnü dáıtı yoḫ, ben şaḫsıma aıt diyom‿ā, yānış‿ānama. (57) emme sen de ōle bişė varısa seniñ ġafāñ yármıyoḫ. şimdi bizim seniñ‿a‿ileñineñ ben temsilde hata (58) oḷmasın zamaḫ‿edebülümīm.şindi buǥúnúñ ǥúnúñde. ha edem ōḳ. elhamdülilḷah heb müslümanuḫ o (59) ǥúnner getsin gelmesin aabey ó bizim şerātímıza meselāḳa müslümannıımıza, gine var *türḳaye*de gine var. (60) *çorum*da var, çoġ yérde var. begdāşiye devlet ġonuşiye tā devlet. Siz unu bizden éyi biliyoñuz. meselá ġaş (61) meseblü millet var daa, *túrkíye*de. şindi bizim bildúḳlerimiz bizden satışḷar ḳamineñ, her ǥún herǥún, arḫadaşuġ (62) yáv̇, dōru. şindi aḷamette bundan üc beş sene ōne dede gelmiş. dede zamaḫ‿etmiye başḷayúnca (63) birisi ġaraġoḷa telefon‿ėtmiş. ġaraġoḷ óriyá varışda iḳa candarma bi astsubay dedeyi ġaçumuşḷa. Bu şindi (64) bizim mezebimizde hepimizin mezebiñde eḷamdülilḷah yásaḫ, bence yásaḫ, benim aılemineñ ben ġarşuda (65) oturuḫen sen ġaḷḫıb da zamaḫ‿edersen ġucaḫ ġucaa belḳa öpeceg, ben öper dérim‿artu zamaa girdiñ, biri (66) de mumu ġaçuruvėrdiñ nōḷacaḫ. hani mumu. mum sóyündümesi deler óña da. Ónu üfliyeñ de varımış o zaman ha (67) ōle oḷuyomuş. Ben ġarşuḷadım. ufaḫ biç ocu‿udum ġoyún ǥúdúyodum, Dedelú *bafra*nıñ *dedelü* ḳóyúnde (68) órda bi *ġarib*iñ *ahmed* varıdı. Hadi *emenlü*ye ġedelim dėdi, getdúḳ, dede varımış *emenlü*de. haḷa gine (69) sūriye. Bu dede siz dediye níyáz ediceñiz dédiler. Seniñ ayáına ben niyáz‿edebülümīm. niyáz edecēmüşük, dedeniñ (70) ayáıña öpecemüşük, ǥótúnü öp, siḳani öp meselá temsilde hata oḷmasın. baa ōle geliye, sen beni delü gibi (71) ġonuşdiriyeñ. ó Ahmet bilürümüş dediye, dediye órdan sen içeri girerken dede ayā ġaḷḫíye, hūū diye, o zaman (72) déyiş söyliyecáñ déyiş, déyiş bilü müsüñ. Bilmiyoñ. ēy elinde bi çór, ey aşada yoḫarı.

(73) Hoş geliyor hoş

(74) anam boynu çañḷu

(75) ġoç geliyor ġoç

(76) ḳúrdúñ‿evlerine

(77) Yāmur yą̊ar durmaz

(78) Geçer delersi

(79) yörü g̱úzel yörū̆

(80) Var yörü yörü

(81) g̱özeliñ yörüdüg̱ü neden bellüdür

(82) Gíz dikenden biter bülbüller‿öter

(83) Yörü g̱özel yörü

(84) Var yörü yörü

- (85) vaḷḷa ben de éşitmedim da̱a.

- (86) buḷamassın‿ābi.

- (87) eşde g̱órmüş, eşde g̱órmüş, bazı insannar. Şindik bu aleviler var yá, bizim gibi adamnar vardın mıydı ġapısından (88) içeri ġoymaz. Bazı insannar var şindi órḷarda. *emenlü*lerde. Biz oraḫ biçmiye gederdúḳ de ġapıdan beri verüllerdi (89) ekmē ġapıyí açaḷar erkekler g̱órünü ġadınnar g̱órünmezdi hiç. ōleydi evet.

- (90) şunnarı da annadim są̊ada. bunnar ó zamanıñ zamaḫ g̱únúñde şera̱at döşēne gelib de cünüb ġaḷḫdı mī̆di. yúyḫanma (91) o saḫaḷ sıvatlicāñ. anadın nı şimdi? emme soñ soñ döner oñu bilemōḳ‿ābi. getdim. dede çaḷdı diyóm yá, (92) dede söylede diyóm yá. İşde ordan o zaman dutdum bu déyişi dedeniñ a̱ızından. benim mi? başġa söyleyi yoḫ. (93) şindi yoḫ. unna éyi ġaḷdı, señ benden aḷdıñ. ani ġafanda ġaḷusa oḷmasa yáza bülüñ de. ġaḷu mu? Şeyin (94) yoḷunda geziyoñ meslēñ yoḷuñda geziyo, bunu *hasan daşġıran* söyledī̆di dérsin. ben senin hatırıña gelürüm sen (95) de benim hatırıma gelüsüñ.

- (96) sefelbellikde bu adamıñ bå̊bası uruyáda.

- (97) doḫuz sene ġaḷmış bå̊bam *urusyá*da, yésir. üç sene baḷġan harbinde ġaḷmış, üç sene asgellik yápmış doḫuz (98) sene de geldim dėrdi írahmetlik bå̊bam.

- (99) ónu da yörüyelek.

- (100) at baḫundan, baḫ at boḫundan órda şeçellerimiş ezellerimiş daşı daşın‿üsdúnde ezellerimiş.

- (101) kemúḳleri.

- (102) bi kemúk buḷduḷar kemúk, ó kemúḳ́ ezellerimiş daşḷarda ónu yellerimiş.

- (103) bi atın çükünü sefelbellikde yédi gişi dög̈üş étdúḳ dérdi.

- (104) zaman‿adamnarı yoḫ ağabey aḫa adamın.

- (105) ōle dérdi ırahmetlik båbam.

- (106) poroḷa yánımızda oturiye daa, bunuñ bobası, bunuñ babası bize annatdı aabey, şaḳası şellē yáḷanı yoḫ.

- (107) hey gidi g̈únner, zamanıdı yávrum zaman. çünkü zamanda ne zaman ne g̈únner ne éyi ne hoş g̈únnerde gine (108) geçinemiyoḳ.

- (109) benim dedem asgere gétmemiş, yüz‿on yáşında öldü. Meseḷa ḳa bórası yóḫarı Isırġannu muḫdarḷı̈. g̈úlġayá ḳóyúnden (110) yetim ġız‿aḷan asgere getmiyomuş.

- (111) ha. Benim dedem ó g̈ún g̈úlġayá ḳóyúñdenbi yetim g̈íz‿aḷmış asgere getmemiş. Ó zaman bi Ērō ḳóylüyúmüş‿ani. (112) yoġ yá hóḳúmetde oturiye yáv hóḳúmetde oturiye. Hani hāḳame ḳam ḳaymaḫam ó. Señsin. bó buraḷarı biliye yá (113) hani heb haritada, şéyinde var yá defderinde, o senin hay gidi asger hay demişle dedemize aḷusuñuzn aḷu dėmiş (114) ērō. Girle geymişle girle.

- (115) çaruġ gibi geyellerdi ġış.

- (116) burda ġışdan gezememişle ġış buradaymış, şubiye isdemişle *bafra*daymış ó zaman girleleri geymişle (117) bórdan getmişle.

- (118) çaruġ gibi geyellerimiş.

- (119) çaruġ gibi gine var ō, bizde géne var yānış ānama yáni, ġarda gezicōñ ġara batmíyoñ, bi ġaḷbur isminde, ġaḷbur (120) gibi aḷtı, sırtı, ha. éyi ānadim da, onu gėymişle çaruġ gibi bōle ilig bişé yápmışḷa basmışḷa getdile. ben de gendüm (121) şahsi gezdim, dīlere, bu ḳóyün oraḷanda. ġışın geziyoḫ yázın gezmiyoḫ ha. bu diregleri bi dene g̈órúnmiye ġar (122) yáj́yá ó zaman geziyoḫ, bu maaḷleden öteḳa maaḷleye gediyoġ yáni. bi ġarış batıyoñ çoġ batsañ. çöküye ġış bi (123) ġarış, ėmme ónu çıḫardı mı buriyá ġadar da batıyoñ. yörünmüyo. nere gedeceñ bizim bildúḳlerimiz bōle (124) aabey.

(125) Buraḷarı şinci şurda bi yėr dėrúḳ neye ormanı ġörüyon nu? Óranıñ_ismi ġasabāne, bu *urum*ḷarıñ sevḳayátínda (126) ó ġasabāne dēn orda ġavuḷḷarı kesellerimiş. Atmaca da *nasif dede* varımış *nasif*. Burda aşırāñ İzzet varıdı onun (127) ḳóḳú Aşırā. ġuruteyza da varımış bi adam bi de şėyde varımış *barmōñ* ḳóyúnde, bi de *toġḷu* ḳóyúnde *ġanḷu nasif* (128) varımış bunnarıñ u zaman bóraḷaın ġavur sevḳayátínıñ ġıraḷḷarı. *ġırıf* deresinde bir Delōlḷarıñ Murat varıdı Ġuḷpar (129) dėrüḳ ġuḷparda Ġuḷpara aḷuc var_órda, aḷucuñ dibine ġavuḷḷarı topḷamışḷa. Benim_anam dėrdi bunu da ha. (130) Ġavuḷḷarı topḷayúnca órda, bi Delōlḷarın Murad var, enişde dérdúḳ biz bi ġíz seçmiş gendúne *urum* gízı. Bu *urum* (131) ġízını ajle yábmā_içün gendúne dinüne döndermē_içün seçmiş. Aḷmış, gėtmiş. Gerisini sürmüşle ġótúmúşle (132) artu ġoyún sürüsünü gibi. O ġízı Delōḷaḷḷarıñ Murad gendúne dönderememiş ąabey. Ōḷaḥġırū derúk ġarşusunda (133) óriye ġótúríye óḷaḥġırūnda furiye. ġízı, yáni írızına geçmiye emme. Ha ġótúriye dinine dóne, elhamdülilḷah (134) müslümanuḥ diyeydi gendúne aile yápacāmış. Ohō. *túrk*leri meseḷaḳa burda, sen *türk*süñ ónnar *urum* heb bóraḷarda (135) *urum*ḷarıñ bina yelleri mezellik var. mezellikleri var bórda şindi iḳa dene benim bildüüm. bildüüm mezellik (136) çoġ. ḳalise yelleri var. ġavuḷḷarıñ ḳalise yėyleri var. *yónan*ḷuḷarıñ. óraḷarda ḳúp geziyeler meseḷa hep, haritaynañ (137) geliyelá bu *urumḷ*ar geldiyelá meseḷa *aḷaçam*da çoḥ. *aḷaçam*da su deġirmeniñden bóra ocaḥḷama mı, ataşí (138) yáḥduḥḷarı yėriñ_aḷtına ḳúpūñ yérini ġazmış herif, üsdüne de ġapaḥ daşı ġoymuş, onuñ_üsdüne de deġermende (139) ataş yáḥarımış. gece geldile, o ḳúpú aḷdıḷa getdile, ḳamse duymadan. bóraḷarda, efā cefā, seni ġarıñı ben, benim (140) ġarımı sen, bōle yápan oḷmuş_abi bunu *urum*ḷar yápíye *túrḳ*lere efā cefāyú. esgi ġúnner. yá ó zaman *túrḳ* (141) azınnıḥ bórda. sen orta_asyádan gelmişiñ teksiñ, *urum* çoḥ né yáparsıñ. ānatsana baą seniñ_üsdüñe (142) ġonuşaḷım. teksiñ daą *orta_asyá*dan gelmişiñ, ġóçebesiñ. órdan da seni sürmüşle gelmişin bu melmekete (143) dutunamamışıñ, éyi *urum*ḷa çaıriye saą, açsıñ, susussuñ, bi geçim durumuñ yoḥ, devlet yoḥ, millet yoḥ, ġoyún (144) sürüsü gibi ne yánna ġoụḷsan ó yánna gediyeñ. nōḷu? ay dura dura saña teslim oḷunu daą. oḷmaz mı? (145) ben bu ġadar biliyem_abi. tabi yá sen, sen *urum* öldürüseñ *urum* seni sā bıraḥu mu, bunu aḥḷıñ kesiyá mi? (146) yápmışḷa tabi. a bórdan kevranna geçerken benim apdō dédúúmüz şurdan béri bi batıda yoḷ geçerimiş ormandan (147) bi çocuġ buḷmuş çocuġ. ḳóḳdū ḳóḳdú déllerimiş u zaman o çocuu apdō böyütmüş bizim ḳóḳúmüz seḳaz ōḷu (148) varımış bi hisdiyá da ónu ġayít_éetmiş, doḥuz_ölçegligden herġún bizden bir ölçek haḥ aliyeḷa şindi gine, yá, (149) aliyeḷa ġózünü öpdm̄.

-7-

YERİ : ALAÇAM/Gülkaya Köyü

ANLATAN : Hüseyin TOPRAK

YAŞI : 74

KONU : Karışık

(1) ėmme orta‿asyádan mı gėldi bu nérden geldúú yáni ġabilemiz bórda dėdelerimiz ecdadımız bóriyá gelmişle (2) ġonaḫḷamışḷa emme bir şinci ġaş yère bórda ġonaḫḷamışḷa. Aḫrı buriyá duruḫmuşḷa. aşşā yoḫarı dórt yère (3) bǿle meḳan ġurmuşḷa, aḫrı, evet bu muhitlerde, aḫrı buriyá durmuşḷar tabi biliyosuñ ó zamannarı ḳırḳ, ḳırḳ beş, (4) ėlli, ėlli üç, íraḫmatlik båbam zaḫde ėlli üçde öldü, bu melmeket çoḫ fahir fahir, bu melmek, arabayi şǿlebi, bu (5) melmeket çoḫ fahırdı. írahmetlig méndires girdi, u zaman båbam sāıdı. íraḫmetlik memleket girdi, ó gúnneri heraḷda (6) az bucuḫ hatıḷḷar mısıñ. evet yoḷdan gidecek. Bu melmeket fahır yer. Sǿña ġasabiyá çoḫ uzaḫ. Bu ḳóyúñ kendisiniñ‿arabası (7) yoḫ, yá *yóharu ısırġanḷu*dan gelecek araba buriyá, Perşenbe çarşanba, veyą̊ut bi ó yánı bi Bengúden gelecek. Bu (8) melimeketiñ‿işi işde bǿle baḫ. Adam bǿle óḳúzüneñ bǿle ėḳani çeḳaye, daą̊a hālā oraḫ var millet oraḫ (9) biçiye, haḷbuḳa ġoyúnu oḷasıñ ġoyúnu var maḷı var, geçimi bunnar sāliye, sǿña işde ā burda bi camimiz var, burası (10) ḳırḳ‿āneydi bu maḫle, ḳırḳ‿āne seḳaz‿āniye indi. Ben şindi yázın, eved seḳaz‿āne, seḳaz‿aniye indi. (11) yáni oturan bórda seḳaz‿āne. Ben şindi ġışın aşşā gidiyem yázın geliyem bóriyá. *bafri*yá gidiyem ben *bafra*da (12) oturiyem yázın *bafra*, ġışın *bafra*da oturiyem yázın bóriyá geliyem ısıcaḫ veyą̊ut işde bǿleb i baḫcamız var. Bi (13) baḫça yápíyoḫ başġa bişi yápduu̯muz yoḫ, ėḳan fáḷan ekdúúmüz yoḫ. İşde ā bu yinġeneñ barabar geliyoḫ (14) buriyá. Arada sırada aşşā iniyoḫ, inmez deįlük gine de. bóriyá yázın burda oturuyoḫ ġışın da aşşa iniyoḫ. başġa (15) geçimimiz yoḫ. ġoyún yoḫ. maḷ yoḫ bizde. adamínañ oliye bu işler. Heb‿adamínañ‿oliye adamı oḷmiyánıñ, (16) nǿlcaḫ işde adamı oḷmiyán bǿle çeḳalib gėdiye aşşā. İşde bu melmeketiñ‿işi bóyle.

(17) bobamıñ‿ismi Aḳ *húseyn* dėllerdi. Bábam çoḫ ālim bi adamıdı. On‿iḳa sene medirese oḫumuş, babam. (18) *bafra*da. On‿iḳa sene mederse oḫumuş, on‿iḳa sene medrese ohuduḫcañ sǿña tegrar bu melmekete gelmiş (19) adamcāz. aşşāḷarda o zamannarı bǿle bişėylig yǿu̯du ḳa he taraf böcüg sivri annadın mı? aşşā gidenner hasda‿oḷub (20) geri geliyėdú. İşde o tüllü nėyiñ ne denise sǿña *bafri*yá çoḫ müfdülüg nėyiñ çaırdıḷa babam. Nāsib‿oḷmamış (21) gėtmemiş. Nėnem izin vėrmemiş, işde bizde de bu melmeketde o ġadar aḫıḷḷıḷıyúnañ bize bu melmeketde yáni (22) yetişdirdi. yoḫsa ḳa bizde aşşāḷarda, ġasabaḷarda herşėyimiz‿oḷudu. eger babamı o tüllü oḷmasaydı. İşde (23) on‿iḳa sene oḫumuş babam

medersede. Babamıñ bi hocası varımış *hasan hoca*, hic öncesi derse baḫmazmış damcu̱az. (24) bobam medreséye varduḫcañ sōña bi derse başḷamış derse adam hoca. Hanımı dėmiş yáv̇, sen esgiden bōle deyildiñ (25) nė odu seniñ bi táḷaşañ var. dėmiş bi talebe var dėmiş ḳóḳ sóḳdúr̄ bize dėmiş bobam aḫuḷl̄imiş. Hic derse bahıb (26) çaḷışmazımış. Hoca né dėrse on g̱ún soña bir ay sōña söylerimiş bana bōle dinnerimiş. O yándaḳaler bōle géce (27) zabaḫḷara ġadar çaḷílícoḫ oḫícoḫ diye gine ders vėremezlerimiş zabanañ, o da hiş bōle ḫoca né dérse onu (28) dinnerimiş. ōle o ġadar aḫilliyimiş. yā sōña, óndan sōña írahmetlig ėlli veyáu̱t ḳırḳ sėḳaz veyáu̱t ėlli araḷarında (29) g̱özleri āmā oḷdu. óndan sōña şėye gėtdi *çorum*a. *çorum*da g̱özünü açdudu teg g̱özünü óndan_öñce işde ó *hasan* (30) *hoca*, hocaḷarınıñ_içinde *hasan hoca*yidi. müfdineñ bi ara daḫḷaşmíşḷa. bunnar. müfdüynen bi ders yáni bi hususda, (31) bi mānā üzerine, müfdiynen işde o démiş bōle. o démiş bōle. müfd̄ineñ *hasan hoca*. aḫrı diyánete yázmışḷa, (32) o fetvayí diyánete yázmışḷa. diyánetden geri gelmiş. diyānetde yázmış ḳa, bu iḳañiziñ fetvası da dōru dé̱jl. bu tüllü. (33) O da başġa bi mānā vėrmiş o fetfāyá ōndan sōña bobama ḫabar g̱óndermiş ó Hasan Hoca. aşşā insin di̱jn. (34) Bobam aşşā inmiş démiş bōle bōle hocam bi mesele var. Né demiş bōle bōleb i mānā üzerinde biz bōle (35) bōle yápduḫ müfdúyneñ, diyānetde bizim aynı fetfaḷarı iḳamizinḳani de yánmış buḷdu. Ne o démiş. Artu neyse (36) ó g̱ún. diye bōle bōle, diyānetde diye ayru fetfā yázmış diye. Getú baḫim diye getúríye şindi. Sizin diye (37) üçüñüzüñḳa de yánış diye. Hem diyānetin diye hem sizinḳaleri diye. Baḫ baḫ óndan sōña adamıñ g̱özleri āmā. (38) Sen diye bi defder ġalem aḷ diye. Baḫim diye. Hoca ġocasına. Yázíye yázíye, yázduriyelá artu nėyse ónuñ (39) manası arapca tabi. tegrar diyānete. diyānet niyápiye dutiye Mısıra. Mısırdan geri geliye, bobamıñ yázdu̱ (40) oḷdu̱u fetvayú dōru buliye. *túrḳaye*de diye bōle diye ālim var mı diye, yáz̄ aḷtına da. Mısır. İşde bobam ōle bi (41) hocayidi. ėmme baḫma biz ōle işde cāhil de de̱jlúḳ aḷlā şükroḷsun gine aḫı ġarayú taníyoruz. bizden mi, tabi (42) süḷalemizden çıḫmadı. bi abim varıdı o işde beg zararı yo̱udu da bursiyá gétd̄idi. onuñ da ömrü uzunumuş, (43) né ónuñ çocuḫḷarından né benim çocuḫḷarımdan né a̱abeyimiñ çocuḫḷarından hiş bōle né bilim artu. neriye (44) gėtsōḳ bobamızıñ ismi söyleniye. ḳırma erúḳ daḷını

(45) yéme o̱uḷ baḷını

(46) Sevėrseñ ġızı sev̇

(47) néylemelü gelini

-8-

YERİ : ALAÇAM/Uzunkaraş (Kazılkara mah.)

ANLATAN : Fikri KALAYCI

YAŞI : 86

KONU : Karışık

(1) dórt sene asgellik yápdım ben. efendim *ismet paşa*nıñ zamanıñda. *ismet paşa*, ó zaman *aḷman* harbí varıdı (2) sōra ėKmek ġarneyneyidi. bi sene bō̆le ot topḷadıḫ otu yérdik ėKmek yerine. Şindi bu ėvde meselā ġaş gişi va, (3) béş gişi, iḳa eKmek yá̱ut üç eKmek fazḷa yoḳ isderse ekem‿ārı para vėrseñ yoġ. yoġ melmeketde. yoġ aḷtı yüz (4) ġıram tayún çıḫardı yirmi dórt sa̱atde ónu da ḳami çíġaraynañ dé̱işidü aşdurudu yirmi dórt sa̱at ḳamisi ġaravana (5) şéyederdi. gine aḷḷah írazı oḷsun meselāḳa o g̱ún de aş ġaḷdīsañ da soña bō̆le alekdirik yó̱udu bişey yó̱udu idāre (6) varıdı şō̆le sen‿idāre bilmeñ belḳa idāreyneñ oturuduḳ. ídāre ġaz yā̱ı ġoyúyóḷa dōrūnda şō̆le bişé oliye, şō̆le (7) u ō̆le yánar unuñ‿ışı̱na duruduḫ. Soña perdeleri ġapaduḷardı ateş mateş‿oḷu *aḷmanyá*dan fiḷan dėyi ō̆le şėy‿oḷudu. (8) yá ō̆leydi.

(9) Sefelbelli̱e ġatıḷmış da huruḷmuş. Artı nasí etdise. Bişéyde şéydememiş. Ölmemiş bacāñdan bobam. ana diyodu (10) işde çetele, ġaşmış mı? niyábmış? dāda çetele hurmuş bacāndan bórda burda oḷmuş.

(11) esgiden mi? yoḫ. yoḷ né ariye bē. nasí yáşíyoduñ, hayvannañ gidiyoduñ bórdan, sali g̱únü gédiyoduñ. *gümelez*e (12) iniyoduñ, *gümelez*de efendim *aḷaçam*a varıb bazarı yápiyoduñ çarşamba g̱únü, perşenbe g̱únúde haynannan (13) gerisin geri geliyoduñ yörüyeleḳ. hayvana yúḳúñü yú̱ıyoduñ ō̆leydi. üç g̱ún. zor‿oliye emme né yápícān, (14) mejbur yoḷ yoġ, bişéy yoġ yá. benim zamanımda asgellik yápdu̱um zamanda araba ne aríye. hayvannānañ u toplā, (15) u şéylē hayvannānañ gediye. ġadanaḷa varıdı, yáni incir yėdirilleridi unnara hayvannar ḳa arḫa dē bō̆le. şō̆le ō̆le (16) araba maraba aramíyácāñ sōña subayḷarıñ, aḷbayíñ, yárbayíñ oḷsuñ, binek‿atḷarı ayri, bi séyis, bi ata bi séyis (17) bi ėr ō̆leyidi yá. yoḫ ben süvaride çaḷışmadım. ben bi sene *tırabızon* hasdanesinde ġaḷdım síhiye ġursunda, urda (18) írāt etdúḳ, urdan sōña geri bölü̱e isdedile bizi, üç senesini de *gólúk*de bitirdik. şeyneñ vapurunañ *samsun*a ġada (19) geldik, undan sōna *tırabızon*a ġada bi ġamyonnañ bizi getdúle. urdan ġışın yoḷ‿işlemiyó şindi, bizim buriye ō̆retmen (20) geldīdi, efendim *ceḷaḷ* hoca onuñ hanımı ġonuşdu. şindi *zivana* da̱ını delmişle aḷtından beri dōru undan ġaşdan (21) gelmiyodu, ayáġḷarı doñuyodu ėrleriñ atıñ arḫasına ġızaġ yápíyeḷa bō̆le bi çataḷ a̱aç şėyineñ döşiyeḷa undan sōña (22) efendim, ō̆le gelidi. Demeggi, soñ g̱úzde ġapandı mı hıdırelleze ġadar açılmazıdı u yoḷ. bō̆le atınañ (23) giderseñ ġızanañ gėdiyoñ, gitmesseñ depeniñ dorūñda çōġ yúñsek depe bi teg

ġaraġoḷ varıdı. yá ōleyidi, zaman şindi dē (24) herif şėyneñ şéye gediye her yére gediye. *aḷḷā* şúḳroḷsuñ.

(25) ġutḷarḷardı. hıdıréllez yázín oliye işde mayísıñ bilmem ġaçında. ġutḷıyoġ gidiyeḷa aşşa, efendim geyigġoşan (26) doliye ġuleş muleş oliye yá. hıdırellézde çoġ bóyúġ ġuleş‿oliye yá. esgiden de ōle hıdırėllez ōle yápaḷardı. (27) öteberi satañ‿oḷu getireñ‿oḷu. sōña ḳamisi adā vardu ġurban késer gelen misafillere yėmek verür keşkek verir (28) bilmem bi şėle oḷu. bilmiyom hıdıréllez ḳam‿oḷdu̱unu. yátır var diyeḷa urda yátır var diyeḷa senele, uriyá (29) gittiñ mi hemen yāmur yāmasa yāmur geli gerekenú yą̱ut yíḳanu. yāmur yą̱ar. Sōña urda yátacaḫ‿oḷsañ (30) ġoyúnūnañ ġuzūnañ yátacaḫ‿oḷsañ sen acı uyḫuyá daḷsañ, ġaḷḫ burdan pisleme buraḷarı dėyi ġaḷdíriyeḷa seni. (31) Oḷuyo. Çoġ öldü u adam. ġaḷḫ git burdan dėmişle. Biz burdan bi gece şu Başaḷanda üç‿āne var uriye gétdik (32) bi ēytiyárınañ eytiyár vardı benden yáşlíydı. Géce gelekene bi ses var, şindi saña yáḷan, bi ses va, Beḳar dayú ne bu (33) fīḷan dédi, ses o̱uḷ ses ses, burda yátír va, sesetme dėdi. Ėmme bi ses va ḳa o ġada yā. Sōña urda bi gėce bōle begçi (34) gibi g̱órúnüyoḷa, subayḷa hekāye de̱il bu. Meselā ḳa érle bōle tam siḷahḷu, yā işde ōle. Gendú g̱ózúmüneñ (35) g̱órmedim. var eşgerde ó, şeyde ġaḷmış harbda, ġaḷmış ōraḷarda yá óraḷar cepeymiş. hıdırėllezi ónuñ (36) yánda yápíyoḳ bōle adrefinde. *ġuran* oḳuyeḷa namaz ġidíyeḷa, yémek yúyelá, bişėle yápíyeḷa. O yoḫ bizde (37) ōle ādetle. Ó Hızır geziye o. O Hızır gezdi̱ zaman meselā ḳa, geliye są̱a bi çuḷḷu vaziyetde benim gibi (38) fahír vaziyetde, efendim g̱órúnüyo, senden bişė isdiyo, sen de vemessen ben Hızırım démiyeḳa saña bi hékmet‿oliye. (39) ḳótú oḷuyoñ adam ḳótú oḷuyoñ. yátaḷaḫ‿oḷuyo yá bacā dutmuto, yą̱ut bişė oḷuyo, yą̱ut delibaş‿oḷuyo. (40) ōle geliyá bazí. ōle şéden de var.

(41) néyneñ yoġ oḷmuş‿emme esgiden. esgiden‿oḷmuş. benim bi nénem varmış ḳúrúzde g̱úmelezin yáḫakentin (42) órada ġoyún ġışḷadiyeḷarımış. sōña bi ḳúrt geliye, ḳúrt şeklinde ben diye şėylig topḷuyom diye hani keşkek (43) bíşüriyelá, aşḷıġ topḷuyom diye. undan sōña bu bi daşlı ėḳan getüriye *aḷḷah* są̱a yoḫsuzḷu̱mu g̱ósdemesiñ diye. (44) u yáşlíyá da diye ḳa u taşḷu şey getúrene, *aḷḷah* są̱a bi belā versin diye. bunu da ḳúrt diye, bunnarı ġōyōḷar‿aşşāda (45) diye bunnarı eve ġomuyoḷa, bişe vemiyoḷa diy, *aḷḷah* są̱a, hemen gider gitmez ġoḷu çoḷaḫ‿oḷuyó peşinden gidiyeḷa (46) emme nėrede buḷusuñ, ḳam. ġayboḷub gidiye tamam. hiş buriyá girdi̱n araḷı̱a dė̱il. şōle g̱ózū ñ açıb yúmana (47) ġada ġayboḷub gidiye ōle. démeg hızırımış u işde. ōle g̱órúníye diyelá ḳamisi yá. ha unnarı ben bilmiyem.

(48) Adam, géçinib de né‿oḷacaḫ buranıñ geçiminden nōḷu, şindi geçimiñden nōḷu éşde, duz buḷsa un buḷamaz, (49) un buḷsa duz buḷamaz éşde, *ısdanbuḷ*a gédib çaḷışacaḫ da burda yiyeceġ başġa bi gelürü yoḫ ḳa buranın. İşde (50) bi iḳa sí̱írı oḷuyo, béş‿on ġoyúnu oḷuyo, bi‿ḳa

unnardan emiyo, bi‿ķa *ısdanbuḷ*a gédiye iķa adamısa senelerce (51) gelmiyen de va, çalíşíye annadın nı? idāre édiye işde *aḷḷah*ma şükroḷsun.

-9-

YERİ : ALAÇAM/Umutlu (Alamet) Köyü

ANLATAN : Mustafa YILMAZ

YAŞI : 78

KONU : Karışık

(1) yá işde bi ōleb i ad daḫmışḷa, ōlebi geldi gédiyódu, aşşā yoḫarı élli éllibéş senė‿oḷdu umutḷu déyince de. (2) aḷamet oḫuniye hani. aşşā yoḫarı. Émme gėtmiyeḷa gétseler éyi bişī. *peygamber*imiz şėyinden ġaḷma *hazıreti* (3) *ali*den ġaḷma bu. Ben saña isderseñ ġanişim‿émme. vaḫdını ġaybetmeñ. óle mi.

(4) Baḫ baḫ. Bu alevilig meselesi nası baḫ baḫ. *peygamber*imiz şerīġat müfdüsü, tarīġat müfdüsü *hazıreti ali* efendimiz. (5) bu *imām-ı hasan imām-ı húseyin hazıreti peygamber*imizin torunu bunar. *fàtıma* anamızıñ‿évḷadı bunnar. şindi (6) bunnar *hazıret-i húseyin*e dédiler ḳa tariġat yoḷunu yörüdebúlú müsüñ dėdile. yörüdürüm, nası yörüdüsün dėdile (7) gelmiyene zuḷmederim dédi, yápamañ dédile yápamañ, ōşayú ōşayú yápcaḫsıñ dédi. ḳam gider zuḷmúneñ ōle yoḷa, (8) şéye sorduḷa *imam-ı húseyn*e bendédi gelmiyene yálvarırim dédi yoḷa gétürüm dédi. *imam-ı hasan imam-ı* (9) *hüseyniñ hazıreti ali* èfendinin ġízvesi bu alevilig. yá işde şindi bi iḳancisi keremiñe şúḳroḷsuñ né úsúlde (10) oḷduunu né biçim yáşadıını né biçim dúnyáda hayāt geçúdúúnú cenāb-ı rabbüçl-ālemīn sevġúlú ġuḷu *peygamber*imiz. (11) iḳa elma şé‿étdi üryásında ġórdúle. birisi yéşil birisi ġırmız. bu *peygamber*imize māḷum‿oḷdu. ne‿oḷacaḫ (12) seniñ‿ümmetleriniñ seniñ torunḷarıñ birisi zehirliceg birisi de hançerlīceg ġan‿aḫacaḫ ḫani. elmaḷar bōle (13) ġórúḳdü. *peygamber*imiz bunnarıhançerliyene avuḷuyána şefaatḳarí yoġ. Sen ḷafa baġma. yoḫ hem ḳatab (14) oḫuyem benim ġózlerim ōle yáḫında ġóriye hepisinde ōrendim şúḳroḷsun kelimele. anca umsunna (15) dóḳsúnne, seniñ toruñḷarıñı ümmetleriñ birisi zehirlīceh birisi hançarlicaḫ diyerehden māḷum‿oḷdu (16) *peygamber*‿ėfendimize. anadın nı? burası bóle, başġa tüllü soracāñ bişéler varısa sor baña. alevilig tariġat, (17) *aḷḷah aḷḷah* yoḷu. Seniñ mum sóndúmesi bilmem né daḫma u işle. unnar daḫma insanna birbirini çekmemezlig. (18) ben bizim bu yáḳanımızda Pelitbúḳú va. *ısdanbuḷ*da oturiye u. bi zaman sen bilmeñ tabi yėr‿aḷmış (19) yúrt‿aḷmış zenginimiş‿adam. gėtmiş *ısdanbuḷ*a urdan gelmiş. şéyde yáni *mekke*de billeşdúḳ ben né biçim (20) biliyoñ nu? *kābe‿i şerife* yábduran ḳam dėyi sordum buña ben şindi. ben bilmiyom dėdi, sen bilmesen (21) ben biliyom dėdim. *kābe-yi şerifi* yábduran *halil ibrahim peygamber halil* né yávė dédi şindi. bu *aḷlāh* (22) daşliyelá. baḫç ben saña *aḷḷah* ırızası‿çün ġonuşiyem bu ḷafḷarıi sen dédim sede itrafsız say dédim yéter (23) ḳa bu dédim *halil ibrahim peygamber*

dedim *kābey-i şerefi* yábduran ḳóḳú nérden geldúúnü nérden étdúúnü (24) heb biliyem da vaḫdını ġaybetmeyim, şindi soracaḫlarıñ néler varsa sor baa. õle mi? unnarı diñersáñ *kābey-i* (25) *şerefi* yábduran *halil ibrahim* peyġamberimiz né biçim bi yáñ sen biliyáñ nı sen, *nemrud* varıdı *nemrud*, bu (26) *nemrud aḷḷah*ıh davāsı gúdiye. *aḷḷah*ıh davası güderken güderken cenāb-ı *aḷḷah* u Teaḷa bu *halil ibrām* (27) peyġambere, hā, şindi bu şéyde oliye bu, gine *mekke* tarafda tabi. bu seneḳa oḷacaḫ dédi, seniñ dédi tacıñı (28) taḫdıñı dédi ġaybedecekle seniñ dédi. u zaman ne ġurduḷa. u *nemrud* ġavimu, *nemrud* ġavumu nė yábdı u (29) seneḳa oḷan çocuḫları bütün zehilledi, öldüdü. gíz_erkeh ne varsa, sõña u *nemrud*uñ de ḫızmatḳarı (30) ġabuḷ_édelim iççisi ġabūḷ_ėdelim. unuñ_ismini de bilemiyom, ha, *halil ibrahim* peyġamberiñ bábası, *halil* (31) *ibrām* peyġamber, şėy dédiḳa, hanımı, ben dédi hamilecīm ḷan herif niyáparuḫ dėdi. nõḷacaḫ dédi bu seneyi (32) deån çocuḫlāñ hep ġıḷıcdan geçiye dédi. bi máriyá soḫdu. *halil ibrām* peyġamber bobası hanımını márada (33) meydana getdúle bunu. bu sefer níyábdı, böyürken böyürken hani çocuḫ yétişiken yétişikene márada yáḷuñuz (34) başına böyüne bu. diyelim ḳa *saddam hüseyin* hani adam gizlice ġaşdı yá, gendü hāline ḳamse gózükmemeg_içün. (35) émme *aḷḷah*_içün bişī, daşliyáñ daşḷasıñ, u adam müslümandı émme baḫma sen ḳamse isdemédúúnden_işde (36) õle yábdıḷa bõle yábdıḷa, gördúñúz daa haḷíni televizyonda gördúñúz, nė hāle gelmiş démi canım_õle. (37) unuñ hesab márada bu çocuu meydana getdúler. anasına diyeḳa, ana siziñ diye çocuḫ daa yávv, *aḷḷah* vériye (38) émme u sedāyí, siziñ diye rabbıñız diye *aḷḷah*ñız ḳam diye soriye. benim diye seniñ boban diye õḷum diye. (39) benim rabbim diye *aḷḷah*ım seniñ bobañ diye. bobamıñ *aḷḷah*ı ḳam diye. çaḷuşduu adam diye. *aḷḷah aḷḷah*. (40) õle dėrken bõle dérken uzatmiyáḷım, çoḫ biliyem da ġısa kesiyem yáni. *halil ibrāim* peyġamber meydanı (41) şéyidiye bíraz. bu sefer níyápíyeḷa şé_itmiye başliyeḷa menahişıye birbirlēneñ müdafiye. ġarı diye nemruduñ (42) tacını taḫdını yíḫacaḫ bu oḷmasın saḫın diye. Bizim başımıza iş_açıcaḫ diye ehmēmizden édiceh bu diye. (43) Niyápuruḫ biz bunu diye. émme *aḷḷah*dan geliyo, her şey *aḷḷah*dan geliyo. bu sefer *halil ibrāim* peyġamberi (44) yáḫmíyá şé_itdile ġoca bi binā yábdıḷa. binayá atacaḫḷa, *aḷḷah* tarafından melēklere emir geldi, yétişiñ yétişiñ (45) *halil ibrāim* peyġambere melehlere söyliyeceh cenāb-ı rabil-ālemīn vardıḷar, biz seni ġurtaricāḫ diye, bizden imdat (46) begliyoñ nu dėdile melehlere, yáḫ diye beni hiş aḷaġadar_oḷmaz diye. ben ḳamseden imdat beglemiyom diye. (47) u zaman cenāb-ı rabbil-āleminden bi seda geliye yániyecaḫ artu yániye o bina yániyeḳa. Serin fe sāḳan oḷ (48) diye ataşa. Serin ve sāḳan oḷ diye ibrāhimi yáḫma diye ataşa, órası gúllúġ gúlisdanḷıġ_oḷdu. órası oḷdu gúl (49) bāçesi. Sõña *halil ibrāim* peyġamber cenab-ı Rabbül-ālemīneñ iḳa üç ay órda ġaḷdı. *aḷḷah* tarafından (50) her şey. vérileye. çıḫdı artu meydana, başḷadı *nemrut* bunnañ üraşmíye. İleri geri şõle bõle dérkene, seniñ diye. (51)

senin diyö, *aḷḷah*ñ diye nişler niyápar dịjñ soriye buña biliyon nu? benim *aḷḷah*m diye ölüyü diriti diye (52) diriyi diye öldürü diye. ōleşe diye benim iḳa dene mazḷum var diye ónnarı çíḫarim de ölsün diye dirit diye bi (53) daha diye. órda bi yáñıḷdı émme cenab-ı *aḷḷah* gine yárdım‿étdi oña, başġa bi aḫılḷar şe‿étdi, öldüremedi (54) dirildemedi. benim diye rabbim diye ġúneşi dōduru aşuru diye. Sen de dōdu aşu baḫaḷım diye ó zaman, gendú (55) gendúne tabi *aḷḷah*u *teạḷa*dan nidā geliye. yáv̇ buña el yėrişmez aḫıl‿ermez fiḳar‿ermez niyáparuḫ biz (56) diye bu sefer. u zaman *nemrud* şaşuríyá. ōle dérken mōle dérken cenāb-ı Rabbül-ālemin bundan bi ġuḷāna (57) bi siñek ġoyī, bu siñekleri, u siñek órayi yérken yérken yérken, davuḷ da undan icad‿oliye davuḷ furduriye (58) bilmem niyápiye bilmem niyápiye, *aḷḷah u teaḷa* unu ōle ġaybediye. Siñek sohduriye‿añı davuḷ undan (59) icād‿oḷmuş. Davuḷu furduru furduru *nemrud*, ġuḷaḫḷarı írahat‿oḷsun dịjn, siñek yérken beynini, óndan‿ícād‿oḷdu. (60) Unu esgiden beri biliyom bubam irahmetlig söylerdi. baña, anadın nı? Sonadan da heb aḫḷına şeyini étdim. (61) ben şindi peyġambarimizin bandı var vạadi var bende dórt béş dene bōle *hazreti ali* efendimiziñ var, (62) ē *halil ibrām* peyġamberiñ de var.

(63) unnarı ben bilmem. u ġada bilemem, bizim milletimiz baḫma işçineñ baḫma ben şindi ġaş senelerden beri (64) ibādetim bíraḫmiyom. baḫ şinci iḳandi geşdi, gidecēdim ev yánna, siz geldiñiz *aḷḷah* írazı oḷsun. çoḫ iyi (65) oḷdu çoḫ memnunum. şindi bu meseleyi millet birbirini çekememezligden istememezligden bōle bi çoḫ (66) cāhillíg̣ va. bu işle çoḫ cāhíllíg̣. cem yápaḷardı da *aḷḷah aḷḷah* sedāsīnañ başġa tüllü ōle ben déller ḳa ben (67) milletiñ ikrahını şéyidiyem. furus fírḷatması oḷurumuş da néme ī̈h. furus fírḷatması oḷurumuş. urda mum (68) yápaḷḷarímış cem yáparḫana bōle ġonuşuḷḷa aleyhine alevilerin arḫasında atarḫana. yáu̯ işde u şéyidiyomuş, (69) ġatíliyomuş da ōne gelen ġariyá daḷıyomuş adam. yáni ben, ifdirā tabi. yáv̇ işde bunar ne‿oliye biliyon (70) nu sen, şindi yoḫ. esgi işleri. unuñ şeyi oḷu gendü başına bāḷaması‿óḷu şeyi‿óḷu. Tariġat yoḷunuñ déyişleri‿óḷu, (71) dua edenneri‿óḷu.

(72) zabaḫ ġaḷḫdım haḫa döndüm yönümü

(73) Dúnyá meşġalinden çekdim‿élimi

(74) *dúnyá* işinden çekdim élimi, *aḷḷah*ća yöñeldim. Tabi tabi, bōle ġonuşuḫana *aḷḷah*‿írızası‿çün (75) yá şéyiderkene cenab-ı rabbil-alemin bu daşliyánnar günahkelligden başġa bişey yoḫ.

(76) zabaḫ ġaḷḫdım haḫa döndüm yönümü

(77) dúnyá meşġalinden çekdim‿élimi

(78) Yoḷ‿ōḷu kāmile yóldaş‿oḷmı̄ yáni iyi insannañ ikrar vérmiyene, yoḷdaş oḷmiyána aḫret g̱ünnerini tāġub‿étmeye (79) aḫreti‿çün baa bi şefā̆t oḷsun arḫadaşḷa birbirine şefa̱at‿oḷsun.

(80) yoḷ‿ōḷu kāmile yoḷdaş‿oḷmiye

(81) ıhrar verib ihrara dónmiye

(82) ararım üsdadım buḷdum da geldim

(83) éş̄ı̄ñe yüzler sürdüm de geldim.

(84) hacı gekdaşḷar duyduñ nu? isde u yoḷḷa unnarıñ şéyinden élim sa̱ar varmasıñ urda böyüg ġazannar varımış. (85) *ḳarşehir*inde ġazannarı devlet tarafından aḷmışḷa biliyon nu? ġazannarıñ‿aḷtını yáḫamamışḷa imḳanı yoḫ, (86) unnardan bi adam getúmüşle yáḫmışḷa, aḷmışḷa dövlet, dövlet asgeriye aḷmışḷa. yáni ben bunu duydum yáni gédib (87) de g̱órmem yoḫ yáni. oranıñ *ġırşe̱ir* heraḷda yáv. urda derġah var derġah délle unuñ‿ismine uríye (88) gidib ziyáret‿édem. ben gidemedim‿işde. gidim mevlāniyá da gidemedim hadda. bi tane ḳabey-i Şerife gétdim (89) geldim. yárída bıraḫdımda iyice bilemiyom yáḷu̱uz.

(90) zabaḫ ġaḷḫdım Haḫa döndüm yönümü

(91) Dünyá meşġalinden çekdim ō élimi

(92) Yoḷ‿ōḷu kāmile yóldaş‿oḷmiyá

(93) íhrar veriP íhrarında durmiyáñ

(94) oḷ‿ōḷu kāmile yóldaş‿oḷmiyá geldim

(95) Aradím úsdadımı buḷmiyá geldim.

(96) bōle *aḷḷah aḷḷah* bōle şéyederken bōle aynı peyġamberimiziñ adını bōle éderük̡ yá. Biter mi be. Dē uzuñ.

(97) Baña baḫale burda yáziye mi bu? ōle mi? Dur baḫaḷım başġa bi şé da̱a biliyodum ben yā! Yáni sen hocaḷıh ḳótú (98) şey, hocaḷa né yápiye unutġan‿oliye ḳótú oliye. Yétmiş seḳaz yáşındayím yá.

-10-

YERİ : ALAÇAM / Kalukdemirci Köyü

ANLATAN : Hasan AKGÜL

YAŞI : 92

KONU : Karışık

(1) *ġaḷuḫdemirci*. O da bizim şurda bi mıḫdarımız varıdı ā‿bu aşşāḫı ḳóyde aḫılluydí, éyi bi çocūdu. Seniñ gibi (2) bi māmur gelmiş. Heraḷda bunuñ‿işi bi her şeye bi adından yérinden ḷafını adíndan buḷuḷḷar yéri yáni. ḷaf‿éderkene (3) māmur démiş gi mihdara yáv démiş miḫdar burası *ġaḷuḫ* ḳóyü buriyá niye *ġaḷuḫ* ḳóyü dédile acaba. Miḫdar démiş (4) gi ben daa yeñi yetişdim millet *ġaḷuḫ* diye ben de *ġaḷuḫ* diyem démiş. óndan nēse şindi her şéye bi isim (5) daḫmasañ buḷuñmazḳa. o oña ḳóy ismi. Mésele *ġaḷuḫ*. esgiden bi véren‿oḷması varımış bōle o şéyineñ başġa bi (6) devletineñ hangi devlet‿oḷdu‿unu bilmiyem burda bi ḫarb‿oḷmuş. Urdan şurda bi uçurum var. Hacı‿áhmediñ (7) uşdu yér adı. ben dédim gi bōle yüz yáşını geçmiş bi adam varıdı burda, dédim Hacı‿áhmediñ uşdu Yérde bu adam (8) ḳórmü de uşdu. Yoḫ dédile u yoḫarda maalle, urdan dédile géce mevziden ġaçarḫana atīnañ bóriyá maalleye (9) geliyem dérkene uçurduma getmiş. Hacı‿ahmediñ uşdu yér délleridi. Şindi dōru diyeñ, her şey adīnañ buḷunu émme, (10) haġġaten burayá *ġaḷugdemirci* buranıñ ismi, *ġaḷuġdemirci* demeg bura şurda bi de ġārşi ḳóy var baḫ şurda, unnañ (11) barabar bi ḳóydü bu, bi miḫdarḷudı ā baḫsana u yáni dā órda aḷçaḫda heb camíyá hepimiz óríyá gíderdúḳ üş (12) ḳóy. bu ḳóy‿ayúrmaġ‿içún ismini buḷmaġ‿içün *ġaḷuġ ġaḷuġdemirci* ayní miḫdarḷıḫ. un üçün tā tarihlerde (13) de *anġara*da var bobaḷarımızı ölen bobaḷarımızı buḷamaduḫ. írātdur ḷan delú. yoḫ yoḫ. urayú ben de bilemiyom. (14) *ġaḷuḫdemirci* ayirmaḫ‿içün, demirci ḳóyú çoḫ.(15) *hasan aġġúl*. u zaman otuz‿seḳazde sōña soyádı geldi bēndúúm bi soyádı aḷdım ben (16) *hasan aġġúl* oḷdum. ana yáşímız da vardu bizim, doḫsan‿iḳaye gidiyoḫ‿ámma. ana yáşí da vardu esgiden, (17) bizim zamanımızda yoḷ parası óderdúġ. onúçün adamı tez yázdumiyeḷarıdı. bi de asgere Gétsin, bōleb i ḷaf da (18) varıdı. ó yoḷ parası yüzünden artu bilemiyem, bobamınañ böyüg ġardaşımıñ gétmesinde ben dórt béş (19) ayḷıḫ bişéyimişim. Gétdúḳlēni bilemiyem émme, ḷaf édiyeḷa. bi teg anam ġaḷdı. u anam da né‿iş yáPsın, bi iş (20) yápamadı, çocuḫ çoudu. yédi gişiyiz. yédi çocūduḫ biz. Dáyánamadı can sıḫıntusundan bi aḷtı ne ġada yáşadı (21) bilemiyem, anamı zor biliyem ben, anam da öldü, u haḷḷu ġaḷduḫ, yétim. bu aşşāḷarda ġar ġaḷu gókçebu‿aza (22) *aḷaçam*a atardı. uḷar buḷḷardan éyiceydi u zaman. oḷḷara gétdim, daulduḫ. az çoḫ taníşím vardı, óriyá da gétdim, (23) bóriyá da gétdim. bizim burda aç susuz söylüyoġ. efendim yiyeceh yoḫ, giyeceh

yoḫ. bi teg kendirden bi ḡóynēmiz var. (24) ilk doḫuma. Doḫuma şeyden hóḳúmetden de gelmiyó, hiş istedúúñ yoḫ. bōle elbise yáut ütel, ġāve hiş bi, émme (25) *ısdanbuḷ*a beri varımuşdu emme buḷḷarda hiş bi şéy yoh. bu óḷur‿oḷmaz ġazāḷarda ütel, ġāve héş bişéy yoḫ. ōle sürünüb (26) dóúnükene anamız da öldü. bu sefer burda ġavuḷḷa işi azíTdı. ġarşu ḳóylerde burda ġavur vardı çoḫ. ben bilmem mi (27) yá. onar buradaydı. unnara bi delsim yábmaḫ‿isdedile, azġunnuḫ çíḫardıḷa. ó azġunnuḫda *siyipiyonus* isminde (28) bi adam varıdı. devletde çaḷışıyodu burda nāhiyede. bu evelde u ḫabar vérdi. u duymyş, démiş ḳa, *túrḳ*lere, size (29) bi hüsümet var. sōña beni dédi démeñ, beni de başġasına démeñ dédi, né var? efendim, ā‿urda *atatúrḳ, atatúrḳ* (30) yápmışḷa uríyá bi depiye u zaman, órdan fiḷama saḷḷamışḷa. uḷus múydu uḷus‿unuñ‿adı da heraḷda bi ġonuşma yápmışḷa (31) *aḷaçam*da, bi dutar yáni bir bize ġarşu geleceh adam ḳam va. démişle hiş bayā bi ġaraġoḷ va, bilmem ne yoḫ, (32) isdedüñúzü yápabülüsüñüz feḷan fiḷan fiḷamaynañ ġonuşmuşḷa. u ġúmeniziñ‿üsdünde, deñize, buna bi ġaş (33) géciye ġarar vermişle, şu şu géce basíḷacaḫ *aḷaçam*. u démiş gi ben démiş buranıñ ehmēneñ böyüdüm, buranıñ (34) ehmēni yédim, bōleb i húsümet var déyincene hemen ḫabar vérdile devlete işde ġúcúnúñ yétdúú ġadara hóḳúmet ónnarı (35) hemen ġapıdan díşarı çíḫarmadan yáḫaḷadı, u yábduḫḷarı işleri de, ben oḫumuşḷuumuz yoḫ. Bişė yoḫ, çocūduḫ (36) biz, u yápıḷmış şéyleri de yáḫaḷamíşḷa, e óldúseñ bitecē yoḫ, biġaş ḳóy va bórda ġaḷabaḷıḫ, ayín deresi, müsteceb, (37) bu *aḷaçam* mıntıḫasında böyük ḳóyle va, ḳóylerde işde buna başġa tüllü bişė yápamamışḷa heraḳda (38) hóḳúmet bilemiyom ben, déjşim yápaḷım démişle. déjşim yábmaḷarında ġarşu ġavuḷḷa içinde çoḫ zenginē va, (39) hemen ónnā yáḫaḷadıḷa. déjşiglig faḷan oḷmasıñ, burda bu ġada çoḷuuñuz çocuuñuz va, hebsini de öldüremeñ (40) yá bunuñ. o síra zuḷm‿édenneri yáḫaḷadıḷa, o *tongelyám*ı derúḳ şurda var, *tóngelyám*a gótdüle, hani ben (41) yánda déjilim de éşitdúúmü söylüyem. *tóngelyán*da unnarı sırayá ġoduḷa, yáyḷım‿ataş. onneı ġaybetdile. (42) şünkü ġarşu geldile dövlete né déüşüe rāzıḷa, ne burda durmaḫ‿isdeyile. şéyde ġonuşannarı buḷduḷa ó, fiḷamayḷa. (43) velhasıḷ ġúcúñ yétdúḳlēni déüşüg yápacaḫḷa. ḷāḳan ġış ġıyámet çoḫ souḫ va, déüşüg yápmanıñ ġoḷayú yoḫ. (44) né yábdıḷa bu sefer, az çoḫ ayāna yörüyenneri *ısdanbuḷ*da sevkettile. yörüyemiyenneri bórdan ḳóylerden araba, (45) araba, sen dédile óḳúzū ñ ġoşícaḫsın. adam diyeḳa neriye gidecoḫ. boybata, buradan‿ileri ġocaġarıḷarı ihdiyáḷḷarı (46) arabiyá yúvacaḫsın boybata gótúreceksin. bu‿óḳúz boybata gider mi bu soua. yoḫ sen boyábata gideceḫ deilsiñ (47) ḳóprüye gét, ḳóprúden ġadara sen boyábatı aḷusuñ. burda millet ġan‿āḷadı. yáu ortaḷıḫ sóuh, ehdiyáḷḷar arabada (48) buriyá, herkes arabasına üçer béşer gişi aḷdı, ġavuḷḷarıñ hazıḷḷıḫḷānı aḷdıḷa, ġorḫannar paraḷānı gómdüle tabi (49) arabaynañ boyábata gideceḫle géce gidiyeḷa ġündüz gidiyeḷa, unnar da ġorḫúyeḷa soyúḷacāḫ déyin. undan biraz

(50) daa burda çoḫları paraḷānı gótúremedile. arabaynañ marabaynañ getdile. bi hafda iḳa hafda gelemedi arabaḷānañ (51) adam ḳóylerde yát urda yát. bāzısınıñ adamı öldü bāzısınıñ-‿óḳúzü öldü. Gelemedi velhāsıl sevketdile, ḳamisi (52) hiş gidemedi ġaḷabaḷıḫ u şórda vicikleriñ şéyden ḳúrt ḳóyú, ḳúrt ḳóyúne çadır ġurduḷa. Ġarşusunda ḳúrt ḳóyú (53) va unnarıñ. bi eyle bi depe va ismi. óranıñ gúzel bi yér va, uriyá çadır ġurduḷa. urda da ġaḷdıḷa. ġaḷdıḷa bilimiyem. (54) Ġışdan gidemedile gótúremedile bōle sürüncek hāḷında, ḳamisi óḳúzü çekmedi buḷḷarda, ḳóylerde. óḳúzü (55) arabası, gen‿ölen de va. Sāḷam gelen de va. unnarı sevketdúḳ bu sefer ġaṽuḷḷardan ġaçan çoḫ‿oḷdu. *tóngelyán*da (56) öldúdúḳlē. né u yánna gediye né burdan gédiye. bu sefer niyábdıḷa, burdāḫı *túrk*lerneñ barabar‿oḷduḷa buḷḷarda (57) başḷadıḷa ġarşu gemliye bu yánna şu yánna u yánna, çetelik yápmiyá. ā bu adanın‿aḷtında maaḷḷesi va, urda (58) çayúrıñ içinde bi dúz varıdı, u çayán topḷaḷḷarıdı burda bi ġaş ḳóyúñ adamı, tabi ġasabíyá gédiye, órda çevrüllerdi, (59) ġarşuda bi löbetci dikellerdi, au ne‿u geş geş aşşā geş hadi geş. Hem birer ġoḷundan iḳaşer ġoḷundan ā‿aç (60) çóud‿orda, a‿aca bōḷaḷḷarıdı, péynir var, péynir aḷuḷḷarıdı, ānadın mı? Parası oḷan zahden yóudu émme az çoḫ (61) buḷduḫlāñdan para aḷuḷḷarıdı, āḫrı saḷaḷḷarıdı. Ġasabadan geliye, nāhiyeden geliye, nāhiyeden gelūkene ġine (62) aynı o iḳa depeniñ‿arasında benim dédúúm düz, şindi iḳa‿āne va, iḳa‿āne mi üş‿āne mi? Gine çarşudan gelükene (63) gine yáhaḷḷarıdı gine dutaḷḷarıdı órıyá, ġarşuḷara begçi dikellerdi, fiḷama zaten ġarşu duracaḫ ḳamse yóudu (64) ḳa ḳóylerde. devlet çeteler yápiye, gúñüz yáṽ. gúnüz geleni oriyá bāliyeḷa soyiyeḷa. benim de *ġarġaḷu*da en (65) bóyúk gíz ġardaşım *ġarġaḷu*yá ġaşmış. óḫarda ġocayú vermedile nişledile bilmiyem ben. baña bi fes yoḷḷamış, (66) ben‿uaḫ çocuum. cıscıplām burda bi kéndir góynēm va. kéndir góynem, kéndir góynē evde va şindi (67) saa gósdersem. annem mannem yoḫ‿óldü. baa bi fes yoḷḷamış gízġardaşım da ġaş yáşındaydí ó zaman. on, on (68) bir, on‿iḳaydi on bir yáşlānda u gitdi u gitdi de nāhiye bize duz muz getúrıye. duz da buḷamiyoḫ yémiye (69) duz nérde ġayá duzu yálíyoḫ. duzu da yoḫ hóḳúmetiñ baa bi fes yoḷḷamış ġardaşım. ónna bi adam‿oḷsa bi zengin (70) bi adam oḷsa yáut çete oḷmayúnañ bi fesí gízdan‿élinden aḷmışḷa. Soña gízġardaşım çoḫ gúzelidi. Démişlē ḳa iḳa (71) çete üç çete uḷan şu gízı gótúrelim, çocuun dua ġopmuş on‿iḳa yáşında var‿émme gíz gózel, eyvah beni gótúrecehle (72) órdan ġomşuḷardan ayúracaḫḷa déyin çatḷamış. āşama yáḫın haydi her şeyinizi érken topḷañ, paydos‿édiyeler ónnarın (73) başġannarı var‿urda. arama darama bitdi. ormana gideceḫle unnar daa. Demiş gi urdāḫı bizim gíza góz‿atan (74) adamḷa, démişler ḳa ā bu gízı giderken gótúrecōḫ demişle. u‿adam demiş gi *aḷḷah* írazı‿ólsun. bu ġadar (75) ifsafsuzluḫ‿oḷmaz namussuzluḫ‿etmeñ bu ne, on‿úç yáşındā gíz otuz‿üç çeteniñ‿içine girer mi? níyápícañız bunu. (76) ōle şéy yoḫ. oḷu oḷu émme bu ġadar da oḷmaz faḷan. gízı saḷmışḷa, gíz bi góynü

g̱óynü geldi aşāmınañ, béş ġuruş (77) yoḫ para yoḫ ġış‿açuḫ baş‿açuḫ aġa dédi bo̅leyken bo̅le oḷdu, sa̱a bi fes véricеḫ, fesi g̱ótdüle çetele émme (78) dédi. Seniñ başıñaçuḫ gessiñ benim belḳa bıraḫdıḷa yá dédi. Şindi bu çeteler çoḫ‿esasḷuḷar, devlete ġarşu (79) ġeldiler devlet candarma yoḷḷadı candarmanıñ, nérde bu a̱açḷu ormanda şurda, ormanı çevürdüle bi, jandarmaḷarda (80) mermi bitiye, adam da va, herbirisiniñ‿élinde yüz béşyúz mermi va. Sen oḷcāñ a buradan buríyá ġada sarmış (81) mermiyi‿ádam candarma geri ġaçardı. Adamḷar burda géce inelerdi aşşā ḳóye éllü çötō. Bu çeteleriñ bazıḷarı (82) isdiye‿ónu ġomutanı isdemiyen var şindi. Sen çetelig yáḫíḷiye dédiñ ismiñ va, seni isminden biliyelá, soriyelá. ḳam (83) va burda *ahmet*, *mehmet*. u diyelá unda ne va, bi túfeg va, bu túfē yoḷlāsıñ diyelá, yoḷḷamasa yárın‿āşam o ānar. (84) túfēñi yoḷliye. geliyele baḫmışḷa ḳa éyi tífeg, bu adam ġuḷḷanu bu‿adam çetelig yápar. geliyeḷa uña sen (85) bizneñ gédecegsiñ bó‿éce diyelá, yá ben çoḷu̱um çocu̱um va. évim‿acām va, benim nére gédi̅m. evi̅ñ acāñ (86) ġoruruḫ sēñ biz nası doyársoḫ sen de o̅le doyársıñ. Sen yáPacaḫsıñ. ben çoḷu̱u çocu̱u biraḫíb da gédemem feḷan (87) dérse, óreñúsüñ ā şindi, belānı buḷusuñ hadi. birdenbire arḫadaş‿oḷacaḫsıñ. bo̅le cébriye adam g̱ótdúle. arḫadaş (88) yáPdıḷa. aşşā yoḫarı élli gişiye çíḫardıḷa. artu biz ġorḫıyoḫ, urayú basiyeḷa, burayú basiyeḷa, buranıñ éhdiyálḷarına (89) g̱úveniyoḫ, yá bizi ġurtarıñ, bazí bazí bi eve topḷaşiyoġ bazí bazí iḳa‿éve topḷaşiyoġ, ġapi̅ ḳatliyoġ ġorḫudan iş‿oḷsun. (90) géceniñ birinde burayí basdıḷa ā‿bu ḳóyú. ġaḷabaḷıḫ eḫmeḫ yoġ yémiye az çoḫ ma̱aḷlede un mum varísa topḷatmışḷa. (91) ġarıḷar bi yánda eḫmeḫ yápíye bi yánda ġoyún késiliye iş de ġaş ġoyún késdile ben yánda de̱ilim tabi. urda da bi (92) éhdiyár va, Patō déllerdi. o zaman‿işde o varıdı, zenginceyidi. o Patōñ da para va démişle. adama démişle (93) hadi dayú parayú çıḫar. yoġ dā başı burası. işde iḳa ġoyún varısa yiyebüldú̱ú̱ñ ġada yéñ. ōḷu sapūdu biraz (94) adamıñ da ōḷu yálḷaḫ ġaçudu çeteleri ġızdumuş‿o iş. çeteler gelúkene o bacíyá çíhmış. évin‿üsdünde bacaḷu (95) evler, esgiden evin bacaḷarı. evin‿üsdüne çíġmış ġımıḷdamadan unu öldüreceglerimiş. erkē para yoġ. yoġ déme (96) dayú sen bu yáşa ġada para vardu sende. yoġ muġ dérkene dōmüşle mömüşle. yoġ démiş param oḷduġdan sōña (97) ben canım mı ileri param mı ileri. yoġ dayú vér parayú, parayú çíḫar. ġonuşmuşḷa étmişle, ataş ġomuşḷa, (98) g̱ósünü yáḫmışḷa. Hambarda para démiş yániye yávi para yoġ‿émme hambarda para démiş hambara gétmişle (99) aḷtüs geçümüşle aramışḷa, para yoḫ dāyú dōru ġonuşmuyoñ, sacayā ġızdumuşḷa, başına geçümüşle. adam ba̱ırı (100) ça̱ırı, ōḷum démiş para oḷduḫdan sōña bu candan ileri mi yávi, beni ne yáḫiyáñız yoḫ, oḷsa. hambarda niye (101) dédiñ yá? yá démesem ataşí g̱ósüme ġoduñuz. Nası dėmeyim canımı ġurtardım. e şindi saccaḫdanda ġurtuḷ. (102) üsdü başí yáḫmışḷa. yoḫ‿adamda para şünkü. bunu bıraḫmışḷa bunnar yémişle işmişle ó ġoyúnnarı eḫmē (103) yémişle. Tabi vardı g̱úzelce, oña, o Patōñ Bayramıñ‿oḷūnuñ ġarısına

éyce yorġannānañ yorġan yúmışļa, (104) yásduḫ yorġan, ā şurda harman düzü diyoḫ, harman düzü va şurda, géce oriyá düze ġada çíḫarmışļa ġarıļarı, (105) yánı sıra. ġarıļarı orda sıraynañ ġuļļanmışļa. ġarıļar geldile burda on béş ģún oturamadıļa. yirmi béş otuz zırḫ (106) gibi adamļa né yápar. İşde bǒle işlerde, bǒle işlerden başı adam geldi de eviñ‿üsdüne çíḫdı da bizim (107) ġarí niye ģótürüyáñız, niye ġuļļaniyáñız diyemedi. bǒle ģúnnerden *aļļah*a şükür buģúne geldúḳ, sebebine *aļļah* (108) írāzı oļsun. Şindiḳa şu írātļıa baḫ sen. bu araba nérde. Nāhiyeden bi teg‿araba biliyem ben, on béş yáşíndaydím. (109) otomopildi adı, otomopil isminde orucçun bi arabası varıdı. Ļaf, arabayú ģórdúu̧müz yoḫ, arabayú ģórdúu̧müz (110) yoḫ. ı bi ġazāyá, *bafra* ġazāsı, ġazayá gidecōḳ, yá deveniñ boynuna binecōḳ yá at‿arabasına binecōḳ. vasaitde (111) bu. umudumuz geçerse devecilē yálvaruduḫ, deveci çoḫ, boynuna biñersiñ, deveniñ ģórdúñ yá boynu. Deveniñ (112) boynuñda ġazayá sōña arabiyá biniyōḳ. *aļļah* fiļan ġaļsın ōle araba, zaten yoļdaş, arabanın demiride, dóndúu̧ (113) şeyde demür, tāh tāh tah, nāhiyeden nāhīye zāten aḫdariye, írmā va ḳóplüden geçilmez, taḫdadan ḳóplü yápaļar (114) devrülü írmaḫ ģóçúnü iane yápaļļa, herkes ianesini éḳanini ekmēñi *bafri*yá getúrecēñ ḳóplüden geçilmez. óḳúzīneñ (115) adam írmā gider. bi yáşayíş yóudu ḳa. işde bǒle üraşuḳana ortaļıḫ düzeldi. bi zaman yáļuñ‿ayáḫ. benim şindi (116) bi ajlem‿öldü. *aļļah* írazı oļsun, *aļļah* nur ģólúnde yátusuñ, yání bizim başımızı beglīceg bi haļımız yóudu. (117) ortaļıḫ éyi‿ólmiyá başļadı. bu sefer millet dúşģún hóḳúmet dúşģún, iḳa gece esgellik éttim. ayāma géymiye corap (118) yoḫ kesime aļmiyá para yoḫ. iş çoḫ, zengin faḫır haļından bilmez, dēy taļļaļarda arazıļara tarhanaç napíyoḫ (119) néyineñ yápuļu. aş susuz, benim baa yédi buçuh lérayá yirmi‿ḳa ay durdum ben. açça çaļışdım. urdan geldim (120) aļtı ay‿oļmadı. aļtı‿áy oļmadan bi pusuļa daa geldi. bi daḫa isdedile. ne yávi ben téze yábdım asgellī seniñ (121) gibi dasļar diyele ḳa dōru yáPmamışıñ, isdiyeļa. ōle topļadıļa géne gétdúḳ. *aļaman* ḫarbınıñ ōne on béş‿ayda u (122) zaman durdum. *aļmanyá*nıñ bi azġunnuu çíḫdı. çekdi bayrā uriyá şuriyá geliye. *túrkīye* bi ziyánım yoḫ dédīse (123) de inanmadıļa. Buazļarı dutmaḫ‿içün *edirne van*dan bilmem nérden nériye asger ģótdú *túrḳaye* buazļara (124) ḳóplülere, yáļuuz şōlebi ļaf çíḫardıļa u sırada *aļamanyī*nañ *túrḳaye* ḫarbe girdi. yá u zaman bişéy de yoḫ, (125) hadda biz şéy yáziyoḫ orduļara tümennere, bize yá harb bizim iḳanci esgelliimiz bu. Bizim çoļuumuz çocuumuz (126) ḳóyde ġírıļiye. yá ōle bişé yoḫ diyeļa. téynen geliye şéyden ordudan, ġoļordudan téymen geliye aļayļara (127) hasdānelere, ōle şéy yoḫ devlet ḳamseyi boş yére ēlemez boşa ġonuşma demeg‿isdiyeļa yáni. on béş‿ay (128) gine bize *aļmanyá*ynañ *túrḳaye* ḫarbe gireceḫ dédile. biz ḫarbe girmedúḳ, ḫarbe girmedúḳ amma (129) işde adam bi puşļuḫ‿eder diin gendü gereken yellerimizi begledúg hasdānelerde hazıļļıġ yábduḫ bişēler etdúḳ (130) biz acļıḫ çekdúḳ gine, az toprā oļannar az çoḫ ne varsa topļadı ismet, buļļardan

paraynañ‿aḷdu‿umuzu (131) sırtımızdan aḷdı. ḳöplü yoḷḷarından aḷdı. millet acından ġırıḷiye. ayāmızda potin, géymiye corap yoḫ. adam utaniye (132) aḫrından devlet ġazaḷara, nāhiyelere, uriyá, buriyá ḳöylere corap saḷdı. órda bi taḫmin yápıñ ḳöylerden topḷañ, (133) pompaḷaç yápıñ çorap yoḷḷañ‿asgere. Şu ġadar şu ġada corap‿ördüle *aḷḷah*‿írazı oḷsun ḳöylerde, corap geldi (134) géydúk. ayāmıza. yálō‿ayáḫ Né diyim yá bıraḫ sen. aḫrında *aḷaman*yá *aḷamanca* coḫ‿uzā aşdı. İsmet (135) şōle bişė dúşündü. eḫmeḫlerimiz bi ġısmı vapurda ġaḷdı çürüdü, dóḳdú éḳanneri. Bunu başa çíḥamiyácāna (136) aḫḷı kesdi. Burdaḫı gendü adamı acından ġırıḷiye ḳöylerde. Hambaḷḷarı soyár, yoḷḷarda para fiḷan aḷdu̱u, ḳöplüden (137) buriyá ḳöplü nére, buradan *samsun* ġada va. belḳa da̱a fazḷa. adam buriyá sırtına aliye geliye, bi candarma (138) geliye aliye, hadi éḳanneri aliye élinden. bu şeḳalde gendú adamını heb ġırduriyeḷa ismet şōle bişė düşündü (139) bizim *aḷamanyá* éyice uzā aşdı, ameriḳayá, *urus*a İngilize ḫabar vėdi adamıñ ōñü kesin. benim‿adamlām (140) acından ġırıḷiye. bu‿aḫıda ġada ben bu adamı idar‿ėtdim émme ġorḫuma idár‿étdim. Siz burayú çevürüñ, (141) ben de ekmeḫ késecem size. u zaman eḫmē késdi. bizim ilḳan deñize dóḳdüle u zaman dédiler ḳa (142) *aḷamanyá*ynañ *túrḳaye* barabar oḷdu ḫarbe girdi māḷub‿oḷdu dédile. Bizim *túrk*lē ḫarbe girib de māḷub‿oḷmamız (143) yoḫ. ekmēneñ bi faydamız‿oḷdu *aḷamanyú*yá bizim. hadda *edirne*de bēm begledu̱úm ḳöplüyü şéye ġurnazḷunañ (144) ḳöplúyü ġósdedüler de *aḷamanyú*yá yáPduduḷa seliñ şéyiñ atdu̱u buriyá geçerkene, ḷav̇um‿artu̱u şéy‿artu déyin (145) *aḷamanyá*da ziyánı da oḷmadı faydası oḷsa ziyán. bundan da̱a çoḫ ziyán oḷumu? acımızdan ġırıḷduḫ ekmēmizi (146) topḷadı, asger topḷadı ben niye durim on béş‿ay. ben bir ġún durmanıñ ġoḷayí yoḫ bi geçim becerecōḳ.yirmi‿ḳa (147) ay durdum o geçimlihde u faḫıḷḷıḫda ídār‿étdim geldim urda dutacaḫsa da on béş‿ay da ōle ōle (148) geldúḳ. şu írātḷı̱a baḫ bunu münḳar geziye yáv̇ bu millet. késemizde paramız var béş‿aḷtu yüz‿ölçek her (149) birimizde buyday u̱udüyon. biz şu ġada bi buydayú u̱udúcüg unu da sēn gibi bi misafir dos gelúse, gendümüz (150) yédú̱úmüz yoḫ, utanma beḷasına óña yédúrüdúḳ. yedú̱úmüz eḫmeḫ ā bōle bu siyáḫḷıḫ yoḫ onda ḳa ā bōle (151) simsiyáḫ eḫmeḫ yérdúḳ bu eḫmeḫ niye siyáḫ‿oḷudu. iḷac bilmeñ, yoḷ bilmen, bilmeñ, éḳan kel‿oḷudu. u kellik (152) savuruduḫ elimizde bi a̱aç yábası. o kel ekmē baturudu. öşürcü ġafanda, tāsildar ġafanda, ormancı (153) ġafanda, parayú buḷamassıñ. nérden‿aḷacaḫ, imzasız bi para geçmez, seni dutub savuşdurañ‿oḷmaz. Parayú vé (154) parayí véremiyosuñ. hadi ġaraġoḷa, yá ġaraġoḷda né va parasız zopa va, e zopayú yédúḳ‿émme nerden (155) vérecoḳ şéy ġaraġoḷuñ‿aḷtında rañzanıñ‿aḷtında işi dayáḫ va. adamıña ġóre. *túrkmen* dayā başġa, dayánıcı (156) dayáḫ. ōle bizim gibi mıdara adamḷarıñ dayákḷarı başġa. benim aḷtıncı ay oḷdu yoḷ parası borcum varıdı (157) buḷamadım, ben ödüm ġopar dayáḫdan, dayā dayánamam be şünḳa. buḷamadım şaşudum. Buraḷā geliye tāsildar,

(158) tabí u da maḷ müdürüne maḷ müdürü uña uḫıḷiye, maḷ müdürü unnarı zıḫıliyeḷa. Para, para nérden buḷacāñ (159) yáv̇. buḷamaduḫ. ísārımı késdile ġaraġoḷa. Noḷcaḫ ġaraġoḷda. ġaraġoḷa isdiye on báşı para. Para yōsa dóv̇eceḫ, órdan (160) nāhiye ġóndereceḫ, ben‿urda bi ay yátacām, bi ay sōña nası verecēm u parayú. yoḫ gine yoḫ para. yo͟usa çanta (161) yúḳleñ eḫmeḫ buḷ, yoḷ yápiyele. ġazmaynañ, on béş yirmi ġún néyise bi kesimi va u paranıñ, yoḷ yápicāñ yáv̇ (162) ben yoḷ yápmiyá dayánamiyem, eḫmem yoḫ, ó yoḷda yátacaḫ yérim yoḫ, bişéyim yoḫ. yáp, öl, parayú vér. (163) yoḫ para nérden vérim.

-11-

YERİ : ALAÇAM/Kazlan Köyü

ANLATAN : Yunus ÇİÇEK

YAŞI : 86

KONU : Karışık

(1) yáş seksen_aḷtı, *aḷḷah*a şúḳúr gendúú taşíyám. Sen nérelúsúñ asḷıñ. gitdim *aybasTı*dan çoġ ġoyún_aḷdım. o (2) yéllere gítdúḳ yellerde técillere dédim baa ġoyún_aḷın, ġoyún_aḷdıḷa gétdúle *aḷaçam*a téslim_etdile. ġoyúncuḷuḫ (3) da yápíyedum aḷu vérişde yápíyodum. ġoyúncuḷuḫ yápabülüsen réşat_aḷtun. yá parasuz ġaḷusuñ yá sıhıntisuz (4) ġaḷusun. Sıḫıntıñ_oḷu. nasí yápacāñ ġoyún, aḷusun yémini verüsüñ, suyúnu vérüsün, ġúdersin, baḫarsıñ, deellendúrüsüñ. (5) ġışın yériñ_oḷu, sayáñ_oḷu, barınāñ_oḷu. otunu yázdan hazıḷḷarsıñ yémini hazıḷḷarsıñ, ne iḷazımıza ġış hazıḷḷıu (6) yáparsın çékersin. şe_etdúúñ zaman, hava aşduu zaman yáyúḷu, hava ġapanduu zaman, ġış basduu zaman (7) çékersin, suyúnu, oḷūnu yáparsıñ, yemini suyúnu_órda, besi yáparsıñ, baḫarsıñ. yápiyeduḫ. doḫuz_ayda ġuzuḷar, (8) seḳaz buçuḫ doḫuz_ayda başḷaruḫ dutmiye. Südünden faydaḷanusuñ, yúñúnden faydaḷanusuñ, etinden (9) faydaḷanusuñ yátaḫ yáparsıñ, ḳalim yáparsıñ, haḷı yáparsıñ herşē_óḷu. Onu şē yápar canım, onu ēriceñ, doḫiyácān, (10) ip, ip, ip yápícāñ, ip yábduḫcan sōña doḫuyácāñ esgi zamanıñ işleri óyleyidi. Tabi tabi heb ġórdüm. Ben (11) şurda Mendéres sōña millet_uyándı Mendires ġúnúñden sōña uyándım evvelce milletde ne. Acḷıḫ ġırıḷa gédiyodu. (12) Nérde pantuḷ giyiyoduñ ne ceket. Vaḷa yáparduḫ ġoyún yúñúndan siyáḫ béyáz neyse undan elbise yáparduḫ (13) şéy, Ceket pantuḷ, ōle şé_éderdúḳ. mendíresiñ ġúnúñden sōña uyándı millet. Sōña melmekete dáḷmíyá başḷadı (14) hep Avusturyá, fírasíyá şuríyá buríyá heb *aḷmanyú*yá. Millet yávarḷandı. evvelḳa ġúnner. Bu ḳóy aşā yoḫarı (15) yüz_āneyi geşdīdi, atmış_āne ġaḷdı. Biliyom biliyom bilmem mi canım. şindik çaḷışmıyeḷa hocam şindi (16) çaḷíşmíyeḷa. ġāvelerdeler, taḷḷayá mı gitmezler, ėḳan ékmeyi fazḷa yáPmazḷar, fazḷa yápícāñ ḳa yárarḷanıcāñ. (17) Senden başġa insannar da yárarḷanícaḫ, ġuşḷar da yárarḷanícaḫ, hayvannar da yárarḷanícaḫ, çaḷışcāñ, tembel (18) şindi baḫ ġāveler doḷu cāmiye ḳamse gétmez, cāmí boş. Cāmí boş_oḷanıñ késesi de boş_oḷu. Bereket_oḷmaz. (19) Namaz ġıḷmayánıñ bereketi oḷmaz ġazanu doḷduru késiye, acaba delúḳ var mı diye bi de dúşúnú. çoḫ faḫıḷ, (20) tembellik. faḫıḷḷıñ bóbası tembellik. çaḷışanıñ parası oḷu. Ben bayā bi adamım burda, bu melmeketde bu daşavur (21) yérde, param da var, maḷım da var, yiyecēm de var, gíyēcēm de var, yánımsıra bi iḳasini daşíyácaḫ ġadara (22) ġuvvetim va. hamdoḷsun rabbiye, hóḳúmetden rąatsızḷar. hóḳúmet néyápíye size. torpaḫ parası vériye

tavuḫ (23) parası vériye, ḳópek parası vériye, fī parası vériye, her şey parası vériye. esgiden saḷma varıdı, ḳóy saḷması. (24) ḳóyden para topḷaḷḷarıdı. ḳóy muḫdarı ġúyā ḫoca ücüreti éfendime söylīm ġorucu ücüreti. Bunar varıdı. topraḫ (25) maḫsül vérġúsü varıdı, hóḳúmet aḷıyodu vérġú aḷıyodu senden. Saḷma şéy yoḷ parası aḷıyodu. şindi devlet bizim (26) ġuru toprā daşa para vériye, beenmiyoḷa hóḳúmeti, hóḳúmet beenilmez mi, hóḳúmete sen né vériyeñ yáv. ışıḫ (27) parası verīseñ ışıḫ parası zate ışí yáḫīyeñ. éfendime söyleyim. şéy vérüsen unu. su bedavadan, suḷaḫ (28) bedavadan. niye géçinmiyeñ sen? tenbel. burda oturan_adam géçinmez. ġumarıñ başıña otduuñ zaman (29) sende bereket ġaḷhar. ġumar_oyníyáñ nı yoḫsa? *aḷḷah* senden de írazı oḷsuñ. namaz ġıḷmíyánıñ *aḷḷah*ıñ (30) nuru yoḫdu. *aḷḷah* nurunu aḷu namaz ġıḷmíyándan. beynamazıñ beynamazıñ nuru yoḫdu. a burda gez (31) beynamazḷarı saa heb ġósderim. sunaytinden tanuduum adam déil. şéyneñ gósderim. ben seksen_aḷtı yáşíndayúm. yédiye gériye (32) şindi. mamdoḷsun. ġazam varsa vardu. ġazām. televizyonnar çíḫdı. nésiller çíḫdı. millet heb şéytanī oḷdu, (33) rahmanī oḷmíye. esgiden rahmanīdi. yoḫsuḷḷuḫ varıdı, biribiriñe bāḷuḷuḫ varídi. medeniyet varídí, haysiyet (34) varídí. medeniyet de ġaḷḫdı, haysiyet de ġaḷḫdi, her şey pislik çoaḷdı, pislik çoaḷdı yá.

(35) bu memleketin hāli mi? Buḷ melmeketin hāli a bōle taḫḷa tuḫḷa géder, düzelmez. Düzelmezler, bozuḷmuş. (36) Nésiller bozuḷmuş. Dúşmandan dost_oḷmaz. osmannu devletini dáıtañ, osmannu devletini parçaḷíyáñ araPḷarıdı, (37) baḫ haḷlerine baḫ. osmannu devletini parçaliyáñ araPḷar_oḷdu, osmannu devleti parçaḷandı, şindi unnarıñ hāline (38) baḫ. Hocam bunuñ daa éyisini yá. bunu şindi bu dúzelmez. bu *ırāñ* ḫarbi bitmez. béreket vérsin başġa yellere (39) sarmasıñ. esgi hóḳúmet *ırā* ḫarbe soḫacādı, esgi hóḳúmet oḷaydi. haḷḫ partiniñ hóḳúmetí oḷaydi şéye *ırā* ḫarbe (40) soḫacādı. benim zihniyetim ġörüşüm. benim ġörüşüm_öyle ben partīnen aḷaḫam yoḫ emme saoḷsunḷa var_oḷsunna. (41) geşler ġafaḷarı da çaḷışíye, aḫılḷarı da çaḷışíye, her şeye sebat ediyeḷa. *ameriḫa* ġorḫmiye mi *túrḳaye*den. soriyem (42) saa sen biráz annarsıñ. *ameriḫa túrḳaye*den ġorḫiye, her devlet ġorḫiye *túrḳaye*den. ben şindi *túrḳaye* (43) yásḷandıḷar, ġávuḷḷarda *túrḳaye* yánaşdı şindi. *túrḳaye* yánaşdıḷar, niye? ġorḫuyoḷar, heb birbirinden ġorḫuyoḷar. (44) çekümdüler. benim ġörüşüm bōle. fazḷa oḫumuşḷuum yoḫ. şindi nésil bozuḷduç millet birbirine yúmíye ġaḷḫdı. (45) sen niye ceKedi geyiyeñ yáv, benim ceKed yoḫ, senin sırtından ceKeti aḷím diyem ben saa. bu zihniyet var (46) şindi. birbirini yiyeh, birbirini gevriye. çalişmiye soḫaḫda geziye, ġāve ḳóşelerine oturiye, vatandaşın cebine (47) ġózünü diḳaye. sen de çaḷış, sen de çaḷıssana. ben zamanıñda çaḷışdımi çoḫ çaḷışdım, yévmiyecilik yáPdım, (48) yimbeş ġuruşa yévmiye çaḷışdım. élli ġuruşa yévmiye çaḷışdım, yétmiş beş ġuruşa yévmiye çaḷışdım. yüz ġuruşa (49)

yev̇miye çaḷışdım. hamdoḷsun şindi de bobamdan benim toprām azıdı, bendi iḳa yüz dónüm topraḫ var şindi. (50) tapuḷu tapusuz, ormanı mormanı burī çaḷışmasañ verebülü mü dayú. bórdan gedenin yérini aḷdım, gedenin yérini (51) aḷdım. çoḫ çaḷışdım, çoḫ çaḷışdım. çaḷışdım de͜ellendüdüm. yá topraḫdan ėkmēmi aḷdım ben sıhiyeyim, bana (52) sıhiye *yúnus* délle. asgerde bi sıhĩye çavuşudum, ġırḫ birde asger‿oḷdum, seḳaz buçuḫ‿ay Haydarpaşa (53) hasdānesinde ġurs ġördüm, orda bi çavuş terfiyesi daḫdıḷar bize, bi adam diye, geldim melmeket uyúzdan (54) çüriye. ġırḫ çıhuḫ, hasdaḷıḫ sókellik çoḫ, yoḷḷuḫ felā, bit, pire, taḫda ġurusu. Yátmanıñ otumanıñ yoḷu (55) yoḫ. bu üzere çaḷışdım, *aḷḷā* şúḳúr ėmeglüyüm mayíşım da var, üç yüzün üzerinde para aliyem bāġurdan. (56) ba͜ımı baḫçamı g͜órseñ aḫḷın duru şindi baḫ. ġocaġarım var yánımda, seḳaz çocu͜um var yánımda en (57) g͜úçúk‿ōḷum mefāt‿etdi sizlere ömür, İsdanbuḷdaydi, bi ġocaġarı var yánımda, bi git baḫçasına giremessiñ. (58) Baḫamassıñ. Çaḷışġan. A͜ilemde çaḷuşu bende çaḷuşurum. Tembelligden. yázın ısıcaḫdan ben çaḷíşamam (59) g͜ólgede yátarım, ġışında so͜uḫdan ben üşiyám evden çıḫmaz ġāveden çıḫmaz, unuñ parası oḷu mu canım. (60) Parası oḷmaz hucam. Ne mayúş‿aliyáñ sen şindi. Seḳaz yüz. Çaḷışmasañ, oḫumasañ ney‿aḷcādıñ. Tenbel (61) tenbel doḷaşcādıñ. Çaḷışmaḫ, her şey çaḷışmaḫ. ġarínca dahí çaḷışıyo. ġarínca, bildú͜úñ ġarínca ḳúḷúnü yápiye çalişiye, (62) siñekler çaḷışiye. Her şey çaḷışmaynañ. vatan bile çaḷışmaynañ oḷu. Heb devlete g͜ózúñ dikmicēñ bilēne (63) g͜úvenecēñ, çaḷíşicāñ, *aḷḷah*dan isdicēñ, bereketi oḷu. Çaḷışmadan çaḷarsañ haram‿oḷu yáramaz. çaḷususa (64) nōḷu, heḷaḷ‿oḷu, annıñ térini ġazancı͜ıñ yirsiñ, bereketlü oḷu. Mādem bō͜le, yá. ġumar başına oturanıñ ġısmeti (65) orada késiliye. ā ġaveci baḫ, ġāvede çaḷışiye mıḫdar iḳa cebinde béş ġuruşu yoḫ. a͜ilesi ölümcül yátiye hasdanede. (66) Çaḷışmadı bunuñ bóbası çaḷışíyodu, bóbası ustayúdı, maranġozudu, atólyesi matólyesi varıdı. Sanduḫ yápardı, (67) bav̇uḷ yáparıdı, ġapı pençire yápardı. ékmēni urdan‿aḷudu. bóbası çaḷışíyá, bu géydi gézdi. şindi çekī soñ soñu. (68) Çéḳaye şindi. a͜ilesi á͜ır. a͜ilesi a͜ar ḳomada. *aḷḷah* g͜óḷayḷıḫ vérsiñ. Çoḫ da bi éyi a͜ile. bó͜a ḷāyíh bi a͜ile dé͜il. (69) Çoḫ bi éyi a͜ileyidi. Yüzü güler, ḳamseyneñ hatır ġomaz. şō͜le gétseñ çocu͜uñ ō͜ñú késmez. ō͜leb i térbiyelü (70) a͜ile ónun‿a͜ilesi tabi benim de canım sıḫıḷiye. Az çoḫ. Yá, para buḷamadı doḫdura g͜ótúmíye de iñeni satdı. Niye (71) buḷamasıñ? Niye buḷamasıñ? Eliñ de ḳótú bi motur var, motur da oḷmasa acından‿ölecek. Moturunañ sēñ (72) yüḳúñ getúriye. Benim sapımı getúriye, öteḳanin şeyini getúriye. unnā bu darḷı͜ı vériye emme, yátana (73) vermiye yátana vérmiye *aḷḷah*. Burda ġumarbaz‿adam geçúndğmez. Burda ezen oḫuniye patır patır ḳá͜ad (74) oyniyeḷar. ġumar oyniyeḷar. ezeni dīne hiç‿oḷmassa. bıraḫ saḷavat getú. Bi de ḳúfúr‿ediyeḷa birbillerine, (75) oynar hava uriyá bişe girmez, uriyá bereket girmez. uriyá ḷālet girer. uriyá hiç bişi girmez. Ben girmem ġāviye. (76) Baña dése ḳa bu ġāveniñ bu g͜únḳú on g͜únḳú bir ayḳi gelürü senüñ

oḷsa girmem, çay dahi içmem. Bunnarıñ (77) çayí içilmez. Niye içilmez? Unu da déyim saña. Hasdaḷıḫ nérden buḷaşiyá. Hasdaḷıḫ ġāvelerden, topḷumdan (78) buḷaşiye, tabi, topḷumdan buḷaşiye. ġanserlü var, firengilü var, véremlü var. Né bilim ben çeşitlü hasdaḷıḫḷar (79) var. Unu, unuñ‿āzından‿aliye seniñ‿āzıġañ vériye. Seniñ‿āzındaa‿aliye benim‿āzıma vériye, noliyá? aşḷaníyá. (80) ġasabíyá giderim çay getü. Çayíñ parasını ġorum, buraḫurum. İşmem. ciġara ġomadım buriyá. şarap, ıraḫı (81) bişé bóġazdan ġomadım. Ben ōle işde. *cenāb-ı aḷlā* ben yáPmadım. Né bilim *cenāb-ı aḷlā* sıġndım ben ġuḷa (82) sıġnmadım. Ben bubam öldü on‿iḳa yáşında ḳayíñbobam mefāt‿xtdi biz yetümlük çekdúḳ maḷımızı (83) saḷdıḷar yédiler, ġoyúnumuzu késdiler yédiler. Maḷımız diyemedúḳ yétimidúḳ seḳaz ġardaşıduḫ, seḳaz çocuḫ. (84) Yétimlīneñ bóyüdúḳ. asgere gétdim geldim işde sıhiye çavuşuydum. burda da geldim sıhhiyeliẹ devam‿étdim. (85) Hasdaḷā bōle géçindim. ġuḷḷanmadım. Paraḷarda defineñ dóḳúldúṷ zamannar‿oḷdu. hane para var. (86) param var. *aḷlā* şükür. yétimlig zor‿oḷmaz mı yéẹnim. herkes seni depelemeẹ isder. herkes seniñ sırtından (87) geçinmeyi isder. yétimlig çoġ zor. yétimiñ boynu búḳúkdü. télleḍiñ. aş da hava aḷsıñ. yoḫḷuṷñ bobası (88) tenbellik. tenbel‿adamıñ heç bişeyisi oḷmaz. e niyápacaḫ ac ġaḷdın mı? seniñ maḷı çaḷacaḫ. seni soyácaḫ beni soyácaḫ. (89) *aḷaçam*da banġadan parayú, mayíşımı aḷdı. u pazar tarafa dōru bi yére gidcēm. bi gelin geldi. uzun boylu (90) aḷtun dişlú. yá *túrk, ḳúrt* yá *ḷaz*. ben dédi *mısdafa*nıñ gelinīm dédi. hızḷana camısına para gönderecēm bi on (91) lira yirmi lira, yirmi biñ lira çıḫardı. ben posdan deẹilim sen ḳamneñ gönderüseñ gönder dédim ben. beni soyácaḫ. (92) u bi yérde daa geldi paḷtumuñ açma. dė şindi baururum polislere. biri u yánna ġaşdı biri bu yánna ġaşdı. (93) geçen ayda. hadda soyiyeḷar canım aliyeḷar. yáşḷu déyiñ.

(94) sefelbelligde ben yoṷdum. var. u zamanıñ‿adamḷarı bişéy démiyodu. ḫarb ezgúnlū nden. Harbden çíḫdıḷar (95) yoḫḷuḫ. Bu ḳóylerde öşür yázaḷardı esgiden. Bi unnarın kéşfini yápaḷardı. Bu yúñdan ne çíḫacaḫ meselā on (96) ölçek çıhacaḫ. Béşini senden aḷuḷḷarıdı. Devlete yárdım yoṷdu *túrḳaye*de bişī bizim asgerimizi ġıran ne oḷdu? (97) Bitineñ acḷıḫ ġırdı. Seferbilligde. Bitinen acḷıḫ ġırdı sac saḫaḷ ġarışdı bitler gözlēne vurdu, bitineñ acḷıḫ ġırdı (98) asgerimizi şindi niye ölmiye asger. Süḷah yoḫ cepāne yoḫ, elbise yoḫ ayáġġabı yoḫ. yálā‿ayáḫ buradan (99) İsdanbuḷa bilmem nériye adam giderse ac susuz bu adam harbedebülü mü? yirmi dórt saạt ac ġaḷiye duriyáñda (100) ferin késiliye, gözlerīn góferi de dóḳaliye. Bacaḫḷarıñ da duriye. Ac‿adam harbedemez. Ac devlet şéyidemez.

-12-

YERİ : ALAÇAM/Köse (Öküztaşı) K.

ANLATAN : Selami ERGÜN

YAŞI : 65

KONU : Karışık

(1) İşde buranıñ ġuruḷuşunda, şō̄le diyeḷa, yáni bi daş varımış yázuḷu óḳúz iresmi varımış. una, óḳúz daşı diyen (2) buna ġonmuşḷa írahmetlig båbamgile dérdi bi daş varımış da daşı buḷamıyoḫ délleridi. Óḳúzüñ iresmi varımış. (3) ġoşuḷuyómuş aynı şeḳalde u da rasgelemiyoḫ biz buna yāni.

(4) ēilḷaḳa ōḷan dérḳa meselá, şu ġızı ba̱a aḷıñ dér. Óriyá giderúḳ dú̱úllúġ‿éderúġ vérüse ilḷa iyilig tarafınan aḷmiyá (5) çaḷuşuruġ unu yāni undan sōra dú̱úllü̱e gideriz. *aḷḷah*ıñ emrini yérine getiriz. Bēş‿on gişi gideriz. Yéme içme (6) yáparuḫ‿orda yāni yémek‿ō̄le helva ékmek bunu yápaḷardı yéniden. esgiden‿émme şéy késeller, etlig (7) yápaḷḷarıdı, keşġaḳ yápaḷḷarıdı, bunarı yoḫa ekmek yápaḷḷarıdı bunu yāni. Buna yéme içme yápaḷḷarıdı Aḷlān‿emri (8) yérine gelúdú. undan gelúdü. Ondan sōña da üç‿ay veyā aḷtı ay sōña da geliñ dú̱ú̱n yápaḷım délleridi. Söz (9) késiyoḫ. Yáni işde dérḳa meselá ġıza varduḫ bu‿éce Aḷlāñ‿emrineñ peyġamberin ġavlī̄neñ bó géce seniñ ġızına (10) bi dú̱úllü̱e geldúḳ dérdúḳ u da hoşgeliñ sefā geldin dérdi, yáni azuḫ tuzuḫ g̱ótúrülle, unu meselā aḷusa gine unu (11) aḷdı míydı azuḫ ġorsa, hā bunuñ g̱ō̄ñú var déller yāni bu bóyle géder undan sōña aḷtı ay sōña niyápaḷḷa şindi. (12) deler ḳa biz dú̱ú̱n yápícoḫ veyā şéker yī̄ciḫ. üzüm aḷuḷḷa, içine biraz şéker ī̄ḳḳū̄á̱é, ékmek aḷuḷḷa. urda méydan (13) şékeri yille. Sōña ġızı g̱órelle, ġıza para daḫaḷḷa, undan sōña da bi zaman sōña da, tabi u níşan, níşanda óyle oḷu. (14) undan sōña da déle ḳa g̱úzún dú̱ú̱ñ yápícoḫ u zaman etlig yápaḷḷa, keşgek yápaḷḷa bunarı bu şeḳalde davuḷ zurna (15) dutaḷḷa évelce g̱óş‿oḷuyodu şindi g̱úleş de oḷmiye ġuleş de oḷmiye şindi. évelce çoḫ g̱úleş‿oḷudu. bi g̱ún ni géce (16) sürerdi bizim dú̱ú̱nde. Yoḫ bizim burada sürmezdi burada yág̱úleş yápaḷḷarıdı, arada oyún‿oynaḷḷarıdı yāni (17) işde óyle bişė yápmazḷardı hani bilmezlerdi. yo yo u bizde yoḫ. u ta évelcelerde varımış u ta dédelerimiziñ (18) zamanıñda varımış. u zaman unnar şóle doñuz‿oynaḷḷarımış, sepetçi oynaḷḷarımış çoḫ‿iş yápaḷḷarımış‿unna. (19) Émme biz bilemiyoḫ unnarı biz bilemiyoḫ doñuz bō̄le bi yúvaḷḷaḫ a̱aç yápaḷḷarımış uña furaḷḷarımış bóyle, írahmetli (20) bobamgili oḫorumuşda bu yánda Ġoḷtaḫ ḳóyúnde buna aḫşama ġada doñuz oynaḷḷarımış. O şéye gétmedene (21) o oḫur oḳuḷa gétmezlerimiş o doñuz oynucōḫ déyne çubūnañ bóle furaḷḷarımış ḳam ḳami yeñecek ḳam ḳami (22) níyápícaḫ déyne sōña aḷtı daş dikelleridi üçü buyá uyá daş oynaḷḷarıdı dikme daş

oynaḷḷarıdı o giyedi midi unuñ (23) sırtına binelleridi bu kez aşşā‿dar g̱ótürüdü bu daşı şindi deyhuriyá dikelle. Meselá élli adım arasına daşı (24) dikelle bi yúsek daş buradan daş ataḷḷa yíḫabilüse yíḫar, yíḫamasa öbir‿adam gelü oña daş‿atar. uyánnıñ‿adamı (25) ayru bu yánnıñ‿adamı ayru üç gişi meselá béş gişi bi yánda heb öyle ayrudu ōle şéy dutaḷḷa, arḫadaş dutaḷḷa (26) u adam yíḫamassa öbir‿adam yíḫar undan sōña bi sayú vardu u sayúyá çıḫdı mīdiñ baḫdı g̱ótürü yāni yá óle (27) oḷudu işde. Da̤a başġa vaḷḷa işde bīlseg de oyúna da bitdi oyúna sade bóle bu aranıñ oyúnnarı heb bóyle bi ġıvrama (28) oyúnnarı var yāni ġaḷmadı, ġaḷmadı işde hah ġaḷmadı evet eved. Yeñi bōle gédiye zāten‿işde ōleh iş bi şē yoḫ‿ābi, (29) unnarı bilmiyoḫ biz bubam ōle dérdi írahmetlig bobamgiller oynamazduḫ bizim uşāñ zoru işi g̱úcü g̱úleşde (30) şéyide g̱úleşdeler çoḫ evelce g̱úleş‿oḷudu çoḫ g̱úleş‿oturudu a̤abey az bez de̤ildiḳa g̱úleşle o biçim oḷudu. Yāni unna (31) gendü araḷānda oyún oynaḷḷarıdı g̱úleşcile oynaḷḷarıdı piyásíyá çíhaḷḷarıdı gelin‿aḷmiyá vardımīdi artu evelce (32) at varıdı, atınan gidelleridi ḳapınıñ‿ōne millet ata ġarıḷa ġız ata bineñ giderdi ḳapınıñ‿ōne uríyá varuḷḷarıdı (33) davuḷ zurna çaḷaḷḷarıdı undan sōña içeri geliniñ gelini düzelleridi adamıñ péşine évelce atın péşine g̱úyá (34) tutarduḫ u atın ġuylūndan émme şindi hepisi ġaḷḫdı öncesi ölīdi yá u g̱úyā héç ōle durudu kenarda gelin ata (35) bindi midi, hemen atıñ ġuyḷu̱uñdan yápışudu èv yánā‿ada gelüdü undan sōña ġardaşı para da isderdi, atıñ (36) yíḷar parası dérdi. çıḫardu üç lira béş lira néyse verülleridi unda sōña atı teslim‿edi verülleridi oturiye (37) canım sanduḫ‿üsdüne sandu̱uñ‿üsdüne oturuḷḷarıdı, yátañ‿üsdüne oturuḷḷarıdı. Uña para verülleridi. yoḫ (38) yásduḫ de̤il sáde yátāñ üzerine oturuḷḷarıdı, yátāñ şéye désine sandu̱uñ üzerine oturudu uña para verülleridi. (39) ōle çıḫaruḷḷarıdı. Sōña ġardáşi biriniñ ġuşānı bāḷardı uña para verülleridi yá işde illā unu yáparḫana bélini b aḷarḫana (40) uña para vérülleridi ta bi ata bindiri yoḳ. bóyle dik gine gelinlik varıdı évelce şéyden bi bél ġuşāñ gibi bişéy (41) varıdı, dimdik durudu bóyle óyle giderdi başında yáni, ġırmuzuydu, ġırmuzuydu. Yoḫ şindiḳa gibi beyáz de̤il yáv̇, (42) beyáz di̤il şindiḳa gibi yáv̇, işde u bi a bóle éntere varıdı, u üsdündeḳa o duvā géydimiydi óle yápaḷḷarıdı. Damat (43) aynı élbise géyerdi. bóle aynı élbise géyerdi. uña élbise yábduruḷḷarıdı bōle g̱úzelce gine, élbise yábduruḷḷarıdı. (44) faḫır oḷmaz mı be. éyi ḳótú işde u musdāmel aḷuḷḷarıdı musdāmel, bunar aḷuḷḷarıdı da óle gidelleridi ha. Tabi (45) unu unu uña, unu uña gelini getúdúḳ, o géce odaḷaduḫ. yo̤udu ó iş hemen eve ġuyálḷarıdı. Ha unu çaḷaḷar, yā (46) çaḷaḷar, sōña şişe ġıraḷḷarıdı, gelin evinden giderkene şişe ġıraḷḷarıdı. Bilemiyoḫ oñu öyle yápar g̱órerdúḳ (47) yāni tabi dökelle, ataḷḷarıdı üş ġuruş. artu u zaman yüz paraḷa vārdı yimparaḷa vādı unnarı ataḷḷarıdı. émme şindi (48) böyüg paraḷar tabi içeri atıyoḳ aḷlāñ‿emrīneñ geliye hoca. ónu odaliye, ónuñ dóasını yápíye. óndan sōra (49) iş bitiye, zabaḫ‿oliye. ḳóye delüanḷuḷarın hocasınıñ artu sāducuñ ḳóy doḷaşuḷa el öpmiye ha bug̱ún

duvaḫ var (50) deyne duvā gelülle tabi zabaḫléyin u géce yátduḫcañ sōra zabaḫléyin duvaḫ dúu̯nü yápaḷḷa aynı şegilde yémek yápaḷḷa, (51) yémek vérülle ġarıḷara. Undan sōra ó işi órda bitiriverülle yáni. Yáni ġız‿işde unuñ g̱óñúnü aḷmaḫ‿üçün yápaḷḷa, (52) başġa tüllü oḷu mu illā. Baḫ baḫ fiḷan yérden ġız gelmiş de yáni duvana gelmemiş déler yāni. bunu düşünüdü (53) esgiden dayú gider üş g̱ún sōra gider. g̱úyā gelin gidelle bi géce ġaḷuḷḷa órda. uríyá ḳús duruḷa tabi tabi óña (54) artu néyse béş‿on ġuruş para vérülle o órda biter yāni ó‿éce yátaḷḷa bi géce yátaḷḷa órda gelülle gidelle zabaḫleyini (55) tabi dúu̯n işi bitmiş‿oḷu.

YERİ : ALAÇAM/Y. Koçḷu

ANLATAN : Sefer KAPISIZ

YAŞI : 77

KONU : Karışık

(1) Biliyom şindi bizim bu melmeketlerimizde yáşaduu̱muz asılḷı şöyleydi. Bíñ doḫuz yüz ḳırhdan elliden sōra (2) ışıḫ yoḳdu sōra bu yoḷḷarımız hiç yoḳdu hayvannarınañ *aḷaçam*ḷara daşínduḫ meselá bazaḷḷara aşā hayvannarınañ (3) géderdúḳ peynir varıdı bu melmeketde peynir ġótürüdúḳ sora bu melmeketin bi gelür ġaynā yáni ġırsaḷ melmeket (4) gelür ġaynā yoḫdu bu melmeketiñ bu gelür ġaynā oḷmaduu̱ñdan işde fahıḷḷıu̱ şükroḷsuñ hókümetimizin biráz daa̱ (5) tabi şindi esgisi gibi déi̱l éllü atmış senelerindeḳa durumḷarımız yoḫ tabi az çoḫ şükroḷsun aḷlāma idāreyneñ yáşíyoduḫ (6) tabi ġaz yā.

- (7) ġorucu gelsene, ġorucu.

(8) ha şindi idārelerineñ çíraḷarınañ hadda bu çíraḷarınañ yáşarduḳ şükroḷsun şindi bu Özel devirlerinde (9) hóḳúmetimiz birez daa̱ sen tabi hóḳúmetimiziñ asıl şéyini bilüsün daa̱ iyi şéyini unnānañ yáşam yábduḫ şindiḳa (10) yáşamumuz bek zararımız yoḫ da tabi bu melmeket ġırsaḷ melmeket, faḫır melmeket dedi̱in gibi yoḷḷarımızdan (11) birez acizemiz gine evet iyi şindi yoḷḷarımız, çoḫ hayvannarınañ gitdúu̱müzde ġazmaḷarınañ yoḷ yáparduḫ (12) giderdúḳ tabi ġazmaḷarınañ yoḷ yáparduḳ giderdúḳ *aḷaçam*a şindi şükroḷsun hóḳúmetimiz zengin (13) oḷmasından ehlileşdúḳ, adamḷar ehlileşdi fahıḷḷıḫ u ġada de̱il yāni hani ne dédim hani çíríynañ idārelerineñ (14) yáşarduḫ yá, şindi iyūḳ bek zararımız yoḫ da tabi gine de bu melmeket faḫır memleket. Şindi bizim en çoḫ (15) sorunumuz burada yoḷ işi meselā ḳa yoḷ işlerinden en sorunumuz yoḷ⌣işi yoḷ⌣işinden şindi évelce dédim (16) démin dédim yá hayvannarınañ giderdúḳ de şindi éllü atmışbéş yílḷarından sōra bi direkdör motorḷa (17) meselá u hayvannarı bıraḫduḫ motornañ gitmiye başḷaduḫ motorda géldi buríyá ġamyon geldi daşınduḫ şindik (18) de ḳóylerimizden bi ḳa faḫır fuḫara motur fiḷan aḷduḫ unnānañ daşíníyoḫ şindi aşāḷarda ḫızmatḷardan íyúyúḳ (19) meselá arabaḷa va minibüs bóle bi ḳa arabaḷā oḷan arḫadaşḷa va. daşíníyoḫ şindiḳa hālimiz buraḷarı bóle (20) bu iyi yáḷuñuz ġış melmeketlerde ġarda buraḷarda çoḫ āciz oḷuyo sora yoḷḷarımız bek iyi de̱il hocam yoḷḷardan (21) acizúḳ sora melmeket fahir melmeket bi zamannarı hóḳúmetimiz bi faḫılḷara bi yéşil ġart çíḫartdıḷardı soradan (22) da bu sefer yér davaḷarından fiḷan unu késdi de burada faḫırıñ bi otuz dönüm yéri va zāte faḫır buriyá gelmiş otuz (23) dönüm yérineñ şindi évelce bi yeşil ġart veriyeḷarıdı otuz dönüm yérinen yéşil ġart da vérmiyeḷa şindi hālineñ (24) millet géçiniye işde.

Diyoruz émme hocam bize bu ġanunnarda nası bize burada yüz dönüm yér oḷsa (25) ġaymaḫamımız biliye tabi canım burada zate u yeşil ġart heb ġaymaḫamıñ huzuruna gédiye jandaymíyá gédiye (26) fíḷan işde artu ġanunnarda mı óle fazḷa yéri oḷan mı deyin diyo tapu tapuḷarı da yoḫ burḷarın ha burada tapu (27) mapu yoḫ buraḷar tapu gelmedi daa burḷara ġırsaḷ melmeket meselá burada bi bilir gişi seniñ bi yérin varısa bi (28) mahkemiye fiḷan vérdúñ müydü benim gibi yáşḷu adamḷarı çaıru meselá şu bizim ḳóy ġoruyúcusu ā bu gelen (29) şindi ġorucumuz yér bi davā édecek ḳóy davāsı édicek çaırıcaḳ bu yéri ḳam biliye yétmiş yédi yáşındaḳı ḳam (30) adam çaıru hāḳam diyeḳa gel bóriyá baa meseḷa yá bi vatandaşa bu yérin sen ḳamiñ‿oḷdu‿unu biliyoñ mu? (31) Ben urda iḳa ḳaşi dōru namusīnañ dédiñ mīdi tamam u yéri hāḳam saa vérü yōsa şimdi burada tapu yoḫ tapu (32) gelse öyle‿oḷmaz geşdi geldi burḷara geşmez mi haddā ben bi iḳa ben bile bi yér davāḷarından oḷdum hāḳam (33) geldi burada sordu meselá bu yér ḳamin feḷanıñ ha sen niye mahkemiye vérdiñ? İḳa şāhit iḳa bilir gişi bu (34) yér seniñ dédiñ mīdi u géçerlü oḷu. Şindi tapu oḷmíyán yellerde geçellü oḷu şindi bu boḷtaḳ şindi bizim bu (35) muḫdarın maaḷḷesi atmış‿āne burası yüz yirmi fiḷan hāneydi *ġaba aḷan* üradıñ mı? ġórdún *ġaba‿aḷan ġoḷtan* ḳóy (36) dün unnarıñ şéyi varıdı ayruḷduḫ şindi ayrıldı mıḫdaḷıı ayrıldıḷa unu *ġoḷtānañ ġaba‿aḷana* baḫıyodu bu muḫdar da (37) gine emme şindi ayrıldıḷa ayru mıḫdar seçdile urda bi déne.

(38) Ha tamam hoca unu ġórdum hocam. Tabi tabi yáşadım, yáşadım şindi çoḫ bi ġıtḷıḫ‿oḷdu fasile çoḫ bi (39) ġıtḷıḫ‿oḷdu u zamanıñ behrinde né bilim ġuraḫdan mı oḷdu ġuraḫdan néyse bi ġıtḷıḫ‿oḷdu sora bóle ékmek (40) yoıudu baḫaḷım ġaş lira oliye u fasile yédúúmde ben on dórt yáşḷarında on üç on dórt yáşarḷındaydım ó zaman (41) büyūm on dórt yáşindaydım mísír getürülleridi mísír *rusyá*dan geliye délleridi mísírí *rusyá*dan geliyomuş (42) u zaman mísír çünḳa *túrkíye*de yoıumuş démek sora faḫır fuhara somaḫ úúdúb de somaḫ ékmēni yirkene (43) ben bile yidim hocam yinmī émme yénīḳa ōleb i zaman oḷdu ḳa yāni sōra fasile beyáz fasillī millet ékmeksüz (44) bişürī yirdi bişürü yirdi beyáz fasillī şindi şu melmeketde bu sene geçen sene çoḫ ġıtḷıḫ‿oḷdu burada. Hec éḳan (45) méḳan oḷmadı bu sene de éyi oḷdu yáaşdan ġıtḷıḫ‿oḷī şindi bu sene de yáaşdan aḷamıyoruz hadda *bafra* gibi meselá (46) *samsun* gibi civaḷḷarda bile bu sene yáışdan éḳane oḷmadı yāni şóle hocam yáışıñ çoḫ‿oḷdu‿undan buyday (47) íranduman‿aḷamíyá meselá şu arabamızda mazot evsúḳ‿oḷsa gidemez daa işde u da yáışa da bek‿éyi gelmez (48) ġurā da bek‿éyi gelmez meseḷa yáışa da bek‿eyi gélmez hiş ġurā da bek‿eyi gélmez. Hoca siz bunarı heb bilúsúúz (49) ohumuşūzdu tahsiliōiz varduda şindi bu ziraat‿işi hem yáış şéyder hem ġurā şéyder.

- (50) dede maḷḷarı nériye ġóycām.

- (51) havḷuda dursun.

(52) hocam_işde şindiḳa haḷḷu buraḷarda böyle durum var.

-14-

YERİ : ALAÇAM/Vicikler

ANLATAN : Muzaffer CEYLAN

YAŞI : 62

KONU : Karışık

(1) Milletiñ bi yéşil ġartı va, ónu aḷamíyor. hasdas‿oliye g̱ótúriye ben şahsen gendú adıma yirmi‿ḳa meselá (2) bu maa̱ḷḷede begciniñ hasdası ġaş seneden beri hasda déyeñ sor. en‿az on beş sene. bi yéşil ġart vérildi bi (3) zamannarında, undan dönüp ānanıyoduḫ, işimizi g̱óríyoḫ, hiş‿oḷmassa hasdāne masırafḷarımızı şèhiyèdu. dí̱ér (4) masırafḷarını da biz şéḳayèduḫ.inan hi hasdam gendú ra̱atsız azurda bi evim var, çeşmeniñ‿aḷtında üsdü (5) dasdar. aḫiye oḷdu̱u gíbi zatten. oḷdu̱u gibi anḫiye. hani giden öbür ġaymahamımıza müraca̱ant ètdúḳ, öbir (6) giden gelen ġaymahamımız üsdünnüñ ḳaremidini vèrdi. ḳaremid evin yánda inan ḳa duriye, da̱a şèkemedim‿üsdüne. (7) Şékemiz yorum, orman bólgesi, ormancı burada müsa̱ade ètmiyeḷa. e bölgeden de bi ihdiyáç aḷamaduḫ da bölgede (8) ihtiyáç yá bu a̱ac a̱aca fiḷan ihdiyáç vermiyorḷarmış. elēm, duymama g̱óre. işde çékemedúḳ duriye ōle zerūri (9) melmeketdeyúk açuḫ ġoníşím bi éḳan başġa bi şè yoḫ ā bu ileşbelligden ġayli éḳanden ġaylí başġa bi şè yoḫ (10) vermiyoḫ diyoḷá né bilim şéf‿ōle démiş biz de bi betonarma ev feḷan yápuḷusa óndan bi músa̱ade şéy‿aḷındı (11) burada íhtiyác‿oḷusa démiş oña bi ék yápabilürük faḷan démiş miḫdara belḳa ōle bişé çıḫar déyin ōle bégliyoruz (12) yéşil ġartḷarı aḷamaduḫ bāḳur çıḫdı benim, bāḫuru öldüdúḳ bāḫuru öldüsüñ démişle, yá baḫurdan yá yeşil ġart (13) iḳasinden birden‿aḷamaz faḷan démişle géçende gétdim *samsun*a bāḫur düşüdüm, bāḫurdan emegli şéyden (14) gine siKorta çíḫdı siġortayí da ġapatduḫ tegrar dosyáyi bi da̱a doḷandıdıḳ işde yéşil ġart aḷabilecük siġortanıñ‿önemi (15) yoḫ bāḫuru zate işlenmiş dé̱ildi bāḫur gendili̱nden işlenmiş, ödemem yoḫ yáni hiş yoḫ ödemem héş yoḫ (16) faḫat siġorta iḳa ayḷıḫ siġortaymış iḳa ay ödenmiş işlenmiş yáni éfendim mümkünü yoḫ baḫ arazım ben né (17) diyom sata sata hasdamı zat bu taḷḷa ġaḷdı işde. bundan ġaylí varısa ḳame sorarsañ sor inan ā buradan ġayli (18) yoḫ. hasdamıñ péşine sattım buñaḷduḫ sattım. maḷım vardı óḳúzüm varıdı sattı yétinemeyince bu sefer başḷaduḫ (19) ġarí aḹ e maḷ dé̱il ḳa ġoyún de̱il ḳa satasıñ yáni düşüg zerūri melmeketdeyúḳ benim g̱órüşüm írāssız éşim ırāsız (20) éşim hasda da̱a aşā yoḫarı on béş yirmi seneden beri yá bu ḳansız kendi ḳanını ḳendü üretip haḷledemiyoḷa unda (21) içerde hasda işde ḳansız né bilim ben daḷaḫ böyümesi var mide böyümesi va, ci̱er aḫ ci̱er su çéḳaye her (22) sene çékdiriyorum *samsun*narda geçen sene ġurban bayramında iḳa ay ġaḷdım *samsun*da fahülde de de̱il devlet (23) hasdanesinde bu sene

gine acuk g̱úcúm yétmedi ġardaşlāna ḫabar g̱ónderdim didim durum bu şegil bu şegil (24) tamam dédile biz ōle bi yoḷ haşḷu g̱ónderelim sen óñu bize g̱ónder işde gétdi biyo Bursada tedāvi oḷdu şindi (25) o tedavīneñ saḷḷa sümük géziye émme evin içinde gesse de yáḫın yáni héç bet beñiz básana çabut gibi. He işde (26) üraşiyoḫ beni zaten yúpradı né diyem baḫ o ġada arāzim varıdı şu caminiñ‿oḷduu yér baḫ şu cāminiñ‿oḷduu (27) yér benimidi. baḫ onuñ‿aḷtı çuḫur o bizimidi Tekne‿unuñ üsdünde var bi tane óraḷar heb bizimidi yáni (28) bizim arazímiz yoḫ deil varıdı. bóbamızdan var, aḷlā şükür bişēler bırahmışıdı. eñ g̱úzel yellerde ama şindi gel (29) saña ne déyim yoḫ. Satduḫ‿işde maḷ deil ḳa boynunu késesin hasda deyúḳ bırahamassıñ üraşıyoḫ. Vaḷḷa işde (30) soñuñu ne bilim ben yá u bizi g̱óturecek yá biz ónu g̱ótúrecük artu. Yoḫ çocuḫ yoḫ oḷmadı işde bi ōḷan (31) va, benim bu iḳanci hanımım benim birinden géçinemedúḳ ayrılduḫ‿ondan ó da bi şéyde isdanbuḷda (32) hayírsız çíḫdı. bórda everdúḳ asgelliini faḷan yáPduḫ‿işde öbür ġarının da birez ḷafına gétdi bizi terk etdi (33) gétdi isdanbuḷda işde ōḷu ġarısı ġızı İsdanbuḷda. eved bıraḫduum annesīnen yoḫ u bıraḫduum annesīneñ de durmī (34) ayru sede ayru duriye. bıraḫduum annesi gétdi başġasīnañ evlendi. o da sade gendü başġasīnañ duriye benim (35) işlēm éyi deil éfendim. Yá ġaymaḫam‿işde ōle démiş. Né bilim éfendim bizim arazím yoḫ şérefsizim arāzím (36) ā hebsi ā bórası başġa yoḫ g̱órdúúñ‿işde ā bu buradan ā‿bu yárım yúr. arazím hebisi bu daa şindi ā‿órda az (37) bi yér var órayú bāḷayib da bi ev ġomşudan bi çoḷuḫ çocuḫ çārib oñu yévmī verecem yáni bi bāyi vérmiye yāş (38) indi sordum ise yéşil ġart meselesinde bāḫuru óle düşüriye yá bāḫurdan vazgeçeceksiñ dédi bāḫuruda düşüdüm (39) dosyáyú doḷandudum işde muḫdar bu ayúñ geşdúúmüz ayín on béşiñde bellü oḷacaḫ dedi e dur baḫaḷım faḷan (40) dédi işde ōle duruyoḫ ben de gendīneñ gidib g̱órüşmedim yáni şindi g̱órüşdüm désem yáḷan ġonuşurum (41) ġaymaḫamınañ ama g̱órüşecēm yāni g̱órüşmemiñ çāresi yoḫ hasdayú da g̱ótürecem dicēm ḳa ahacuḫ hasdanıñ (42) durumu éfendim bu yáḷan déil bunu ḳame sorarsañız soruñ baña bin ası yárdımda buḷunusa‿az buḷunuñ dīcēm (43) yāni başġa çārem ġaḷmadı.

(44) Çilek‿eḳami Çilek yápílíye işde. yoḫ bayā zíraatde déil. zíraat gemliye bizim bóriyá zíraat gemliye. baḫ şurda (45) vatandaş baḫ dey‿ā daa şu barmanıñ g̱ósterdúú aaş var yá u yéşil bi yér ā‿ura çileg‿işde yoḫ beg önemli deil. (46) yápamıyosun ḳa ā‿u ġadarca yápduu adamın u işde ben şindi ne ġada çilek yápabilürüm yá çileg işde aynı diḳaliye (47) bunun fidesi, fideyi dikdin miydi bi sene éveli fidede ġaliye. Bi sene sōña ġoḷ‿atiye‿u. tegrar ōle u ġoḷ‿ata (48) ġoḷ‿ata ōle uziye işde iḳa sene u ōle buyúrun gel ā bōle undan sōña şóriyá diḳayosuñ çilē işde bu çilek burada ġaliye (49) aḷtı ay yá.

-15-

YERİ : ALAÇAM/Şirinköy (saḫar inek)

ANLATAN : Halil ANLAŞIK

YAŞI : 75

KONU : Karışık

(1) Bu ḳóyúñ‿ismi şindi esgi adı saḫar inek. Şindiḳa adı Şirinḳóy. Şindi *bafra*, seksen‿iḳade gétdim ben *bafri*yá (2) g̱óç‿etdim. Benim doḫuz dene çocu̱m var. beş ġız dórd‿ōḷan var. urda benim böyüg‿ōḷan va, élli yédi (3) dóu̱mḷu. élli yédi dóu̱mḷu böyüg‿ōḷan var. gitdúḳ‿işde aşşā bunu óverdim buriyá gelincek. u gitmeden‿önce (4) de ben arsa aḷdī̄dim u zaman *bafra*dan órda çaḷuḫana faḷan dédim ḳa buriyá paramız var. ġoyúnumuz ġuzumuz (5) hepsi var aḷlāma şükür dédim ḳa buriyá éyi bi ev yápaḷım betonarma dédim çocu̱a. çocuḫ da dédi ḳa boba dédi (6) yá yápacaḫ mādem aşşāyá yápaḷım dédi. Ḷan‿ōḷum oḷu mu ḷan. Burada da ben çoḫ éyī̄dim yāni şindi burada (7) oḷsam gine de her şeyim oḷudu. Moturum‿arabam‿oḷudu yāni. çocuḫḷarım çaḷışiye nāmusḷu çaḷışiye yáni. (8) Unda néyse ōḷum dédim oriyá gétdiñ mi beni bıraḫusuñuz siz dédim he he çocuḫḷara yoḫ dédi boba bıraḫmoḫ (9) dédi, e bunarda da̱a üç ġardaşı da̱a var‿émme unna ufaḫḷa. Arada ġız da va, böyüg ġızḷar va ōḷanḷa da̱a ufaḫ. (10) Émme ne ġada oḷsa da en g̱úccū̄ dēy iḳa déne çocu̱u var. néyse gitdúḳ üç ġat ev yábduḫ tegrar iḳa oda bi saḷon (11) bidaha yábdım evin ōnde başḷuḫ varıdı u böyüg‿ōḷum ayrıldı. unuñ va üş ġat‿evi unuñ daha éyi haḷı vaḫtı (12) düzen ġurduḫ. tabi canım burada durmadan çaḷış gine aynı adamsıñ. Hele de hesabıñ bilmeyebilüseñ bura (13) borşdan ġurtuḷamassıñ. e burada ġarpuz‿oḷmaz, mísír‿oḷmaz, pancar‿oḷmaz şéker pancarı burada ekecēñ bi (14) bizim esgi buydayḷar dérúḳ pelitlüg yázḷıġ dérúḳ arpa dérúḳ bunara ekersin. bunnarıñ éyi oḷsa bire beş vermez (15) yāni, bire dórt bire üçe düşer yáni. yáni bir‿ölçek üç tenükeye düşer yāni anna, ġuraḫ‿oḷdu̱u zamannar. baḫ (16) geçen sene hiç éḳan yo̱udu burada a şu ġadarcūdu. émme bu sene ot da daş ot yá̱áşdan, eḳanner de (17) éyi né bilim ōleb i aḫıl etdúḳ anām çocuḫ óyle dédi, ó g̱úzün g̱óçü yükletdúḳ buradan. maḷı satduḳ u zamanıñ (18) parasī̄nañ baḫ on on‿iḳa baş zaten hayvan var, at varıdı, otuz dāne ġoyún varıdı. bunarı heb sattım, hebsi üçyüz (19) milyon biñ lira yábdı. milyon diyem ha milyona gidiye aḫḷım. üç yüz biñ lira yábdı. undan bi aḷt ġatı yábduḫ, (20) iḳa yüz‿atmış biñ‿nira da boşḷanduḫ. dórd‿oda bi saḷon ev yábduḳ g̱özel şóle tabi başḷarı ödedúḳ, undan sōña (21) ōḷan ayrıldı, ayírdım‿unu sen dédim artu ayrıl. böyüg‿ōḷana u da şeyci ilkden sıvacıḷık başḷatdım, sıva usdası (22) oḷdu. unda sōña şimdik moza̱ik ḳara daş. tükennere ġara daş döşiyele beyáz mermer yá, unnarı yápíyá, ḳaleboduru (23) yápíyá yáni usda şindi u da ben de

inşa̱at usdasī̱m yáni. Yirmi senedür urda çalışdım, üç senedü dórt senedü (24) çalişmiyem yāni. yoḫ emeglülüg yoḫ valļā. Ha işde unda ġarı ġada aḫļım çalışmadı. ġafam çalışmadı. ġarı dedi (25) ḳa benim ġarı diyem ġusura baḫma hanım, adam dédi bi emeglülúg öde dédi. yétmişden de alţı ay siġortam (26) var. sene biñ doḫuz yüz yétmişden *anḫara*da şeger fabriḳasında çalışdım, aḫrabaļarım varıdı urda, alţı ay ġaļdım (27) adam gel dédi yávˇ. Şindi ben şuna aļdandım biliyoñ nu? Şindi ben buriyá geldim bıraḫdım şurda üç dórd‿ay (28) béş‿alţı geşdi aradan burada. Bizim ōretmenner vardı burada oḫuļda. ōretmenner dédiler ḳa yávˇ *halil* (29) dayí sen *anġara*da çalışdıñ seniñ niyábdıñ dédiler parañ vardu dédiler yávˇ né parası oļcaḫ ben a̱ilemi aļdım (30) geldim dédim yoḫ seniñ birigmiş paran vardu urda dédiler. Ļan déme buradan bi yázu yázarsıñ *anḳari*yá, dórtyüz‿on (31) lira para geldi. émme né para geldi anāñ bunūçün hā dédim ben u zaman benim siġortam düşdü dédim ben u zaman. (32) Siġorta düşdü dédim, parí alincı benim siġorta düşdü dédim. Néyse anañ yáşı buban yáşı bizim anem var (33) varıdı da başġa ġocadaydı da annem bubam ölmüş ben bi yáşımdayḫana yétim ġaļmışım ben. Dēy yeniden (34) méydana geldim ōle néyse uriyá cenāziye topļaşdıļar bizim *anḫara*dan faļan gelen‿oļdu aḫrabāļardan. (35) urda çalışannardan hadda bi dénesi burada dairesi de var burada duriye, yáļu̱uz ġışın gediye *anḳari*yá. Gidiye (36) geliye yáni. Dédiler yávˇ sen niye emeglü édemiyeñ dédiler baña seniñ siġortanda var dédiler, Anġarada çalışdıñ. (37) Dédim yā ben bōle para aļdım dédim siġortam düşmüşdü déyin baḫmadım dédim urda ġayboļmaz dédiler (38) yávˇ. Sen git *samsun*a sosyál siġortaļardan çíḫartdu dédile. Siġorta urdadu gelmişdü dédile *samsón*a. añañı (39) satim ļa bōle mi acaba? gitdim tabi u zaman da işde ev mev yápiyoḫ. unda gitdim *samson*a téze yáni bu (40) béş‿alţı séne içinde. alţı yédi sene faļan‿oļdu işde undan gétdim *samsón*a Ļabada çıḫartdı véri vérdiler ba̱a (41) órdan şéyi siġorta ḳa̱adını. anañ‿azına geldük g̱ótdú bi arḫadaş beni bi mu̱asebeciniñ yána. Dayí dédi seḳaz (42) sene ödüceñ dédi. yúḳsek‿ödicēn emme seksen biñ‿niradan başlicāñ dédi u zaman bin liraydı (43) sōñadan milyon‿oļdu. Bu gét gedin artar dédi ben de g̱özüm aļmadı u zaman ġāļdı u zama. yávˇ şimdi diyem ḳa (44) ben, yápmazļa diyele bilemiyem işde. şimdi diyem ḳa heb ödeyim diyem ġaş liraysa borcum diyem hemen (45) emeglü olim diyem unu da yábmazļa diyeļa. ōle duriye işde. yā ġarı işde ba̱a benim hanım emlülī̱ öde işde (46) ġuļaḫ vérmedim. İḳa dene ḳaracım var *bafra*da. ōļanļarın birisi bursiyá gétdi birisi ayrukdu işde böyüg birisi (47) de orta ġatda duriyá. alţ ġatınañ bi da̱a ev yábdım eviñ‿ōne unnardan‿işde ba̱a ayļıġ geliye işde. undan buradan (48) da ot yápiyem. aliyem üş dórt yüz milyon para. undan devletde bize yér parası vériye dönüm parası (49) veriyeļar da undan da aliyem sene de gine bi milyárdan fazļa. Hanımında bóbasından yéri var. ó da aliye velhasıļı (50) muḫdaçļu̱mız yoḫ yáni ḳamsiye ōļanļarım éyi.

YERİ : ALAÇAM / Örenli Köyü

ANLATAN : Halil YAMAN/Salih BALAT

YAŞI : 66/76

KONU : Karışık

- (1) Buranıñ‿ismi verānayidi öñceden örenli oḷdu.

- (2) Mıḫdaḷḷıḫ‿ayrıldı.

- (3) Ortaḳóyüneñ bi mıḫdaḷḷıdı. Ayrıldı. undan sōña ismi déḭşdi işde örenli oḷdu.

- (4) Bilemiyoḫ‿unu

- (5) Vérāne tā dédelerimizin dédesinden béri vérāne vérāne geçiye émme né‿içün vérāne ġoymuşḷa buranıñ‿ismini (6) artu orasını bilemiyoḫ. Tabi vardu bi sebebi émme unu biz bilemiyoḫ tabi benim yoḫ da bunuñ émicesi mi (7) oḷu Alimeniñ Hasanın bóbası.

- (8) Yá unnarı biz bilmiyoḫ ḳa yā.

- (9) Sefelbelligde yáşayánḷardan, unnarı biz bilemiyoḳ ḳa émme ónarı sefelbelligde ölenneriñ‿ōḷu var. (10) ōlḷarı mayúş aliye órdan unnardan ōle unnarı taniyoḳ yāni. bábası ölmüş‿orda sefelbelligde. bábasınıñ mayíşını (11) aḷannar var. benim siġortam var. ben işāt‿üzerine çaḷışdım bu zamana ġadar, işātcıḷıḫdan siġortayá devam‿étdúḳ

- (12) ben on sene mıḫdaḷḷıḫ yábdım. ödedī̆dim. devam étdüremedim. Param iPdaḷ‿oḷdu bilmiyem. yá öderüg (13) emme işde yédi seḳaz sene ödedī̆dim devam‿éddüremeyince param ibdaḷ‿oḷmuş. nası oḷmuş ben anamadım. (14) az sene dḭḭl yá. bi sene dąą ödícēñ dédile, ben de bıraḫdım geldim.

- (15) Beş seneyi adam bıraḫumuş, on sene dése gine bırahmī̆cāñ.

- (16) Yáşımız şiyábdı emme şiyábmadı.

- (17) *aḷḷah* bereket vérsin biz idāre ediyoḫ émme herkes bizim gibi yáşíyábilse. Yoḫ yáşíyámiye.

- (18) Bahsana béş seneyi bırahmış. On sene oḷsa gine bıraḫmī̆cādıñ.

- (19) şimdi, ḳóyümüzde emeglü oḷan çoḫ‿az yāni. Burada da evimiz var, buriyá geldúḳ abeyim varıdı ąabeyim‿ölünce (20) ben‿ónuñ‿evine geldim. Bi iḳa ġún işde órayú ıssızḷamıyoḫ émme ıssızḷanıcaḫ artu. aşāyá gétcēm burada duramiyom.

- (21) *aḷaçam*da var evi, badıḳóyünde var tabi.

- (22) aşā yoḫarı faḫıruduḫ‿émme *aḷḷah* çoḫ vérdi bize. İsdedú̱ú̱müzden de çoḫ vérdi.

- (23) ā̱a bey şindi bi dāmadı var da *aḷmanyá*ḷu unna. çocuḫḷa.

- (24) *aḷḷah*ım vérdi, bizim çaḷışmamızınañ‿oḷmadı. Herkes bizim gibi çaḷışıyodu émme nası oḷdu ben de (25) āniyámadım. yáni emeglü oḷmam. Sıf ī̄şāt üzerine çaḷışıḫana oḷdum emeglü. Çoḫ zaman da oḷmaduḫ yáni. (26) *isdanbuḷ*da da çaḷışdım ben *cınarcuḫ*da çoḫ çaḷışdım. urdaḳa ġafḷaḷar bizi ġaçuruḷḷarıdı yáni siġortacı gelince, (27) siḳortacı íş g̱ós burada çaḷıştırıyen, hani bunnañ siġortasí déyin soracaḳ da̱a óña bizi ġaçuruḷlādı annā.gidin (28) yátın ormana beri gédin, bug̱ún sizin yév̇miyēñü verecök déyin bizi ġaçuruḷlādı. Soñ artu baḫduḫ ḳa biz de (29) uyánduḫ. bu éyi bişē heraḷda. devam‿etdúḳ ī̄şāt üzerine ayruḷduḫ. ben ayrıḷaḷı yédi sene oliye. ġaçıyoduḫ çünkü bilmiyoḫ (30) siġortanıñ nési oḷdu̱unu ḳa ġaḷfaḷa bize siz bug̱ún gidin hadi. Siġortacı gelince unna duyúyoḷa. oriyá siġortacı (31) yáḫaḷarsa órdaḳa adamlā heb icci yápíye. óyleydi bizi ġaçuduḷa artu bi iḳa sene. Sōña sōña artu biz de órdan (32) siḳorta pirim ödemiye başḷadıḷa bize. undan buríyá gelince de devam‿étdúḳ, aḷduḫ *aḷḷah* bereket vérsin çoḫ (33) g̱úzel para; burası u ġada bi faḫır ḳóyḳa yāni şindi burada çarşuyá gidiye bi iḳa arḫadaşḷarımız béş ġuruş parası (34) yoḫ héş bişī̄ aḷmadan evine dónen de var. o ġadar faḫır ḳóy şu ġayáḷardan buḷlā biz éḳan éḳayoḫ baḫ buḷlā (35) buyday éḳayoḫ da bundan ékmek çıḫıyoḫ da yúyoḫ‿işde. bizim ḳóyúñ hocası mı dēy u.

- (36) yoḫ yoḫ. *metin* ḫarmancı.

- (37) bu ékdú̱ú̱müz éḳan seneden seniye anca bizim ġānımızı doyúriye. Hiç satıp bunnañ bir ġuruş bi yérden (38) dışardan gelür para ġazannaḫ bişē yoḫ hiç bi ġuruş para ġazanacaḫ bi durum yoḫ şu ḳóyúñ yāni. yáv̇ artu ġuzum (39) idāre édiyoḫ‿işde yétüremiyeñ de var. seneden seniye yétüremiyeñ de var un‿aḷíye. óyle bóyle idāre édiye, (40) esas bu ḳóy duruḷcaḫ bi ḳóy dé̱il émme işde burası bıraḫamiyoḫ gidemiyoḫ böyle båbaḷāmızın vatanı diyoḫ (41) öyle diyoḫ. O ḳa bu ḳóyden ġaçan bi tarafa ira̱at éder. çünkü peyġamberimiz diye ḳa geçinemeyince (42) diye g̱óç‿édeceksiñ bi tarafa diye. Biz bunu da yábmaduḫ. Burada zelil zefil duriye işde vatandaş şindik dé ḳa (43) bi ḳalo şekerineñ bi ḳalo çay alip da evine g̱ótüremiyen arḫadaşḷa var.

- (44) var var, ō̄le arḫadaşḷa var.

- (45) o derece adam var. yáni evini bi g̱ósdetsem sa̱a dēy‿urda biriniñ‿evi var u yána geçicōḳ mu bilmiyem. (46) Yáni hayvan bāliyámassın tamına. Unuñ yátdu̱u yére hayvanı bāliyámassıñ. Öyle yérde yátíye.

- (47) ō̄le arḫadaşḷa va yā.

- (48) yáni çoḫ bi faḫır bu. *aḷaçam*ñ eñ yáḫın ḳóyú sāhile bórası émme.

- (49) yáḫın canım yáḫın.

- (50) yáḫın *aḷaçam*a emme çoḫ faḫır dışaḷḷarda.

- (51) emeglüsü az, bi gelürü yoḫ ḳóyüñ. Meseḷa vatandaşḷarımızıñ bi gelürümüz yoḫ. Dēy gidib bi bi çaḷususa pis (52) işlerde bōle maddiyetle de şiyábdı, bazen arḫadaşḷar isdanbuḷa beri gidiyodu. Bi iḳa ay çaḷíliyodu. ihdiyáçlānı (53) ġarşıliyodu. Şindi unnar da biráz yáttı, çökdü. işde ōle gidiye baḫaḷım hayúḷḷusu *aḷḷah* soñumuzu hayúḷḷu (54) étsin diyoḫ -yoḫ şindilig. Giden‿oliye canım pat çat arasıra giden‿oliye. ā ortaḳóy heb gétdi. Ortaḳóy (55) varıdı bizim ā burada heb isdanbuḷa Bursiyá heb ġaḷḫdıḷa.

- (56) bizim bu maḷḷleden giden‿oḷmadı sayíliye. Bizim burasında hiç gitmedi haḷbuḳa Bursiyá beri İzmire beri. (57) İzmire gétdi buradan bi ġaş gişi, İzmire, Bursiyá da var da. ōle burada heb gétmesi ḷāzım buranın. Durī (58) durī émme işde ōle duriye. Bi insan yáru ac yáru doḫ durduḫdan sōra urda yáşayím‿oḷmaz. Éyi oḷmasa (59) durdu̱un yérde écúk biç oḷu̱uñ çocuk écúk bi ihdiyácıñ temin etcēñ de durucāñ. emme burada múmḳún déjl (60) şindi burada iḳa ōḷu oḷan, birisi muḫaġıġaḫ gédiye. Zate burası bi ōḷa yétmiye bóbasınıñ çevresi, iḳa ōḷu da (61) oḷunca oḷmiye, birisi muḫaġıġaḫ gédiye. Óle çoġ dúşúg bi ḳóy burası eger g̱úbro eksoḳ bile taḷḷaḷara éḳayoḳ ġubre (62) de eger yāmur yāmasa rahmet, yāmasa rahmet, u ġubre de fayda vérmiye eḳane şu ġadancuḫ oliye. Hic yá (63) geçen sene ōle oḷdu. Bu sene yāmur yādı.

- (64) geçen sene sıḫıntu çekdúḳ saman sıḫıntusu saman‿oḷmadı hayvannarımız ac ġaḷdı ne sıḫıntu çekdúḳ. (65) Orḷardan burḷardan doḷanduḫ, buḷduḫ aḷduḫ paraynañ. Şükroḷsuñ saman bu sene boḷ.

YERİ : ALAÇAM/Demircideresi

ANLATAN : Mustafa EŞ

YAŞI : 90

KONU : Karışık

(1) Yáni neler g̱ōrdúḳ. ékmek daḷın‿ucundaydı u *aḷaçam* ġavuḷḷarını sürdüle burada yátdıḷa bi géca. unu bi bilen (2) yoḳ. Heb óḳúz‿arabas̄ınañ gétdiler. yāni ġarar‿etmişlē ḳa bōleb i g̱ún, tabi ben daa u zaman on yáşımda (3) varımışumdu. *túrḳ*lerí késelim *aḷaçam*ñ *túrḳ*lerini ġavuḷḷa birisi de bizimineñ éyi ġonuşuyomuş yá. size bi (4) ġamet va dıyá, başıñızı tehlikede aḷın diyelá. Hemen‿u zaman *samsun*ça *bafri*yá heb sivil g̱ótdü bōle, (5) ġaçaḫ‿adamḷa g̱ótdü. sefebeligden ġaḷan‿adamḷa buriyá doḷduḷa anası satim, unnarí níyápíyeḷa diyelá, (6) Bayábatdan isdiye diyeḷar, ġavuḷḷarı, ġoḷ ġoḷa heb bōleçatiyeḷa, unu uña unu uña Töngel yánı dirúḳ *aḷaçam*ñ (7) üsyánda bi dúzlúḳ var. uríyá ġada, urda dirilicük diyeḷa ḫanı órda furacaḫḷa ónarı órada ónara bi yáyúḷım (8) ataş genci de ġocası da.

- (9) hēy saa diyem. hayvan bi yána gédiye orda.

- (10) éyi éyi.

(11) órda ónarı furiyelá émme ġarıḷa bilmiye hiç. yáni nōḷdu, furuḷdu̱unu, etdú̱únü bilmiye. Hani bayábata (12) g̱ótürüyoh diyeḷa ġarıḷarına. urdan geri geliyeḷa heb. bi dénesi urda öldüm déyin şé étmiş émme ġurtuḷub geliye (13) órda. diyelá ḳa bundan sōña hic ḳamse de demicēm siḷaḫ çatḷatmaḫ yoḫ diyeḷa.

- (14) éyi be, éyi!

(15) ó zaman ḳamisiye demiyelá çarşíye iniye ben diye eve gidecēm diye begci var çarşuda. Hadi yörü ölise (16) diye. arḫadan súnḡ̱ verdi mi hendē ġaḫıliyeḷa. on béş yirmi g̱ún sōña da ġavuḷḷarı süriyeḷa, siziñ ġocaḷañız (17) gitdi boyábata sizi boyábatdan isdiye diyeḷa, bōle gidiyeḷa. Bu ġavuḷḷa ōle yábdı bize.

(18) ben bunḷarı g̱órdüm‿işde, bu g̱únneri g̱órdüm hic ōleb i basġun bişe yo̱udu u zaman‿émme, (19) ġarár‿etmişle artu, *túrḳ*leri késelim gibi daa. évelce ōle bíşé duymadidúġ yāni u da on ġarer cuma g̱únú (20) késecekle démiş. u adam gétmiyodu seni burada dur dédile u éhdiyárı ben de gedecēm dédi unnānañ gétdi (21) ġarıḷaḷla arabada gétdile éhdiyár. yörümek yoḫ yáni. ḳótürümle éhdiyár‿adamḷa, ġadunna heb óḳúz‿arabas̄ınañ (22) ḳóy‿óḳúzleri ha. Heb bōle óḳúz arabas̄ınan gétdile bu g̱únneri g̱órdüm ben‿ōḷum. ékmáḳ yó̱udu yáni u (23) çételerden ġorḫusuna ḳamse taḷliyá gédib de éḳan ékemédile u zaman ġorhiye daa ġorḫiye

dutub g̱ótúriyeḷa da̱a̱ (24) év̇ basmaḳ çėteler ḫani ġaçaḳ yá esgerden ġaçah buna, yōsa çėte dé̱i̱l ėsgerden ġaçannar dutuḷmiyeḷa, ō̱le (25) élineñ ġaḷmış‿işde unnarın ço̱u̱. Bu g̱únneri g̱órdúk‿işde yā ōḷum seniñ‿évi soyúye, benim‿evi soyúye, (26) gidiyen seniñ maliñ késiye ġoyúnuñu késiye dāda yiyeḷa. niye öyle diyeñ adamıñ‿ėvine giriyeḷa *ġaḷuḫ*da (27) birisiniñ adam ėsger ġaçamış u da ḷa beni furucaḫḷa diye ba̱a̱ geldile saniye bilmiye yá bacadan‿oḫarı evin‿üsdüne (28) çíḫíye adam eve giriyelá saccā ataşda ġızdírüyeḷa, adamıñ bubası evdeymiş, bu̱a̱zına geçüriyeḷa. şu parçaḷarı söyle (29) bahim sende para vardu çıḫar. u zaman‿aḷtun paraydi, bu para yo̱u̱du u zaman yoḫ moḫ di, biz yoḫ diyelá. (30) ḳamse yoḫ ḳa amına ġoyim adam ölicek da̱a̱ diye hambarda diye, hambarda éḳane saḫḷamışımış. feḷan g̱ózúnde (31) diye ā urda aḷın diye parayú aḷıyeḷa. órda tama giriyeḷar, órda bi ġaç aliyeḷa, adamıñ ġarısını da aliyelá ormana alib (32) gidiyeḷa. yá buġün ne vardı ōḷum şindi né iyi írahatḷıḫ var yāni. bugün ne vardı millet, ġatiyen gėce evde yo̱u̱du (33) hic ḳamse yátamiyodu evde. heb vaḷḷa derelerde yátíyodu, bütün ben çocuḫḷu̱u̱mda derelere ġaşdım. eve gelüllēdi (34) basaḷlādı evi. tabi géce géce birinin çocu̱u̱ āḷarsa u çocu̱u̱ oḷanı yána ġomiyeḷardı, senin çocu̱u̱n duyár buriye (35) gelülle diye u g̱únneri g̱órdúḳ biz. ne diyeñ sen yá ōḷum. u g̱únneri g̱órdúḳ işde ōḷum. yoġ‿ōḷum ékmeg (36) nérde bi ékmēneñ bi g̱únü āşam ediyeduġ. esgiden yi^ḷaf varıdı yi^ḷaf bilmeñ sen gēnik varıdı gēnik varıdı. (37) unnā yérdúḳ yáni. taḷḷaḷa boz, esgerden millet ġaçaḫda ḫani sefelbelli var yá. Bi evden iḳa gişi üç gişi, onbéş (38) yáşındā hic esgere gétmiyeñ‿adamlā aḷmışḷa u zaman. ha si^ḷah dutmayi bilmiye adam émme aḷmışḷa işde, (39) adam yoḫ da̱a̱ adam yó̱u̱du, érkek yo̱u̱du, ġadınna ġorḫusuna taḷliyá gedemiye. çeteler bizi gelüde g̱óturü (40) ormannara diye biz çocu̱u̱duḫ meselá bu gúnneri g̱órdúḳ. Sōradan nası étdilēse işde bu çétele işde sōnadan (41) ġayboḷdu işde. né ġada adam soyduḷá bu mezelligde yánímizde şéy dérúḳ ā urda *emilli* mezeli̱i̱ dérúk yáni bóle (42) heb milleti bóle ġoḷ ġoḷa heb bāḷadıḷa çatdıḷa. heb soyduḷa anadan dōma. atḷarını aḷdıḷa, her şeyini atḷara (43) bindile haydī̄ bahim ormannara yóḫarı böyle. ne g̱únner g̱órdúk‿ōḷum yā. né iyi írahatḷıḫ va şindik. yá bu (44) g̱únneri g̱órdúk biz.

(45) Su vérdim eve de su yoḫ da suyú késmişler de uña baḫ diye.

(46) Yoḫ‿ōḷum nérde nérde sōradan ḳóylere begci v̇érdiler yáni unnarı furduḫdan sōra ḳóylere bi begci vérdiler. (47) yoḫ adam yoḫ‿ōḷum, adam yáv̇ éhdiyálḷa yāni yoḷda benim gibi yáni ġaḷana bō̱le éhdiyelḷa va ben (48) niyáparım bundan sōña he soriyem sa̱a̱ ġaşmaḫ ġaçamam, sé̱é̱rtmek sé̱é̱rdemem elim si^ḷaḫ dutmaz. niyápícām. (49) U zaman si^ḷaḫ yó̱u̱du ḳóyde si^ḷaḫ yo̱u̱du. Unu bilemem. U zaman iyī̄di gine, taḷliyá tapā gediyodu millet. (50) ḫani émme bu çéte şéyi çíḫdı mı ḳamse tālliyá gidemedi. Belḳa şé̱é̱r yellerde böyüġ yellerde

giden‿oḷmuşdu (51) émme ḳóy yellerde gidemiyodu millet. Sade ġadun ġaḷmış ḳóyde ġadun. niyábar ġadun. Sefelbelligde (52) ölmüş bubam. émmim bubam heb sefelbelligde ölmüşle. ösüz böyüdüg tabi zor āc āc anasını sati şimdigi (53) gibi ékmék nérdeydi bi öñ yéseñ iḳa öñ yiyemiyoduñ yok ḳa evde yok ḳa bõnḳa gibi ġózümde ḫani buḷḷarı (54) açuḫ böyle, buḷḷarı açuḫ bu ġavuḷḷarıñ. Sanḳa ġózümüzüñ‿õnde seyretdúḳ unnarı.

YERİ : ALAÇAM/karaçukur

ANLATAN : Hüseyin PALA

YAŞI : 69

KONU : Karışık

(1) Bu mīḫdaḷḷıḫ ġara çuḫur, yáḷuñuz bura *ġaḷuġdemirci* geçiye ġırsaḷ melmeket né bilim vaḷḷa işde g̱órúḳaye (2) dą̄a işde, órman‿arası bilmem né ş̄ole bōle. yávˇ herges gendü éhdiyácını temin‿edebiliye işde ōle (3) ġırsaḷ melmeket biráz geçim şeyi ōle dōru tütün éḳayoġ bilmem işde mísír faḷan éḳan yápíyoġ canım ā tütünle (4) baḫsana. eḳami, fidesini ēḳayeñ, fidesinden sōña suḷamasını efendim, otuñ‿ayitliyoñ óndan sōña dikmiye (5) başliyáñ éḳayeñ yáni Mayísıñ onuñda yirmisinde on béşinde başḷıyoḫ‿işde onunda yáḫ aynı anġaz yáParsıñ (6) ş̄ole şu minder genişlik tó̱umunu atarsıñ yoġ tó̱umunu fideyé yetişdümeg‿içün tó̱umunu atiyeñ bōle (7) meselá ilg‿önce tó̱umunu éḳab fideyi bōle meselá şey var meselá el‿ācı déle bizde sivric dér ḳamisi el‿ēcı (8) dér ḳamisi sivric dér ş̄ole ērüce bişé ş̄ole he he aynı bōle işde buriyá fideyi atiyen buriye diḳayeñ yávˇ ó (9) yérine g̱óre bazı ōle oḷu ḳa meselá şéyine g̱óre ġarı çekersiñ iḳa gişi dikersiñ yá̱ut móturunañ çekersiñ şindi (10) bizim buḷḷarda şéynen diḳayoġ biz ġarı çeḳayoġ bi ġarış igi gişi igi gişi uzun oliye ġarıḳ, émme şinci aşş̄āḷarda (11) çoraḫḷarda meselá déyim ḳa maḳanéyneñ diḳayeḷa burada yoḫ da bu melmeketde yáni var aş̄āḷarda var. şindi bu (12) mą̄aḷḷesinden aş̄ā oḫuḷ geşdiñni fırını? órdan‿aşş̄āsı maḳayeyneñ diḳaye. órdan oḫarısı elneñ dikēye ondan (13) sōña böyümiye başliye, óndan soña çapasını yápíye başliue ġırmíyá. Yáni ġazmaynañ iḳa kere yápiyoḫ. (14) durumuna g̱óre otuña g̱óre otḷu oḷusa iḳa séfer yáParsıñ otḷu oḷmasa bi séfer yápardıñ hē ġarāñ‿marasında ġarıḳ (15) déle şöyle şindi şu ġarık burası ġırma yéri meselá. Tabi tabi, yiyoḫ.

(16) a belü zatten burada baḫsana g̱özüḳaye yá tabi u zaman daha éyi yétişiye vaḷa Témmuzuñ Temmuz‿ayí (17) yirmisi onuñda başliyeñ ġırmíyá. bóndan sōña soñ‿işde. Temmuzdan hesab‿ed‿işde şindi éylülüñ on (18) béşinden sōña yásaḫ. Zatte yásaḫ. ġırıyoḫ. İḳa ay üç‿ay ġıríliye. Hava da oḷusa hava şartḷarı Sōña doruḫḷamış (19) denú. Tabi bitiye doruḫḷamış diye. Yáramiye tabi böyüye soñ vériye. Geziye işde g̱özüneñ diḳayeñ, diziyeñ, (20) uyútsuñ uyútmasıñ meselá u ōle diziyeñ, są̄at doḫuz‿ona ġada diziyeñ. boyna są̄at on bire ġada tütün dizidm (21) ben meselá e g̱únner ġısaḷdı biraz iḳa są̄at faḷan anca şéydiyeñ ġırabiliyeñ dizebiliyen undan sōña tütün zabānañ (22) çise burada bu ara ġıramiyeñ, ġıramañ şéy‿oliye dą̄a, zehir‿oḷmiye yápra̱a serinledi mī̄di g̱ólgeledī̄ mi yápra̱a (23) ġaḷıñ‿oḷu bōle. çoḫ sıcaḫda da gine yáḫaliye aynı cise vurmuş gibi. Porsiye yáni dizilmesi zor. oḷmiye beg‿éyi (24)

oḷmiye. dizmesi zor‿oliye ī̲ne dérúk‿işde, ipe seriyoḫ, iplēñ‿ō̲nde asaraḫ ġuruduyoḫ, hévek‿oliye, hévekden (25) sōña şurda bir‿ay sōña tongíyá, baḷyiyá yátıracōḫ. Tonġa dérúḳ ḳamisi baḷyá dér hévek dédúún asıḷı şō̲le (26) ā burada hévek var. isderse g̲órebilüsüñ. óndan sōra mardın iḳa doḫuzuñda piyása açíliye işde ā söyleniye (27) sa̲a̲. ḳóy ḳóy gidiye işde. émme birinci hafdadu émme iḳanci ḳóydú ō̲le gider‿yāni. Géne işde bu sene (28) seḳazinci ḳóydú bizim bazı birinciye çíḫiye bazı élli iḳanci hafdiye çatiye, ō̲le gédiye yáni. oliye yáv̇ (29) ġarariye ónu baḷġonda ġurutması, hava şartḷarı ya̲a̲ş giderse ġaraḷma yápíye efendim sis hāli oliye. efendime (30) söylī̲m yönmiye yáni írandumannu oḷmaz yáni. bu sefer bu añ éyi yáni. emme bundan sōña dizilene bilemem (31) artu bundan sōña ipe geçeñ nası oḷacā bellú oḷmaz. oḷu hava şartḷarı boşandí mī̲ tama da̲a̲ onuñ‿işi bitdi. (32) Ónna hepsinde biter. ġurtaramañ.

-19-

YERİ : ALAÇAM / Tepebölmesi

ANLATAN : Ali BİNAY (Bayan)

YAŞI : 90

KONU : Karışık

(1) buradan dédile ġavaġ kenarında furmuşļa dédile işde ó ġada biliyem yoġ yoġ basġun yo̱udu. basġun yo̱udu (2) bu̱ļļarda. Sizin óraļarda varmíymiş. yōḫ né annadicaḫ. ġaş sene ġaļdı ġaynatam ġaļdı béş séne mi yedi (3) sene mi? ġaļmış urda, on sene. yúsufçun şéyi varıdı urda. mıḫdarıñ bubası varıdı. émmisi fazļa ġonuşamiyem (4) ķa déj̱l yoḫ isdemem. benim emsalim ġaļmadı ķóyde yoḫ ķa. bildú̱ú̱m tarafļarda héç yoġ benim emsalim. (5) niyápícuġ‿işde bu vazifeyi yápíyoduġ biz aynı bu vazife tütün yápıyoduġ. ileşbelli‿ineñ‿işde, ġoyún ġuzu. (6) şindi ġoyún ġuzu ġaļḫdı yoḫ böyüdüg.

(7) önceden yine böyleydi. önceden yine böyle yápaļļarıdı. ġonuşamiyem ķa fazļa. hēy topļantu oļmaz mı ével, (8) şéy varıdı öyle, öyle pis dōldú yá. it iti bilmiye delü ġız ġocasını bilmiye şindi. haphórmat varıdı, bi delú̱añļu (9) ōnden şōle geçemezdi. éhdiyálļa geçemezdi. ehdiyállāñ‿ōñden géçemezdi, bi delúġannu géçemezdi. Şimdi (10) ķam ķame héc daḫmiye bile sen ķamsiñ diyé şinden sōñaķıļar héç bilmi̱cek hekā bilmem ben. evden çíḫamazduḫ (11) ķa. Bi ġonşíyá gedib de oturamaz. Niye mi? İşden çíhışamiyoduḫ. Béş déne ōļan çocū varıdı ben. Bi teg menidim. Bi (12) adamınañ ne iş oļacaḫ tütün diziyodum. Oraḫ biçiyedum, éķan taļliyá éķan ekmiye gédiyodum. Siz né yápıyáñız. (13) mamursu̱uz. mamursu̱uz ba̱a su̱aļ soriyáñ dē mi?

(14) aynı óriyá oḫarı dede mi? Né dedesi? Türbe va tābi. g̱órmiyáñ nı gelip geçerkene türbe urda yoļun ġıyísında (15) mezellig‿urda. néyáPacōḫ, ġuran oḫududu̱ḫ, néyáPacōḫ. Hıdıréllezde millet yémiye géderdi.

- (16) hoşgeldi̱iz, hepize.

- (17) odun niye getümiyeļarımış, niye ataş yáḫmiyeļarmi̱miş? g̱ótürüm oļdum baḫ.

-20-

YERİ : ALAÇAM/Kapaklı

ANLATAN : Selahattin ÇAY

YAŞI : 70

KONU : Karışık

(1) nası baḫcāñ işde. baḫıbda hic başġa bi yérden émme şé ítmiyoñ yá işde ḳóyde bizim yetúşdürecēmiz misir (2) būday émme işde u da bāzı yétellü de oḷmiye ha. undan sōña satun‿aḷíyoḫ işde ōle bōle gidiye. ḳamisi (3) maḷ‿édiniye, bir ḳa şōle sı̄r, ġoyúnu.

(4) oḷan bi iḳa gişi vardu. başġa da yoḫ. yoḫ maḷcıḷıḫ da yoḫ ā bōle işde gidiye. éḳan oliyá, bazí senelerde oliyá (5) bazí senelerde uymiyá her senegi gibi. Bire on bazı on‿iḳa oliyá, bazí da béş dórt‿oliye. hiç bōle aynu (6) íraddumannu her sene gétmiye şéyediye yāni. bu sene biraz dúşúġ geçen sene taa dúşū dú. bazí senede de (7) bire on vériye bazí bōle gidiye işde. Tütün yápíliyá tütün de beg, bu sene de yédi seḳaz gişi mi ne anca (8) tütün yápíye hani u da bi éyi yápan‿oḷmiyá ónu da. bi ḳota geldi tütün şé‿étdi, tekál da zāten nérdeyse (9) artu batmaḫ‿üzereydi. şé‿étdi. bu ḳóylüle yápmadı émme gine bu aşşā ḳóylüle yápíye tütünü gine aynı bizim (10) burada fazḷa tütün yápañ yoḫ‿işde yoḫ‿işde böyle. yoḳ yoḳ yourt yápíliye de oḷana bir ḳa hafdada háni iḳa (11) paḳraḳ bi şéy satmiye anca életiyelá. esgiden de ayní ōle gidiye^du. bōleb i hani, az şōle bi béş‿on ḳalo (12) peynür satub da öyle bi para ġazanan peg‿az burada. Pernür satiliye yáni öyle yápíḷanda oliye#da yápan‿oliye#da (13) diyám bu peynürü bizim buradan daḫa yoḫarḳa ḳóḷye iyi yápíyá unna peynirden çoġ para aliyelá. unnarıñ çünkü (14) maḷı ġoyúnu çoġ. biz buradaḳı ḳóylerden yoḫardā ḳóylerde peynürcülüü unna yápíyá. bizim burada da (15) adam‿işde bazísı bi iḳa ḳalo, üş ḳalo hafdada bi peynür becerü unu ġóturuye satiyá. u işde evüñ‿evsüünü aliyá (16) geliyá öyle bişèle yápiyeḷa burada ōle hayvancıḷıḫ fazḷa yápan yoḫ‿işde buyúr!

(17) südü sáíye daa sādı mıydı şōle háfīf bi éz bi ıḷıḫ yápiyeḷa südü, undan sōña torbiyá, unuñ mayási va, çaliyá (18) şōle bi beyáz torbaḷara yápíyele daa südü, südü yóurtdan oḷmaz peynür, südden‿oḷu. Südü éz, éz bi ıḷıḫ (19) ġaynadiyeḷa yāní bōle çoḳ fazḷa déil. undan sōña torbaḷara böyle beyáz torbaḷara doḷduduñ muydu, u peynür‿oḷu. (20) yóurtdan‿oḷmaz u torbadan aşşā suḷarı süzülü süzülü süzülü, şéyi ġaḷiyá, peynürü ġaḷi veriyá unu bóle ġapaḫ (21) gibi peynür suyú diyeḷa bizim‿orda undan başġa bazísı ōle diyele emme bizim de genelligle óle diyeḷa.

Peynürüñ (22) suyúndan bazı ġaynadib çökelig yápiyeḷa emme unu şéyin suyúndan yápiyeḷa unu, ayranıñ suyúndan yápiyeḷa (23) unu bi ġaynatti mīdi u bóle şóle bembeyáz‿oḷu bóle şéy bóle çayínañ faḷan yúmiye éyi oliye bóle şéy çökelig (24) dédüm̲m̲ şéy ayranıñ suyúndan oliyá, u çoġ éyi oliye ayranıñ suyúndan. unu ġaynadiyáñ‿işde ayranı, ayranı (25) ġaynadiyáñ unuñ suyúnu öyle g̲úzel şéy‿oliye aynı çökelig dérúḳ biz una çayínañ faḷan yimeg‿içün éyi oliye (26) u. yo̲urdu da ġaynadiyáñ südü, süd biyó bişiye ġayniye undan sōña hafif gine sovarḳan bi damuzḷuġ atiyáñ (27) u süde oliye u zaman aḷ yú. yo̲urd‿ōle dútiye u yo̲urdu şéy süde mayáyi ġatiyáñ tabi şéye süde yōrtdan ġatiyáñ (28) gine yōrtdan. ġatdı mīdi gine süd yo̲urd‿oliye mayási yo̲urd‿unuñ burada benim çocuḫḷu̲u̲mda peynir bile (29) yápan yo̲udu. Sōñdan *aḷaçam*dan peynür mayási aḷmíyá başḷandı hani. Tabi peynürüñ mayásını *aḷaçam*dan (30) aliyáñ, getüriyeñ ḳóyde aynί mayáyí ōle peynür ōle ōle yápíliye yáḷu̲u̲z yo̲urdu çaḷḳaliyáñ aynı yo̲urd (31) gendü mayásından gendü yo̲urd oliye u unda ayranı da u esgiden yáyúḳḷa vardı biliyán nı hic g̲órdún nü hic (32) şóle uzunca béllerinden ġuşaḫḷu çamdan yáyúḫ yápıḷ, yáyúḳ dérdúḳ unuñ‿içine böle yo̲urdu ġoyúp, bi de (33) içinde şéyi varıdı unuñ bōle yápíyáñ unnañ barabar yáyúḳdan áz díşarı çıḳar çomāñ sapı u çomāñ‿aḷtında da (34) aḫa şōle teker şeglinde ufaġ u çomānañ unu yoḫardan aşşā çeḳab saḷa çeḳab saḷa u yáyúḳ şéy ayran‿oḷu yo̲urd (35) undan bi de şōle yā pėlid‿oḷu u yā yáymanda tereyā̲ı̲ undan oliyá esas yā undan çíḫardı undan‿oḷu yáni (36) tėreyā̲ı̲ şindi de ceyran yáyú̲u̲ çiḳdı şindi ceyran işine dönzertdile. u esgi işlerden dėj̲il şimdi ceyran vız vız vız (37) çevürerek unu gine ayran yápiyede, gine né de oḷsa u şeḳal beg unuñ dadı oḷmiye ayranıñ da oḷsun tereyānıñ oḷsun (38) emma esgiden u, bu yáyma varıdı yá ōleb i yā yápardıḳa şéy gibi çíḫardı tereyā̲ı̲ u zamana u çoġ éyü (39) oliye^du u esgi şeylerden amma, unna battı artu ceryán yáyūna dóndü iş. en éyi yōrt manda ḳómüş yōrdu vardu (40) ḳómüş biliyén mi undan oḷu hani bóle ġaşūnañ kések bi de ġoyún yōrdu ununḳa hepisinden éyi‿oḷu yāni (41) mandanıñ yōrdu haḳ tamam u işde mandanıñ yo̲urdu emme esgiden burada manda déyin varıdı da işde şindi (42) bi gişide ġaḷdı. Artíḳ unuñ da esgi şéyi geçiye mandanıñ da şéyi geçiye áñ éyi peynür ġoyún peyni^ri délle (43) ha. éz bi ḳoḫar emme u da ġoyún peynürü. yáḷu̲u̲z bu gine by mandanıñ peynürü da éyi oliye da ġoyúnuñ (44) peynürü birisi g̲órmiye emme éz de ġoyúnuñ peynüründe bi ḳoḳumsu oliye işde nédense ha bazen artu né bilim (45) ben undan nası oḷu bilmem ben. unnardan yirdúḳ tereyāndan yirdúḳ bu zeytünyā aḷması dé soñadan çıḫdı (46) şindi artu. şindi bu zamannarda heb zeytünyā aḷıyoġ biz bile zeytünyā aḷıyoġ bizim esgiden maḷımız haḷımız (47) varıdı emme şimdi baḳan yoḳ biraz yáşḷanduḳ déyin artu biz ḳóḳúnü üzdúḳ bizde hic yoġ maḷ. ço̲unda yoġ.

-21-

YERİ : ALAÇAM/Alidede Bölmesi

ANLATAN : ?[2]

YAŞI : 69

KONU : Karışık

(1) Ben hasdayím, írahatsuzum şindi buranıñ yellüsü bura bura esas muḫdarıñ maalḷesi bura, muḫdar da burada (2) şindi, ḳóyúñ muḫdarı bi yérden gelme dōl, ġalḫiye_ádam da meselā aşā gibi yéllerden yér_aliye gidiye (3) buradan buriye başġa yérden nérden né gelib de adam yelleşecek buriye ben éyice bilemem, evelḳa gibi (4) gelenēni bilmem ben évelden varımuş da émme ben bilmem.

(5) Hıdırélleze gidelle aha u óḫarda panayúr yápalḷa daa hıdıréllezde panayúr yápalḷa órda başġa bi oyún yápmazḷa (6) yāni órası panayúr yáPiye işde ēlentü tüken sergü getü hevle mevle yéyib içiyelá daa. aaç késilmez hıdıréllez (7) déyiñ aaç késimi u gün içün aaç késmezle ġúnah deyile meselá hani bilmem ben. Ben ġúnah déyi éşitdim daa (8) başġa bilemem çif zetten u zamana zetten çif çíḫıyo. çif sürmezler zatten u zaman. çif zamannarı doḷ ḳa urda.

[2] Kaynak kişi isminin yazılmasını istememiştir.

YERİ : ALAÇAM

ANLATAN : Hikmet KARBAŞ

YAŞI : 56

KONU : Karışık

(1) Bizim çocuġļuumuz zamanında da aynīdi buraļa yáni déįşen bi şé yoġ yoḫsuļ yāni yóudu yoļ yoļļar daa yéni (2) yápıļdı ben de géydim çaruġ yāni yoġdu meselá ķa nōlcaḫ‿işde buradan şehre heb hayvannañ gidelerdi hayvannañ (3) gelüllerdi meselāķa yoġ canım bu yoļ ne patiķa bi yoļ, buļļar buļļar daa heb yéni açıldı meselāķa patiķa (4) yoļ u yándan bu yándan hayvanı eer dériz meselā ķa sırtına vuruļardı. İşde bi hēbe dele ataļļa atıñ sırtına, (5) *aļaçam*a gidersin bi gúnde atu herşéyīñ aļursuñ érken çíḫarsañ bi gúnde gelib gidersiñ meselá atnañ, émme (6) eşşekneñ gidersen iķa ġunde gidib gelcēñ adam çaruḫnañ ayáġġabı ļasdik yóudu meselā u zaman çocuġļuumda (7) ļasdik yóudu tabi ben‿u dönemi yáşadım meselā. Ben de géydim meselā çaruġ dikellerdi hani biz dikemezdüg (8) ufaġdım ben de dikellerdi ben de gétdim meselā ķa esgiden ziraatdan şey vérüllerdi, tóumļuḫ oļaraḫ būday (9) éķan verüllerdi. Hani bin doḫuz yüz, inķaļab ġaşda oļdu bin doḫuz yüz atmış birde mi ne? atmış inķaļabında (10) ben çocuudum şindi buradan şéye gétdúķ bi géyim çaruġ géydim ben ayāma ļasdik youdu veyā da varıdı aļamiyoduġ (11) tabi inķaļab oļduunu da bilmiyoz, yáşļı bi adam vardı bórda bizim o bunnañ barabar yáni beg de yáşļı (12) déilde işde gine bi élli yáşļānda varıdı benim yáşımda varıdı u zamannar‿için. Beni de ġattıļa éķan varımış (13) bizim bi dükana ġoymuşļa óriyá soḫmadıļa bizi çarşuyá jandarma inķaļab‿oļmuş bilmiyoz‿ama biz íradiyo (14) televizyon yoġ bi şé yoġ, ḫabarımız yoġ tabi u adamıñ biraz ġafası çaļışıyodu urda gétdi birisini buļdu (15) anadın nı? yáni ileri *aļaçam*ñ‿ileri gelennerinden birisini yávė bōle bōle båbam urdan gétdile ġaraġoļdan (16) izin‿aļdıļar da biz gitdúġ vatandaşın dúķķanına izineñ şéyimizi aļduġ çíķduġ geldúġ ķóye nériye bi sefer (17) géydin ni, esķayodu yávė deliyodu yávė. Sırım dédúúñ şéyde sırımdan dikellerdi ónu yāni deriniñ bi tarafını (18) késelerdi bıçaḫļa öyle biliyorum, unu gúzel dikellerdi óle yün çorabı géyerdig yáni burada daḫuma. ķóyde (19) doḫuma yün çorabīnañ berāber geçer giderdúg‿işde. gendimizden yápíyoduġ yáni góñleg dahi aļamazļardı u (20) zaman işde aļuļlādı bézden mézden bi şēler çoļuġ çocua dikellēdi elde dikellerdi unuda. mesel pantuļ (21) ķamse géyemezdi dōru dürüst hani, her‿adam géyemezsi aļuļlādı burada doḫuļlādı esāsında bāzı, burada (22) doḫuma yápaļļādı undan yápaļļādı, unda géyerdi yáşadım ben canım çocuġļuumu biliyem hasda nōļacaġgi (23) çoġ düşgún bi hasda oļdu mīdi gidemiceg vaziyete geldi mīdi şindi iķa dene hayvana iķa dáne cereg saļ (24)

yápaḷḷādı iḳa hayvana oçar unu da ortasına ġoyár ōle g̱ótúrüllēdi saḷ délerdi he céreg meselá iḳa déne cereġ (25) meselá ḳa bōleb i ą̱aç öbü tarafınan çaḫarsın bi ą̱aç bu tarafına çaḫarsıñ hayvan iḳa tarafına girer, iḳa dáne hayvan, (26) birisi ōne birisi arḫiyá ortiyá da bu hasdayi ġorsuñ g̱ótúrüsüñ ōle g̱ótürülle yāni ōle de ġordüm ben hani (27) gendüm g̱ótümedim biz ama g̱órdúḳ yāni tabi canım *aḷḷa aḷḷa*, doḳtura gidemediñ mi nōlcaġ şindi bile adam parası (28) oḷmadıñ nı, hasdası varıdı ısıtma déle né déle çoġ gişide oliye^du yāni meselā̄ ḳa yoġ yoġ o ġadar deḭldi veyā (29) da artu bilinmiyodu artuġ né bilim?

YERİ : ALAÇAM/Algüney

ANLATAN : Mustafa ÇELENK /Hakka YİĞİT

YAŞI : 80/73

KONU : Karışık

- (1) ayni emsaḷuḫ doḫsan bir de ben faḳúltede emáliyát oḷdum ben şéyden pıróstatdan şey vardı sācid yíḷdız vardı (2) bi de *ünyelü ramazan* varıdı uzman doḫdor şeylü vardı *toḫatḷu záfer* varıdı *faȷib* bey faḷan vardı u zamandan (3) bu zamana çoḫ déȷişdi fahuḷte *amasyá*da mı oḫuduñ? Gine *ondoḫuz mayís* ünüversitesine bāḷu.

- (4) Amasyá beg‿éyi déȷil be. Benim hoşuma gitmedi urda oḫumuş canım.

- (5) içinden misin? *amasyá*ḷu benim asger arḫadaşı varıdı. āmet varış vardı. *kemaḷ gók* varıdı. belber *amasta* (6) başḳanḷu yábmış daa *amasta* undan sōra *söüt* demi Sivas, *ġasdomonu*çda yábdı heraḷde dé mi?

- (7) amasyúyá giderkene yiyenim uriyá üradı da.

- (8) şabġa inḳaḷabı fesdivaḷí varıdı *ġasdomonu*da televizyonde gósteriye^du. yáni şabġa inḳaḷabı urdan başḷadı (9) vaḷḷa biz hic böyüglerden ōle bişī ne bilim burada bi ġuyú var géçen sene üç béş peteg ġoyduḷa şé‿etdile (10) buranıñ né zaman ġuyú ġazuḷduu̱nu édildú̱nü bilen‿éden yoġ şéylerimizde böyüglerimizde.

- (11) unu bobamıñ bobamıñ bobasınıñ‿işleri ó buba déȷil de evelḳa şindi bubam deȷirmeni varıdı *sinob*dan bu tarafı (12) gelüdü buriyá üç gün béş gün.

- (13) Yúnus puarı sókünce içinden esgiden çandu yápaḷardı puarıñ şéyine, çandu da bōle istavuruz bōle (14) ġavuḷḷarıñ‿işāreti. ġavuḷḷa zamanıñdan burası ġaş defa doḷdu boşaḷdı. ne bilecegsiñ? ne zaman ġuyúnuñ (15) ġazuḷduu̱nu bilen yoġ faġat şindi iḳanci dúnyá savaşından bu tarafında neler‿oḷdu‿unu bilürüm. fahat (16) böyüglerimizden duyduu̱muza göre seferbelligde meselā déllerdiḳa acḷıḫdan ölmüş ġatıḷḷarrın etlēni yürdük (17) délerdi bu şéydi meselā seferbelligde böyüglerimizin çó̱u bitden acḷıḫdan‿ölmüş şindi iḳanci dúnyá (18) savaşına gelelim. iḳanci dúnyā savaşında İsmet İnönü öşür‿aḷdı hā millet feryád ġopartdı yā bu óşür aḷmaġ meselā (19) ta hem adam müslümannu̱ savuniye hem de müslümannıa ġarşu geliyeñ tā hazıreti Ömerin zamanıñsan bu (20) öşür‿aḷmaġ öşürsüz devlet yáşar mı, şindig aḷmiueḷa mı? şindik daa şeyini aliye emme şindik aferdersiñ (21) yādan ġıḷ çeker gibi şeydiyáñ

anlíyámiyáñ sen. néyse hazıḷḷıġ yábdı tabi u zaman devlet hóḳúmet faḫır şéyle (22) vardı baraḳaḷa vādı ofisle şéyler meselā sac üsdünde bōle úrüzġar bériden vurduñ mūdu üsdündēḳa éḳane bōle (23) ben de çimlenmiş asgere giderken ġórdüm haġġatden dédilē ḳa *inönü* meselā eḳanneri deñize dóḳdü. öyle deḭl ḳa (24) *aḷmanyá* acıġdı dédi ḳa baa erzaġ vér dedi. *rusyi*yá dédi ḳa erzá vermeg benden batumaġ senden dédi. erzá (25) yúkledi *aḷman* giderkene *rus*ḷa batudu bu bizim milletimiz bōledü ōle diyem ben.

(26) Köyün esḳasi

- (27) vaḷḷa egiden óḳúz şéyineñ şiyápiyeduġ ince inīneñ ġuyú ġazması delerdi yá öyleydi şindik baġ şindik meselā (28) derim ḳa biz érken dōmuşuġ bunu diyebiliyorum şimdi efendi bey anadın nı? Biz ayāmıza çaruġ buḷamazduġ (29) çaruġ bilü müsüñ sen bilemessiñ –hayvanı yüzersiñ ġónüñden

- (30) hayvanı yüzersiñ derisinden ayāmıza çaruġ dikerdúġ de çaruġ géyerdúġ.

- (31) şindi ōleb i ġonu oḷsa bi géyim aynı ayáġġabı géyiye.

(32) ey gidi ġúnner u ġúnne gitsiñ de gelmesin. çamurdan sen bōle bu arabaynañ buriyá gelecegdin ōle (33) mi? émme deḭl burada ōle çamur oḷudu ḳa öy çizmesiz geçilmezdi.

- (34) *bafri*yá yörüyereg gidiyoġ araba yoġ yoḷ yoġ bişé yoġ.

- (35) *bafri*yá yörüyeleg gediliyodu. ā bōle buradan kése gédiliyodu bōle *aḷaçam*a buradan kése gidilüdü. yoḷ (36) yoġ bi esgi yoḷ vardı şéy vardı u da késme daşdan yábmışḷardı meselā.

- (37) vesāḭd yǫudu vesáḭd.

- (38) esgiden meselā baġ u zamannarda yoḷda çaḷuşduruḷḷardı milleti ġazma ḳúrek. meselā ġazma ḳúrekle millet (39) ḫarġ yoḷ yápardı işde mendiresiñ de éyúlū şu baġ aḷḷah unu da nur ġólünde yátusuñ. *mendires* başa geşdi. (40) emme *ismet inönü*ye bişé dīceg hālim yoġ. *ismet inönü* buġún cumhurbaşġanı oḷdu, yárın memleketi idāre (41) etdi. şéyde *konyá*da *amārikā*nıñ şéy var. müḭmmad deposu var ingiliz *amārikā*niñ bomba parşüT benzin vesaḭre (42) Bunnarıñ_üzerine biz *esgişehir*deydi acemiliḭmiz urdeydi, urdan uriyá gétdúġ. ḳırḳ dórtde *ismet inönü*yü (43) çaḭrdı zamanıñ başġanı *ingiltere*niñ *çörçil*. *amariġa*nıñ cumhur başġanı *rózvel*. dédile ḳa *adani*yá İncilig (44) üsdüne sen dédile bizimineñ müttefigsiñ. Biz ḫarbe girdüg sen niye girmiyoñ dédile *ismed inönü* dédi benim dédi (45) ordum donatılmış deḭl dédi.

baa dédi ḳırk béşin temmus ayína ġada müsaade ediñ dédi ḳırḳ béşiñde Temmus [46] ayína ġaḷmadı. aḷmanna ḳırḳ béşin mayís ayínda bozuḷdu dáḷḷdı bu milletiñ bunnu ġanatmazdan şé‿itdi. hadda on‿iḳa [47] eylülden sōra ġonuşmacınıñ birisinden dīnedim. *ismed inönü* dédi iḳanci dúnyā savaşında o ġada uyánuḫ [48] davrandı ḳa dédi, dúnyānıñ eñ siyáset‿adamını atḷatdı dédi *çörçil* içün. *çörçil* dúnyānıñ eñ siyáset adamīdi *çörçil*. [49] savaşa girmeyi başardı ta *edirne*de u urda uzun köprülüler var heb uḷar bizimḳale ġóçüdüle *aḷaman* şé‿itmesiñ [50] diyelekden. bin doġuz yüz ḳırḳ‿üçde asger oḷdum ben. ne‿abaḷım bişé yábduuumuz yoġ işde.

YERİ : ALAÇAM/Bahşıoymağı

ANLATAN : Durmuş NACAK

YAŞ : 65

KONU : Karışık

(1) burasınıñ_adamları başġa yérden gelme dėįl bu ķóylerden eved gelinti dėįl yáni. burası yéllü esas bizim (2) mergezimiz bu ġarşuda *hacıķóy*üydü éfem_urada adam ġalmadı unnar bi hāne mi ne var_urda, heb *isdanbuļ*a (3) çeķaldile, en ġalabalıḫ maąalle burası, burası çoġ da_unūdu, burasını atınañ bi ġünde gezemezdiñ, ġoruculuġ (4) yábdım ben çoġ. unūçün eved çünkü daąunuġ ķóy bu sefer niyábdı yoḫardaḫı bi arḫadaş varıdı u arḫadaş, (5) üraşdı müraşdı muḫdalļıı böldü. biz şindi *hıdır* ķóyúneñ ġalduġ urası u da Pārad éfendime söyleyim, *ġaraman* (6) ķóyú *ġaramca hacıķóy* düzdā bi muḫdalļıġ olduļa, órdan bu tarafı bize ąid. bize de ąid bi teg *hıdır* ķóyü va (7) zaten, önümüzde bi teg *hıdır* ķóyü var. başġa yoġ yétmiş_āne mi yáļan ġonuşmayim seksen_āne mi (8) ó_áraļarda işde muḫdalļıımız ben begcilig yábdum dórd sene béş sene muḫdarınañ vazife yábdım, *alļah* rāzı (9) olsun yāni, ķóyümde çoġ çalışdım_amma ā bu cāmī biz yábduġ_işde éfendime söylim, aha şu oḫuļu biz yábduġ (10) çayda bi barac yábduduġ ķóplü yábduduġ çoġ çalışdım yāni muḫdar çoġ memmunudu. ben ķóyün élli (11) hāne bura bizim ķóyümüz e çalışañ_adamı benim. Gendüme metedmeyim.

(12) ķóy_işine gendú ķóyümüzüñ_işine pare vérmeden çalışdırıyoġ yáļuuz çóunnuu çaļususa unna azļu çalışmiye (13) veyād azļu çaļususa çóunnuu gemliye aḫuļu oliyeļar, gelmiyeļa burada bi ikąşer bucuḫ cezā uyġuļandudum (14) ōtermeme ġótdüm muḫdara tabi ġúnnúķ ikąa bucuḫ milyon ikąa ġún gelmedi béş milyon u zaman óyleydi. (15) bundan on sene ével éfendime sóyleyim murad_ōretmen yázdı. Gitdim muḫdara mühülletdim, āzaļara da (16) imzaļatdım, ġótdüm ġaymaḫamıñ masasına ġoydum. Né bu dédi ġáymaham. dédim ġaymaham bey ben (17) muḫdarıñ begcisiyim ķóyüñ begcisiyim. muḫdar bana vérdi yétķayi dédim. bu ķóyü çaļuşduramıyorum (18) dédim. ķóyüñ dédim élli hāneniñ yirmi yimbéş_ānesi çalışī, öbülleri çalışmiye, öbülleri de diye ķa unna (19) çalışmayúb da biz mi çalíşícōḫ vazife yápícōḫ diyele dédim. adamļa heyetceġ topļaşduḫ aramızda bu cezayí (20) uyġuļanduduḫ dédim. Siziñ imzañız mühürūz oļdu mu bu cezāyú biz aļuruḫ. Nası aļacāz siz bu cezayí döveceñiz (21) de mi aļacañız dédi baąa. Hayír ġaymaḫam bey tütün satiye bizim bölgemiz dédim, ġoçanna Tekele gédiye (22) dédim. Tekel de éline vériye muḫdar lisdeyi dédim şipir şipir çalışmayánnarıñ parasını késiye dédim. ļa bu (23) dédi iyi bişī ķóye dédi. çalıma_içüñ

ḳóyü billeşdümeg‿içün éyi bişī dédi basdı imzaḷadı, mühülledi. Savcılıa (24) gétdim savcı héç oḫumadı u da imzaḷadı. ġaraġoḷa ģótdüm u da imzaḷadı. aḷdım‿elime lisdeyi caminiñ yánda (25) oḫutdudum. adam baa aḫşam vér dérdi. çoġ çaḷuşduḫ çoġ vazifele yāni çoġ çaḷışdım. *aḷḷah* írazı oḷsun (26) ḳóyümden de barmaġ‿ısırdıḷa baa barmaġ. şindig iḳa dene, iḳa üş dene vardı unnarda bir‿ḳa (27) taḫatḷadīdim unna baa aḫşamdan ḫabar vérdéllerdi toḫadı yiyene aḫşamdan ḫabar vér delerdi, tabi ōle vazifele (28) yáduġ yāni şindi. parayú nası temin‿eddim. Parayú meselā ḳóyden para dókerdüg, üçer milyon, béşer milyon, (29) onar milyon, yirmişer milyon parayú da ayní lisdeyeneñ aḷudum. lisdeyneñ‿aḷudum harcīcaġ yéllerimize (30) harcaġduġ yāni yápardıġ baġ dórt seneniñ içersinde üç dórt sene içerisinde, ā bu caminiñ bi bucuġ sene (31) içinde namaz ġıḷdudum ben. burda ōle çaḷışduġ bi buçuġ sene içinde faaliyetde géşdi *bafira*nıñ ġaymaḫamı (32) geldi, müfüdüsü geldi, *aḷaçam*ñ müfdüsü ġaymaḫamı bi ģún buriyá buyúr‿etdúġ geldile, açıḷış yápícōḫ ġoyá (33) biz yá. Geldile dédile ḳa adamḷa biz dédile şu cāmi gibi dédile *silob samsun*‿arasında dédile bi ḳóy yerde (34) şóyle bi cami ģórmedúġ dédile. yápana da aşġoḷsuñ yábdurana da adamḷa teşekḳúr çekdile dibinden bi de (35) mināreyi yábduru ḫana bi su çıḳdı aḷtı metro boyúnda. Suyú da yán tarafdan aḷtından‿aḷduġ peteg ġoyduġ (36) betonu dókerkene mināreyi dókerkene su çıkdı meydanda peteglerin‿içinde ġaḷdı. şindi buz gibi su millet‿içine (37) unun dóa̧sı yéter bize *aḷḷah*‿írazı oḷsun. İşde bizim ḳóylerimiziñ vaziyetleri bōle meselā şinci *aḷḷah*a (38) şükroḷsun, esgisi gibi déil şindig çaḷışiliye meselā çaḷususañ cenāb-ı *aḷḷah* vériye. çaḷışmasañ tembeliseñ (39) heç bişé oḷmaz esgiden tabi yóudu ḳa éḳan ékmezdi benim amcam boyábatdan būday getürüdü, ben zor hayál (40) biliyem yāni, eliñden çóaḷlānı aḷdıḷa öyle durumḷa varıdı çoġ faḫırımış‿esgiden ama şindi ģúbre çoḫdı ģúbre (41) de çoġ bahaḷu baġ yirmi milyon torbası. on ūçün millet éḳaye emme éḳan meḳan satiye emme, işde ónnarı (42) da undan çıḫarabilise çıḫarı çıḫaramasa cebe biniye.

YERİ : ALAÇAM/Karahüseyinli

ANLATAN : Dursun YILDIZ

YAŞI : 72

KONU : Karışık

(1) vaḷlā yéęnim né bileyim. şindi esgiden‿ani öyle bişéyġi fen ilellemedī̄di şinci tabi fen ilelledi, dúnyā (2) ilelledi bizim çocuġḷuu̯muzda faḳaḷḷıġ da boḷudu şinci faḳaḷḷıġ yoġ çalışana ama çaḷíşamıyána başġa çaḷışana (3) şindi faḳıḷḷıġ yoġ esġiden varıdı bizim çocuġḷuu̯muzda yoġ dėįl çünkü gelür yōu̯du ġübre yōu̯du taḷḷaḷarda (4) eḳan oḷmiyedu ama şindi g̱übre çíḳaḷı paket g̱übreyi de şindi ḳōtu etdi̯e fiyetlendi eḳan dúşdü. Baġ şindi iḳa (5) yüz‿elli ġuruşa iḳa yüz atmışa yėtmişe ėḳan satıliye, yáni masırafını hesab‿ėtdin mīdi gendü yėrinden sa̱a bişė (6) ġaḷmiye ġaḷusa samanı ġaḷiye maḷḷara samanı ġaḷiye başġa bişė ġaḷmiye ama niyápícāñ taḷanḷı boz bıraḥamassıñ (7) meCmur yápíyeñ, yirmibéş biñ lira bit abra g̱übre éḳaniñ çunaḷını sorarsañ on bir on iḳa lira. Tabi torpaġ g̱übresi (8) ōle. yá fiyetlü unu da atmasañ taḷliyá şindi éḳaniñ barabar oḷmiye. çayir gübresi atíyoġ ucuz déyin u da on (9) yédiye çíġdı. on yédiye aḷacaġsıñ çayúr g̱übresini e burada zaten ne fėr‿oḷu kelleyi çıḳarken atacāñ. geçimler (10) a şindi çoġ zora bindi neden bindi masíraf çóvaḷdı iḷac çovaḷdı iḷac furmasañ otdan‿aḷamiyeñ iḷaş fiyetlü (11) gübre fiyetlü mazot dérseñ haddini aşdī̄di emme yine *aḷḷah* írazı oḷsun şu hóḳúmetden baġ. bu ḫóḳúmet geçeli (12) fazḷa zam‿oḷmadı. zam‿oḷdu saymam ḳa ben. emme üşlü hóḳumetimiz eger bi sene da̱a ġaḷsaydi dórt (13) béş bine çíḫícādı şéy bi seneniñ‿içinde aşdı gitdi ben‿annamadım unnāñ‿işinden bişéy niye ōle (14) aşuduḷa neden ileri biz tābi taḫsilim oḷmaduu̯ için ben şindi sa̱a bişē diyemem. emme gelen hóḳúmet geldi (15) geşdi geldi geşdi ben né bilim ben padişah zamanıñda şey bizim esgiden de pādişah zamanıñda deyin duyduu̯ma (16) g̱óre pādişahḷa başḷamışḷa zevk-i āleme yimiye, devleti yimişle nōḷmuş parçaḷanmış gitmiş, *atatürk* çıġmasaydı (17) meydana bizim şindi g̱ávuḷḷarıñ elinde oḷacāduġ taġsim‿etdileridi duyduu̯ma g̱óre. Bubamgil seferbelligde (18) ufāmış annaduḷḷarıdı unnar. şindi ōle bi hāl gelmiş gi seferbelligde nüfüs ġaḷġmış nüfüs‿ölmüş yoḷda zabdiye (19) déllēmiş jandarmiyá jandarma íras geldin mī̄di dutdu mu hā bu tüfeg g̱ótürü benim‿émicemi bu túfeg götürü (20) bu demişle. On béşine dēmişimiş haḷ on béşinde hemen g̱óturmüşler bi da̱a yoġ. Gétmiş yoġ yoġ ölmüş giden (21) gelmemiş ne diyeñ sen memleket ġırıḷmış bizim nenem ḷaf‿ederdi ḳóylerde bi adam buḷdu mu béş‿aḷtı ġarı (22) hepisi bi saruḷumuş. Genç ġarı da̱a ġocası gétmiş yoġ duḷ g̱árı nápıcaġ genşlig nefis var burada bunda bi (23) adama üç dórt ġarı sarıḷumuş. böyle bi hāle gelmişimiş u zaman e neden ileri gelmiş.

işde bōyüglerimiz [24] satmış. adam baa doḫunma afedersiñ dış devletiñ gáv̇uruñ dédúúnú deyúm‿artu gerikeni yábmışḷa nōḷmuş [25] parçaḷanmış.

[26] şindi hem yüzde doḫsan doḫuz müslüman diye hem de açılması ilāzım. ġadınnarıñ‿açmamasına [27] sebeb‿oḷdu. açuḫ‿oḷusa daa éyi hem milletiñ gózú ġaḷmaz dédi. bütün televizyonnarda ġadunna cıscıbḷaġ [28] açuġ da erkekle niye ġapaḷu. ġıravatnañ erkekler şey sipor yápíye ġadunna cıscıbḷaġ oḷmadı ḳa. bu bu yānış [29] hareket. müslümannıa sıınıcaġ gibi déjl dé ḳa sen ben ben ḫoca déjilim cāhilim emme, emme bizi yáradan [30] bi *aḷḷah* var. peyġamberimiz elcimiz var. biz bōle bu dúnyáyá bōle gelmedüg ḳa topraġdan [31] hasıl‿oḷdug, gine gidecoġ topraa emme heseb verecoġ. o daġuz taḫdanıñ‿aḷtına girdúúñ zaman ēy gine hesab [32] verecēz, ne hesab verecēz acuġ cıbḷaġ mı *cenāb-ı aḷḷah* bize emreddi. Hayír. ḳadunuñ acuġ oynamasına bi [33] defa ben ġarşuyúm. bütün müslüman‿oḷanna ġarşu gelü.

YERİ : ALAÇAM/Aşağı Akgüney

ANLATAN : Mehmet EROĞLU

YAŞI : 76

KONU : Karışık

(1) üş ḳóy ayrıldı. bi ḳóyüdü esgiden aġġúney şindi üç ḳóyü böldüle. bura *aşā aġġúney* ḳóyü ġarşusu yoḫarı (2) aġġúney ḳóyü, ġarşuda yeşil ḳóyoḷdu. bu ḳóy çoġ‿esgiden ġuruḷmuş. çoġ‿esgiden béri yérlülerindenüg. (3) bubam varıdı benim. bin‿üç yüz segiz dóṵmlīdi. o dáj burada dōmuş. yüz senelig iḳa yüz senelig. esgiden (4) beri aġġúneyimiş burası. ġonmuş‿işde aġġúney ġoniye. bi yerden bi uydurmadan doḷayi déjl yá artu bubamız (5) da bişī démedi. öyle bişī ḳa burası bóbamın ġayínpederiniñ dāhi bilmedüṵ tarihler söylerdi. ġayínpederi (6) varıdı sèksen yáşında mefāt‿etdi tā işde caminiñ feḷan yérde oḷduṵnu urdan şuriyá undan üçüncü defa bu cami (7) yápíliye dīne bu cami yápuḷduṵnda saṵdı. üçüncü yápuḷduṵnu biliyem ben dérdi. ahşab cami dérúġ urdan (8) yúhariyá getümüşle urdan bubam çocuṵmuş ó zaman urdan bizim ḳóyde élli atmış arasında sökdüle yeñiden u (9) cami u keresdī çatı yábdıḷa ġaḷıba harcadıḷa, bu camī yábdıḷa. bá cāmide doḫuz yüzatmış tarihlüdü heraḷda ḳanātım.

- (10) saą şōle bi tarif vérim gendü başıma gelen seḳaz yáşı on yáşḷarımdaydım. çoġ hasdaḷandım ben. bobam beni (11) ayḷardan haziran‿ayí doġdura ġótüreceg buradan bi at‿arabası gidiye onnañ beni Ġada ġótürdü emme (12) ġartan yoḷḷar şaġ şuġ şaġ şuġ ben de ġan‿işiyem artu ġótüdü esgiden bōle yoḷ dúz déjldi ġırma daşḷarındanıdı. (13) at‿arabası biyo oriyá girdimi, at‿araba haydi dédi mi araba hopliye bütün böyle u zaman benim ġarnım (14) ārıdı çoġ‿ārıdı bāṵrdım şindi geçiyánnı hemen *góldepe* aḷtında *hüseyin* beyin ġāvesi déle orda ġara‿aşḷa (15) varıdı çoġ böyüg ġara‿aşḷarın dibine beni bubam indidi. órda haziran‿ayínıñ sāt onbirinde ġabuḷ‿edelim on (16) bir oḷsa on, on bir. Tā iḳandiye yáḳana ġada órda arabe begledig geşmedi araba yoġ hic. *aḷaçam bafra* (17) arasında arabe geçmedi ve órda hemen başımıza gelen órda aḷaçamdan iḳa *gerze*lü üç eşşeg iḳa Gerzelü (18) adam birer dene, boş eşşē de ortaḷāna aḷmışḷa ġoviyeḷa *aḷaçam*dan *bafriyá* geçiyele bubam unnarı durdudu. (19) aḳḷım başımda beni u boş‿eşşē bindüdüle. doḫuz yüz‿otuz dórtlerde feḷan oliye. bindüdüle, gidiyoġ bobam (20) yáyán ısıncaġda başına çóḳdü. yáyán gidiyo. giderkene moannu başına déyin móannu başlāna varduġ *hüseyin* (21) beyiñ urdan. *aḷaçam* tarafdan bi atḷu geldi. ġarapuşḷarımış atḷu. óranıñ cesur a‿asīmiş. Bi yáñız atḷu geldi (22) emme atı da

éyi geldi bubamıza seḷam meu *fikri* dayí bu ha feḷan dédi. annaddı bubam. dédi araba (23) *aḷaçam*da yoġ dédi. *aḷaçam* araba gelmez. Sen dédi çocuu baa vér, ben *bafri*yá geççēm dédi. *ibrām çavuş*uñ (24) diye bi baġġaḷ varıdı işde. şindi ōḷu *ġadir* var sā. Unuñ dúḳanına beni yátu dédi, uriyá buraġdı adam evine (25) gétdi tabi. Bubam aḫşanı ezenīnen barabar geldi. yáyán yáyán yáyán. araba gelmemiş haġġatden. (26) yörüyeleg geldi. Undan sōña géce beni doġdura ġótdüler *ibrām çavuş*nañ bárabar, unda efendim, géce (27) urda doġdura buḷmaġ mesele doġdura buḷduḷa, doġdur aşdıḷa buḷduḷa muayene étdúdúle beni né vérdise vérdi. (28) Geri gelecēz yátsu da aḫundu geri gelecēz. araba ḫaḷā yoġ *ibrām çavuş* dénilen_adam ġasaba adamı (29) yá daa uyánuġca, ben gidīm dédi. şindiḳa belediyeniñ yellēñde taġsīlēñ duraġlārı yázāne var dédi. üç_araba (30) va dédi *bafra*da biri *sinob*a gitmiş biri *samsun*a gitmiş unnañ birisi geleceg hangisi gelüse biz aḷacāz. getürcegle (31) beni gece. uzatmiyáḷım géce sāt iḳa üç yásdu oḷdu. *samsun*dāgi gelmiş. o *ibrām çavuş* óriyá not vérmiş, (32) ġabora vérmiş, sırī aḷmış, undan sōña *ibrām çavuş*uñ_evine biz evdeyüg evine adam geldi ġaborasīnañ bárabar, ġabora (33) parasını aḷmış. inanmassıñ şafaġ yeñi sökerken buriyá geldúġ. *arab*īnañ u da araba da geldi emme, adam zor (34) gédiye uyḫusuz ġaḷmış bitmiş_adam ā bu ḳóy yoḷuna sapıncı bedeşden yoḫariyá arabayú anġar bunġar anġar (35) bunġar yoḷ yoġ gi ġatanġa çamurḷa ġurumuş. oḷmuş ġartan. çoġ saḷliye. yávaş yávaş beni aḷdı geldi yoḫariyá (36) eve çıġdı.

-27-

YERİ : ALAÇAM/Gökçeboğaz

ANLATAN : Mustafa UYANIK

YAŞI : 105

KONU : Karışık

(1) oḫō señ seferbelli̯i̯ñ bóbamgil eñ buradan eñ érken gétdi. bubamgil ésgelli̯i̯ kelli ihdiyát getdi. u deville (2) başgī̄di şimdiḳa deville başġa. insan dé̯i̯şiye. u zaman ne yáşī̄cāñ da u zaman seferbellig zamanında millet iḳa (3) üç geyim çaruġ dikerdi. ġordu cantiyá yörüye yálḷah ayni çobana gibi sen fiḷan yére sen fiḷan yére yōsa, (4) ġaṽuḷḷa ġaḷhmī̄di buradan *túrḳ*ler yimiye ekmeg buḷamazdı yáṽ. nérde buḷacaġ yá, ġaṽuḷḷa zabdeddī̄di her (5) yéri. ġaṽuḷḷarıñ ġaḷġdu̯u̯nda ben on dórd on béş yáşindī̄dim. *atatúrḳ* birden şe‿ėtdi mi millet birden ġaḷġdı (6) getdi yáṽ buradan ḫabar vérdile ḳa *túrk*lerin şu zamanda ġayboḷacānı şéydişlib, *atatúrḳ* nası şé‿ėtdi mi hebisini ġaybetdi.

(7) isyán çíġardiyáḷardı tabi éşitdi *atatúrḳ* herifle o ġada zengin‿adamḷa bıraġdı gétdi yā nerdē? ne ġada insana (8) öldü. ā burada seniñ evī̄ñ havḷusuna aḷu bu g̱áṽur yáṽ, evī̄ñ havḷusunu sen ne diyáñ ha ba̱a bō̄le çoġḷarı evlēñ (9) yánda hemen baġmazdı. ġaṽuḷḷa zengin‿adamḷarıdı. *túrḳ*ler ġaṽuḷḷān verüdü tütünneri Ġozma varıdı u (10) dé̯i̯rmene su dé̯i̯rmenneri heb g̱áṽuḷḷarımış u g̱ún yápuḷa heb ġaṽuḷḷarınıdı. *aḷaçam*da ḳam varıdı? *hacı* (11) *osman* varıdı, *hacı ömer* varıdı. *hacı osman*ıñ ġardaşı *hacı selim* varıdı *ġıbır sabir* varıdı. *aḷaçam*da iḳa (12) cāmi varıdı şindik oḷdu yédi dene cāmi iyi geçünülleridi ġaṽuḷḷara vérüdü *túrḳ*le tütünü ġaṽuḷḷa aḷudu. tüccar (13) ġaṽuḷḷarıdı insan‿azıdı yáṽ. *ġadirbaş*‿avḷusu hésab‿ét bi adamıñ züriyetinden otuz iḳa adam oḷdu. (14) hésab‿étsene bir adamın arazısından meselá bu ormana bu ā bu yáḳaḷa heb ormanıdı. ḳóḳletdile şō̄le yábdıḷa (15) undan íḷazḷa geldi íḷazḷa çoġ íḷazḷa buḷḷarda durmadı çoġ. çeḳaldile gétdile burada çaḷışan‿insan arazíyi (16) topḷadı. şurdan‿aḷdı yér, buradan‿aḷdı yér. şurdan depeniñ‿aḷtından beri deniz ō̄le giderimiş. deniz (17) sōradan çeḳalmiş içeri. u *ġarġaḷu* dúzle heb meşelī̄miş yáni a̱açḷıġ. İleri gelen çoġ yeri ḳóḳlemiş çevürmüş ūy (18) sen u zaman ā u bizim *ġara ali*niñ‿eviniñ yánda *ġadirbaş* on dane ḳóḳçü topḷamış. nenem ō̄le dérdi. (19) g̱únde dérdi bi firun egmeg‿ediyem dérdi. bi firun‿egmeg dérdi ḳóḳcülere yétmezdi dérdi ḳóḳle diyelá (20) meselá millet yáḳaḷarı u zaman insana çoġ‿acımış yáni ileri gelene araza sōradan da zengin oḷana, az çoġ (21) arazī̄ çaḷışmış aḷmış. a̱açlimiş ormannimiş.

- (22) burası bó̱azmış zatten, depe var yá óra bó̱azmış. undan‿ismi g̱ókçe bó̱az‿oḷmuş

- (23) gelü mü, bóbamın ilg ġarısınıñ ōlları *hidāyet* üş yüz on dórtlīdi. u bile iḳa üç sene sōra gitdi. Jandarmīdi (24) esgellī yápannar da gitdi. bobamıñ iḳa dene ōḷu varıdı ilg ġarısından. o biri üş yüz on dórtlīdi. u da *hidāyet* (25) gétdi *ali* de üş yüz on yédilīdi on yédili *ali* ürüşdüyede oḳiyedu. ürüşdiyede şéyde mediresede ürüşdiye diyem (26) *aḷaçam*da medirese varıdı mediresende çígdı işde ortaḷıġ ġaruşuġ dédi u zaman, evlendügcen geri *ali*niñ biç (27) ocuu oḷdu *ali* öldü. u zaman toġdur bilán yóudu ḳa, doġdur youdu bişey youdu. sōra herkes tütününü (28) gendü içiye gendü dōruyodu. yoġ yáv yoġ ōle desde ḳáatları aha bōle yúuı oḷudu. tütünü dorardı (29) herkes içerdi gendü hóḳúmet yása gétdi hóḳúmet şéy çıḳardı yóudu. *hidāyet* üç yüz on dórtlīdi demiş (30) gi *enis hoc*anıñ yéeni ḷa *hidāyet* démiş bizim nériye gétdúúmüz belli déil démiş. hadi gidelim démiş u da (31) hasdīmiş *bitlis*de. *bitlis* hasdānesine amma öldü amma gétdi. şéy *tahir* dayí ġaçan ġaçan gelmiş. (32) ġaçanna ġurtuḷdu çóu ġaçmiyánna ḳamisi yésirden *pelitbúḳú*nün tahir fiḷan, yésirde diye bizi yésir aḷdı (33) ġávur diye bōle çaḷtu dikenēni çīnatdı diye *urusyá*yá bir ḳa ġaş sene sōra ölmiyenne yésirden geldile ne (34) yáşicaġ urda dédi yáşaduġ dédi *tahir* dayím dédi işde dédi ben çaḷışdım şé itdim dédi benim bizim hüdüde geçü (35) dédim diye. birine para vérdim diye *ısdanbuḷ*a hüdüde geçüdü diye uruda *urus*uñ yárusu *túr*k yáv. yárusu (36) *túrk*ümüş. çaḷışmış‿urda çaḷışmış para ġazanmış u sōradan ā u *ġarġaḷu*dan *ġavad ġarı* délleridi onuñ iḳa ōḷu (37) varıdı. émiceme gelüdü émicem üç yüz on billīdi. dizinden şé‿itdi. *ibrām*ā *ibrām*ā délle biz‿urdan ayruḷduġ tā (38) işde on iḳa on üç sene, on üç sene mi oḷdu on dórt sene mi mefāt‿edeli üç yüz on billīdi ó. u dizinden şu (39) yána bu yána *tırabazanda* şurda burada ā burada *bafriyá* gidemezlerdi yá. çocuġ hemen soyálḷarıdı. (40) çete va, oḷmaz yáv, çete oḷmaz mı, *abrām bayram*gil çíġdı *abrām bayram*gil zamanında biz ufāduġ bunar (41) ne ġada cephāne haḷu heybeleri u piyāde túfegleri varıdı u piyāde béş béşini túfegle déişmiş. unna bōle (42) haḷu heybeleri doḷu hadi bōle geçim daa ġoḷay diyele u evden çíḳayá aynı bi gişi bi gişi undan buna iḳa (43) ġurub iḳa ġurub buna éfendi şéydile piyáde kesdúġleri kesdúġ bişdúġleri bişdúġ buna ataş‿édiyele biz (44) mermi topḷarduġ bōle ġangör efendim birbirlerini iḳa ġurubudu buna birbirlēni şé‿etdile bu çoḷaġ déle ā (45) burada *sali* u da unnarınan *abrām bayramda ġarḷuda* eñ çeteleriñ başı niye böyle buna ataş yápíyele ḳa vííy (46) mermi ā bōle yoḷḷardan topḷa yáni boş mermi ciarcör yáni şōle şeylü béş piyāde túfeglerini unna şeyde işde (47) bu çoḷaġ furilī. *gecedlü*de *abrām bayram* diye ḳa diye *sali* diye ben‿atmadım diye işde *kel‿āmed*i (48) çaġır‿asanıñ *kel‿āmed* atar mı *kel‿āmed* dedúġleri çaġır‿asanıñ ōḷu efendim u atdı diye éyi diye ōlīse (49) diye çoḷaġ burasıñ tıraşından furuḷmuş bōle yátíye be de çocuum şōle baġiyem pençireden āh diye āh (50) diye neyse éyi oḷdu undan ġaḷġdı gine ġarışdı bumbacı va çoḷaġda unnar iḷaz unnarıñ ḳóḳúñden unna şéy diye (51) ālī ġaḷġdı bu

memed çavuş va *arnōd memed çavuş* şéyden *demürcü* ḳóyünden bu şeydiye şindig bu (52) çoḷaġ geliye belgiye u çaġır‿asanı geçide hambardan életiyele, orman‿aḷtındāgi derede iḳa tarafı dā yá, (53) darada şéyde canḷuca yüziyele gelüdü ben tütün seçerdim emicā dérdi aġa dérdi benim‿ōḷumu niyábdıñ né (54) bilim éfendi emicem ne bilim dédi bilmiyem dédi unu dédi saḷmadıḷa ōḷumu dédi életiyele hurman‿aḷtında (55) canḷuca yüziyele canḷuca yüziyele deriye yúvaliyele ey gidi sōra diye *musdafa çavuş* varıdı şeyi *dursu*a bu *aḷaçam*ñ (56) başında bi *tingel* depe var yá uriye életiyele unu da öldürecegle diye benim diye su dóḳúnesim geldi diye (57) şurdan şéydim diye ġaçiye órdan şéydiye diye ḳa *dursu*a size şu ġada diye yáni diye benim‿ōḷumu öldürecegle (58) diye *memed çavuş* da çete diye ó bizim bilecēmiz iş diye unnarınan ġarişiyem tütün seçiyem diye çoḷānan (59) diye furduḷar incüllüde diye unnarı *memed çavuş* ġaybeddi öldüdü unna heb birbirlēni furduḷa öldüdüle, (60) bi şéy ġaḷdı, *bayram* ġaḷdı emmimden‿atı aḷdı, ırahvan‿at gi ūy.

7. SÖZLÜK

-A-

ąa: Ağa 6/20, 26, 27, 59, 106, 124, 132, 7/43, 12/30.

ąabey 6/20, 26, 59, 106, 124, 132, 7/43, 12/30.

ąac: Ağaç 3/59, 14/8, 16/19. **ąaç** 8/21, 10/79, 152, 12/19, 21/6, 7, 22/25, 27/21. **ąaş** 14/45.

ąaçlıġ: Ağaçlık 27/17.

ąar: Ağır 11/68.

ácel (<Ar. ecel) : Ecel, hayatın sonu, ölüm zamanı 1/1.

ácelbèşī: ecel beşiği, ölüm zamanı 1/1.

adam: Adam

adamcuąz: Adamcağız 7/23.

aḫa: Aha. İşte 6/104.

aḫl (<Ar. akl): Akıl 1/22, 71, 6/145, 9/60, 10/136, 11/56, 15/19, 24.

aḫlaġ (<Ar. ahlâḳ): Ahlak 2/7, 10.

āḷa-: Ağlamak 1/60, 61, 96, 10/47, 17/34.

Aḷaman (<Fr. allemand): Alman 10/121.**Aḷamanyí:** Almanya 1/12. **Aḷamanyú** 10/143, 144. **Aḷamanyá** 10/134, 142, 145. **aḷamanyī** 10/124.

aḷamanca: Almanca 10/134, 139.

aḷ-: Almak 12/39.

Aḷaşam: Alaçam 1/124.

Aḷaşamıñ_uşá: Alaçam'ın uşağı, Alaçam'da yetişip büyüyen genç 1/124.

Aḷḷa (<Ar. allah): Allah 2/16, 5/97, 112, 22/27.

aḷḷi: Elli 3/29, 30, 38. **ellü** 4/77, 82, 83.

Amariġa (<İt+YLat america): Amerika 23/43. **Amāriká** 23/41.

ana: Anne 1/1, 7, 65, 7, 18, 19, 21, 25, 44, 65, 68, 92, 96, 106, 4/103, 138, 139, 4/109, 6/74, 9/5, 37, 10/16, 15/32, 41, 19, 21, 26, 15/32, 41, 17/5, 42, 52, **anna** 1/7, 21. 1/65.

ana: İşte 1/63.

ana-: Anlamak 1/115, 6/91, 9/16, 60, 16/13, 22/15, 23/28. **āna-** 1/41, 56, 4/69, 6/12, 36, 56, 119, 120, 10/60, 83. **anna-** 1/111, 112, 25/13.

ānan-: anlaşılmak 1/26.

anad-: Anlatmak 8/9. **ānat-** 6/141. **ānad-** 6/36. **annad-** 25/18, 26/22.

āne (<Far. Hâne): Hâne, ev 4/1, 7/10, 11, 10/62, 11/15, 13/35, 24/7, 8, 18.

anna: bkz. ana

anna-: bkz. ana-

annad-: bkz. anad-

Anşa (<Ar. ayşe): Ayşe. (Özel ad) 1/20, 21.

ap-: Yapmak 3/58.

arḫa: Arka 1/154, 8/15, 21, 9/68, 17/16.

arḫadaş: Arkadaş 3/63, 6/61, 9/79, 10/87, 12/25, 13/19, 15/41, 16/33, 43, 44, 47, 52, 23/5, 24/4.

artuġ: Artık. Bundan böyle 4/77, 22/29.

asger (<Ar. asker): Asker 1/23, 35, 91, 107, 2/4, 4/84, 5/72, 76, 80, 90, 6/109, 110, 111, 113, 9/86, 10/17, 123, 133, 146, 11/52, 84, 96, 98, 23/5, 23, 51.

asgerlíġ: Askerlik 1/24, 5/72, **asgellik** 2/2. 6/97, 8/1, 14, **asgellig** 1/23, 2/2, 13, 6, 10, 5/72, 10/120 78, 8, 14/32.

asfat (<Fr. Asfalt): Asfalt 3/4, 67.

aşā: Aşağı 2/1, 3/66, 67, 4/44, 112, 5/6, 12, 20, 11/14, 13/2, 18, 14/20, 16/20, 22, 18/11, 12, 21/2, 26/1. **aşşā** 1/140, 143, 5/58, 6/5, 6, 15, 7/2, 11, 14, 16, 19, 22, 33, 34, 8/44, 9/1, 2, 10/21, 59, 81, 88, 12/23, 15/3, 6, 18/10, 12, 20/9, 20, 34.

aşşāḫı: Aşağıki 10/1.

aşām: Akşam **aşāmınañ:** Akşamla. Akşam vakti 10/76.

aşşā: bkz. aşā

at-: Atmak **atarḫana:** Atarken 9/44, 68.

ataş (<Far. âteş): Ateş 1/26, 6/139, 10/97, 17/7, 19/17, 27/45. **atáş** 1/108.

ayā: Ayağı 10/44, 117, 131, 134, 22/10, 23/28, 30.

ayáġġabı: Ayakkabı 4/35, 84, 87, 5/103, 11/98, 22/6, 23/31.

ayírd: Ayırt 1/39.

ayúr-: Ayırmak 10/72.

āz: Ağız 1/154, 11/79.

-B-

baa: Bana 1/133, 2/17, 6/54, 70, 141, 9/79, 10/67, 69, 11/2, 12/4, 13/30, 15/40, 45, 47, 17/27, 19/13, 23/24, 45, 24/25, 26, 27, 25/24, 26/23, 27/8.

bába: bkz. boba

Bafira: Bafra. Samsun ilinin bir ilçesi 1/35, 4/62, 63, 5/11, 50, 7/11, 20, 10/114, 15/1, 17/4, 23/34, 35, 26/18, 23, 24/31, 27/39, 4/77, 81.

baḫ-: Bakmak 1/16, 17, 97, 116, 141, 154, 3/1, 34, 4/133, 136, 137, 139, 5/81, 7/8, 23, 36, 38, 41, 9/4, 35, 54, 63, 64, 10/10, 11, 84, 108, 148, 11/4, 7, 18, 37, 38, 56, 58, 65, 12/26, 52, 13/36, 40, 14/16, 26, 27, 39, 44, 45, 15/15, 18, 25, 37, 16/28, 34, 53, 17/45, 18/4, 16, 19/17, 20/1

baḫale: Bak hele 9/97.

baḫ: Bok. Dışkı 6/100. **boḫ** 6/100.

baḫan: Bakan 3/45.

baḫça (<Far. bahçe): Bahçe 3/66, 7/13, 11/56, 57. **baḫca** 7/8.

Baḫur: Bağkur 14/12.

barabar (<Far. beraber): Beraber 3/18, 7/13, 10/11, 56, 142, 20/33, 22/11, 25/8, 26/25. **bárabar** 26/26, 32.

bıraḫ-: Bırakmak 1/31, 6/19, 145, 9/89, 10/78, 102, 134, 11/74, 13/17, 14/33, 34, 15/8, 27, 16/14, 15, 18, 40, 25/6.

bó: Bu 6/112, 10/85, 11/68, 12/9, 18/17. **bóra:** Bura 3/53, 4/74, 103, 104, 5/8, 37, 41, 42, 100, 6/5, 12, 14, 17, 50, 128, 134, 135, 137, 139, 4/103, 104, 5/37, 42, 100, 6/5, 12, 14, 17, 135, 141, 7/1, 2, 11, 8/10, 10/36, 14/32, 22/11, 4/3, 5/63, 64, 4/73, 74, 81, 5/96, 6/117, 146, 8/11, 10/44, 11/50, 4/6, 6/15, 7/1, 11, 12, 14, 10/8, 23, 13/30, 14/44, 4/73, 1/136, 2/1, 3/18, 4/28, 118, 5/7, 58, 96, 6/16, 18, 123, 7/2, 3, 7, 14, 8/46, 10/3, 48, 132, 137, 144, 11/80, 13/22, 15/3, 4, 5, 27, 16/19, 17/5, 18/8, 23/12, 32, 24/32, 26/33, 4/73, 6/3, 109, 14/36, 16/48, 4/132.

bóġaz: Boğaz 1/122, 6/12, 11/81, 27/22. **buġaz** 1/106.

boba: Baba 1/65, 6/106, 7/17, 24, 25, 33, 34, 39, 40, 44, 8/9, 9/32, 38, 39, 10/13, 18, 11/49, 82, 87, 12/20, 29, 15/5, 8, 23/11, 26/10, 19, 27/24. **bába** 2/13, 3/23, 4/103, 105, 5/1, 6/96, 97, 98, 105, 7/4, 5, 9/30, 12/2, 16/10, 40, 22/15.

böyle: bkz. bõle

bólge: 5/49, 14/7.

bõle: Böyle 4/7, 73, 5/12, 13, 44, 55, 77, 90, 92, 93, 104, 6/26, 43, 120, 123, 140, 7/3, 8, 16, 19, 24, 26, 27, 34, 35, 36, 40, 43, 8/2, 5, 21, 22, 33, 34, 36, 9/12, 36,

40, 50, 61, 65, 68, 74, 96, 10/5, 7, 24, 54, 77, 87, 106, 107, 115, 150, 11/35, 85, 12/19, 28, 43, 14/48, 15/37, 39, 16/52, 17/17, 22, 47, 18/6, 7, 8, 20/2, 4, 5, 7, 19, 33, 22/15, 23/13, 22, 32, 35, 24/37, 25/30, 26/12, 27/8, 28, 33, 41, 42, 44, 46, 49. **böyle** 3/28, 5/27, 7/16, 12/11, 19, 27, 40, 41, 16/39. **bóle** Böyle 1/109, 9/16, 12/21, 27, 42, 43, 13/19, 39, 17/41, 42, 20/20, 23, 40. **bóylī** 3/28.

bölüg: Askerî bölük 2/10, 5/91, 8/18. **bölū** Bölüğü 5/84.

böyü-: Büyümek 5/34, 9/33, 34, 10/33, 14/21, 18/13, 19, 19/6. **böyi** 1/17. **bóyú-** 4/85. **bóyü-** 11/84.

böyüt-: Büyütmek 6/147.

böyüg: Büyük 5/76, 6/35, 9/84, 10/18, 12/48, 15/2, 3, 9, 11, 21, 46, 17/50, 52, 54, 23/9, 10, 16, 17, 26/15. **bóyúġ** 1/117, 134, 147, 2/7, 8/26. **bóyúk** 10/65. **böyük** 10/37. **bóyū:** Büyüğü 4/67.

büsgüvit (<Fr. biscuit): Bisküvi 5/76.

-C-

cadig: Ladik, Ladik Öğretmen Okulu 4/57, 58.

cāhíllíg (<Ar. câhil+T. lik): Câhillik 9/66. **cāhillíg** 9/66.

candarma (<İt. gendarme): Jandarma 2/3, 4/129, 6/63, 10/79, 81, 137.

canḷu: Canlı 27/53, 55.

canti: Çanta 27/3.

caşmicaḫ: ?[3] 1/106.

cebel (<Ar. cebel): Dağ; ekilmemiş tarla, ekime elverişli olmayan yer. 5/32, 33.

cébriye (<Ar. ce'br) Zorla 10/87.

ceked (<Fr. jaquette): Ceket 11/45.

ceneze (<Ar. cenâze): Cenaze 5/95. **cenāzi** 15/34.

cepāne (<Far. cebe+hâne): Cephane 2/12.

cereġ: İnce uzun, yuvarlak sırık, dal parçası 5/94, 22/24. **cereg** 22/23. **céreg** 22/23. **cerek** 5/94.

ceyran (<Ar. cereyân): Cereyan, elektrik 20/36.

Cınarcuḫ: Çınarcık. Yalova ilinin bir ilçesi 16/26.

cıbḷaġ: Çıplak 25/32.

cıscıplā: Çırılçıplak 10/66. **cıscıbḷaġ** 25/27, 28.

cḭarcör (<Fr. chargeur): Şarjör, mermileri namluya arka arkaya sürmeye yarayan mekanizma 27/46.

cḭer (<Far. ciger): Ciğer 14/21.

cḭġara (<İsp. cigaro): Sigara 11/80. **Çḭġara** 8/4.

cise: Çise. İnce yağmur, çisenti. 18/22, 23.

civaḷ (<Ar. civâr): Civar. Yöre 13/46.

cizme: Çizme 4/87.

cocuḫ: Çocuk 1/69, 125, 146. **çocū:** 1/7, 61, 5/54, 5/83, 108, 10/1. **çocuġ** 1/10, 16, 20, 21, 27, 30, 60, 61, 2/17, 4/58, 85, 5/47, 92, 6/147, 22/1, 6, 22/22, 25/2, 3, 27/39. **çocuḫ** 1/16, 18, 116, 7/43, 9/29, 32, 33, 37, 10/20, 11/83, 14/30, 37, 15/5, 7, 8, 17, 16/23, 17/33.

coḫ: Çok 10/134. **coġ**: 4/55.

comaat (<Ar. cemâ'at): Cemaat 6/45.

corap (<Far. curâb): Çorap 10/117, 131, 132, 133. **çorabīnañ:** Çorapla 22/19.

[3] Sözcüğün anlamı tespit edilememiştir.

-Ç-

çaḫ-: Çakmak 22/25.

çapoz: Çap 1/50.

çal-: Mayalamak, yoğurt yapmak için sütü mayalamak 20/17.

çáliş-: Çalışmak 1/122. **çaḷíl-** 7/27, 16/52. **çaḷış-** 8/49, 11/15, 41, 11/67, 15/7. **çaḷíş-** 8/51, 24/19. **çaliş-** 11/46. **çaḷíş-** 11/16. **çaḷışıḫana**: Çalışırken 16/25. **çaḷus-** 16/51. **çaḷus-** 24/38. **çaḷuş-** 24/25.

çaḷışġan: Çalışkan 11/58.

çaḷıştır-: Çalıştırmak 16/27.

çaḷtu dikenē: Diken, Akasya ağacı. 27/33.

çandu: Haç. 23/13.

çañ: Çan 6/74.

çarşanba (<Far. çahar+şenbe): Çarşamba. Salı ile perşembe arasındaki gün 7/7.

çarşu(<Far. *çār + sū*): Çarşı 2/13, 3/64, 16/33, 17/15. **çarşí** 17/15.

çaruḫ: Çarık 3/8. **çaruġ** 4/35, 5/13, 103, 104, 105, 106, 6/115, 118, 119, 120, 22/2, 6, 7, 10, 23/28, 29, 30, 27/3.

çataḫ: İki dağ yamacının kesişmesi ile oluşmuş dere yatağı 6/18.

çati: Çatı 3/59

çáur-: Çağırmak. Söylemek 1/43. **çaur-** 12/28. **çaır-** 1/126, 6/143, 7/20, 12/29, 30. **çåur-** 6/22. **çaır-** 5/65.

çåvuş: Çavuş 1/143. **çōuş** 1/42.

çayúr: Çayır 10/58, 25/9.

çeg-: Çekmek. 1/130, 5/82. **çeḳaye:** Çekiyor 7/8. **çeḳalib** Çekilip 7/16. **çéḳ-** 11/68, 13/21. **çek-** 11/82. **çeḳ-** 18/10.

çeşitlü: Çeşitli 11/78.

çevür-: Çevirmek 20/37, 27/17.

çıḫ-: Çıkmak 1/7, 22, 23, 59, 3/42, 4/145, 5/49, 6/12, 23, 96, 6/44, 123, 7/42, 8/4, 9/50, 10/93, 11/59, 91, 12/26, 36, 39, 14/11, 12, 15/40, 16/35, 17/29, 20/45, 24/42. **çiḫ-** 1/138, 2/36, 3/46, 5/64. **çıġ-** 4/98, 114, 116, 5/38, 104., **çíḫ-** 1/22.

çiḫar-: Çıkarmak 2/28, 37, 3/46. **çıḫar-** 3/61.

çıḫıl-: Çıkılmak. 4/73.

çíḫart-: Çıkartmak 15/38, 40. **çıḫart-** 3/45.

çıḫan: Çıkan 4/57.

çıhuḫ: Çıkık. Bir kemik veya organın yerinden çıkmış olması 11/54.

çíra (<Far. çerâ): Çıra. 12/8. **çírí** 12/13.

çileg: Çilek 14/45, 46, 48.

çillel: Çiller. Siyasetçi Tansu Çiller 4/20.

çírí: bkz. çíra

çise: Çise. İnce yağmur, çisenti. 18/22, 23.

çoaḷ-: Çoğalmak 11/34. **çovaḷ-**: Çoğalmak 3/51. **çovaḷ-** 25/10. **çóvaḷ-**: 25/10.

çoġ: Çok 1/28, 43, 44, 52, 2/2, 7, 10, 14, 4/37, 50, 5/3, 13, 17, 19, 23, 26, 42, 47, 48, 55, 63, 73, 78, 81, 96, 97, 104, 109, 113, 6/50, 60, 122, 136, 137, 8/26, 31, 11/1, 87, 10/20, 16/61, 20/13, 14, 24, 38, 22/23, 28, 24/3, 4, 9, 10, 25, 40, 41, 25/10, 26/2, 10, 14, 15, 35, 27/8, 15, 17, 20

çogça: Çokça 1/123.

çoḫ: Çok 1/5, 11, 3/8, 9, 15, 54, 6/137, 141, 7/4, 5, 6, 17, 20, 9/40, 64, 65, 66, 10/14, 22, 26, 38, 43, 44, 50, 55, 60, 70, 78, 90, 111, 118, 130, 145, 11/19, 47, 51, 54, 68, 69, 70, 12/15, 18, 30, 13/5, 11, 14, 20, 38, 44, 46, 15/6, 16/19, 22, 25, 26, 32, 48, 50, 18/23, 23/3, 24/40.

çoḷaḫ: Çolak. Sakat 8/45. **çoḷaġ** 27/44, 47, 49, 50, 52, 58.

çoḷuġ: Çoluk 1/7, 5/83, 10/39, 85, 86. 136, 22/20 **çoḷuḫ** 14/37.

çomaḫ: Çomak 6/55, 20/33, 34

çoraġ: Çorak 4/44. **çoraḫ** 18/11.

çór: Çor, tuzlu, aşırı tuzlu 6/72.

çorab: bkz. corap

çóreg: Çörek 1/121.

çöḳ-: Çökmek 6/42.

çökelig: Çökelek. Ayrandan yapılan yağsız peynir 20/23, 25.

çötō (<Bulg. çete): Çete. Yasa dışı işler yapmak veya etrafındakileri korkutmak amacıyla bir araya gelmiş topluluk 11/81.

çōuş: bkz. çåvuş

çovaḷ-: bkz. çoaḷ-

çubūnan: Çubukla 12/21.

çuḫur: Çukur 13/27, 18/1.

çük: Erkeklik organı 6/103.

çünḳa: Çünkü 12/42.

çürīyá: Çürüyor 5/41.

-D-

daa: Daha 1/151, 3/3, 64, 4/26, 135, 136, 5/12, 29, 37, 49, 59, 64, 90, 94, 102, 105, 106, 6/6, 23, 61, 85, 106, 142, 144, 7/8, 18/2, 22, 31, 21/5, 6, 8, 22/1, 3, 23/6, 20, 25/12, 20, 22, 27, 26/29, 27/42, 20/17, 18. **daån**: Daha, henüz 1/146.

daban: Taban, tarlanın düz ve verimli kesimi. 4/14.

daġġa (<Ar. dakîka): Dakika 6/9. **degġá** 1/117.

daġuz: Dokuz 25/36.

daḫ-: Takmak 5/6, 19/10.

daḫım: Takım 5/89.

dáıḷ-: Dağılmak 23/46. **daıḷ-** 5/66.

damuzḷuġ: Damızlık 20/26.

dane: bkz. dene

daruḷ-: Darılmak 1/134.

daş: Taş 4/73, 144, 145, 146, 5/66, 6/100, 102, 23/36, 26/12.

daşḷu: Taşlı 3/5.

datḷu: Tatlı 3/11.

datḷu_ayası: ?[4] 3/11.

daıunuġ: Dağınık 24/4.

dayáġ: Dayak 4/99, 5/86.

déjil: Değil 22/12, 23/4, 11, 33, 45, 24/1, 38, 25/29, 26/4, 12. **dejil** 22/28. **dėjil** 25/3.

dejirmen: Değirmen 23/11. **déjirmen** 27/10.

déjiş-: Değişmek 22/1, 23/3, 27/2, 41.

delü: Deli 19/8.

delúañḷu: Delikanlı 19/8. **delúġannu** 19/9.

dene (<Far. dâne): Tane 22/23. **déne** 22/24. **dáne** 22/23, 25. **dane** 27/18.

depe: Tepe 27/22.

deri: Dere 27/55.

devil(<Ar. devr): Devir, zaman parçası 27/1, 2.

[4] Sözcüğün anlamı tespit edilememiştir.

déyin: Diye 20/41. dīne 26/7. **dịjn** 1/121, 7/33, 9/59, 10/129. **dịjñ** 9/51.

di-: Demek 1/5, 3/12, 17, 107, 110, 4/28, 134, 5/17, 19, 68, 79, 86, 106, 6/38, 42, 45, 56, 91, 134, 8/9, 28, 47, 9/15, 34, 10/4, 9, 45, 83, 85, 104, 121, 126, 137, 12/1, 13/30, 14/23, 41, 15/45, 17/4, 5, 6, 13, 14/10, 16/40, 41, 54, 19/13, 20/13, 21, 23/50, 24/19, 27/8. **dé-** 18/7, 8, 24, 25, 19/1, 20/24, 25, 32, 42, 22/7, 23/16, 26/7. **dị-** 1/152. **dị̄-** 1/145. **dī-** 23/40. 8/28, 47, 10/126, 12/1, 15/45, 17/6, 12, 13, 17, 20/21.

dī̇ne-: Dinlemek 1/125, 11/74, 23/47, **diñe-** 9/34. 23/47. **dinne-** 7/26, 28.

dịjl: Değil 3/5, 12/42, 16/14. **déjl** 19/4, 20/19. **dejl** 23/23.

dig: Dik 1/124.

dịjn: bkz. déyin

dik-: Dikmek 18/12, 23/30. **dịḳ-** 11/47, 18/8, 11, 12, 19**,** 14/46, 14/48, 18/10, 22/7.

dip-: Barutlu silahın tepmesi 1/50**.**

direg: Direk 6/121.

diril-: Dirilmek 17/7.

dirit: Dirilt (Emir kipi) 9/52**.**

dirit-: Diriltmek 9/51.

dişarı: Dışarı 3/48, 4/106.

dişlú: Dişli 11/90.

diz-: Dizmek. 18/19, 20**.**

dō-: Doğmak 23/28, 26/3.

dóụm: Doğum 26/3.

dōra-: Doğramak 27/28.

dóa (<Ar. duʿāʾ) Dua 24/37.

doḫ: Tok.

doḫ dur-: Tok durmak 16/58.

doḫdor (<Fr. Docteur): Doktor 23/2. **doġdur** 26/11, 27, 27/27. **doḫdur** 11/70.

doḫsan: Doksan 23/1, 25/26.

doḫu-: Dokumak 11/10, 22/21.

doḫuma: Dokuma 22/22.

doḫun-: Dokunmak **doḫunma**: Dokunma (Emir kipi) 25/24.

doḫuz: Dokuz 18/20, 26, 22/9, 19, 25/26, 26/9, 19. **doġuz** 23/50.

dóḳ-: Dökmek 23/23, 24/28, 36.

dórd: Dört 24/8, 27/5.

dōru: Doğru 18/3, 22/21.

doruḫḷa-: Tütünün büyümede son noktaya ulaşması 18/18, 19.

dönzert-: Döndürtmek 20/36.

dúnyá(<Ar. dunyā): Dünya 23/15, 25/30. **dúnyā** 25/1.

durạġ: Durak 26/29.

dúş-: 1. Düşmek, fiyatın azalması **dúşdü**: Düştü 25/4. 2. Biriyle yaşama, çalışma, birlikte olma durumunda kalmak 1/62, 109.

dúşümeġ: Düşürmek 1/63.

dúşúġ: Düşük 20/6.

dút -: Tutmak 20/27, 25/19.

dükạn (<Ar. dukkân): Dükkân 22/13. **dúḳạn** 26/24. **dúḳḳạn** 22/16.

düşgún: Düşkün 22/23.

-E-

edraf (<Ar. etrâf): Etraf 5/65.

ẹẹr: Eğer 4/131, 22/4.

ehtiyác (<Ar. ihtiyâc): İhtiyaç 3/26.

egmeg: Ekmek 1/8, 110, 151, 152, 27/19. **ekmeg** 4/36, 5/13, 27/4. **eKmek** 8/3. **eḫmeḫ** 10/90, 91, 135, 150, 151. **ekmeḫ** 10/141. **ehmēg** 9/42, 10/33, 34, 10/102. **eḫmeg** 10/162, 10/141.

eḳan: Ekin 16/62, 15/16, 23/20, 25/4.

eḳam: Ekim, ekme işi 18/4.

ekseriyát (<Ar. ekseriyyet): Ekseriyet 4/111.

eksoḳ: Eksik 16/61.

el_ācı: El ağacı. Fide dikmek için toprakta yer açmaya yarayan tarım aleti. 18/7. **el_ēcı** 18/7.

elci: Elçi. Peygamber 25/30.

ellü: bkz. aḷli

emáliyát (<Ar. ameliyyât): Ameliyat 23/1.

emegli: Emekli 4/52, 14/13, **emeglü** 15/36, 45, 16/19, 25, 51.

emeglülüg: Emeklilik 15/24. **emeglülúg** 15/25. **emlülük** 15/45.

emenet (<Ar. emânet): Emânet 1/100.

emicā: Amca 27/53. **emice** 27/54. **emmi** 27/60.

emme (<Ar. ammâ): Ama 1/11, 33, 53, 55, 61, 69, 117, 3/19, 43, 44, 52, 54, 4/94, 111, 5/45, 71, 85, 86, 97, 112, 6/57, 91, 133, 7/2, 8/13, 46, 10/25, 11/40, 72, 13/37, 15/42, 16/13, 16, 50, 59, 18/30, 20/21, 22, 41, 43, 44, 47, 23/20, 40, 24/41, 25/11, 12, 14, 29, 31, 26/11, 22, 33. **emma** 20/38.

eñ: En(Pekiştirme sıfatı) 14/28, 16/48, 23/48, 27/1, 45.

erat: Erler, askerler 1/45.

erbahan: Erbakan. Siyasetçi Necmettin Erbakan 4/18. **erbaġan** 4/20, 23.

erúḳ: Erik 7/44.

erzá (<Ar. erzāḳ**):** Erzak 23/24. **erzaġ** 23/24.

esger (<Ar. asker): Asker 1/26 4/61, 78, 81, 105, 17/24, 37, 38. **eşger** 8/35.

esgellik: Asgerlik 4/60, 10/117, 125 27/24.

esgi: Eski 3/12, 65, 5/4, 5, 12, 30, 37, 38, 46, 48, 54, 60, 62, 67, 68, 69, 70, 80, 6/26, 30, 32, 33, 41, 140, 7/24, 8/11, 26, 41, 9/60, 70, 10/5, 16, 11/10, 23, 33, 39, 95, 12/6, 53, 13/5, 15/1, 14, 17/36, 20/11, 31, 36, 38, 39, 41, 42, 46, 22/8, 23/13, 36, 38, 24/38, 39, 25/1, 3, 15, 26/1, 3, 12. **esḳa** 22/17, 23/26.

eşit-: İşitmek 5/66.

eşşeg: Eşek 26/17, 18.

ete: Öte 4/1.

eteberi: Önemsiz, ufak tefek şeyler; bahçede yetiştirilen sebze çeşitleri. 4/1

etlig: Yemek çeşidi 12/6, 14.

eved: Evet 5/112, 7/10, 12/28, 14/33, 24/1, 4.

ever-: Evlendirmek 1/56.

ev̇súḳ: Eksik 13/47.

evvel (<Ar. evvel): Evvel, önce 11/14. **evel** 21/3, 23/11

evvesón (**Evvel+son):** Önünde sonunda; zamanı geldiğinde 1/141.

eyī: İyi 4/109.

eyīlük: İyilik 1/69, 70.

eytiyár (<Ar. ihtiyâr): İhtiyar 8/32. **ēytiyár:** 8/32. **ehdiyál** 10/47. **éhdiyál** 19/9.

ezcüg: Azıcık 4/109.

ezen (<Ar. ezân): Ezan 11/73, 74, 26/25.

ezgúnlū k: Ezginlik, yıpranmışlık, yorgunluk 11/94.

-F-

fabriki (<İt. fabbrica): Fabrika 3/20. **fabriġa** 5/44.

faḫat (<Ar. faḳat): Fakat 14/16. **fahat** 23/15. **faġat** 23/15.

fahır (<Ar. fakîr): 1/29, 5/3, 7/5, 6. **faḫır** 3/22, 10/118, 12/44, 13/10, 14, 18, 22, 42, 16/22, 33, 34, 50, 23/21, 24/40. **faḳır** 4/115. **fahír** 4/143, 8/38. **fahir** 7/4, 13/21. **faḫıl** 11/19. **fuḫara** 4/143, 13/18, 42.

fahılḷıh: Fakirlik 1/5, 38, 13/14. **fahılḷıḫ** 13/13. **faḫılḷıḫ** 10/147, 11/19 **faḳaḷḷıġ** 25/2, 3.

fahülde (<Fr. faculté): Fakülte 14/22. **fahuḷte** 23/3.

fasille (<Rum. fasulye): Fasulye 4/2. **fasile** 13/38, 40, 43, 44.

feḷam (<Ar. fuḷân): Falan, filan 3/55.

feleg (<Ar. felek): Felek. 1. Gök, gökyüzü, sema. 2. Dünya, âlem. 3. Talih, baht, şans 1/104.

fesdivaḷ (<Fr. festival): Festival. 23/8.

fetfā (<Ar. fetvâ): Fetva. 7/32, 36. **fetfa** 7/35.

fírası: Fransa 11/14.

fíyár (<Far. hiyâr): Hıyar. Bu bitkinin iri, yeşil ürünü, salatalık 4/2.

fiḷama(İt. flemma): Filama 10/32, 42, 63.

firun (<Rum. fırın): Fırın 27/19.

fiyet (<Ar. fiyât): Fiyat. 25/4.

fiyetlü: Fiyatlı 25/8, 10, 11.

foḷ-: Olmak 1/5.

fur-: Vurmak 1/115, 5/133, 6/3, 9/57, 59, 12/19, 21, 17/7, 11, 27, 46, 19/1, 25/10, 27/47, 49, 59.

furus: Rus 9/67.

furus fírḷatması: Rus fırlatması; Küfür yerine kullanılan bir söz 9/67.

-G-

ġaba: Kaba 4/107, 13/35, 36.

ġaba_aḷan: Kabaalan. Yer adı 13/35, 36.

ġabile (<Ar. kabîle): Kabile 7/1.

ġabora (<İt. caparra): Kaparo 26/32.

ġabuḷ (<Ar. ḳabûḷ): Kabul 5/18, 9/30, 26/15.

ġaç-: bkz. ġaş-

ġaçaḫ: Kaçak 17/5, 37. **ġaçah** 17/24. **ġaçaḳ** 17/24, 27.

ġadana (<Ar. ḳadar): Kadar 1/5. **ġada** 1/144, 8/18, 19, 47, 9/63, 10/20, 80, 93, 96, 104, 133, 137, 140, 149, 12/20, 13/13, 14/26, 46, 15/10, 24, 16/33, 17/7, 18/20, 26/11, 16, 27/7, 41, 57. **ġadar** 1/22, 28, 49, 125, 137, 3/1, 60, 66, 4/66, 70, 76, 78, 95, 98, 107, 114, 117, 118, 5/28, 49, 56, 74, 86, 94, 98, 103, 6/35, 123, 145, 7/21, 27, 28, 8/22, 10/34, 47, 74, 76, 133, 11/21, 16/11, 34, 17/41. **ġandar** 1/64.

ġadarca: Kadarca 14/46.

ġadarcuġ Kadarcık 1/21. **ġadarcū** 15/16. **ġadancuḫ** 16/62.

ġadana (Mac. katona): Bir cins iri at 8/15.

ġadar: bkz. ġadana

ġadın: bkz. ġadun

ġadir (<Ar. ḳadr): Kadir (Özel isim) 26/24, 27/13, 18.

ġadun: Kadın 6/22, 17/21, 51. **ġadın** 6/89, 17/39.

ġafa: Kafa 1/48, 89, 3/37, 6/56, 93, 10/152, 153, 11/41, 15/24. **ġafā** 6/57.

ġafḷa (<Ar. ḫalīfe): Kalfa 16/26. **ġaḷfa** 16/30.

ġaḷ-: Kalmak 1/33, 40, 61, 117, 4/29, 92, 118, 132, 146, 2/5, 5/1, 10, 81, 6/17, 21, 31, 38, 44, 49, 93, 97, 8/5, 17, 30, 35, 9/2, 3, 49, 10/19, 21, 53, 112, 135, 11/3, 4, 15, 88, 99, 12/28, 53, 14/17, 22, 43, 47, 48, 15/26, 33, 16/64, 17/5, 47, 51, 26/34, 27/60. **ġāḷ-** 15/43.

ġaḷabaḷıḫ: Kalabalık 10/36, 52.

ġaḷfa: bkz. ġafḷa

ġaḷuḫ: Kalukdemirci köyünün kısa söylenişi 10/1, 3, 4, 5, 10, 12, 14, 17/26.

ġaḷuḫdemirci: Kalukdemirci. Köy adı 10/1, 10, 12, 14. Ġaḷuġdemirci 18/1.

ġaḷbur (<Ar. ġırbâḷ): Kalbur 6/119.

ġalem (<Ar. ḳalem): Kalem 7/38.

ġaḷḫ-: Kalkmak 1/121, 5/71, 6/18, 71, 90, 8/31, 32, 9/72, 76, 90, 11/34, 44, 12/34, 16/55. **ġaḫ-** 17/16. **ġaḷġ-** 5/15, 59, 69, 6/55, 65, 27/50, 51. **ġaḷh-** 3/58, 11/29.

ġaḷıb (<Ar. ḳālib): Kalıp 26/9.

ġaḷıñ: Kalın 18/23.

ġamaḷa: Askerî top özelliği 1/51.

ġamet: Söz 17/4.

ġımıḷda-: Kımıldamak 10/95.

ġamyon (<Fr. camion): Kamyon 1/39, 153, 8/19. **ġamyón** 1/153, 154, 155, 13/17.

ġan: Kan 1/96, 9/12, 10/47, 26/12.

ġanḷu: Kanlı 6/127.

ġanaḷ (<Fr. canal): Kanal 4/37, 42.

ġandar: bkz. ġadana

ġangör: Şarjör 27/44.

ġanser (<Fr. canser): Kanser

ġanserli: Kanserli 11/78.

ġanun (<Ar. kânun): Kanun. 1. Yasa. 2. Geçerli olan kural 13/24.

ġapat-: Kapatmak 8/7, 14/14.

ġapan-: Kapanmak 8/22, 11/5, 6.

ġapaḫ: Kapak 6/138.

ġapı: Kapı 3/30, 32, 6/42, 44, 87, 88, 89, 10/35, 89, 11/67.

ġar: Kar 5/25, 28, 95, 96, 98, 99, 101, 6/119, 121, 10/21, 13/20, 26/35.

ġara: Kara 1/40, 41, 7/41, 15/22, 18/1, 29, 26/14, 15.

ġaraḷma: Kararma 18/29.

ġaraġoḷ: Karakol 6/63, 8/23, 10/31, 154, 155, 159.

ġarar (<Ar. ḳarār): Karar 10/33, 17/2. **ġarer** 17/19.

ġarár_et: Karar etmek 17/19.

ġaravan (<Fr. caravane): Karavan 8/4.

ġardaş: Kardeş. 1/1, 2, 37, 100, 134, 3/32, 5/52, 10/18, 12/35, 14/23, 15/9, 27/11. **ġardeş** 1/147. **ġardáş** 12/39.

ġarġa: Karga 1/124, 4/87, 89, 90.

ġarġaḷu: Yer adı 10/64, 65, 27/17, 36.

ġarı: Karı. Kadın 1/150, 155, 156, 6/53, 54, 139, 140, 9/41, 10/91, 103, 104, 105, 107, 12/32, 51, 14/32, 33, 15/24, 25, 45, 17/11, 12, 20, 31, 27/23, 24, 36. **ġarí** 14/19. **ġari** 9/69.

ġarıḳ: Karık. 1. Bağ ve bahçe sulamak için açılmış su yolu, ark. 2. Bu arklar arasında kalan toprak parçası. 3. Sabanla açılan çizi 18/9, 10, 18/10, 14.

ġarış: Karış 6/122, 123, 18/10.

ġarış-: Karışmak 11/97, 27/50. **ġariş-** 27/58.

ġarpuz (<Far. ḫarbūz): Karpuz 4/2, 15/13

ġarın: Karın 4/54, 16/37, 26/13.

ġarí: bkz. ġarı

ġarínca: Karınca 11/61.

ġarne (<Fr. carnet): Karne 5/15, 20, 8/2.

ġarşu: Karşı. 1/8, 3/11, 4/84, 6/20, 64, 67, 132, 10/26, 31, 38, 42, 52, 57, 63, 78, 26/1, 2. **ġarşı** 1/10. **ġārşi** 10/10.

ġarşıla-: Karşılamak 16/53.

ġart: Kart 5/20, 13/21, 23, 25, 14/1, 2, 12, 14, 38.

ġaruşuġ: Karışık 27/26.

ġaruşuġluġ: Karışıklık 5/8.

ġasab (<Ar. kasâb): Kasap 4/67.

ġasabāne: Kasaphane 6/126.

ġasabi (<Ar. kasaba): Kasaba 4/77, 7/6. **ġasabí** 11/80. **ġasaba** 7/22, 10/61, 26/28.

ġasabaḷuḫ: Kasabalık 5/105.

ġaş-: Kaçmak 1/28, 44, 3/58, 4/102, 8/10, 9/34. **ġaç-** 4/138, 6/63, 66, 10/8, 55, 81, 94, 11/92 15/44, 16/26, 27, 28, 31, 41, 17/24, 33, 48, 27/57.

ġaşmaḫ: Kaçmak 17/48.

ġaçur-: Kaçırmak 1/28, 4/102.

ġaş: Kaç. 1/49, 2/1, 3/29, 4/30, 113, 114, 6/60, 7/2, 8/2, 9/63, 10/32, 58, 91, 13/40, 14/2, 16/57, 17/31, 27/33. **ġaç** 4/96.

ġaşuḫ: Kaşık 1/105.

ġat-: Katmak 1/104, 145, 9/69.

ġatıḷ-: Katılmak 5/1, 8/9.

ġat: Kat 1/25, 3/22, 15/10, 11, 19, 47.

ġatanġa: Toprak 26/35.

ġatiyen (<Ar. katiyyen): Katiyen 1/14, 22, 17/32. **ġattiyen** 1/137.

ġavad (<Ar. ḳavvâd): Kavat. 27/36.

ġavaḷan-: ?[5] 1/44.

ġāve (<Ar. kahve): Kahve. Kahvehane 10/24, 11/16, 18, 46, 59, 75, 76, 77, 26/14. **ġave** 11/65.

ġavi (<Ar. ḳavi): Kavi 1. Dayanıklı, güçlü, zorlu. 2. zf. Sıkıca 4/144, 145.

ġav̇uḷ (<Far. gebr): Gâvur; Müslüman olmayan kimse. 1/144, 6/34, 126, 129, 130, 136, 10/26, 48, 55, 17/1, 3, 6, 16, 17, 51, 27/4, 5, 9, 10. **ġáv̇uḷ** 11/43, 27/10, 33. **ġávur** 5/61, 27/8. **ġav̇ur** 6/33, 128, 10/26.

ġavim (<Ar. ḳavm): Kavim 9/28. **ġav̇um:** 9/28.

ġav̇ur: bkz. ġav̇uḷ

ġayá: Kaya 10/69, 16/34.

ġayb (<Ar. ġayb): Kayıp 5/31, 53, 6/23, 8/46, 47, 9/3, 24, 28, 58, 10/41, 15/37, 17/41, 27/59.

ġayínpeder (Tr. kayın+Far. peder): Kayınpeder 26/5.

ġayít (<Ar. ḳayd): Kayıt 6/148.

ġayinçi: Kayınço 1/129, 130.

ġaymaḫam (<Ar. kâ'im+maḳâm): Kaymakam 5/15, 18, 13/25, 14/35, 41. **ġaymaham** 14/5, 6. **ġáymaham** 24/16.

ġayli (<Ar. ġayr): Gayrı. Başka. Diğer 14/9. **ġaylí** 14/9, 17.

ġaynad-: Kaynatmak 5/77.

ġaynā: Kaynağı. Gelir, kazanç, sağlık vb. sağlayıcı öge 13/3, 4.

ġaz: Kaz 1/125.

[5] Sözcüğün anlamı tespit edilememiştir.

ġaz-: Kazmak 6/138.

ġazma: Kazma 13/11, 12, 10/161.

ġazā (<Ar. ḳażāʾ): Kaza 10/25, 110. **ġaza** 10/110, 112, 132.

ġazan-: Kazanmak 1/61, 67, 144, 151, 4/58, 83, 5/77, 11/64, 16/38, 27/36.

ġazannaḫ: Kazanmak 16/38.

ġazan: Kazan 9/84, 85, 11/19.

geleceġ: Gelecek 1/8, 3/26.

geleneg: Gelenek 6/51, 52.

gendú: Kendi 1/41, 122, 151, 152, 4/30, 126, 5/10, 14, 6/130, 131, 134, 8/34, 9/54, 55, 10/138, 11/1, 14/1, 4, 24/12. **gėndú** 1/46. **gendü** 1/56, 70, 147, 3/37, 66, 4/30, 9/34, 70, 10/129, 136, 149, 12/31, 14/34, 18/2, 20/31, 22/27, 24/11, 25/5, 26/10, 27/28, 29. **gendū** 4/76. **gendī** 14/40. **gendúñ**: Kendin 1/115. **gendūz:** Kendiniz 4/133.

genşlig: bkz. geş

gere: Kere. Kez 2/15.

geriken: Gereken 25/22.

geş: Genç 11/41.

genşlig: Gençlik 25/22.

geş-: Geçmek 1/23, 49, 3/29, 30, 42, 48, 5/85, 9/64, 11/15, 13/32, 15/28, 18/12, 23/39, 25/15, 26/16. **géş-** 5/85, 24/31.

get-: Gitmek 1/32, 140, 141, 149, 4/61, 70, 81, 5/96, 6/18, 19, 47, 48, 59, 68, 91, 7/36, 8/19, 43, 44, 9/33, 37, 86, 10/68, 11/72, 12/45, 27/6. **gėt-** 1/12, 42, 45, 55, 56, 65, 6/25, 110, 111, 117, 131, 7/21, 29, 9/2, 19, 10/50, 114. **ged-** 1/137, 2/4, 5/1, 58, 105, 6/68, 88, 123, 144, 7/15, 8/24, 11/50, 15/35, 43, 17/39, 49, 19/11, 23/35. **gėd-** 1/22, 46, 56, 67, 3/27, 7/16, 8/23, 9/1, 10/56. **gét-** 3/15, 49, 4/103, 5/33, 53, 68, 70, 6/48, 109, 7/42, 8/31, 9/2, 8, 88, 10/17, 18, 19, 22, 23, 98, 121, 11/2, 18, 69, 84, 12/20, 21, 14/13, 24, 32, 33, 34, 15/1, 8, 40, 43, 46, 16/20, 54, 57, 17/2, 20, 21, 22, 38, 20/6, 22/8, 10, 14, 15, 23/42, 24/24, 25/20, 22, 26/25, 27/1, 7, 15, 25, 30, 31. **géd-** 3/17, 5/11, 12, 51, 96, 99, 104, 6/15, 7/11, 8/49, 50, 86, 10/56, 85, 86, 11/11, 35, 12/11, 28, 13/3, 25, 15/28, 60, 61, 17/9, 23, 18/28, 19/12, 15, 23/35, 24/21, 26/34. **gėt-** 7/44.

gėtmeġ: Gitmek 1/65.

gevre-: Kollamak, birinden fayda beklemek 11/46.

gey-: Giymek 5/13, 14, 105, 6/114, 115, 116, 118, 11/45. **gėy-** 6/120. **géy-** 5/103, 104, 103, 10/117, 131, 134, 11/67, 12/42, 43, 22/2, 7, 17, 21, 22, 23/30, 31.

geyig: Geyik 1/3, 4/27, 136, 138, 6/21, 22, 23. **geyúg** 4/136.

geyiġġaşan: Geyikkoşan 1/3, 4/27. **geyigġoşan** 8/25.

geyim: Giyim 27/3.

ġıḷ-: Kılmak 11/19, 29, 30.

ġıḷış: Kılıç 6/48. **ġıḷıc** 9/32.

ġır-: Kırmak. Öldürmek, yok olmasına neden olmak 11/96, 97.

ġır-: Kırmak. 6/128, 10/138. ġırıḷ-: Kırılmak 4/31, 32 34, 5/3, 10/131, 136, 140, 145, 11/11, 12/46, 18/13, 15, 17, 18, 21, 22. ġírıḷ- 5/3, 10/126.

ġırıḷ-: Kırılmak 1/158.

ġırma: Kırma 26/12.

ġıraġ: Kırağı. 5/98.

ġırḫ: Kırk 3/15, 41, 11/52, 54. **ġırġ** 5/11, 72, 73.

ġıredi (<Fr. crédit): Kredi 3/47.

ġırıf: Dere adı 6/128.

ġırmuzu: Kırmızı 12/41. **ġırmızı** 9/11.

ġırsaḷ: Kırsal 13/3, 10, 27, 18/1, 3.

ġırşeḩir: Kırşehir. Türkiye'nin bir ili 9/87.

ġısa: Kısa 9/40, 18/21.

ġısm (<Ar. kısm): Kısım. 10/135.

ġısmet (<Ar. kısmet): Kısmet 11/64.

ġış: Kış 3/9, 5/24, 98, 115, 116, 6/121, 122, 7/11, 12, 14, 8/19, 42, 10/43, 77, 11/5, 6, 59, 13/20, 15/35.

ġıt (<ETü kıs/kız): Kıt 4/111.

ġıtḷıḫ Kıtlık 3/16, 13/38, 39, 44, 45.

ġıvra-: Kıvramak. Hızlanmak 12/27.

ġıy: Kıyı 1/33. **g̱íy** 4/136.

g̱íyámet (<Ar. ḳıyâmet): Kıyâmet 1/99. **ġıyámet** 10/43.

ġıyír ġıyír: Kıyır kıyır; kuru 5/43.

ġıymet (<Ar. ḳiymet): Kıymet. Değer 1/9, 5/75. **g̱íymet** 1/9, 10.

ġız: Kız 1/27, 28, 29, 30, 54, 56, 74, 148, 5/64, 6/25, 110, 7/46, 12/4, 9, 13, 32, 51, 52, 14/33, 15/2, 9. **ġı** 5/54. **g̱íz** 1/107, 108, 125, 130, 6/53, 54, 111, 130, 131, 133, 10/65, 70, 71, 75, 76. **Ġız** 6/29, 30.

g̱ízġardaş: Kız kardeş 10/67, 70.

ġızaġ: Kızak 8/21, 23.

ġızdu-: Kızdırmak 10/94, 99, 17/28.

gice: Gece 3/55. **géca** 17/1.

ġine: Yine 3/28, 61.

gişi: Kişi 6/103, 8/2, 3, 27/42.

ġo-: Koymak 1/8, 113, 136, 6/138, 8/45, 10/41, 97, 101, 11/69, 80, 81, 12/11, 17/34, 27/3. **ġoy-**: Koymak 6/53, 88, 8/6, 9/57, 16/5, 17/30. **ġuy-** 11/45. **ġōy-** 8/44.

ġoca: Koca; eş 7/38, 9/44, 15/33, 17/8, 16.

ġoca: Koca. Büyük. Yaşlı 10/45.

ġocaġarı: Kocakarı. Yaşlı kadın 10/45, 11/56, 57.

ġoç: Koç 6/75.

ġoḷ: Kol 8/45, 10/59, 17/6, 42.

ġoḷay: Kolay 10/43, 145, 27/42.

ġoḷordu: Kolordu. Değişik sayıda tümen ve savaş destek birliklerinden kurulu büyük askerî birlik 10/126.

ġoḷtaḫ: Koltak. Köy adı 12/20. **ġoḷtan** 13/35, 36.

ġomisyón (<Fr. commission): Komisyon 4/6. **ġomisyon** 4/12.

ġomutan: Komutan 2/7, 5/82, 83, 91, 10/82.

ġon-: Konmak 5/50, 12/2, 26/4.

ġonaḫḷa-: Konaklamak 7/2.

ġonşu: Komşu 4/92, 5/65, 6/14, 16. **ġomşu** 6/18, 19, 10/72, 14/37.

ġonuş-: Konuşmak 4/107, 5/10, 53, 111, 6/36, 54, 60, 71, 142, 8/20, 9/22, 68, 10/31, 32, 42, 97, 99, 127, 14/9, 40, 17/3.

ġop-: Kopmak 10/71, 157.

ġopar-: Koparmak 1/66.

ġorcu: Korucu 4/129. **ġorucu** 4/130, 11/24, 13/7, 29, **ġoruyúcu** 13/28.

ġorḫ-: Korkmak 1/158, 4/100, 10/48, 49, 88, 140, 11/41, 42, 43, 17/23. **ġorh-** 17/23.

ġorḫu: Korku 10/89, 17/23, 39.

g̱ór-: Yapmak

iş gór-: İş yapmak1/61.

ġoru-: Korumak 10/86.

ġorucu: bkz. ġorcu

ġoş-: Koşmak; hayvanı çekeceği arabaya, sabana vb. bağlamak 4/136, 139, 6/22, 23, 10/45, 12/3.

ġov-: Kovmak 26/18.

ġoṷḷ-: Kovulmak 6/144.

ġoyá (<Far. gûyâ): Güya 5/19, 60, 6/26.

ġoyún: Koyun 5/65, 100, 6/67, 132, 143, 7/9, 15, 8/30, 42, 50, 10/91, 93, 102, 11/1, 2, 4, 12, 14/19, 15/4, 18, 17/26.

ġoyúncuḷuḫ: Koyunculuk 11/2, 3.

ġōz: Göz 6/54.

ģózel : Güzel 6/83.

ġubre (<Rum. gübre): Gübre. 16/61, 62.

ġucaḫ: Kucak 6/65.

ġuḷ: Kul 9/10, 11/81.

ġuḷaḫ: Kulak 1/66, 9/56, 59, 15/47.

ġulebe (<Far. kuḷbe): Kulübe. 1/26.

ġuleş: Güreş 8/26, 12/15. **ģúleş** 12/15.

ġuḷḷan-: Kullanmak 10/84, 105, 107, 11/85.

ġuḷpar: Bir mevki adı 6/128, 129.

ģúllúġ (<Far. ġuḷ+ T. lük): Güllük 9/48.

ģúlisdanḷıġ (<Far. ġulistân+T. ḷıġ): Gülistanlık. Gül bahçesi 9/48.

ġumandan (<Fr. commandant): Kumandan 2/11.

ġumeniz: Yer adı 3/16.

ġum: Kum 4/47, 73, 74, 100, 102.

ġumḷuġ: Kumluk 4/44, 45.

ġumsaḷ: Kumsal 4/14.

ġumar (<Ar. kımar): Kumar 11/28, 29, 64, 74.

ġumarbaz: Kumarbaz 11/73.

ġur-: Kurmak 5/35, 36, 7/3, 9/28, 10/52, 53, 12/1, 15/12, 26/2.

ġuraġ: Kurak 5/63. **ġuraḫ** 13/39, 48, 49 15/15.

ġuraḫḷıḫ: Kuraklık 3/15.

ġuran (<Ar. ḳur'an): Kur'an. 4/141, 8/36.

ġurban (<Ar. kurbân): Kurban 4/142, 5/65, 8/27.

ġurbā: Kurbağa 1/125.

ġurnaz (<Far. kurnâz): Kurnaz, açıkgöz, hin 10/143.

ġurt: Kurd 5/77.

ġurtar-: Kurtarmak 1/45, 46, 117, 3/33, 9/45, 10/89, 101, 18/32.

ġurtuḷ-: Kurtulmak 3/29, 33, 52, 10/101, 15/13, 17/12.

ġuru: Kuru 5/42, 43, 11/26.

ġuruḷḷa-: Kurulamak 4/97.

ġuru-: Kurumak 18/24, 29, 26/35.

ġurut-: Kurutmak

ġurs (<Fr. course): Kurs 8/17.

ġurs ġör-: Bir hususta eğitim almak 11/53.

ġuruş (<Alm. groschen): Kuruş. 1/3, 12, 19, 3/22, 27, 28, 4/85, 10/76, 11/48, 65, 12/47, 54, 16/33, 37, 38.

ġusur (<Ar. ḳuṣūr): Kusur 15/25.

ġuş: Kuş 11/17.

ġuşā: Kuşağı. Bele sarılan uzun ve enli kumaş 12/39, 40. **ġuşāñ**: Kuşağın 12/40.

ġutḷa-: Kutlamak 8/25.

ġuvvet (<Ar. kuvvet): Kuvvet 11/22.

ġuy-: Koymak 5/42.

ġuylū: Kuyruğu 12/34. **ġuyḷuuñ** 12/35.

ġuzu: Kuzu 1/70, 8/30, 11/7, 15/4, 16/38.

günahkel (<Far. ġunâhḳâr): Günahlı 9/75.

-H-

ḫabar (<Ar. haber): Haber 1/132, 3/23, 25, 7/33, 10/28, 34, 139, 14/23, 22/14, 24/27, 27/6.

hadda (<Ar. hattâ): Hatta 9/88, 10/125, 143, 11/93, 13/45, 15/35, 23/46. **haddā** 13/32.

hafdi: Hafta 18/28. **hafda** 10/50, 20/10, 15.

haġ (<Ar. haḳḳ): 1. Hak, adalet 2. Adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç 4/117.

hāḳam: Hâkim, yargıç 13/30, 31, 32.

haḳíġat (<Ar. hakîkat): Hakikat. Gerçek 1/133.

haġġaten: Gerçekten 10/10. **haġġatden** 23/23, 26/25.

haḷbuḳa (<Ar. hâḷ+T. bu+Far. ki): Hâlbuki 7/9, 16/56.

haḷġ (<Ar. haḷḳ): Halk 1/122.

hambar (<Far. anbâr): Ambar. 5/41, 42, 10/98, 100, 17/30, 27/52. **hambaḷ** 5/42, 10/136.

ḫana: bkz. ḫanı

hançar (<Ar. hancer): Hançer.

hançarlicaḫ (<Ar. hancer+T. le-: Hançerleyecek 9/15. **hançerlīceg** 9/12.

ḫanı: Hani. 1. Nerede, ne oldu, nerede kaldı anlamlarında kullanılan bir söz. 2. Karşıdakinin daha önceden bildiği bir şey kendisine hatırlatılmak istenildiğinde kullanılan bir söz 17/7. **ḫana** 24/35.

haphórmat (<Fr. appartement): Apartman 19/8.

harcīcaġ: Harcayacak 24/29. **harcaġduġ:** Harcayacaktık 24/30.

hareget (<Ar. hareket): Hareket 1/112.

ḫarġ yol : Kazma, kürekle açılan yol 23/39

harḳ (<Ar. harp): Harp. Savaş 1/45. **ḫarb** 4/114, 10/6, 121, 124, 128, 142, 11/38, 39, 94, 23/44.

harbed-: Harbetmek 11/99.

hasda (<Far. haste): Hasta 4/64, 5/16, 94, 7/19, 11/85, 14/2, 4, 17, 18, 20, 21. **hasdas** 14/1, 29, 41, 21/1, 22/22, 23, 26, 28.

hasdaḷıġ Hastalık 4/30, 35, 36, 5/14. **hasdaḷıḫ** 11/54.

haşḷıġ: Harçlık 1/3, 14/24.

hatılḷa-: Hatırlamak 5/54, 62, 7/6.

havḷu (<Rum. avḷu): Avlu. Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan, hayat 27/8.

hayúl (<Ar. hayr): Hayır. İyilik 1/62, 63, 65, 16/53.

hazılḷa-: Hazırlamak 11/5.

hazılḷıġ (<Ar. hâzır+T. ḷıḳ): Hazırlık 10/129, 11/5, 23/21.

hēbe (<Ar. haybe): Heybe 6/11.

hebsi: Hepsi 14/36, 15/18. **hebisi** 14/36, 27/6. **hepisi** 25/22. **hepize:** Hepinize 19/10.

hekā (<Ar. hakîkaten): Hakikaten 19/10.

hekāye (<Ar. hikâye): Hikâye 8/34.

hékmet (<Ar. hikmet): Hikmet 8/38.

hendē (<Ar. handaḳ+T. i): Hendeği 17/16.

herkez (<Far. her+kes): Herkes 4/71, 5/23. **herges** 18/2.

hėş (<Far. hiç): Hiç 1/9. **hėç** 1/133. **hēç** 4/47. **héş** 5/7, 9, 10/25, 14/15, 16/34. **heş** 5/10, 25, 67. **heç** 11/88, 24/39. **héç** 12/84, 14/25, 19/4, 10, 24/24. **héc** 19/10. **hiş** 5/4, 5, 67, 6/13, 7/27, 43, 8/46, 10/24, 25, 31, 52, 14/15.

hévek: Uzun bir değneğe bağlanmış tütün dizisi. 18/24, 25, 26.

hevle (<Ar. halvâ): Helva 21/6.

ḫırman (<Far. hirmen): Harman 5/37. **ḫarman** 16/36, **hurman** 27/54.

ḫızmat (<Ar. hıdmet): Hizmet 13/18.

ḫızmatker (<Ar. hıdmet+Far. ḳâr): Hizmetkâr 6/11. **ḫızmatḳar** 9/29.

hiş: bkz. hėş

hóḳúmet (<Ar. hükûmet): Hükümet 4/75, 101, 107, 6/112, 10/24, 34, 38, 69, 117, 11/22, 25, 26, 39, 13/9, 12, 23/21, 25/11, 14, 27/29. **ḫóḳúmet** 25/11. **hóḳumet** 25/12. **hókümet** 4/107, 13/4. **húḳúmet** 4/115.

hörmet (<Ar. hurmet): Hürmet. Saygı 5/59.

huca (<Far. hâce): Hoca 11/60.

hur-: Vurmak 8/10.

huruḷ-: Vurulmak 8/9.

hurman: bkz. **ḫırman**

hüdüd (<Ar. hudûd): Hudut. Sınır 27/34, 35.

hüsümet (<Ar. husûmet): Husumet. 1. Hasım olma durumu. 2. Düşmanlık 10/29. **húsümet** 10/34.

-I-

ıhrar (<Ar. ikrâr): 1. Saklamayıp doğruca söyleme, açıkça söyleme. 2. Bildirme. 3. Benimseme, onama, kabul, tasdik 9/81. **íhrar** 9/93.

íḷaz: Laz; Trabzon, Artvin, Rize gibi Doğu Karadenizden göç etmiş kişilere verilen genel ad 27/15. **iḷaz** 27/50.

ıḷıḫ: Ilık 20/17, 18.

ílkín: İlk olarak, önce 4/117.

ırā: Irak'a 11/38, 39.

íradiyo (Fr. radio): Radyo 22/13.

ıraḫı: Rakı 11/80.

ıraḫmet (<Ar. rahmet): Rahmet 2/16.

írahmetli: Rahmetli 12/19.

ırahmetlik: Rahmetlik 6/105. **írahmetlik** 6/98. **íraḫmatlik** 7/4. **írahmetlig** 7/5, 12/2, 29.

ırahvan (<Far. râhvân): Koşarken bir yandaki iki bacağını aynı anda atan binek hayvanı 27/60.

íras gel-: Rast gelmek 25/19.

írāt (<Ar. râhat): Rahat 1/29, 8/18, 10/13. **írahat** 9/59.

írahatḷıḫ: Rahatlık 17/32, 43, 10/108, 148.

ırāsız Rahatsız. Hasta 14/19. **írāssız** Rahatsız 14/19. **írahatsuz** 21/1.

íranduman (Fr. rendement): Randıman 13/47.

írandumannu: Randımanlı 18/30. **íraddumannu** 20/6.

írazı (<Ar. râzı): Razı. Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden 8/5, 9/64, 10/74, 116, 11/29, 24/25, 25/11. **írāzı** 10/108.

írız (<Ar. ırz): Irz. Namus 6/133.

ırıza (<Ar. rızâ): Rıza. Razı olma. İsteme 9/22.

ırmaġ: Irmak 1/43. **írmaḫ** 10/114. **írmā:** Irmağa 10/113, 115.

ísār: Ceza, para cezası 10/159.

ısġota: Askerî top ile ilgili bir terim 1/51.

ısıncaġ: Sıcak 26/20. **ısıcaġ** 5/99, 6/3. **ısıcaḫ** 7/12, 11/58.

ısırġannu Alaçam'a bağlı bir köy adı **6/109. ısırġanḷu** 5/6, 7/7.

ışığ: Işık 6/53. **ışıḫ** 11/26, 27, 13/2. **ışí** 11/27.

íyú: İyi 13/18.

-İ-

ịane (<Ar. iʿāne): Yardım; kırsal kesimde ortak kullanıma ait olan yol, köprü gibi şeylerin inşaasında bölge halkının yardımı 10/114.

ibdaḷ (<Ar. ibtâḷ): İptal 5/19, 20.

ibrậjm (<İbr. ibrâhim): İbrahim. Özel isim 9/45, 49. **ibrām** 9/62, 27/37.

icad (<Ar. îcâd): İcat. Buluş 9/57. **icād** 9/59.

iççi: İşçi 9/30. **icci** 16/31.

içún: İçin 3/66. **içün** 21/7, 23/48.

ifdirā (<Ar. iftirâ): İftira **9/69.**

ifsafsuzḷuḫ (<Ar. insâf+T. sızḷık): İnsafsızlık 10/75.

igi: bkz. iḳa

ihrar (<Ar. ikrâr): İkrar. Benimseme, onama, kabul, tasdik 9/81.

ihdiyáç (<Ar. ihtiyâc): İhtiyaç 14/7, 8**,** 16/59.

ihdiyáḷ (<Ar. ihtiyâr): İhtiyar. Yaşlı 10/45.

iḳa: İki 6/55, 63, 135, 8/3, 50, 7/32, 35, 9/49, 52, 10/50, 70, 93, 117, 11/49, 65, 13/31, 32, 33, 14/13, 16, 22, 48, 15/10, 20, 16/20, 31, 33, 52, 60, 17/53, 18/9, 13, 14, 21, 26, 20/4, 10, 15, 22/6, 23, 24, 25, 24/14, 26, 25/4, 5,7, 26/3, 17, 31, 27/2, 11, 13, 23, 24, 36, 38, 42, 43, 44, 52. **igi:** İki 18/10.

iḳaşer: İkişer 10/59.

iḳanci: İkinci 9/9, 10/125, 14/31, 18/27, 28, 23/15, 17, 47, 24/13.

iḳa‿āne: İki hane. İki ev 10/62.

iḳa‿éve: İki eve 10/89.

iḳandi: İkindi 9/64, 26/16.

ikdir (<Ar. iktidâr): İktidar 3/29, 30. **igdidar** 3/42.

iḷaş (<Ar. iḷâc): İlaç 25/10. **iḷac** 25/10.

iḷaz: Laz 27/50 **íḷaz** 27/15.

ilāzım (<Ar. ḷâzım): Lazım. Gerekli 25/26. **iḷazım** 11/5.

ilelle-: İlerlemek 25/1, 2.

ileşbellig: Rençberlik, çiftçilik. 14/9. **ireşbellịjneñ**: Rençberlikle. Çiftçilikle 5/23.

ilg: İlk 18/7, 27/23, 24.

ilig: Ilık 6/120.

ilḳan: İlkin 10/141.

iñe: İneği 11/70.

inḳaḷab (<Ar. inḳılâb): İnkılap 22/9, 11, 13, 23/8.

iraạt (<Ar. râhat): Rahat 16/41.

irahmátlik (<Ar. rahmet+T. lik): Rahmetlik 1/3. **irahmetlig** 1/19, 9/60. **irahmetlíġ** 1/25.

iresm (<Ar. resm): Resim 12/1, 2.

irezillig (<Ar. rezîl+T. lik): Rezillik 5/45.

isde-: İstemek 5/74, 75, 8/18, 38, 9/3, 35, 10/32, 82, 120, 121, 159, 11/63, 86, 87, 12/35, 17/6, 18/26, 19/4. 8/38.

istavuruz (<Rum. istavroz): İstavroz. Haç 23/13.

istigbāḷ (<Ar. istikbâḷ): İstikbal. Gelecek 2/14.

işāt (<Ar. inşaat): İnşaat 16/11.

işātcıḷıḫ: İnşaatçılık 16/11.

işde: İşte 1/130, 143, 2/1, 3/3, 4, 5, 8, 13, 29, 50, 56, 57, 60, 64, 4/36, 49, 88, 90, 107, 111, 5/2, 6, 9, 13, 14, 19, 24, 27, 33,

44, 48, 50, 51, 55, 56, 58, 65, 66, 68, 90, 93, 102, 6/20, 7/16, 21, 29, 31, 41, 42, 8/10, 25, 34, 47, 51, 9/1, 9, 68, 69, 10/34, 37, 115, 129, 11/81, 84, 12/9, 17, 27, 28, 39, 42, 44, 13/4, 24, 26, 47, 14/14, 17, 21, 24, 25, 29, 30, 33, 39, 40, 44, 46, 48, 15/24, 39, 40, 44, 45, 46, 47, 16/3, 13, 20, 40, 42, 58, 17/35, 38, 40, 18/1, 2, 3, 8, 19, 26, 27, 19/1, 20/1, 2, 4, 7, 15, 41, 44, 21/6, 22/12, 20, 23/39, 50, 24/8, 41, 26/6, 24, 27/26, 34, 38, 46, 47.

itrafsız: Etrafsız 9/72.

iyilig: İyilik 12/4.

iyü̱: İyi 13/14.

-J-

jandaymíyá (<İt. gendarme+T.ya): Jandarmaya 13/25. **jandarmiyá** 25/19. **Jandarmi̱di**: Jandarmaydı 27/23.

-K-

ḳa: Ki 6/14, 20, 45, 109, 7/19, 22, 32, 8/15, 33, 34, 37, 44, 9/6, 23, 34, 66, 10/28, 64, 70, 74, 84, 10/115, 121, 141, 150, 11/16, 76, 12/12, 14, 13/15, 18, 19, 43, 14/6, 19, 29, 41, 46, 15/4, 5, 25, 28, 43, 44, 16/8, 9, 28, 30, 41, 42, 17/2, 13, 30, 53, 18/9, 11, 19/4, 7, 11, 20/3, 21/8, 22/2, 4, 8, 25, 28, 23/23, 24, 28, 33, 43, 48, 24/18, 33, 39, 25/12, 28, 29, 30, 26/5, 27/6, 27, 33, 45, 47, 57.

ḳ̱ad (<Far. ḳâġad): Kâğıt 11/73. **ḳ̱ad** 15/41. **ḳ̱at** 4/7, 14. **ḳ̱at** 27/28.

ḳadun: Kadın 25/32.

ḳalim: Kilim 11/9.

ḳalisi (Rumca): Kilise 6/37. **ḳalise** 6/42, 48, 136.

ḳalo (<Fr. kiḷo): Kilo 16/43, 20/11, 15.

ḳóḷye (<Fr. collier): Kolye 20/13.

ḳam: Kim 6/111, 8/28, 46, 9/7, 20, 38, 39, 10/31, 82, 12/21, 13/29, 19/10, 27/10. **ḳame**: Kime 14/17, 42, 19/10. **ḳami:** Kimi 8/4. **ḳamiñ**: Kimin 13/30. **ḳamin** 13/33. **ḳamisi** Kimisi 8/4, 27, 47, 10/51, 54, 12/21, 18/7, 8, 25, 20/2, 27/32. **kímísí** 5/15. **ḳamse:** Kimse 6/18, 139, 9/34, 35, 46, 10/63, 127, 11/18, 69, 17/23, 30, 33, 50, 22/21. **ḳamsiye**: Kimseye 15/50. **ḳamisiye** 17/15. **ḳamde:** Kimde 6/54. **ḳamineñ** Kimle 6/61. **ḳamneñ** 11/91.

ḳanāt (<Ar. ḳanâat): Kanaat. Kanış, kanı, inanç, düşünce 26/9.

ḳapaḫ: Kapak

ḳapaḫḷu: Kapaklı 1/123.

ḳaracı (<Ar. kirâ+T. cı): Kiracı 15/46.

ḳaremid (<Rum. kiremit): Kiremit 14/6.

ḳarşehir: Kırşehir 9/85.

ḳaşi: Kişi 13/31.

ḳatab (<Ar. kitāb): Kitap 6/41, 55, 9/13.

ḳatleş-: Kilitlenmek.

ạızı dili ḳatleşiP ġal: Konuşamamak 6/44.

ḳaymaḫam (<Ar. kâ'im+maḳâm): Kaymakam 6/112.

ḳayíñboba: Kayın baba 11/82.

kemúḳ: Kemik 6/101, 102.

kenarıyánki: Kenarındaki 1/43.

ḳendü: Kendi 14/20. **kendülüünden**: Kendiliğinden 2/11.

kéndir: Kendir 10/66.

kes-: Kesmek

yoḷu kes-: Yolu kesmek 1/116.

kesġún: Keskin 4/102.

keşġaḳ (<far. keşkek): Keşkek 12/7. **keşgek** 12/14.

kevran (<Far. ḳar+bân): Kervan 6/146.

ḳırġ: Kırk 4/60, 106, 112, 5/72. **ḳırh** 13/1.

ḳoḫ-: Kokmak 20/43.

ḳoḳumsu: Kokar gibi 20/44.

ḳóḳ: Kök, asıl, soy 5/7, 6/9, 16, 49, 127, 6/20, 7/25, 9/23, 20/47, 27/50.

ḳóḳle-: Ağaç ve bitkiyi köküyle sökmek. 27/14, 17, 19.

ḳóḳcü: Ağaç ve bitki sökmekle uğraşan kişi 27/19.

ḳómüş (<Far. gāvmīş): Camış 20/39, 40.

ḳōparatif (<Fr. coopérative): Kooperatif. 1/128.

ḳópek: Köpek 1/76, 11/23.

ḳóplü: Köprü 4/63, 64, 10/113, 114, 124, 131, 136, 137, 143, 144, 24/10. **ḳóprü** 10/47. **ḳóprú** 10/47.

ḳóprúbaşı: Köprübaşı 1/36.

ḳór: Kör 4/137, 138, 140, 10/8,

ḳóşe: Köşe 11/46.

ḳótú: Kötü 3/46, 5/13, 14, 31, 8/39, 9/97, 98, 11/71, 12/44. **ḳótü** 1/67, 133, 5/111, 113. **ḳōtu** 25/4.

ḳótürüm: Kötürüm. Yaşlılık veya sakatlık sebebiyle yürüyemeyen, ayağa kalkamayan, oturak 17/21.

ḳóy: Köy 1/124, 126, 3/1, 2, 14, 34, 35, 48, 51, 4/27, 28, 45, 52, 55, 58, 59, 76, 90, 129, 130, 5/4, 5, 9, 20, 46, 58, 93, 94, 95, 98, 99, 106, 107, 6/1, 2, 10, 18, 30, 50, 67, 109, 121, 127, 7/6, 10/1, 3, 5, 10, 11, 12, 14, 26, 36, 37, 44, 51, 52, 54, 58, 64, 81, 90, 126, 132, 133, 136, 11/14, 23, 24, 95, 12/20, 49, 13/18, 28, 29, 35, 15/1, 16/19, 33, 34, 35, 38, 40, 41, 51, 61, 17/22, 46, 49, 51, 18/27, 28, 19/4, 20/1, 9, 14, 30, 21/2, 22/16, 18, 24/1, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 17, 18, 23, 26, 28, 33, 37, 25/21, 26/1, 2, 8, 24, 27/51. **ḳōy** 5/11.

ḳúçü: Küçüğü 4/67.

ḳúfür (<Ar. ḳufr): Küfür 11/74.

ḳúḳnar (Rumca): Köknar 6/21.

ḳúl: Kül 11/61.

ḳúp: Küp 6/136, 138, 139.

ḳúrdā: (Lakap) Kürt Ağa 1/143.

ḳúrek: Kürek 23/38.

ḳúrt: Kurt. Hayvan 8/42, 44.

ḳúrt: Kürt 1/106, 107, 10/52, 11/90. **ḳúrd** 6/76.

ḳúrúz: Çalılık, fundalık yer, koru. 8/41.

ḳús: Küs 12/53.

-L-

Ḷabada (<Rum. ḷabada): Labada. Karabuğdaygillerden, dere kıyılarında, sulak çayırlarda kendiliğinden yetişen, çok yıllık ve yaprakları sebze olarak kullanılan bir bitki, efelek 15/40.

lāḳan: Lakin 10/43.

ḷālet (<Ar. ḷânet): Lanet 11/75.

ḷan: Lan. Kabaca seslenme ünlemi 4/105, 9/31, 10/13. **ḷa** 15/39, 24/22, 27/30.

ḷasdig (<Fr. éḷastique): Lastik 4/87. Ḷasdik 22/6, 7, 10.

ḷaẏum (<Ar. laġm)**:** Lağım 10/144.

ḷāyíh (<Ar. ḷâyıḳ): Layık 11/68.

leyleg (<Far. legleg): Leylek 1/125.

lírá (<İt. lira): Lira 5/75. **léra** 10/119.

lisde (<İt. lista): Liste 24/22, 24, 29.

lóbet (<Ar. nevbet): Nöbet 1/47. **löbet** 5/84.

löbetci: Nöbetçi 10/59.

-M-

maddiyet (<Ar. maddiyat): Maddiyat 16/52.

mahle (<Ar. mahalle): Mahalle 2/1. **maḫle** 7/10. **maḫalḷe** 3/6, 7, 11, 12, 6/4, 5, 6, 13, 15, 122, 10/8, 57, 90, 13/35, 14/2, 16/56, 18/12, 21/1, 24/3.

mahkemi (<Ar. mahkeme): Mahkeme 13/28, 33.

māj: Mavi 1/50.

maḳané (<İt. macchina): Makine 18/11. **maḳaye** 18/12.

maḷcıḷıḫ: Malcılık; hayvancılık 20/4.

mam (<Ar. hamd): Hamt. Tanrıya şükretme 11/32.

mamdoḷsun: Hamdolsun 11/32.

māra (<Ar. maġâra): Mağara 9/32, 33, 37. **máriyá**: Mağaraya 9/32.

masıraf (<Ar. masraf): Masraf 14/3, 4, 25/5. **masíraf** 25/10.

mayíş (<Ar. ma'aş): Maaş 11/55, 89, 16/10. **mayúş** 11/60, 16/10.

mejbur (<Ar. mecbur): Mecbur 8/14. **meCmur** 25/7.

mederse (<Ar. medrese): Medrese 7/18, 23. **medirese** 7/17, 27/25, 26.

mefā: Vefa 1/141.

mefāt (<ar. vefât): Vefat 5/92, 11/57, 82, 26/6, 27/38.

megdub: Mektup 1/92.

meleh (<Ar. melek): Melek 9/45, 46.

melmeket (<Ar. memleket): Memleket 5/105, 6/142, 7/4, 5, 6, 10, 18, 21, 8/3, 11/13, 20, 35, 53, 13/1, 3, 4, 10, 14, 20, 21, 28, 44, 14/9, 19, 18/1, 3, 11. **melmek** 7/4. **melimeket** 7/8.

memed: Mehmet 1/54, 2/8, 27/51, 58, 59. **memmed** 1/143.

memmun (<Ar. memnûn): Memnun 24/10.

memuḷ (<Ar. me'mur): Memur 4/121, 133, 5/110. **māmur** 10/2, 3. **mamur** 19/13.

men: Ben 3/23.

menahişı (<Ar. munâḳaşa): Münakaşa 9/41.

mergez (<Ar. merkez): Merkez 24/2.

meseb (<Ar. mezheb): Mezhep 6/61. **mezeb** 6/61.

mesele (<Ar. meseḷâ): Mesela 3/64. **mesel** 22/2. **meseḷaḳa** 6/134. **meselāḳa:** Mesela ki 6/59, 8/5. **meselāḳa** 22/3.

meşġali (<Ar. meşgale): Meşgale 9/73, 77, 91.

mēşur (<Ar. meşhur): Meşhur 6/50.

mevlāni: Mevlana. Konya Mevlana türbesi 9/88.

meu: Hey (Ünlem) 26/22.

meyden (<Ar. meydân): Meydan 3/46.

mezellik(<Ar. mezâr+T. ḷık): Mezarlık 6/135. **mezellig** 17/41, 19/15. **mezeliẹ:** Mezarlığa 5/64. **mezeliį**: Mezarlığı 17/41.

mıdara: Mudara; beceriksiz 10/156.

mıntıha (<Ar. mıntıḳa): Mıntıka 3/57. **mıntıḳí** 4/6, 7. **mıntíḳa** 4/12. **mínḳa** 4/13. **mıntıḫa** 10/37.

mīḫdar (<Ar. muhtâr): Muhtar 4/103, 104, 105, 131. **mıḫdar** 10/1, 11/65, 13/37, 19/3. **mihdar** 10/3. **miḫdar** 10/3, 14/11. **muḫdar** 4/130, 6/109, 11/24, 13/35, 36, 14/39, 21/1, 2, 24/8, 10, 14, 15, 17, 22.

mīḫdarḷıġ: Muhtarlık 4/104. **mīḫdaḷḷıḫ** 18/1. **mıḫdaḷḷıḫ** 16/2, 12. **mıḫdaḷu:** Muhtarlığı 13/36. **muḫdaḷḷıġ** 2/1, 24/6. **mıḫdaḷḷu** 16/3. **muḫdaḷḷu** 24/5.

miḫdarḷıḫ 10/12. **miḫdarḷıdı**: Muhtarlıktı 10/11. muḫdaḷḷımız: Muhtarlığımız 24/8.

míllet (<Ar. millet): Millet 4/143.

misafil (<Ar. müsâfir): Misafir 8/27.

misdafa: Mustafa 1/143. **mısdafa** 11/90. **musdafa** 27/55.

misir (<Ar. misr): Mısır 3/2, 16, 18, 65, 20/1. **mísír** 4/96, 101, 111, 13/41, 42, 15/13, 18/3. **mísíl** 4/96, 100.

moannu: Köy adı 26/20.

mǒle: Böyle 9/56.

motur (<Fr. moteur): Motor 5/33, 11/71, 13/18, 15/7. **mótur** 18/30.

muabbet (<Ar. mahabbet): Muhabbet 1/152, 5/57.

muabere (<Ar. muhârebe): Muharebe. Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri 1/45.

muacir (<Ar. muhâcir) : Muhacir. Göçmen 1/19.

muaġġaġ (<Ar. muhaḳḳaḳ): Muhakkak. Doğruluğu, gerçekliği kesin olarak bilinen, gerçekliği kesinleşmiş 2/16. **muḫaġıġaḫ** 10/60, 61.

muane: Muayene 1/59.

muazinnig (<Ar. müezzin+T. lik): Müezzinlik 6/43.

múbārek (<Ar. mubârek): Mübarek 5/28.

muḫdaç (<Ar. muhtâc): Muhtaç 15/50.

muḫdar: bkz. mīḫdar

múmḳún (<Ar. mumkin): Mümkün. Olabilir 16/59.

musdāmel: ?[6] 12/44.

müdafi (<Ar. mudâfaa): Müdafaa 9/41.

müfüdü (<Ar. muftî): 24/32. **müfdü** 24/32. **müfdi** 7/30, 35.

müfdülüg: Müftülük 7/20.

mühülle- (<Far. muhr+T.le-): Mühürlemek 24/15, 23.

müjmmad (<Ar. muhimmât): Mühimmat 23/59.

mündires: Menderes. Siyasetçi Adnan Menderes 3/29. **mendires** 3/30, 4/88, 11/11, 23/39. **mendéres** 11/11. **mendíres** 11/13.

münḳar (<Ar. munkir): Münkir; inkâr eden 10/148.

münḳar gez-: İnkât etmek. 10/148.

müracaant (<Ar. murâcaat): Müracaat 14/5.

müslüman (<Ar. muslim+Far. ân): Müslüman 6/58, 134.

müslümanḷıḫ (<Ar. muslim+Far. ân+T. ḷıḳ): Müslümanlık 6/55, 23/19, 25/10.

müstaġíl (<Ar.mustakil): Müstakil 1/51.

müsteceb: Samsun ili Bafra ilçesi, merkez bucağına bağlı bir yerleşim birimi 10/36.

-N-

nā: Ne 4/3.

nāpdisaḫ: Ne yaptıysak 4/3.

napíyoḫ: Ne yapıyoruz 10/118.

namusīnañ (<Ar. nâmûs+uyla): Namusuyla 13/31.

[6] Sözcüğün anlamı tespit edilememiştir.

nası: Nasıl 1/145, 3/48, 9/4, 6, 10/86, 101, 159, 13/24, 16/13, 24, 18/31. **nasí** 8/9, 11, 11/4, 20/1, 45, 24/20, 28, 27/6.

naslik: Lastik 5/103.

naslik gey-: Lastik ayakkabı giymek. 5/103.

ne: Ne 3/58.

ne‿āpaḷım: Ne yapalım 3/58.

nerásın (<Ar. merâsim): Merasim 1/5.

néri: Nere 4/62.

neşágerlú: Askerî top ile ilgili terim. 1/51.

nėyise: Neyse 1/29.

néyneñ: Ne ile 8/41.

nı: Mı 1/115, 156, 5/113, 6/56, 91, 125, 8/51, 9/16, 60, 11/29, 19/14, 20/31, 22/15, 28, 23/28.

níşan (<Far. nişân): Nişan. Nişanlanma sırasında yapılan tören 12/13.

ni: Mi 6/9, 22/17.

ni: Ne 1/35, 38, 60, 113, 135, 4/54, 5/29, 93, 5/102, 7/39, 8/10, 9/31, 33, 43, 51, 55, 10/56, 11/88, 12/11, 22, 15/29, 17/5, 48, 51, 19/5, 24/4, 25/6, 27/53.
noḫta: Samsun'un merkezî yeri. 1/40, 5/81.

nō: Ne 1/64, 152, 4/2, 5/55, 6/66, 144, 7/16, 8/48, 9/31, 10/160, 11/64, 17/11, 22/2, 22, 27, 25/16, 24.

nōḷ-: Ne olmak 1/64, 152, 4/2, 5/155, 6/66, 144, 7/16, 8/48, 9/31, 10/160, 11/64, 17/11, 22/20. **nol-** 11/79. **nōḷ-** 22/22. **nōl-** 22/27. **nōḷ-** 25/16, 24.

nu: Mu 6/31, 9/20, 46, 51, 70, 84, 85, 15/27.

nü: Mı 20/31.

nüfüs (<Ar. nüfus): Nüfus 2/6, 4/56, 25/18.

-O-

obu: Oba 1/51.

ocaḫ: Ocak 6/20, 137.

oḫarı: Yukarı 18/12, 19/14.

oḫu-: Okumak 1/135, 4/61, 7/18, 23, 9/2, 14, 10/35, 11/44, 60, 73, 19/15, 23/3, 4, 24/9, 24, 25. **ohu-** 7/18, 13/49. **oḫo-** 12/20.

oḫud-: Okutmak 1/134, 135, 4/62.

oḫur: Okur 2/7, , 12/20. **oḫunuḫ:** Okunuk 6/5.

oḫur yázar: Okuma yazma bilen 4/59

oḫuryázaḷḷıġ: Okuryazarlık. 2/7, 4/57.

oḫuḷ: Okul 1/16, 3/12, 17, 15/28, 18/12.

oraḫ: Orak 5/40, 46, 6/88, 7/8, 19/12.

ortaġ: Ortak 4/20.

ortaḷıḫ: Ortalık 10/47, 117. **ortaḷıġ** 27/26.

orti: Orta 1/8.

orusbi (<Far. rūspī): Orospu; hayat kadını 1/153.

osan-: Usanmak. Bıkmak 1/31.

osmannu: Osmanlı. 11/36, 37.

otduḫ: Oturduk 3/58.

otḷaḫ: Otlak. Yer adı 6/5, 6.

otomopil (<Fr. automobile): Otomobil 10/109.

otur-: Oturmak 6/65.

oynucōḫ: Oynayacağız 12/21.

-Ö-

öbü: Öbür 12/25.

öbülleri: Öbürleri 24/18.

ödi-: Ödemek 3/42, 43, 5/112, 113. **öde-** 16/12.

ölç-: Ölçmek 4/113.

öle: Öyle 1/11, 22, 33, 34, 57, 67, 3/2, 10, 18, 21, 50, 54, 58, 65, 67, 5/44.

ören-: Öğrenmek 1/110, 113.

öret-: Öğretmek 4/58.

öretmen: Öğretmen 4/58, 59.

öteḳa: Öteki 6/122, 11/72.

ötī̈yán: Öte yan 1/136.

-P-

paḫḷa-: Temzilemek 5/29.

paḳraḳ: Bakraç; su taşımak ya da süt mayalamak için kullanılan metal kova 20/11.

paḷtu: Palto 11/92.

panayúr (<Rum. panayır): Panayır 21/5, 6.

pantuḷ (<Fr. pantolon): Pantolon 11/12, 13, 22/20. **paḫantuḷ:** Pantolon 6/47.

Pārad: ?[7] 24/5.

parşüt (<Fr. parachute): Paraşüt 23/41.

parí: Para 15/32.

Patō: Rumca özel ad 10/92. **Patōñ** 10/92, 103.

patos (<Fr. batteuse): Tarım aracı 5/37, 38, 45.

peg: Pek 20/12.

peġāḷa (<T. pek+Far. âḷâ): Pekâlâ /141.

Pelitbúḳú: Yer ismi 9/18.

pėlid (<Ar. bellût): Pelit 20/35.

pelitlüg: Pelitlik 15/14.

pençire (<Far. pencere): Pencere 11/67, 27/49.

peteg: Petek 23/9, 24/34, 35.

peynür (<Far. penîr): Peynir 20/12, 15, 18, 19, 20, 21, 29, 30, 42, 43, 44. **pernür** 20/12.

peynürcülüḫü: Peynirciliği 20/14.

pırtíñ: Eski elbise 6/11.

pic: Piç; babası belli olmayan çocuk 1/147.

pislij: Pisliği 1/149. **pisljñ**: Pisliğin 1/149.

Popaz (<Rum. papaz): Papaz 6/43. **påpaz** 6/45.

pompaḷaç: ?[8] 1/133.

poroḷa (<İt. paroḷa): Parola 6/106.

porsi-: Pörsümek 18/23.

posda posda: Posta posta; parça parça; bölük bölük 5/80.

pōy-: Ürkmek 4/137.

puḫar: Pınar 6/12, 23/13.

puşḷuḫ (<Far. puşt+Tür. –luk): Puştluk; kalleşlik 10/129.

-R-

raḫat (<Ar. râhat): Rahat 11/22, 14/4.

raki(<Ar. ʿaraḳī): Rakı 4/134.

rásfat (<Fr. asphalte): Asfalt 3/3.

rañza (<İt. rancio): Ranza 10/155.

[7] Sözcüğün anlamı tespit edilememiştir.

[8] [8] Sözcüğün anlamı tespit edilememiştir.

rı (<Ar. râzı): Razı

aḷḷah rı_ól-: Teşekkür anlamında. 5/85.

riric: Pirinç 4/3.

rusyi: Rusya 23/24.

-S-

sā: Sağ. Sağ yön 4/46.

sā: Sağ. Sağlam. Esen 6/145, 7/5, 26/24, **sāliye:** Sağlıyor 7/9.

saa: Sana 1/145, 5/68, 79, 111, 6/35, 49, 55, 90, 143, 8/37, 43, 45, 10/67, 77, 11/31, 42, 45, 13/31, 16/45, 17/9, 48, 18/27, 25/5, 14, 26/10. **saña** 1/152, 6/52, 8/38, 44, 9/3, 22, 11/77, 14/29.

saar: Sakar 9/84.

saccaḫ: ocaktaki ateş üzerine konulan üç ayaklı alet, sac ayağı 10/101. sacayā 10/99. **saccā** 17/28.

sādiġ (<Ar. sâdıḳ): Sadık. Özel ad 1/129. **sadıġ** 1/138. **sādíį:** Sadık'ı 1/129.

saġla-: Saklamak 4/102. **saḫḷa-** 17/30.

saḫaḷ: Sakal 6/91, 11/97.

saḫın: Sakın; asla 9/42.

saḫar: Sakar 15/1.

saḫḷa-: Saklamak 4/134, 17/30.

sáíye: Sağıyor 20/17.

saib (<Ar. sâhib): Sahip 1/37.

sāḳan (<Ar. sâkin): Sakin 9/47, 48.

sāḷıġ: Sağlık 5/15, 20. **sāḷu**: 2/15.

sali: Salı. Haftanın 2. günü 8/11.

samanlıġ: Samanlık. Saman konulan yer 1/81.

samsón: Samsun. Türkiyenin bir ili 15/38, 40. **samson** 15/39.

sanduḫ (<Ar. sandûḳ): Sandık 12/37. **sanduḫuñ**: Sandığın 11/37, 38.

sanḳa: Sanki 17/54.

saọḷ: Sağ ol 11/40.

sapūdu: Sapıktı 10/93.

saruḷ-: Sarılmak 25/52.

sa̋t (<Ar. sâ'at): Saat 26/15, 31.

satun: Satın 5/27, 20/2.

séért-: Hızlı olmak, koşmak 17/48. **séérd-:** 17/48.

seferibellig: Seferberlik 4/33. **seferbellig** 4/35, 23/16, 17, 25/17, 18, 27/2. **sefelbellig** 4/114, 11/94, 97, 16/9, 10, 17/51, 52. **sefebelig** 17/5. **sefelbellik** 6/96, 103.

seḳaz: Sekiz 1/147, 7/10, 11, 9/98, 11/8, 52, 56, 60, 83, 15/41, 16/13, 18/28, 20/7, 26/10. **segiz** 26/3.

seḷahiyet (<Ar. ṣalāḥiyyet): Yetki. 4/130.

sendāle (<Ar. sandaliyye): Sandalye 1/124.

senegi: Seneki 20/5.

sene: Sene.

seneḳa: Seneki 9/27, 29.

senelig: Senelik 26/3.

señ: Sen 1/151, 11/76, 27/1.

sep-: Serpmek 4/96.

sergü: Sergi 21/6.

sevġúlú: Sevgili 9/10.

sevdúúm: Sevdiğim 1/82.

sevḳayát (<Ar. sevkiyyat): Sevkiyat 6/125, 128.

sevúndúmeg: Sevindirmek 1/20, 21.

sıcaḫ: Sıcak 18/23.

sıf (<Ar. sırf): Sırf. Yalnızca 16/25.

sıġ-: Sıkmak 4/119.

sıḫıḷ-: Sıkılmak 11/70.

sıḫıntu: Sıkıntı 10/20, 16/64. **sıhınti** 11/3. **sıḫıntı** 11/4.

sıɣın-: Sığınmak 11/81, 82, 25/29.

síɣır: Sığır 8/50, 20/3.

síɣır-: Sıyırmak 6/47.

sírġat: Sayımı yapılmayan hayvan; hayvan vergisi 5/109.

sírġatını vėr- 4/121, 122.

sış-: Sıçmak.

āzına sış-: Küfür. 1/154.

sıtac (<Fr. stage): Staj 6/40.

sihíyī (<Ar. sıhhiyye): Sıhhiye 4/84.

siKorta (<İt. sicurta): Sigorta 14/14. **siḳorta** 16/27, 32.

silcanḷıġ: Kırmızı, küçük meyveli, dikenli, ince yapraklı bir çeşit ağaçlık, böğürtlenlik 6/13.

siñek: Sinek 9/57, 59, 11/62.

sipor (<Fr. sport): Spor 25/28.

sivric: Fide dikmek için toprakta yer açmaya yarayan tarım aleti. 18/7, 8.

siyásat (<Ar. siyâset): Siyaset 4/116.

soḫ-: Sokmak 9/32, 58, 11/39, 40, 22/13. **soġ-**: Sokmak 4/110.

soḫaḫ (<Ar. zuḳâḳ): Sokak 11/45. **soġā:** Sokağa 2/15.

sóḳ-: Sökmek 23/13.

sóḳdúr-: Söktürmek 7/25. **sókünce**:

sókellik: Sökellik. Hastalık 11/54.

soña: Sonra 1/15, 3/56, 4/76, 77, 127, 7/26, 8/5, 7, 10/70, 20/45. **sōña** 1/145, 146, 155, 4/67, 116, 146, 5/45, 92, 97, 7/6, 18, 20, 24, 26, 28, 29, 33, 37, 8/16, 18, 21, 27, 29, 33, 42, 43, 9/29, 49, 10/15, 29, 96, 100, 112, 160, 11/10, 11, 13, 12/8, 11, 13, 14, 22, 26, 33, 35, 39, 46, 14/47, 48, 15/20, 22, 43, 16/3, 31, 17/13, 16, 48, 18/4, 13, 17, 18, 21, 25, 30, 31, 19/10, 20/2, 19, 26, 26/26. **sōna** 4/112, 8/19, 17/40, 18/13. **sona** 9/60. **soñan** 1/27. **sora** 3/3, 4, 5, 59, 4/26, 13/3, 20, 21, 39, 42. **sōra** 3/25, 4/6, 12, 23, 28, 88, 100, 5/14, 40, 42, 53, 55, 84, 108, 6/12, 16, 17, 20, 8/2, 12/5, 48, 50, 51, 53, 13/1, 2, 16, 43, 16/58, 17/40, 46, 18/26, 23/6, 47, 27/17, 20, 23, 27, 33, 36, 55. **sóra** 4/46, 6/15.

sóɣuḫ: Soğuk 3/9, 10/47. **soɣuḫ** 10/43, 46 11/59.

sovárḳan: Soğurken 20/26.

sóyle-: Söylemek 1/133, 134.

sóyündü-: Söyündürmek. Söndürmek 6/66.

sö-: Sövmek 2/16.

söɣüt: Söğüt. Yer adı 23/6.

söykesüz: Desteksiz, dayanaksız 1/123.

söykesüz otur-: Bir yere dayanmadan oturmak. 1/123.

suḷaġ: Sulak 4/13, 38, 49.

súngī: Süngü 17/16.

süd: Süt 4/118, 132, 11/8, 20/17, 18, 26, 27, 28.

-Ş-

şabġa (Rusça): Şapka 23/8.

şafaġ (<Ar. şefaḳ): Şafak 26/33.

şarḫı (<Ar. şarkı): Şarkı 1/42.

şār-: Çağırmak; söylemek 1/42, **şa̧ur-** 1/43.

şāsen (<Ar. şahsen): Şahsen. Kendi. Bizzat 6/25.

şaşar-: Şaşırmak 1/150. **şaşur-** 9/56, 10/157.

şė: Şey 1/106, 5/105, 8/28, 14/9. **şē**: 2/11, 11/9, 12/28. **şī** 4/27. **şe** 5/5, 9/53. **şé** 5/47, 104, 8/40, 9/41, 44, 97, 11/13, 17/12, 20/1, 8, 9, 22/1, 14, 23/9, 46, 49, 27/34. **şē** 22/20. **şi** 16/16, 52, 23/27.

şė‿it- 1/106. **şe‿et-** 5/5, 11/6. **şé‿it-** 5/47, 10, 9/41, 9/44, 23/46, 49, 27/37. **şé‿ét-** 20/8, 9, 11/3. **şe‿ét-** 9/53, 27/5, 6. **şiyáb-** 16/16, 52, 23/27. **şé‿et-** 23/9, 27/44.

şeç-: Seçmek 6/100.

şéér (<Far. şehr): Şehir 17/50.

şefāt (<Ar. şefâat): Şefaat 9/79.

şeger (<Far. şeker): Şeker 15/26.

şegil (<Ar. şekl): Şekil 5/41, 93, 12/50, 14/23. **şeḳal** 10/138, 12/3, 14, 20/37. **şeglinde**: Şeklinde 20/34.

şėh-: Çekmek 14/3. **şéḳ-**14/4. **şėk-** 14/6.

şenelt-: Şenlendirmek, mutlu etmek 5/102.

şenniġ: Şenlik 5/57.

şerī̇ġat (<Ar. şeriat): Şeriat 9/4.

şindi: Şimdi 1/2, 12, 15, 18, 24, 30, 31, 48, 49, 50, 52, 55, 56, 59, 105, 111, 3/17, 18, 20, 35, 38, 43, 59, 4/1, 3, 6, 16, 42, 45, 57, 73, 96, 109, 5/10, 14, 24, 30, 38, 40, 5/48, 69, 71, 86, 87, 99, 112, 113, 6/27, 35, 52, 54, 56, 61, 62, 63, 88, 93, 135, 148, 7/10, 11, 36, 8/2, 19, 20, 23, 32, 48, 9/5, 9, 20, 21, 24, 27, 61, 63, 64, 65, 70, 10/4, 9, 62, 66, 78, 82, 87, 101, 115, 11/15, 18, 25, 32, 37, 38, 42, 43, 44, 46, 49, 56, 60, 67, 68, 92, 98, 12/11, 15, 23, 34, 47, 13/1, 5, 8, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 23, 29, 34, 36, 37, 38, 44, 45, 49, 14/24, 28, 36, 40, 46, 15/1, 6, 23, 27, 16/23, 33, 53, 60, 17/32, 18/9, 10, 11, 15, 17, 19/6, 8, 20/36, 41, 46, 21/1, 2, 22/10, 23, 27, 23/11, 15, 17, 31, 24/5, 28, 36, 40, 25/1, 3, 4, 8, 10, 14, 17, 18, 26, 26/1, 24. **şini** 5/49. **şinci** 1/53, 4/17, 61, 96, 144, 5/15, 45, 100, 6/9, 50, 52, 6/125, 7/2, 24/37, 25/1, 2. **şidik** 3/34. **şindik** 4/97, 117, 5/12, 34, 6/87, 11/15, 13/17, 16/42, 17/43, 23/20, 27, 27/12. **şindig** 23/20, 24/26, 38, 27/51. **şindiḳa:** Şimdiki 10/108, 12/41, 42, 13/9, 19, 52, 15/1, 26/29. **şimdiḳa** 27/6. **şimdigi**: Şimdiki 17/52. **şimdik** 15/22. **şindilig**: Şimdilik 16/54. **şó:** Şu 10/52, 14/48.

şipir şipir: (İkileme) Çabuk çabuk 24/22.

şöle: Şöyle 1/59, 4/71. **şōle** 5/90, 7/4, 8/6, 15, 46, 9/50, 10/124, 135, 138, 11/69, 12/1, 18/2, 6, 8, 25, 19/9, 20/3, 11, 17, 18, 34, 35, 26/10, 27/14, 46, 49. **şóle** 12/18, 13/46, 15/20, 20/23, 32. **şóyle** 24/34.

şubi (<Ar. şûbe): Şube 6/116.

şúḳúr (<Ar. şukr): Şükür 1/52, 11/1, 55. **şúġr** 2/15. **şúḳúl** 5/47. **şúḳr** 8/24, 9/14.

şuri: Şura 5/11, 6/20, 26/6. **şurí** 11/14.

şünküm: Çünkü 1/2. **şünkü** 1/53, 58, 2/7, 10/42, 102. **şünḳa** 10/157.

-T-

taġsī (<Fr. taxsi): Taksi 26/29.

taġsid (<Ar. taḳsîd): Taksit 3/42, 43.

taġsim (<Ar. taḳsîm): Taksim 25/17.

taha: Daha 1/115. **taa** 20/6.

taḫat: Tokat 5/87, 24/27 **toḫat** 5/89. **toḫad** 24/27.

taḫatḷa-: Tokatlamak; tokat atmak 24/27.

taḫat ye-: Tokat yemek 5/87, **toḫat ye-** 5/89

taḫḷa tuḫḷa: Takla tukla 11/35.

taḫḷa tuḫḷa gét-: Düzensiz gitmek. 11/35.

táḷaşa (<Ar. telâşe): Telaş 7/25.

taḷḷa: Tarla 3/44, 4/15, 5/32, 35, 36, 108, 10/118, 11/16, 14/17, 16/61, 17/37, 25/3. **taḷḷiyá:** Tarlaya 17/39, 49, 50, 19/12, 25/8.

tanímiya: Tanımaya 4/68.

tanu-: Tanımak 11/31.

tarhanaç: Yöresel bir yemek 10/118.

tarī̇ġat (<Ar. tarîkat): Tarikat 9/4. **tariġat** 9/6, 16, 70.

tarim: Tarım 3/45, 46.

tāsildar (<Ar. tahsil+Far. dâr): Tahsildar 10/157.

taşḷu: Taşlı 8/44.

tavuġ: Tavuk 4/34.

tayún (<Ar. tayin): Tayin 5/74.

teg: Tek 1/88, 150, 4/54, 113, 5/29, 7/29, 8/23, 10/19, 23, 108, 19/11, 24/6, 7.

tegel: Tekel 4/24.

teglif (<Ar. teklîf): Teklif 2/11.

tegrar (<Ar. tekrâr): Tekrar 4/7, 8, 10, 6/16, 7/18, 39, 14/14, 47, 15/10.

tekellü: Tekerli 4/64.

tenüke: Teneke 15/15.

temmus (<Ar. temmûz): Temmuz 23/45.

terbiyesüz (<Ar. terbiye+T. siz): Terbiyesiz 5/112. **térbiyelü:** Terbiyeli 11/69.

tereyą̄: Tereyağı 20/35, 38. **tėreyą̄** 20/36. **tereyā-** 20/37, 45.

tırabazan: Trabzon. 27/39.

toġdur (<Fr. docteur): Doktor 27/27.

toḫatli: Tokatlı. Tokat şehrinden olan 5/92. **toḫatḷu** 23/2.

tombur-: Ucunu kesmek; başını kesmek 6/48.

tonġa: İpe dizilmiş tütün demetleri 18/25.

tongelyánı: Töngelyanı; yer adı 10/40, 41, 55.

topaḷḷa-: Toparlamak 5/25, 35.

topçí: Topçu 1/47. **topcī̇** 1/109.

tópḷantu: Toplantı 3/65.

torbi: Torba 20/17.

torpaḫ: Toprak 11/22. **topraḫ** 11/24. **toprag̈** 4/6, 12, 25/30. **topraḫ** 11/49, 51. **toprā**: Toprağa 11/26. **topraą** 25/31. **torpag̈** 25/7.

tóḫum (Far. tuhm): Tohum 18/6, 7.

tóḫumḷuḫ: Tohumluk 22/8.

töngel: Muşmula 17/6.

tingel depe: Töngel tepe; yer adı 27/56.

túfeg (< Far. tufeng) : Tüfek 10/83, 25/19, 27/41, 46. **tífeg** 10/83, 84.

túrḳú: Türkü 1/43.

tútún: Tütün 1/121, 5/23. **tüdün** 3/23, 24, 25, 26, 27, 34, 65.

tüccaḷ (<Ar. tuccâr): Tüccar 3/21, 23, 29, 34.

türḳaye: Türkiye 6/59. **túrkíye** 6/61, 13/42. **túrḳaye** 7/40, 10/123, 124, 128, 142. **túrkī̇ye** 10/122, 11/41, 42, 43, 11/96.

-U-

u: O 1/15, 21, 24, 32, 34, 42, 46, 48, 61, 54, 71, 126, 130, 137, 139, 143, 144, 149, 2/17, 3/7, 12, 21, 24, 31, 36, 39, 64, 65, 66, 4/17, 19, 21, 22, 23, 24, 28, 57, 61, 63, 64, 69, 77, 83, 84, 90, 95, 96, 111, 121, 130, 144, 5/8, 14, 27, 31, 35, 36, 48, 51, 75, 76,

78, 87, 89, 93, 98, 104, 105, 110, 6/12, 18, 27, 128, 147, 7/5, 8/7, 14, 15, 22, 31, 44, 47, 9/17, 18, 26, 28, 29, 35, 38, 47, 56, 57, 63, 68, 84, 10/8, 11, 15, 19, 21, 22, 28, 30, 32, 33, 35, 36, 52, 56, 57, 58, 68, 74, 83, 121, 124, 141, 147, 151, 158, 160, 161, 11/89, 92, 94, 12/3, 10, 13, 14, 17, 18, 26, 42, 44, 47, 50, 13/13, 17, 25, 31, 34, 39, 40, 42, 47, 14/30, 33, 45, 46, 47, 48, 15/3, 11, 17, 21, 23, 31, 39, 42, 43, 16/33, 35, 45, 62, 17/1, 2, 18, 19, 20, 22, 23, 27, 29, 34, 35, 38, 49, 18/16, 20, 20/2, 8, 24, 26, 27, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 43, 21/5, 7, 8, 22/4, 6, 12, 14, 19, 23/2, 21, 32, 36, 38, 24/4, 5, 24, 25/8, 23, 26/8, 9, 13, 19, 33, 27/1, 2, 9, 17, 18, 20, 23, 24, 26, 27, 30, 36, 38, 41, 42, 45, 48, 52. **unu**: Onu 1/13, 131, 133, 134, 3/1, 60, 4/141, 5/62, 6/60, 9/58, 60, 10/95, 149, 11/27, 77, 79, 12/5, 10, 39, 45, 13/22, 36, 15/45, 16/6, 17/1, 6, 49, 20/15, 20, 22, 23, 24, 34, 37, 22/18, 20, 24, 23/11, 39, 25/8, 27/54, 56. **unu**: Onun 147. **ụa:** Ona 5/3. **una** 12/1, 20/25. **uña** 1/67, 112, 10/158, 12/19, 37, 38, 39, 40, 43, 45, 17/6, 45. **unna**: Onlar 1/65, 4/58, 12/30, 16/30, 24/27, 27/, 41, 46, 50. **unnā**: Onlara 11/72. **uḷar** 10/22. **unna**: Onunla 4/135, 6/93, 15/9, 16/23, 30, 20/13, 14, 24/12, 18, 27/41. **unnā:** Onunla 17/37. **unuñ:** Onun 1/71, 129, 148, 149, 5/63, 8/7, 9/30, 37, 70, 87, 11/59, 79, 12/22, 51, 15/11, 16/46, 20/25, 32, 33, 42, 26/24. **unun** 2/8, 14, 24/37. **unda:** Onda 10/83, 14/20, 15/8, 22, 24, 39, 20/31, 22/22, 26/26. **undan**: Ondan 1/15, 40, 152, 3/56, 4/26, 28, 67, 116, 5/23, 37, 45, 69, 8/19, 20, 21, 43, 9/57, 58, 10/15, 49, 11/12, 12/5, 8, 11, 13, 14, 26, 33, 35, 51, 14/3, 48, 15/19, 20, 40, 47, 48, 49, 16/3, 32, 18/21, 20/2, 17, 19, 21, 26, 35, 40, 45, 22/22, 23/6, 24/42, 26/26, 32, 27/15, 22, 42, 50. **urda**: Orda 1/37, 132, 2/5, 3/12, 13, 4/105, 139, 8/17, 28, 29, 33, 9/67, 84, 87, 10/51, 53, 57, 91, 147, 12/12, 13/31, 37, 15/2, 23, 26, 30, 35, 37, 38, 16/58, 17/7, 12, 31, 41, 19/3, 14, 21/8, 22/12, 23/4, 49, 27/34. **urde** 23/42. **uruda** 27/35. **urada**: Orada 1/41. **urdan**: Oradan 4/28, 58, 136, 137, 139, 146, 8/18, 19, 9/19, 10/6, 8, 119, 11/67, 17/12, 22/15, 23/8, 42, 26/6, 7, 8, 21. **unnar**: Onlar 3/21, 4/59, 108, 5/41, 51, 69, 71, 95, 6/27, 28, 8/15, 47, 50, 9/17, 24, 63, 86, 10/27, 41, 49, 55, 73, 158, 11/95, 12/18, 19, 29, 47, 15/22, 47, 16/8, 9, 10, 53, 17/5, 46, 54, 20/45, 24/2, 26, 25/18, 26/18, 27/45, 50, 58, 59. **uḷar**: Onlar 23/49. **unnañ**: Onunla 4/2, 5/22, 23, 10/10, 20/33, 26/30. **unnāñ**: Onların 1/58, 25/13. **urası**: Orası 24/5. **ununḳa** Onunki 20/40. **unnarın** 1/128, 17/25. **unnarıñ** 9/84, 10/53, 13/36, 20/13, 27/50. **unnānañ**: Onlarla 13/9, 17/20. **uríyá**: Oraya 1/128, 11/37, 12/37, 53, 17/7. **uriye** 3/12, 13, 8/31, 27/56. **uríye** 9/87. **uriyá** 4/115, 5/49, 50, 51, 8/28, 10/53, 122, 132, 11/75, 23/7, 42, 26/24. **urayú:** Orayı 10/13, 88. **urdāḫı**: Oradaki 10/73. **urdaḳa** 16/26. **unu_çün**: Onun için 1/147. **unüçün** 10/12. **unüçün** 24/4. **uyánnıñ**: O yanın 12/24.

ufah: Ufak 1/1. **ufaḫ** 3/58, 6/67, 15/9. **ufaġ** 5/54, 20/34, 22/8, 25/18, 27/40.

uḫıl-: Azarlamak 10/158.

unutġan: Unutkan 9/98.

urum: Rum. Yunan asıllı kimse 5/8, 6/125, 134, 135, 137, 140, 141, 143, 145.

urus: Rus 10/139, 27/35. **urusyá**: Rusya 6/97, 27/33.

uruyá (<Ar. rüyâ): Rüya 6/96.

usda (<Far. ustâd): Usta 15/21, 23.

uş-: Uçmak 10/7, 8, 9.

uşā: Uşağı. Çocuğu 1/121.

uur: Uğur 5/70.

uut-: Öğütmek 5/43. **uud-** 10/149.

uyḫu: Uyku 8/30, 26/34.

uyánuḫ: Uyanık 23/47.

uyánuġca: Uyanıkça 26/29.

uzaḫ: Uzak 7/6, 10/139.

uziye: Uzuyor 14/48.

uzatmíyáḷım: Uzatmayalım 1/24, 41, 9/40, 26/31.

-Ü-

ücüret (<Ar. ucret): Ücret 11/24.

ül: El 3/28.

ürüşdüye (<Ar. ruşdiyye): Rüştiye 27/25. **ürüşdiye** 27/25.

üryá (<Ar. rüyâ): Rüya 9/11.

üsd: Üst 6/138, 10/102, 14/4, 6, 27, 23/22, 44. **üsdündeḳa:** Üstündeki 12/42. **üsyán**: Üst yan 17/7.

üş: Üç 2/5, 10/11, 11/47, 53, 62, 15/11, 48, 20/15, 24/26, 26/1, 27/23, 24, 25. **üc** 6/4, 14, 62. **üşlü**: Üçlü 25/12.
ütel (<Fr. hotel): Otel 10/24, 25.

üǧüt-: Öğütmek 3/17.

üz: Yüz. Üst 5/77.

-V-

va: Var 2/1, 3/7, 8/32, 33, 51, 9/18, 66, 10/31, 36, 37, 38, 39, 43, 53, 55, 57, 62, 66, 80, 82, 83, 85, 92, 104, 113, 137, 154, 155, 161, 13/19, 22, 14/1, 21, 31, 15/2, 9, 11, 17/4, 43, 47, 19/14, 20/17, 24/6, 27/40, 50, 51. **vá** 3/12. **var-** 1/148, 2/14, 5/42, 51, 88, 89, 7/24, 8/27, 10/16, 96, 11/32, 12/26, 13/49, 15/29, 30, 17/29, 20/4, 39, 26/20, 100.

vaḫıd (<Ar. vaḳt): Vakit 9/3, 24. **vaḫıt** 15/11.

vaḷḷaḳ (<Ar. v'Allahi): Valla 3/1.

vasaǧıt (<Ar. vesâit): Vesait 10/110.

vé-: Ver 10/153. **ver-** 5/111, 8/27, 13/31. **verür** 8/27. **veriyáñ**: Veriyorsun 5/113. **véremiyosuñ**: Veremiyorsun 10/154. **verüken**: Verirken 1/13. **verürüm**: Veririm 1/16. **verúdú**: Verirdi 1/19. **vėrúdú** 3/24. **verüdü** 2/3, 27/9. **vérüdü** 27/12. **vėríyáñ**: Veriyorsun 1/29. **verdíle**: Verdiler 1/47. **vérdile** 5/84, 10/34, 27/6. **verdile** 4/7, 9, 14. **vérülle**: Verirler 12/51, 54. **verüllerdi**: Verirlerdi 1/106, 5/16, 6/88, 22/9. **verülleridi** 3/23, 12/36, 37, 38, 39. **vérülleridi** 12/40. **vérüllerdi** 22/8. **verúrúǧ:** Veririz 5/37. **vėriye**: Veriyor 1/138. **veriye** 4/75, 102. **vériye** 5/25, 9/37, 11/22, 23, 72, 79, 20/7, 24/22, 38. **veriyá** 20/20. **verüse**: Verirse 2/3. **vérüse** 12/4. **verīseñ**: Verirsen 11/27. **verúsün**: Verirsin 3/27. **vėricáġsíñ**: Vereceksin 4/118. **vėremessíñ**: Veremezsin 4/121. **veremdīk:** Veremedik 4/121. **vemiyoḷa**: Vermiyorlar 8/45. **vérmiyeḷa** 13/23. **vérileye**: Veriliyor 9/50. **vérmiyene**: Vermeyene 9/78. **vermişle**: Vermişler 10/33. **véricеḫ**: Verecek 10/77. **vėdi**: Verdi 10/139. **vérecoḳ:** Vereceğiz 10/155. **verecök** 16/28. **verecēm**: Vereceğim 10/160. **vérim**: Vereyim 10/163. **verüsüñ**: Verirsin 11/4. **vérüsün** 11/4. **verebülü**: Verebilir 11/50. **vérmiye**: Vermiyor 11/73, 16/72. **veriyeḷarıdı**: Veriyorlardı 13/23. **vérdúñ**: Verdin 13/28. **vérdiñ** 13/33. **vermiyoḫ**: Vermiyoruz 14/10. **veriyeḷar**: Vermiyorlar 15/49. **vérdéllerdi**: Verdilerdi 24/27. **vermeg**: Vermek 23/24. **verecoġ**: Vereceğiz 25/31. **verecēz** 25/32. **vérim**: Vereyim 26/10.

vecigler: Sülale ismi 1/123.

verena: 1/122. **verāna** Yer adı 16/1. **vérāne** 16/5.

vergú: Vergi 5/108. **vérgú** 11/25.

véremlü (<Ar. verem+T. li): Veremli 11/78.

verúmlü: Verimli 3/67.

veyāu̯t (<Ar. ve+Far. vâhud): Veyahut 2/12, 7/7, 12, 28. **veyāu̯t** 3/61. **veyād** 24/13.

víjy: ?[9] 27/45.

vicikler: Sülale ismi 3/52.

vur-: Vurmak 5/30.

-Y-

yā: Yağ 20/35, 38, 23/21. **yāu̯:** Yağı 1/105, 8/6.

yā-: Yağmak 4/146, 5/28, 101, 8/29, 16/62, 63. **yáu̯yá**: Yağıyor 5/25. **yáíyá** 7/122. **yáar**: Yağar 5/25, 98, 6/77.

yáaş: Yağış 13/45, 18/29 **yááşdan** 15/16. **yáışdan** 13/46, 47, 48, 49.

yáb-: Yapmak 1/150, 3/47 4/58, 78, 104, 9/28, 10/35,44, 10/38, 13/9, 15/10, 19, 17/17, 23/6, 21, 129, 24/9. **yápdug̀** 4/76, 5/73. **yábduk̀** 15/20. **yápduḫ** 1/26, 7/35. **yáduġ** 24/28. **yábmış:** Yapmış 23/6. **yábmışla**: Yapmışlar 25/24. **yápmışla** 6/120, 146, 10/30. **yápıcāñ**: Yapacaksın 5/110. **yápicāñ** 10/161. **yáPacaḫsıñ** 10/86. **yápícān** 8/13. **yápcaḫsıñ** 9/7. **yábdim**: Yaptım 4/85. **yábdım** 10/120. **yábdudu:** Yaptıydı 4/60. **yápdudu** 1/139. **yábcaḫ**: Yapacak 4/49. **yápacaḫ** 1/18. **yápácaḫ** 1/112. **yábduḫcan:** Yaptıktan 11/10. **yáparuḫ**: Yaparız 12/6. **yápaḷḷarıdı:** Yaparlardı 12/7, 42, 19/7. **yápaḷāḷdı** 22/22, 24. **yápícoḫ**: Yapacağız 12/12. **yápícōḫ** 24/19, 32. **yápdumiyá**: Yaptırmaya 1/140. **yápaḷḷa**: Yaparlar 7/14. **yápaḷḷarımış**: Yaparlarmış 12/18, 19. **yápaḷḷarímış** 9/68. **yápamañ**: Yapamazsın 9/7. **yápdurucuḫ:** Yaptıracağız 1/139. **yáparḫana**: Yaparken 9/68, 12/39. **yábduruḷḷarıdı**: Yaptırırlardı 12/43. **yápaḷḷa**: Yaparlar 10/114, 12/50, 51, 21/5. **yáparduḫ**: Yapardık 3/23, 4/5, 13/11. **yápardug̀**: Yapardık 4/2, 24/30. **yápdu̯u̯**: Yaptığı 3/22, 14/46. **yápdu̯um**: Yaptığım 8/14. **yápuḷu**: Yapılır 10/119. **yábdu̯umuz**: Yaptığımız 23/50. **yápdu̯umuz** 7/13. **yápacaḫ**: Yapacak 3/44, 15/6. **yápacaġ** 4/7. **yábdım**: Yaptım 15/11, 25, 16/12, 24/4, 8. **yábdum** 24/8. **yápiyoḫ**: Yapıyoruz 15/30. **yápíyoġ** 5/22, 18/3. **yápíyoḫ** 7/13. **yábmazḷa:** Yapmazlar 15/45. **yáPiye:** Yapıyor 21/6. **yápíyá** 6/16. **yápíye** 5/23, 6/20, 140, 10/91, 25/28. **yápiye** 1/83, 3/37, 63, 66, 5/64, 9/98, 10/64. **yápacāmış**: Yapacakmış 6/134. **yápiyem**: Yapıyorum 15/48. **yápmaduġ**: Yapmadık 1/146. **yábmaduḫ:** Yapmadık 16/42. **yápíyoduġ**: Yapıyorduk 4/111, 19/5, 22/9. **yápiyoduñ**: Yapıyordun 8/12. **yápıyáñız**: Yapıyorsunuz 19/12. **yápiyeḷa**: Yapıyorlar 20/16, 17, 22. **yápíyele** 20/18. **yápiyele** 10/161. **yápíyeḷa** 8/21, 36. **yápíyele** 27/15. **yápíliye**: Yapılıyor 20/30, 26/7. **yápardıḳa:** Yapardı ki 20/38. **yápiyede**: Yapıyor da 20/37. **yábduduġ**: Yaptırdık 24/10. **yábdurana**: Yaptırana 24/34. **yábduru**: Yaptırır 24/35. **yábdıḷa**: Yaptılar 9/36, 44, 26/9, 27/14. **yáPdıḷa**: Yaptılar 10/88. **yápannar**: Yapanlar 27/24. **yábmā:** Yapmak 4/31. **yábmaḫ** 10/27. **yápmaġ** 4/71. **yábduran**: Yaptıran 9/20, 21, 23, 25. **yápiyoġ**: Yapıyoruz 5/64. **yápíyoḳ** 8/36. **yáparsāz**: Yaparsanız 4/133. **yápmiyá**: Yapmaya 10/57, 162. **yápacaḫḷa:** Yapacaklar 10/43. **yápamamışḷa**: Yapamamışlar 10/37. **yáPduduḷa**: Yaptırdılar 10/144. **yápduracām**: Yaptıracağım 1/131. **yápasılıġ**: Yapasılık 2/9. **yápamíyoġ**: Yapamıyoruz 4/4. **yápicāmız**: Yapacağımız 4/3. **yáparuġ**: Yaparız 5/40. **yápsaġ**: Yapsak 5/61. **yápíyoduġ**: Yapıyorduk 5/94. **yápabülüsüñüz**: Yapabilirsiniz 10/32.

yábmā_içün: Yapmak için 4/31.

[9] Sözcüğün anlamı tespit edilememiştir.

yáḫ-: Yakmak 5/31, 110, 7/25, 138, 139, 9/44, 46, 85, 86, 10/82, 98, 100, 102. **yáḫduġ**: Yaktık 1/26. **yáḫïyeñ:** Yakıyorsun 11/27. **yáḫmiyeḷarmïmiş**: Yakmıyorlar mıymış 19/17.

yáḫa: Yaka 6/45.

yáḫaḷa-: Yakalamak 10/35, 36, 39, 40. **yáḫaliye**: Yakalıyor 18/23.

yáḫın: Yakın 3/10, 13, 9/14, 10/72, 14/25, 16/49, 50.

yáḫuş-: Yakışmak 1/15.

yáḷuuz: Yalnız 5/53, 83, 92, 105, 9/89, 10/124, 15/35, 20/30, 43, 24/12. **yáḷıñız** 1/10. **yáḷuuz** 4/13. **yáḷuñuz** 9/33, 13/20, 18/1. **yáñız** 26/21.

yāmur: Yağmur 3/29, 4/146, 5/41, 6/77, 8/29, 16/62, 63.

yándaḳa: Yandaki 7/26.

yānış: Yanlış 6/56, 119, 25/28.

yápraa: Yaprağa 18/22.

yáru: Yarı 6/17, 16/58, 27/35.

yásaġ: Yasak 4/3, 5, 8, 16, 18, 20, 23. **yásaḫ** 6/55, 64, 18/18.

yásduḫ: Yastık 10/104, 12/38.

yáşaduumuz: Yaşadığımız 13/1. **yáşíyoduḫ:** Yaşıyorduk 13/5. **yáşamumuz**: Yaşamımız 13/10. **yáşïcāñ**: Yaşayacaksın 27/2. **yáşḷu**: Yaşlı 11/93. **yáşindïdim**: Yaşındaydım 27/5. **yáşicaġ**: Yaşayacak 27/34. **yáşaduġ**: Yaşadık 27/34.

yát-: Yatmak 8/29, 30, 10/116, 160, 162, 12/50, 54, 16/46, 17/1, 18/25, 23/39, 26/24, 27/39.

yátaḷaḫ: Yatalak 8/39.

yátsu: Yatsı 26/28.

yásdu: Yastığı 26/31.

yátaḫ: Yatak 3/58, 11/9. **yáyúḫ**: Yayık 20/32, 36, 39. **yáyúḳ** 20/31, 32, 33, 34.

yáyúḷ-: Yayılmak 11/6.

yáu (<Ar. yâ+hu): Yahu 9/68, 10/47.

yáut (<Far. yâ+hod): Yahut 8/3, 10/24, 70, 18/9.

yázaḷḷıġ: Yazarlık 4/57.

yázḷıġ: Yazlık 15/14.

yéen: Yeğen 11/86, 25/1, 27/30. **yiyen** 23/7.

yèl: Yer 1/65, 4/14, 49, 5/17. **yél** 6/36, 37, 11/2, 24/1, 29. **yel** 6/135, 136, 11/2, 38, 13/34, 17/50, 51, 21/2, 3, 26/29.

yellü: Yerli 21/1.

yésir: Esir 6/97, 27/32, 33.

yétellü: Yeterli 20/2.

yetişdümeg: Yetiştirmek 18/6. **yetúşdür-** 20/1.

yétḳa: Yetki 24/17.

yétim: Yetim 11/83, 84.

yetümlüḳ: Yetimlik 11/82. **yétimlig** 11/86, 87.

yéygü: Hayvan yemi 5/100.

yíḫ-: Yıkmak 3/53, 57, 9/42, 12/24, 26. **yúḫ-** 3/56, 60.

yíḷar: Yular. 12/36.

yíḷdız: Yıldız 23/1.

yï̄-: Yığmak 3/24. **yï̄ar**: Yığar 3/24.

yúuñ: Yığın 5/40.

yúuḷı: Yığılı 27/28.

yi-: Yemek 1/34, 1/52, 13/42, 43, 17/26, 25/6. **yï̄-** 5/37, 12/12, 17/26, 18/15, 20/45, 25/, 6, 16, 27/4. **yé-** 13/40, 43, 17/37.

yiḷaf: Yulaf 17/36.

yimbéş: Yirmi beş 24/5.

yimbéş_āne: Yirmi beş hane 24/5.

yimeg: Yemek 1/32, 20/25. **yimá**: Yemeği 1/32.

yĩmi: Yirmi 2/4. **yúmi** 4/104.

yinge: Yenge 1/149.

yoġ: Yok 1/4, 10, 30, 48, 53, 55, 64, 127, 133, 4/4, 7, 33, 35, 36, 37, 41, 42, 44, 57, 59, 61, 64, 88, 98, 109, 147, 5/23, 59, 60, 66, 69, 71, 86, 98, 112, 7/37, 53, 112, 8/3, 14, 9/13, 10/90, 93, 95, 96, 97, 98, 17/35, 18/6, 19/1, 4, 20/47, 22/1, 2, 3, 14, 28, 23/10, 15, 34, 36, 40, 50, 24/7, 25/2, 3, 20, 22, 26/16, 23, 28, 35. **yoḫ** 1/9, 18, 3/20, 21, 35, 5/81, 92, 6/8, 9, 18, 30, 37, 56, 92, 93, 104, 106, 143, 7/13, 15, 22, 8/11, 17, 36, 49, 9/13, 70, 75, 85, 87, 10/8, 13, 23, 24, 25, 31, 43, 46, 67, 69, 76, 77, 99, 100, 102, 109, 110, 118, 122, 124, 126, 127, 131, 143, 146, 150, 162, 163, 11/29, 30, 40, 44, 45, 98, 12/16, 17, 28, 37, 41, 13/4, 5, 10, 14, 26, 27, 31, 14/9, 15, 16, 18, 29, 30, 33, 35, 36, 41, 44, 45, 15/8, 24, 30, 50, 16/6, 17, 34, 36, 38, 51, 17/13, 21, 29, 30, 39, 45, 46, 47, 18/11, 19/4, 6, 20/4, 10, 16. **yōh** 1/20. **yōḫ** 19/2. **yoh** 10/25. **yǫudu:** Yoktu 2/7, 3/16, 4/63, 66, 5/26, 66, 83, 8/5, 10/60, 63, 115, 116, 17/22, 39, 49, 22/1, 6, 7, 23/37, 24/39, 27/27, 29. **yōsa**: Yoksa 10/159, 17/24, 27/3. **yǫudu** 5/2, 49, 79, 7/42, 11/94, 96, 12/45, 13/40, 15/16, 17/18, 29, 32, 39, 49, 19/1, 20/29, 22/10, 27/27. **yōudu** 7/19, 25/3. **yǫuduñ:** Yoktun 1/105. **yoġġí**: Yok ki 1/158. **yǫusa**: Yoksa 5/78. **yǫumuş**: Yokmuş 13/42.

yoḫarı: bkz. yúḫarı

yoḫḷuuñ: Yokluğun 11/87.

yoksuzḷuġ: Yoksulluk 1/3. **yoḫsuzḷuumu**: Yoksulluğumu 8/43. **yoḫsuḷḷuḫ** 11/33. **yoḫḷuḫ:** Yokluk 11/95. **yǫurd:** Yoğurt 20/26, 28, 30, 31, 41. **yǫurd** 20/27, 30. **yōrt** 20/27, 28, 20/39 **yȭrd** 20/39, 40, 41.

yöñel-: Yönelmek 9/74.

yörü-: Yürümek 1/35, 40, 4/106, 5/49, 50, 6/79, 80, 83, 84, 123, 9/6, 44, 17/15, 21, 27/3. **yȭrü-** 5/50. **yörüyelek**: Yürüyerek 1/36, 6/99. **yörüyeleg** 26/26. **yörüyereg** 23/34, 35. **yörüdüü**: Yörüdüğü 6/81.

yúḫarı: Yukarı 1/54, 5/12, 20, 58. **yoḫarı** 2/1, 6/3, 7/72, 9/1, 2, 10/88, 11/14, 14/20, 16/22, 26/1. **yóḫarı** 6/3, 6/109, 7/2, 17/43. **yóharu** 7/7. **yúharı** 4/112. **yúhari** 26/8. **yoḫari** 26/34, 35. **yoḫarı** 10/8, 20/13, 14, 34, 24/14.

yoḫardaḫı: Yukardaki 24/4.

yúḳ: Yük 8/13. **yüḳ** 11/72.

yúkle-: Yüklemek 3/16, 23/25.

yú-: Yıkamak 16/35, 20/23.

yúḷ: Yıl 4/23, 25, 26, 70, 132.

yúmuḫ: Yumuk 4/70.

yúmuşaġ: Yumuşak 5/36.

yúñ: Yün 11/8, 12, 95.

yúñsek: Yüksek 8/23. **yúsek**: 12/24. **yúḳsek** 15/42.

yükset-: Yükseltmek 3/41.

yúpra-: Yıpranmak 14/26.

yúvaḷḷaḫ: Yuvarlak 12/19.

yúyḫan-: Yıkanmak 6/90.

-Z-

zabaḫ (<Ar. sabâh): Sabah 1/125, 3/64, 7/27, 9/72, 76, 90. **zabanañ**: Sabahla 6/22, 7/27, 12/49, 50, 54. **zabānañ** 18/21.

zabded- (<Ar. zabt+T. etmek): Zaptetmek 27/4.

zabdiye (<Ar. zabdiyye): Zaptiye. 1. Osmanlı Devleti'nde toplum güvenliğini sağlamakla görevli askerî polis kuruluşu. 2. Bu kuruluştan olan er, zaptiye memuru 25/18.

záẓiyát (<Ar. zâyiât): Zayiat. Yitikler. Kayıplar 3/54. **zayiạt** 3/57.

zamaḫ (<Ar. semâh): Semah 6/53, 58, 62, 65, 90. **zemaḫ**, 6/55, 65.

zaman (<Ar. zamân): Zaman 3/7, 8, 9, 21, 59, 62, 4/37, 7/3, 19, 11/85, 13/21, 14/3, 15/15, 21/8, 22/12, 23/38.

zararḷu: Zararlı 3/35, 36.

zāte (<Ar. zâten): Zaten 1/56, 13/22. **zate** 11/27, 13/25, 14/15, 16/60. **zaḫde** 7/4. **zahden** 10/60. **zatten** 4/116, 14/5, 18/16, 21/8, 27/22. **zetten** 21/8. **zatte** 18/18.

zava: Bir lakap 1/108.

zefil (<Ar. sefil): Sefil 16/42.

zefillig: Sefillik 4/35, 5/26, 82, 97, 98. **zefíllı̄nen:** Sefillikle 5/9. **zefillịjneñ** 5/47, 48, 55, 74. **zefillíjneñ** 5/78.

zehil (<Far. zehir): Zehir 9/29.

zehirle- 7/15, 9/12.

zéngin: 1/153. **zengín** 1/64. **zengin** 1/65, 3/33, 71. **zėngin** 3/29.

zerūri (<Ar. zarûrî): Zaruri 14/8, 19.

zeytün (<Ar. zeytin): Zeytin 20/45, 46.
zeytünyā: Zeytin yağı 20/45, 46.

zonġuḷdaġ: 1/131.

zopa: Sopa. Dayak 5/91, 10/154.

8. KAYNAKLAR

Akar A. (2018) Muğla Ağızları (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, Muğla).

Akca H. (2009) Ankara İli Ağızları. Doktora Tezi Cilt 1, Gazi Ü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, TDE Ana Bilim Dalı, Ankara.

Aksan D. (1980) Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim II. (TDK Yayınları Ankara).

Alkaya E. (2008) Sibirya Tatar Türkleri ve Dilleri. *Turkish Studies, International Periodical forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 3(7): 1-16.

AMEB http://alacam.meb.gov.tr/ 05.03.2019

AOBM https://amasyaobm.ogm.gov.tr/BafraOIM/Lists/Varlik/AllItems.aspx 10.05.2019

Aydın M. (1992) Aybastı Ağzı. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ABD, İstanbul.

Aydoğdu Ö. (2011) Çankırı İli ve Yöresi Ağızları. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elazığ.

Bahar O., Bingöl FK. (2010) Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15 (2), 43-61, Isparta.

Banguoğlu T. (1959) Türk Grameri, Ses Bilgisi (TDK Yayınları, Ankara).

Banguoğlu T. (2007) Türkçenin Grameri (TDK Yayınları, Ankara).

Banguoğlu T. (2011) Türkçenin Grameri (TDK Yayınları, Ankara).

Bayraktar FS. (2000) Kayseri Merkez İlçe Ağzı, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Edirne.

Bloomfield L. (1979) Language, London.

Boeschoten H. (2000) Avrupa Türkçesinde Anadolu Ağızlarının Yansımaları. *Türkçenin Ağızları Çalıştay Bildirileri,* Haz.: A. Sumru Özsoy ve Eser E. Taylan, Boğaziçi Yayınları, İstanbul: 93-97.

Boz E. (2002) Afyon Merkez Ağzı. (Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon).

Bozkurt MF. (1978) Kâbil Avşar Ağzı, *TDAY-B 1977*, TDK Yayınları, Ankara, s. 205-261.

Bozkurt MF. (1981) Afganistan'da Bir Türkmen Ağzı, *TDAY-B 1978-1979*, TDK Yayınları, Ankara: 39-79.

Bölük R. (2011) Serik (Antalya) Ağzı. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzincan.

Buluç S. (1972) Mendeli (Irak) Ağzının Özellikleri. *Bilimsel Bildiriler 1972*, TDK Yayınları, Ankara: 181-183.

Buran A. (1996) Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri (TDK Yayınları, Ankara).

Buran A. (1997) Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları (TDK Yayınları, Ankara).

Buran, A. (2008). Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler. *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Erciyes Üniversitesi, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, Prof. Dr. Ahmet Buran Makaleler (*Turkish Studies Yayınları, Ankara).

Caferoğlu A. (1988) Anadolu Ağızlarındaki Metathese Gelişmesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1955 3:* 1-7.

Caferoğlu A. (1989) Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten 1964:* 12: 1-33.

Çağatay S. (1988) Türkçede ñ~ġ Değişmesine Dair. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı -Belleten 1954,* 2: 15-30.

Dallı H. (1991) Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar (TDK Yayınları, Ankara)

Demir N., Şen Ü. (2006) Sivas İli ve Yöresi Ağızları (Gazi Kitabevi, Ankara).

Demir N., Yılmaz E. (2006) Türk Dili El Kitabı (Grafiker Yayınları, Ankara).

Demirtaş A. (2006) Demir, Necati, Trabzon ve Yöresi Ağızları (Tanıtma), Turkish Studies, Volume 1/2, s. 324-326.

Doğan M. (2012) Aksaray ve Yöresi Ağızları. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kayseri.

Ercilasun AB. (1983) Kars İli Ağızları (GÜ Yayınları, Ankara).

Erdem MD. (2001) Asarcık Ağzı. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Samsun.

Erdem MD. (2008) Anadolu Ağızlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine. Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 3(3): 502-562.

Erdem MD., Bölük R. (2011a) Antalya ve Yöresi Ağızları (Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara).

Erdem MD., Bölük R. (2011b). Kaş (Antalya) Ağzı Ses Özellikleri Üzerine, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 6(1):* 406-447.

Erdem MD., Dağdelen G. (2012). Karabük ve Yöresi Ağızları. (Karabük Valiliği Yayınları, Karabük).

Erdem MD., Gül M. (2006) Kapalı e (ė) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi, *Karadeniz Araştırmaları, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi,* Karam Yayınları, Çorum, 11: 111-148.

Erdem MD., Kirik E. (2011) Kahramanmaraş ve Yöresi Ağızları (Kahramanmaraş Valiliği Yayınları, Ankara).

Erdem MD., Kirik E. (2012) Elbistan Ağzı. Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7(1): 1043-1072.

Erdem MD., Kirik E., Üst S., Dağdelen G. (2009) Türkoğlu Ağzı. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 4(8):* 2522-2565.

Erdem MD., Silahşör E. (2012) Amasya ve Yöresi Ağızları. (Turkish Studies Yayınları, Ankara).

Erdem M. (2013) Ağız Sözlükçülüğü Üzerine, Turkish Studies, Volume 8, s. 95-103.

Erdoğan S. (2012) Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kayseri.

Ergin M. (1993) Türk Dil Bilgisi (Bayrak Yayınları, İstanbul).

Ersoylu H. (2000) Türkçenin Bazı Yabancı Kökenli Kelimelerindeki Damaksı Genizsileşme. *İlmî Araştırmalar,* İlim Yayma Cemiyeti Yayınları: 97.

Ertek MS. (2012) Ağız Araştırmalarında Transkripsiyon. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Ankara.

Erten M. (1994) Diyarbakır Ağzı- İnceleme-Metinler-Sözlük. (TDK Yayınları, Ankara).

Freely J. (2008) Türkiye Uygarlıklar Rehberi, Yapı Kredi yayınları-1748, s. 101, İstanbul.

Gabain AV. (2000) Eski Türkçenin Grameri (TDK Yayınları, Ankara).

Gemalmaz E. (1978) Erzurum İli Ağızları (Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum).

Gemalmaz E. (1995) Erzurum İli Ağızları I (TDK Yayınları, Ankara).

Gemalmaz E. (1995) Türkçenin Morfo-Sentaktik Yapısının Fonolojisine Etkileri. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 1992.

Gökçen R., Yalçın O. (1986) Samsun ve Karadeniz Bölgesi, Özyürek Yayınevi, İstanbul, s. 66.

Gülensoy T. (1984) Rumeli Ağızlarının Sesbilgisi Üzerine Bir Deneme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 32: 87-147.

Gülensoy T. (1985) Anadolu Ağızlarındaki Şimdiki Zaman Eki. *Türk Kültürü Araştırmaları İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan:* 281-295.

Gülensoy T. (1988) *Kütahya ve Yöresi Ağızları* (TDK Yayınları, Ankara).

Gülensoy T., Alkaya E. (2003) Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası. (Akçağ Yayınları, Ankara).

Gülseren C. (2000) Malatya İli Ağızları (TDK Yayınları, Ankara).

Gülsevin G. (2002) Uşak İli Ağızları. (TDK Yayınları, Ankara).

Günay T. (1978) Rize İli Ağızları (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).

Günşen A. (2000) Kırşehir ve Yöresi Ağızları (TDK Yayınları, Ankara).

Hatiboğlu V. (1972) Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü. (TDK Yayınları, Ankara).

Hengirmen M. (1999) Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü. (Engin Yayınları, Ankara).

HGM https://atlas.harita.gov.tr/#18/41.604/35.599 10.05.2019

Hünerli B. (2006) Kırklareli Babaeski Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Edirne.

İGTHM https://samsun.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Yayinlar/Faaliyet_raporlarimiz/2017_yili_faaliyet_raporu.pdf 05.05.2019

Karaağaç G. (2013) Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü (TDK Yayınları, Ankara).

Karahan L. (1996) Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması (TDK Yayınları, Ankara).

Karahan L. (2011) Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması (TDK Yayınları, Ankara).

Karasu S. (2017) Kavak Ağzı. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Nevşehir.

Kirik E. (2011) Kahramanmaraş Merkez İlçe Ağzı. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Sakarya.

Koç A. (2010) Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (28):* 47-67.

Koç N. (1992) Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü. (İnkılap Kitabevi, İstanbul).

Kopuz K. (2002) Geçmişten günümüze Bafra, Samsun, s. 15.

Korkmaz Z. (1953) Batı Anadolu Ağızlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1:* 197-203.

Korkmaz Z. (1975) Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1975-1976, TDK Yay., Ankara, s. 143-172.

Korkmaz Z. (1985) Anadolu Ağız Araştırmalarına Toplu Bir Bakış, Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi, I. Türk Dili, 23-28 Eylül 1985, İÜ Yay., İstanbul, s. 89-109.

Korkmaz Z. (1994a) Nevşehir ve Yöresi Ağızları (TDK Yayınları, Ankara).

Korkmaz Z. (1994b). Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik) (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara)

Korkmaz Z. (1999) Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Tarihî Devirlerle Olan Bağlantısı. *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, TDK Yay, Ankara.

Korkmaz Z. (2003) Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi (TDK Yayınları, Ankara).

Korkmaz Z. (2007) Nevşehir ve Yöresi Ağızlarının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikleri Üzerine, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2(2): 492-501.

Kök A. (2016). Modern Oğuz Türkçesi Diyalektlerinde Göçüşme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (15):* 406-430.

Menges KH. (1959) "Dierale-kas-pische Gruppe" PhTF (Wiesbaden, 476-488).

OKA http://www.oka.org.tr/Documents/SAMSUN_SOSYAL_ANALIZ_RAPORU.pdf 05.05.2019

Olcay S. (1966) *Doğu Trakya Yerli Ağzı* (Ankara)

Öçalan M. (2004) Sakarya İli Ağızları 1. Cilt. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, TDE Ana Bilim Dalı, Kayseri.

Öz M. (2006) XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Samsun Yöresi", Geçmişten Geleceğe Samsun, 1. Kitap, Geçmişten Geleceğe Samsun Sempozyumu (4-6 Mayıs 2006) Bildirileri, Haz. Cevdet Yılmaz, Samsun, ss. 3-29.

Özçelik S. (1997) Urfa Merkez Ağzı - İnceleme-Metinler-Sözlük. (TDK Yayınları, Ankara).

Özçelik S. (2002) Aykırılaşma Terimi, Tanımı ve Örneklerinin Tasnifi Üzerine. *İlmî Araştırmalar: 14:* 131-144.

Özçelik S., Boz E. (2001) Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağızları (TDK Yayınları, Ankara).

Özden Hİ. (2014) Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Karaman.

Özden M. (2009) Bilecik İli Ağız İncelemesi. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Edirne.

Özkan F. (1997) Osmaniye Tatar Ağzı (TDK Yayınları, Ankara).

Öztürk J. (2017) Türk Dilinde Daha Çok Çaba İsteyen Değişimler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi. 6(4):* 2182-2208.

Sağır M. (1995a) Anadolu Ağızlarında Ünlüler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 43:* 377-390.

Sağır M. (1995b) Erzincan ve Yöresi Ağızları (TDK Yayınları, Ankara).

Sağır M. (1995c) Anadolu Ağızlarında Ünsüzler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten 1995, 43:* 391- 409.

Sağır M. (2002) Ses Olayları Bakımından Anadolu Ağızları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 20:* 1-8.

Selen N. (1973) Entonasyon Analizleri (Ankara Üniversitesi, DTCF Yayınları, Ankara).

SİKTGM http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR-59688/cografi-konumu.html 10.05.2019

Silahşör E. (2011) Amasya Merkez Ağzı. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Erzincan.

Sirat A., Sezer İ. (2014) Samsun İlinde Arpa Üretim Potansiyeli", Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, s.183-192., Gümüşhane.

Şanlı C. (1994) Kırklareli Ağızlarında Ses Olayları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten 42:* 117-122.

Tabaklar Ö. (1994) Türkmen Türkçesi'nde Ünlülerin Uzun Okunmasını Gerektiren Durumlar ve Eklerdeki Uzun Ünlüler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten 42:* 145-155.

Tekin T. (1975). Ana Türkçede Aslî Uzun Ünlüler, Ankara.

Tekin T. (1995) Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler (Simurg Yayınları, Ankara).

Tellioğlu İ. (2012) İlkçağdan Osmanlılara Samsun, İlkadım Belediyesi Yayınları, Samsun, s. 37.

Tietze A. (2016) Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lûgatı I. (Türkiye Bilimler Akademisi, İstanbul).

Timurtaş FK. (1994) Eski Türkiye Türkçesi (Enderun Yayınları, İstanbul).

Tokmakçıoğlu E. (2011) Kentlerimizin Adı Nereden Geliyor, İsim Yayınları, Ankara.

Topaloğlu A. (1989) Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü. (Ötüken Yayınları, İstanbul).

Turan Z. (1993) Teshil'in İmlâ Tezahürleri Işığında Eski Anadolu Türkçesi'nde Ünlü Uzunlukları. (Açıksöz Yayınları, Malatya).

TÜİK https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr 11.05.2019

Türk Lehçeleri Grameri (2007). Ed. Ercilasun A. (Akçağ Yayınları, Ankara).

Uysal İN. (2009) Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. Doktora Tezi, PAÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Denizli.

Üçok N. (1947) Genel Dilbilim (Lengüistik). (Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara).

Yavuz K., Yetiş K., Birinci N. (2001) Üniversite Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri (Bayrak Yayınları, İstanbul).

Yılmaz C., Zeybek Hİ. (2016) Samsun Coğrafyası, (Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun)

Yıldırım, F. (1999). Çukurova Ağızları, -Adana ve Osmaniye İlleri**,** Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Adana.

Yiğit H. (?) Bafra Tarihi, ?, s. 32.

Yulafcı A., Sayılı M., (2016) Samsun İlinde Kırsal Göçün Tarımsal Mal Varlıklarına Etkisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, ss.699-722, Çankırı.

Yurt Ansiklopedisi (1990), Anadolu Yayıncılık 9. Cilt, s. 6579, Ankara.

9. EKLER

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER
Adı Soyadı: Fatih KEMİK
Doğum Tarihi: 05.02.1978
Doğum Yeri: Fatsa/ORDU
Medeni Hâli: Evli
Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti
Adres: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara
Tel: 05332336797
Fax:
Email: fatihkemik@gmail.com
EĞİTİM
Lise : Samsun Anadolu Lisesi / 1995
Lisans : Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi / 1999
Yüksek lisans : İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / 2003
Doktora : Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / 2019
İŞ TECRÜBESİ: MEB/Öğretmen (1999-2019)
YABANCI DİLLER: İngilizce